

- 1 The mscr belongs to Gunnar Castrén's family collection in the Archives of the Society of Swedish Literature in Finland (SLSA 1185). It is a book with hard covers and pages of ca. 11.5 x 17.5 cm. The first 117 pages are unnumbered. M.A. Castrén's pagination begins from p. 118, numbered by him as No. 114. I extend Castrén's pagination to the beginning of the diary, giving the first pages a technical numbering starting with -3. There are 344 written pages from the beginning of the book and 14 pages upside down from the end as well as one loose sheet with writing (see p. 1125).
- 2 Castrén seems to have written the beginning of the diary ready for publication, but further on the text assumes the character of field notes. Some parts of the book were published as travel reports. They are shown in the commentary notes. This diary can be read alongside J.R. Bergstadi's travel diary, published in Rancken 1884. (TS)
- 3 *sommaren* || och
4 *genom* || af
5 *ensam* || tog
- 6 There was indeed a Russian military campaign in the Khanate of Khiva in 1839, but the actual reason for postponing the expedition was that answers to the preliminary questions sent by the Academy of Sciences to the Governor-General of West Siberia had not arrived yet and there was no agreement between A.J. Sjögren and K.E. von Baer on how to realize the plan. Branch 1968: 337–340. (TS)
- 7 *rese-/understöd*
8 *sommaren* || 1. ~ på egen bekostnad ||
2. ~ på bekostnad af Finska Litteratur-Sällskapet 1839 om sommaren

27 Dagbok 27.2.1845–25.9.1845

❖ [-3] ❖

Dagbok

18 27/2 45 – 18 25/9 45.¹

❖ [-1] ❖

1845.

*Helsingfors d 27. Februarii 1845.*²

— Wid min återkomst ifrån en resa till Lappland sommaren³ 1838 erhöj jag genom⁴ Collegii-Rådet Sjögren af Petersburgska Wetenskaps-Akademien ett anbud att deltaga uti en tilltänkt "linguistisk och ethnographisk" expedition till Sibirien. Med glädje mottog jag detta anbud, emedan jag långt tillföre redan hade beslutit egna mig åt ett comparativt studium af alla med Finskan närmare eller fjärrare håll beslägtade språk. Den Sibirska expeditionen blef emellertid lemnad till framtiden, emedan oroligheterna i Chiwa föranledde en militär-expedition, som ensam⁵ tog alla kronans tillgångar i anspråk.⁶ Då äfven mitt hopp att ifrån Alexanders-Universitetet i Finland erhålla ett rese[-]understöd⁷ slog felt, gjorde jag 1839 om sommaren⁸ en kort resa till Ryska Karelen, samt sommaren derpå till⁹ norra Österbotten¹⁰. År 1841 erbjöd mig wännen Lönnrot att emot ganska förmånliga wilkor blifva honom följaktig under en resa genom Lappland.

❖ [o] Resan förestogs samma år om hösten, men knapt hade vi hunnit inom Lappska gränsen, förrän jag från Wetenskaps-Akademien i Petersburg erhöi ett förnyade anbud att deltaga i den nu omsider bestämda expeditionen till Sibirien. Tillfälliga omständigheterna fördröjde emellertid äfven denna gång expeditionens afgång, men nu erhöi jag af Finska Statsmedel ett understöd af 1000 Rub[el] Silfver, som satte mig i stånd att på egen hand fortsätta min¹¹ med Lönnrot påbegynta resa.

Nu har omsider den dag randats, då jag i egenskap af ledare för den Sibirska expeditionen och utrustad med understöd både ifrån Ryssland och Finland skall anträda min resa i Akademiens tjänst¹². Jag har väntat på denna dag, ”såsom flickan väntar fästman, som ett bördigt år man väntar”, men jag kan qvada med Pohja-dottern:

”Nu är ren min bortgång nära
och mitt hopp är nu besannadt,
Dock ej vandrar jag med glädje
Eller skiljer mig med jubel
Bort ifrån det gyllne hemmet”.¹³

❖ 1 ❖ Djupt känner ett Finskt hjerta saknaden af hemmets <luft> och denna saknad skingras icke hos mig af illusoriska¹⁴ ungdoms-fantasier. Jag vet hvad Sibiriens tundror hafva att bjuda på. Der blomman ej rosor, der sjunga ej lärkar, der klappar intet hjerta af kärlek och fröjd. Blott döden firar der sin skördefest, och (jag känner det i mitt hjerta) ett under måste¹⁵ ske, om jag skall undgå den allmänna förstörelsen och¹⁶ en gång få hvila mina ben i hemmets mjuka jord.

9 till [...] Österbotten || en resa genom hela Finland

10 Castrén must have made this journey in the summer of 1840, but no diary of it has been preserved. No other texts or notes can either be unambiguously connected to it.

11 min [...] resa || mina resor

12 tjänst || ~ till S[ibirien]

13 Kalevala 1841: 174–175; Castrén 2019: 195. Kalewala XV: 122–123, 126–128. “Nyt on lähtöni lähemmä, / Toiwoni toeksi saanut, [– –] En lähekkänä ilolla, / Enkä riemulla eriä, / Tästä kullasta koista, [...]”

14 illusoriska || <vissa ~>

15 måste || skall

16 och [...] hvila || och få hvila

- 17 afskeds-/stunden
 18 *tomt är mitt* || tomt mitt
 19 *msko-hjerta* || hjerta
 20 *i* || med blotta
 21 *till min* || mig till
 22 *Det [...] werlden* || De flesta människor i werlden äro
 23 *komma till rätta* || finna sin lust
 24 *tillhör* || åter ~
 25 *ytterlighet af mskor* || ytterlighet
 26 *sedan* || då
 27 *dem [...] jag* || jag älskar dem
 28 *tagit i anspråk* || kostat mig
 29 *min [...] varit* || det har varit min föresatts

Borgå d. 1. Mars.

Hvad vänskapen smakar ljuf i afskeds[-]stunden¹⁷. Wid en resa till Sibirien gör det hjertat så oändligen godt att se sig omhuldad och led-sagad af trofasta och deltagande wänner. Under tre dygn har jag i deras krets njutit skillsmessans smärta. Här är wänner Elias [Lönnrot] ännu med mig, öm och deltagande som wanligt. Men i dag brister den sista länken; huru skall det vara i morgon?

Fredrikshamn den 3 Mars.

Tom är min dagbok och tomt¹⁸ är mitt hjerta. Hvad annat än tomhet kan också råda i ett m[enni]sko-hjerta¹⁹, som för en tom ide nödgats offra opp all den rikedom af fröjder, ett älskande fosterland har att erbjuda. Det är väl sant, att jag har warit oförmögen att i fullt mått njuta af dess fröjder; men jag [är] i detta afseende icke alldeles olik gibibuken. Likasom han är äfven jag nöjd i²⁰ medvetandet, att det goda står till²¹ min disposition. Också har jag varit lycklig nog att komma i ego af mera, än hvad som kanske belöper sig på hvarje annans lott. Det²² gifves i werlden storätare-folk, som komma²³ till rätta i allt hvad Gud ger, men finna ej sin lust i någon ting. Den som ville njuta allt, kan ej njuta något. Jag tillhör²⁴ en annan ytterlighet²⁵ af m[enni]skor. Jag väljer, men stöter det mesta ifrån mig. Hvad som sedan²⁶ återstår, sitter segt vid mitt hjerta. Jag eger få wänner, men dem²⁷ älskar jag varmt, innerligt, med hela min själ. Derföre har ock min skillsmessa ifrån hemmet varit smärtsam, hjertgripande. Den har tagit²⁸ i anspråk all den mannamod jag eger; min²⁹ föresatts har varit att

ej³⁰ svigta, men den mensklige svagheten har dock tagit ut sin rätt. Mycken³¹ oro och strid har herrskat i mitt sinne. Nu har³² jag lugn, fastän detta lugn liknar³³ grafvens.

Wiborg den 5. Mars.

Det var härifrån, som den Danske Philologen³⁴ för ett par decennier tillbaka med tårfulla ögon blickade tillbaka på det för honom främmande Finland, der han blifvit med godhet och gästvänlighet omfattad. Huru mycket mera skäl till sorg och saknad skulle icke jag ega, då samma Finland råkar³⁵ vara sjelfva min fosterbygd, men hos mig hafva tårarna redan förrunnit och känslorna begynt lugna sig. Den enda känsla, som nu åter tycks³⁶ vilja arbeta sig upp ur askan af mitt förbrunna, genom tusen strider³⁷ tärda³⁸ hjerta, är det djupa behofwet att *fylla mitt mått*. Ehvad min själ i svaga stunder äfven månde tänka och känna, lika behof är dock det djupa – det kan³⁹ gälla såsom ett motto för hela mitt lifs diktan och traktan. För⁴⁰ ära och glans har jag ingen känsla mera; jag till och med föraktar all ära, som icke⁴¹ är förenad med människors vänskap, kärlek och tillgifvenhet för min person. Att arbeta för odödligheten (icke namnets, utan själens odödlighet), är åter en alltför dunkel, abstrakt och föga mäktig driffjäder. Att verka⁴² för vetenskap⁴³ och fosterland, dertill är jag icke behöflig. Men såsom ett förnuftigt väsen bör ju människan ändock söka att efter förmåga tillfyllerstgöra sin förnuftiga bestämmelse och rätt handhafva det lilla pund, som kan vara honom förlånadt. Intet⁴⁴ annat än detta kan bestämma mina handlingar. Om dessa sedan bära någon frukt i verlden, och om de märkas

- 30 *ej svigta* || vara stark
 31 *Mycken [...] herrskat* || 1. Många tårar har jag gjutit, många strider har || 2. Strid oro o[ch] || 3. Strid || 4. Mycken strid och or[o] || 5. St[rid] har [...] lugn || är det lugnt
 32 *liknar* || ej är olik
 33 Rasmus Rask, who travelled via Finland to Russia and on to India in 1818. Stipa 1990: 295–298. (TS)
 34 *råkar [...] sjelfva* || är
 35 *tycks [...] arbeta* || will <-->
 36 *strider* || sönderslitande ~
 37 *tärda* || 1. utmattade || 2. förkrossade
 38 *kan gälla* || är
 39 *För [...] glans* || Ifrån ärelystnadens
 40 *icke är förenad* || ej har sin grund
 41 *verka* || 1. åter ~ || 2. arbeta
 42 *vetenskap och fosterland* || vetenskapen och fosterlandet
 43 *Intet [...] detta* || Icke någon timlig sällhet, icke det dunkla hoppet om möjlig redovisn[ing]

- 45 *verksamhet* || h<-->
 46 *förekomma* [...] *i* || tryckas några år
 i
 47 *sanning* || belöning
 48 *är* || och ~
 49 *det* [...] *werlden*. || hvad betyder en
 <mask> mer eller mindre i verden.
 50 *Suomi-land*; [...] *dag* || ~. Farväl i
 Gud
 51 The dates are given according to
 the Gregorian calendar here.
 52 *den store* || Tsar
 53 St Petersburg was founded by Tsar
 Peter I (1672–1725) in 1703. (TS)
 54 *I dag* || För
 55 Cf. also Castrén’s description of the
 same feast in the town of Kola in
 1842, p. 366–369.
 56 *gungar* [...] o. s. v. || gungar o. s. v.
 57 *ett folk-lif* || folket
 58 *eleganta spann* || hundradetal ele-
 ganta vagnar med rika
 59 *sköna* || rik[a]
 60 *åkande* || ~ sjelfva
 61 *Så* [...] *trofeer* || Allt hvad fåfängen
 förmår åstadkomma, war framsatt
 till allmänt åskådande.
 62 *oräkneliga* || otaliga
 63 Also Bergstadi had the same im-
 pression. Rancken 1884: 1–2.
 64 *bestod af* || woro
 65 *hvarje vagn* || enhvar
 66 *med* [...] *kinderna* || med temligen
 likgiltiga blickar
 67 *Dessa* || De till
 68 *Jungfru-Stiften* (*Smolna kloster*) ||
 Jungfru-Stiften
 The Smol’nyj monastery for
 women was founded in 1744 and
 changed into a boarding school for
 girls of the nobility in 1764. It was
 closed in 1917. Vasilevskaya – Vasi-
 levskaya 1994: 183–188. (TS)
 69 *begravnings-/tåg*
 70 St Isaac’s Cathedral (architect Au-
 guste de Montferrand) had been
 under construction since 1818 and it

med mitt namn, allt sådant hör till de för mig
 likgiltiga tingen. Tanken derpå kan icke till-
 fredsställa mig, ty påtagligt är, att sjelfva den
 starkaste individs verksamhet⁴⁵ är så ringa i
 verldshistorien som droppen i hafvet. Hvad bår-
 tar det mig för öfrigt i döden, om äfven mitt
 namn skulle förekomma⁴⁶ någon tid efter min
 hädanfärd i Tyska bok-kathaloger. Man må se
 saken, huru som hellst; resultatet blir, att hvar-
 je menckligt sträfvande har sin sanning⁴⁷ uti
 sig sjelft, är⁴⁸ ett ändamål för sig. Och der⁴⁸ före
 bör medvetandet att hafva fyllt ditt mått
 vara den enda och sanna belöning för men-
 niskans sträfvanden. En helt annan sak är det,
 att menniskan såsom wetenskapsman icke ut-
 gör hela menniskan. Ett varmt hjertas alla be-
 hof kan wetenskapen alldrig tillfredsställa.
 Hjertat will njuta af lifvets fröjder, men dessa
 finnas ej i vetenskapen, allraminst i den veten-
 skap, som läres på Sibiriens tundror. En till-
 fredsställelse för hjertat hade endast fosterjor-
 den kunnat erbjuda mig. Men häremot
 protesterade förnuftet; jag följde dess kallelse;
 jag tog Herakles’ wäg, utan att ega Herakles’
 kraft. Kanske har jag missförstått min kallelse;
 men det⁴⁹ är en småsak. Jag faller kanske i för-
 tid, men hvad betyder en mask mer eller mind-
 re i werlden!

Rajajoki den 6 Mars

7 För sista gången farwäl mitt älskade, saknade
 ljufva fosterland, du som skänkt mig lifvets
 första gništa, tändt kärlekens låga i mitt hjerta
 och väckt hos mig en hågen till allt ädelt och
 godt, farwäl du fattiga, arma, missaktade Suo-
 mi-land;⁵⁰ Gud skydde dina dagar! Farwäl!

*Petersburg den 7. Mars.*⁵¹

Efter att per *fus* och *nefus* hafva banat mig en väg genom tullbommarne emellan Rajajoki och Petersburg hamnade jag i går för första gången i mitt lif uti den stora Kejsare-staden. Min ankomst till Petersburg skedde så sent på aftonen, att jag ej fick erfara det så kallade första intrycket af staden. Så mycket kunde man likväl i sjelfva mörkret urskilja, att den Wiborgska sidan af staden är en svag sida – en sida, som icke förtjenar någon gasupplysning. Wanlottad är äfven den P[eter]burgska sidan, ehuru den först grundades af den⁵² store Peter.⁵³ Straxt wid mitt inträde till den egentliga staden kom jag till mitt logis. I⁵⁴ dag åkte jag ut på visiter, men blef ingenstädes emottagen. Förfogade mig derpå till Nevska perspectivet för att åskåda Karneval-festen.⁵⁵ Härvid förekom ingen ting, hvad jag icke redan mångfalliga gånger sett i Ryska småstäder. Man åker, man går, man ser på en misslyckad Pajazzo, ränner på en isbana, gungar, svänger om jernwagnar o. s. v.⁵⁶ Något tecken till ett⁵⁷ folk-lif kunde jag ej varseblifva. Allt gick ut på att wisa Kejsare-stadens stela ståt. Nevska perspectivet hvimlade af eleganta⁵⁸ spann, och sköna⁵⁹ livreer. De åkande⁶⁰ suto inbäddade i Sibiriska soblar och Amerikanska janotter. Så⁶¹ utrustade med rikedomens glänsande trofeer rullade liksom wågor på hafvet, oräkneliga⁶² wagnar på Nevska perspectivet.⁶³ Bland talet af dem utmärkte sig i synnerhet en rad, som upptog hela perspectiv[e]t. Den bestod⁶⁴ af Kejsarliga wagnar, förespända hvarje⁶⁵ vagn med sex sköna hästar och tungt belastade med kuskar och betjenter i röda livreer. Genom de halföppna wagnsdörrarna warsnade man sex

was still unfinished when Castrén visited St Petersburg. The building was completed in 1858. Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/zd/isaak_sobor.html. (TS)

71 A.J. Sjögren noted in his diary on the same day: “7.3.1845 fick jag ett längre besök af Zandt, som hämtade till mig Castrén med dess adjunct Bergstadi och en Pastor Platan, som skall till Sitka. – Sedan med anledning af deras ankomst med Gustaf buden till middag till Zandt. Dervid 1 sup, 3 glas vin, en kopp kaffe och om aftonen 2 koppar the. – Hem ½ till 11.” KK Coll. 209.76 Eph. 7 March 1845.

Gustaf Fredrik Zandt (1801–1881) was the vicar of Swedish Lutheran Parish in St Petersburg. Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=13213>. Gabriel Plathan (1809–1887) was to become the vicar of the Lutheran parish in the colony of Sitka in Alaska where he worked from 1845 to 1852. Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=15766>. Gustaf seemingly means Mrs Sofie Sjögren’s (1805–1880) brother, a mine director in Helsinki, later Head of the Department of Mines of the Grand Duchy of Finland Gustaf Fredrik Laurell (1802–1885). Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=13136>. Cf. KK Coll. 209.75 Eph. 4 Aug. 1838; Sjögren 1955: 250. (TS)

72 *folkträngseln* || både ~

73 Bergstadi attended an opera performance and seems to have enjoyed it immensely. Rancken 1884: 2.

74 The Imperial Winter Palace at Dvorcovaja naberežnaja 38 (architect

- Bartolomeo Rastrelli, 1762). Прогулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/zimniy.html>. (TS)
- 75 *Amiralitets* || ~ huset
The Admiralty buildings on the Second Admiralty Island, Admiraltejskij proezd 1 (architects Ivan Korobov 1738, Andrejan Zaxarov, 1823). Прогулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/admiral.html>. (TS)
- 76 The General Staff building (architect Carlo Rossi) was built on Dvorcovaja ploščad in 1819–1829. Vasilevskaya – Vasilevskaya 1994: 17–18. (TS)
- 77 Monument to Alexander I's victory over Napoleon in 1812 (A. de Montferrand, 1834), situated in Winter Palace Square. Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/pam/aleksandr_stolp.html. (TS)
- 78 The Stroganov Palace at Nevskij prospekt 17 (Bartolomeo Rastrelli, 1754). Прогулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/nevskiy17.html>. (TS)
- 79 There are two Jusupov palaces in St Petersburg, one at Sadovaja 50/A (Domenico Quarenghi, 1793) and the other on the River Mojka (Jean-Baptiste Vallin de la Mothe, 1770, A.A. Mixajlov, 1838). Прогулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/sadovaya50.html>, <http://walkspb.ru/zd/moyka94.html>. (TS)
- 80 The Demidov Palace, Bol'shaja Morskaja 43 (1740s, A. de Montferrand, 1838). Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/zd/bol_morskaya43.html. (TS)
- 81 *boningar* || hus
- 82 Nicholas I.
- 83 *hyrkuskars* || hyrkuskarnes
- 84 A.J. Sjögren related on 10 March: "F[ör]m[iddagen] följde jag Cast-rén på uppvaktningar hos Fuss, Schmidt, Gräfe, Frähn och Köpen, hvarefter han åt hos oss både

jungfruliga anleten med⁶⁶ en gulblek pensions-färg på kinderna. Dessa⁶⁷ Damer sades tillhöra Mariæ- och Catharinæ-Jungfru-Stiften (Smolna kloster)⁶⁸ och ega tillåtelse att tvenne gånger hvarje år sålunda visa sig på öppen gata. Processionen ehuru ståtlig och skimrande erinrade dock på ett sorgligt wis om ett begravnings[-]tåg⁶⁹. Den for till Isaksplatsen, dit äfven jag mekaniskt åtföljde folkströmmen på trottoirerna. Framkommen glömde jag ♣ snart wid anblicken af Isaks kyrkan⁷⁰ och Peters bildstad den nordiska karnevalens kalla prosa.⁷¹

♣ 10

d. 8 Mars:

I dag gick jag åter ut för att bese karnevalen, men fann både perspektivet och Isaksplatsen mindre talrikt besökta än igår. Alla equipager och fotgångare skyndade nu till Italienska operan kl[ockan] 1 på dagen. Jag åtföljde tåget ända till billet-contoiret, men här hindrade mig folkträngseln⁷² och måhända äfven en menskelig svaghet för mina 4 Rub[el] Silfver att bereda mig en så dyrköpt njutning.⁷³ Härifrån wandrade jag åter till Isaksplatsen, besåg winter-palatset⁷⁴, Amiralitets⁷⁵ och Generalstabens hus⁷⁶, Alexanders-colonnen⁷⁷, lät äfven wisa mig Maximilians palats, Stroganoffs⁷⁸, Jusupoffs⁷⁹, Dimidoffs⁸⁰ och flere andra förnäma ädlingars boningar⁸¹. Under denna wandring såg jag äfven Kejsaren⁸² flyga fram ♣ i en liten Kasansk släde, förespänd med en grå springare. Kejsarens equipage var näst de sämre hyrkuskars⁸³ det enklaste och anspråkslösa⁸⁴, jag såg under hela karnevalen.⁸⁴

♣ 11

d. 11 Mars

Lik en Jerusalems skomakare⁸⁵ har jag i flere dagar irrat omkring Petersburgs gator, utan att känna mig dess mera hemma i staden uti den kolossala Kejsare-staden.⁸⁶ Jag har icke varit i stånd att få mig en klar bild af Peter[s]burg; allt förefaller mig⁸⁷ chaotiskt och främmande. Här råder en tryckande stielhet och enformighet; alla byggnader äro så lika hvarandra, såsom hade de blifvit gjorda efter samma mått och mönster. En enda af dessa byggnader förflyttad till ett annat ställe, skulle utgöra dess⁸⁸ skönaste prydnad, men i Petersburg går hela effecten för-lorad, emedan det⁸⁹ förträffligaste alltid har bredwid sig ett annat lika förträffligt. Om⁹⁰ här funnes någon omvexling i styl, byggnader från olika tider, historiska minnesmärken, så skulle troligen ingen stad i verlden kunna täfla med Petersburg; men det evinnerligen sig lika – må det vara huru förträffligt som hellst, skönt är det dock alldrig. Dessutom saknas här, om man äfven partivis betraktar staden, föga originellt; allt wittnar om rikedom, intet om snille.

12 Samma stielhet, som råder i byggnadssättet⁹¹, återfinnes äfven i andra⁹² förhållanden. Allt det nationella har dragit sig tillbaka till förstäderna⁹³ och lustorgen⁹⁴; in i staden wisa sig blott främmande colonister,⁹⁵ skilda från hvarandra till nation, seder, religion, ja äfven till sin politiska öfvertygelser.⁹⁶ De⁹⁷ äro lyck-sökare, som blott ledas af sina privata intressen och alldrig kunna elektriseras af någon allmän ide. Ingen företeelse är⁹⁸ så wigtig, att den kunde gjuta lif uti denna heterogena massa och wäcka hos den någon allmän rörelse. Det Petersburgska lifvet saknar derföre all färg, all karakter. Man får snart nog deraf.⁹⁹

frukost och middag. [– –] Emot aftonen sökte jag med Castrén förgäfvnes Baer och Pletnof och war sedan med honom hos Boehtlingk.” KK Coll. 209.76 Eph. 10 March 1845.

Paul Heinrich von Fuss/Pavel Nikolaevič Fuss (1798–1855) was a mathematician and secretary of the Academy of Sciences. Фусс, Павел Николаевич, Wikipedia: https://ru.wikipedia.org/wiki/Фусс_Павел_Николаевич.

Schmidt most probably means the Dutch-born Orientalist Isaac Jacob Schmidt (1779–1847), specialized in Mongolian and Tibetan languages. Deutsche biographische Enzyklopädie 9: 43.

Gräfe was the classical philologist and archaeologist, academician Christian Friedrich Graefe (1780–1851). Wes 1992: 121–125.

Christian Martin Joachim Frähn (1782–1851) was a German-born orientalist and numismatic. Deutsche biographische Enzyklopädie 3: 430 [Frähn, Christian Martin Joachim].

Karl Ernst von Baer (1792–1876) was a Baltic-German biologist and academician at the Academy of Sciences. Tammiksaar 2009.

Peter von Köppen (1793–1864) was a German-born statistician and ethnographer working at the Imperial Academy of Sciences in St Petersburg. He was highly interested in circumstances in Finland and had travelled in the Grand Duchy at least in 1835 and 1844, on the latter occasion with Castrén. Castrén had helped him also to collect statistical material about Finland for his work *Finnland in ethnographischer Beziehung*, published in 1846. Ригер 2009; Haltsonen 1968.

Pletnof most probably refers to the poet, literary critic and rector

- of the University of St Petersburg Petr Aleksandrovič Pletnêv (1791–1865). Коровин 2014.
- Otto von Böhlingk (1815–1904) was an Indologist and scholar of Sanskrit, later Academician at the Imperial Academy of Sciences. He also had some contacts to Finland and spent several summers in Finland in the 1860s. Deutsche Biographische Enzyklopädie 1: 780 [Böhlingk, Otto von]; Karttunen 2013: 45. (TS)
- 85 The ‘Cobbler of Jerusalem’ or the ‘Wandering Jew’ is a mythical figure in the medieval European tradition. He had been cursed to wander all over the world until the second coming of Jesus after mocking him on the cross. Forsgård 1998: 181–188; Hanski 2006: 10–11, 192. (TS)
- 86 Castrén and Bergstadi seem to have spent their time at least to some extent separately from each other. Rancken 1884: 2.
- 87 *mig* || ~ här
- 88 *dess skönaste* || den allra herrligaste
- 89 *det [...] alltid* || det förträffligaste
- 90 *Om här finnes* || Skulle här finnas
- 91 *byggnadssättet* || det yttre
- 92 *andra* || lifwets inre
- 93 *förstäderna och lustorgen* || förstäderna
- 94 On 9/21 March, Bergstadi wrote in his diary: ”Denna benägenhet att preja och bedraga är för en nykomling det vedervärdigaste, [...] Snart vänjer man dock sig vid detta, [...] Castrén tyckes rätt vara i sitt element då han får pruta, käbbla och munhuggas med Ryssarne. Han tyckes hafva lärt känna sitt folk.” Rancken 1884: 7.
- 95 *colonister*, || 1. ~ ock af alla nationer || 2. colonister. Staden saknar sålunda all färg, all character. ~~Stadens~~ Innewånare utgöra en massa af lyckökare, med olika seder, religion och politiska öfvertyselser. ~~De~~ De kunna följ och
- 96 Bergstadi’s description has quite similar tones. Rancken 1884: 3–4.
- 97 *De [...] ide*. || 1. De äro mästadels lyckökare, som i stället för att uppoffra sig för Ryssland, vore färdiga att offra Ryssland för sig. Ledda af sina enskildta intressen || 2. Det är klart, att sällskapsla
- 98 *är* || kan wara
- 99 In this respect Bergstadi initially had a more positive attitude towards city life. Rancken 1884: 4–6.
- Sjögren wrote in his diary: “Castrén till frukost. Redan i går hade jag med honom blifvit buden till middag till Köppen. Då wi vid ankomsten dit ännu icke funno honom hem, så gjorde jag med honom ett korrt [sic] besök hos Brosset, som sistone bad oss till middag i Söndag.” KK Coll. 209.76 Eph. 11 March 1845.
- It means that they visited the French Orientalist, Academician Marie-Félicité Brosset (1802–1880), a specialist in the Georgian and Armenian languages. Already because of shared interests in the Caucasus he had active contacts with Sjögren. Marouis 1956.
- There are brief notes by Sjögren also on the two subsequent days: “[12 March] Om aftonen med Gustaf hos Castrén och sedan hos Zandt.” [13 March] ”Besök af Castrén. Hos Fuss och Köppen angående hans resa.”
- 100 *af* || om
- 101 *idkeliga* || 1. od || 2. utomordentliga
- 102 The Old Michael Palace at Inženernaja 2–4 (Carlo Rossi, 1825). Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/zd/mihail_dv.html. (TS)
- 103 *Den [...] palats* || Stående midt ibland små, men wackra byggnader ~~dominerar~~ är detta palats wida
- 104 Emperor Paul’s Palace, later St Michael’s Castle at Sadovaja 2 (Vincenzo Brenna, 1801). Прогулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/mihailovskiy.html> (TS)

- 105 *hvilka* || som
- 106 Sjögren described the day in his diary: “Jag for med Castrén till Ministern i afsigt att få presentera honom och för egen del betacka mig för befordran till Statsråd, [– –] Efter anmälan erhöj jag det svaret, att jag skulle komma en annan dag; han wille nu afhöra dokladen! [– –] Med Sofie och Gustaf buden till Frähns till middagen jemte Castrén. Utom oss äfven Boehthingk med son.” KK Coll. 209.76 Eph. 14 March 1845.
- Bergstadi wrote about the evening: “I går skulle vi på aftonen gå till Sirén, men i dess ställe stannade vi hemma, drucko Toddy, sjöngo Bellmanniana och hade utomordentligt trefligt. Ej så våra pannor, som derigenom blefvo störda i sin nattliga hvila ända tills kl. 2 på morgonen. Hoffrén och Åkerblom ökade vår vanliga qvarto. Sedan vi denna morgon med en ypperlig glödgare, den Plathan tillredde, stärkt våra krafter, gingo vi ut att bese Gostinnoj Dwor.” Rancken 1884: 3.
- According to Rancken 1884: 6–7 they lived at Holmsten’s hotel or guesthouse. Bergstadi was very displeased with the prices and quality of food and drink there.
- Bergstadi wrote at least the most of Russian names in Cyrillic script, and the transliterations appearing in the quotations are by Rancken. See Rancken 1884: 75 footnote.
- Karl Vilhelm Sirén (1795–1866) was the vicar or the Finnish Lutheran Parish in St Petersburg. *Ylioppilasmatrikkeli* 1640–1852, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=12978>.
- They sang songs written by the Swedish poet, composer and musician Carl Michael Bellman (1740–1795). Byström 1942. (TS)
- 107 The Hermitage at Dvorcovaja naberežnaja 34 was built for the Imperial art collections and completed in 1787 (Georg Friedrich Felten). The New Hermitage was under construction when Castrén was in St Petersburg. It was completed in 1852. Прогулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/dvortsovaya34.html>, <http://walkspb.ru/zd/millionnaya35.html>. (TS)
- 108 The Imperial Academy of Arts at Universitetskaja naberežnaja 17 (J.-B. Vallin de la Mothe 1787). Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/zd/univer_nab17.html. (TS)
- 109 Castrén most probably means the *Kunstkamera* at Universitetskaja naberežnaja 3 (Georg Johann Mattarnovi & al., 1734). The *Kunstkamera* was actually a cabinet of curiosities, and it is known as an ethnographic and anthropological museum also today. Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/zd/univer_nab3.html; Castrén 2017b. (TS)
- 110 *tillika* [...] i *audiensrummet* || stod i audi[ensrummet]
- 111 The Minister of Education at the time (1834–1849) was Count Sergej Semënovič Uvarov (1786–1855), who is known as the original author of the official, conservative Russian nationalist ideology (Orthodoxy, Autocracy, Nationality), which he outlined in a memorandum in 1833. According to him, it would lead Russia to develop into a nation of West European type but without revolutions. On the other hand, Uvarov also had a lively interest in classical antiquity and especially worked to develop technical and scientific education in Russia. He was also the President of the Academy of Sciences in 1818–1855. His son Aleksej

- Sergeevič Uvarov (1825–1884) is known as the Chairman of the Moscow Archaeological Society and one of the founders of Russian archaeology. Whittaker 2004; Прякин 2005: 70–74. (TS)
- 112 *som* || ~ äfv[en]
- 113 The Imperial Public Library at Nevskij prospekt 37, present-day Russian National Library. Пропулки по Петербургу, <http://walkspb.ru/zd/nevskiy37.html>. (TS)
- 114 *flata* [...] *vi* || förargligt funno *vi* det
- 115 *till rätta* || *ins* keine
- 116 The Ioanno-Bogoslovskij Monastery in Makarovka, Mordovia, is probably meant here. Святая Русь 1: 766. See also the quotation from Sjögren's diary below. (TS)
- 117 Stepan Xrap or St Stephen the Permian (1340–1396), who composed the so-called *abur* alphabet for the Komi Permian and Komi Zyryan languages in the late 14th century. It was in use until the 17th century. История Коми 2004: 211–212. (TS)
- 118 Castrén and Sjögren saw the collection of Jan Peter van Suchtelen (1751–1836). He and his son Paul (1788–1833) were officers in the Russian army in the Russo-Swedish War of Finland 1808–1809 and J.P. van Suchtelen served as Russian ambassador in Stockholm in 1810–1836. His collection also contains also a considerable body of material related to Finland. See quotation from Sjögren's diary below. National Library of Russia: Dutch Manuscript Material in the NLR, http://expositions.nlr.ru/eng/ex_manus/netherlands/suhtelen.php; Kauppi – Klinge 2006. (TS)
- 119 Mscr: der
- 120 *historiskt* || verkligt
- 121 Charles XII (1682–1718), King of Sweden 1697–1718. Nenonen – Teerijoki 1998: 200–201. (TS)

d. 14. Mars.

Åter hafva några dagar förflutit under språng och fläng. Jag har sett något mera af Petersburg och derunder erfarit, att Nevska perspectivet en smula missledt mitt omdöme af¹⁰⁰ staden. Fortfarande misshagar mig dess ytterliga regelrätthet och i synnerhet denna idkeliga¹⁰¹ likeformighet, som erinrar, att Petersburg är ett verk af en enda tidsålder och snart sagdt en enda vilja, samt dertill af en despotisk vilja, som i stela drag öfverallt intryckt sin befallande physiognomie. Dock finnas här äfven många saker, hvilka man med glädje och förtjusning åskådar. Bland bygnader har i synnerhet Michaelspalatset¹⁰² behagat mig. Den¹⁰³ utmärker sig framför andra palats genom en smakfullare architectur, en så att säga: lättare styl, men är tillika så colossal, att den fritt beherrsakar hela den närliggande platsen. Man blir glad till sinnes, när man ifrån Pauls mörka, klosterliga palats¹⁰⁴ kastar ögat på Michaels ljusare boning och kan derwid ej underlåta att erinra sig fadrens och sonens olika lynnen, hvilka¹⁰⁵ här på ett karakteristiskt wis uppenbara sig. – Utom Michaels palats har jag äfven upptäckt några privata hus, som i högsta motto behagat mig. Men den öfvertygelsen står ännu fast hos mig, att om Petersburg är en verkligt skön stad, så är det om sommaren.¹⁰⁶

d. 15 Mars.

Jag har allaredan besökt eremitaget¹⁰⁷, konst-akademin¹⁰⁸ och konst-kabinetet¹⁰⁹. Då jag i dag tillika¹¹⁰ med Sjögren i audiensrummet väntade att få tillträde till Ministern för Undervisningen¹¹¹, blef jag tillfälligtvis bekant med en ung litteratör, som¹¹² ville uppakta Ministern med sitt nya ste arbete. Denna man var Bibliothekarie och inbjöd oss på det stora Kejserliga Bibliotheket¹¹³ för att der påse ett gammalt manuscript med okända karakterer. Så gerna vi antogo inbjudningen, likaså flata¹¹⁴ blefvo vi, att denna gång ej kunna komma till¹¹⁵ rätta med vårt ABC. Och likväl upplyste en i margo tecknad anmärkning, att språket, hvar på boken blifvit affattad, sannolikt är någon Finsk (kanske Tscheremissisk) dialect. Författaren till ifrågawarande skrift har varit Munk och föreståndare för klostret Bogoslovskij ej långt från Makarieff¹¹⁶. Anmärkaren förmodar, att äfven han han (författaren) tillhört något Finskt folkslag. Det wissa är, att Munken uttänkt ett nytt alphabeth för det språk, han begagnade, likasom äfven den helige Stephan uppfann nya karakterer för Permskan.¹¹⁷ – Under min wandring i Bibliotheks-rummen stötte jag tillfälligtvis på en samling af Svenska manuscripter.¹¹⁸ Den war för ingen [del]¹¹⁹ obetydlig och många här befintliga handlingar tycktes ega ett historiskt¹²⁰ värde. Jag anmärkte bland annat tre folioband af Svenska handlingar, hvari förekommo många bref af Carl XII¹²¹ till Polen, Bonnewals¹²² bref, Nystädska freds-<puncter>¹²³ m. m. Äfven fann jag här Gyllenkrooks¹²⁴ beskrifning om Carl XII:s uppbrott ifrån Sachsen¹²⁵, belägringen af och slaget vid Pultava¹²⁶ o. s. v.¹²⁷

- 122 Claude Alexandre de Bonneval (1675–1747), a French officer, later general and pasha in the service of the Ottoman Empire. Converted to Islam and adopted the name Humbaracı Ahmet Paşa. Gorceix 1954. (TS)
- 123 The Treaty of Uusikaupunki (Nystad) in 1721, which ended the Great Northern War and in which Sweden had to cede to Russia large areas in both Livonia and Finland. Nenonen – Teerijoki 1998: 554–555. (TS)
- 124 Major, later Lieutenant General, Axel Gyllenkrok (ca. 1664–1730) who took part in the Great Northern War in Livonia and Poland with King Charles XII. Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=2621>; Nenonen – Teerijoki 1998: 504–505. (TS)
- 125 The war was waged in Saxonia in 1705–1706 and resulted in the abdication of August II, King of Poland, in the Treaty of Altranstädt. Nenonen – Teerijoki 1998: 504; Halila 1964: 724. (TS)
- 126 King Charles attempted to attack Russia via Ukraine but the Swedish army was beaten after it had sieged the town of Poltava in summer 1709. King Charles fled to Turkey. Nenonen – Teerijoki 1998: 504; Halila 1964: 724. (TS)
- 127 Sjögren wrote: “Middagstiden ånyo med Castrén hos Ministern, som nu emottog oss och det med mycken artighet. Vi stötte der tillsammans med Gottwald, som bad mig följa till stora Bibliotheket för att bese ett MS, som man ej wisste uti hvilket språk det vore. Enligt en Rysk påskrift skall det wara af Makarij Beltowadskij och Permisk, Ostjakisk eller Tscheremissisk. Troligast kanske det sistnämnda att dömma efter det Makarjefska klostrets

läge, hvarifrån det ursprungligen skall förskrifva sig. Äfven skriften är emedlertid alldeles obekant och boken således en så mycket större märkvärdighet. Tillika besåg jag der med Castrén en liten samling af Svenska handskrifter ifrån Grefve Suchtelens bibliothek ditkomna.”

- 128 *finnas* || äro de
 129 *i [...] kretsen* || 1. inom den wetenskapliga werlden || 2. inom den wetenskapliga kretsen
 130 *omöjligt [...] försiktighet.* || 1. omöjligt. Man bör framför allt taga sig || 2. omöjligt. Här gäller bibelens ord: ”varan spaka som dufvor och slugg som ormar” på alla l
 131 *så måste* || händer det
 132 *hvad* || det
 133 *för [...] veta* || framför allt weta att
 134 *beröm* || för ~
 135 *dagens frågor* || något
 136 *intresse* || ut
 137 Sjögren: “Till middagen med Castrén hos Brosset, hvarest jag också tillbragte aftonen.” KK Coll. 209.76 Eph. 16 March 1845.
 138 ”*Tag [...] Ert* || ”Tag er wäl i akt, Ert
 139 On 28 July 1844, the literary newspaper *Das Ausland* wrote that there are attempts to develop a Finnish nationality as opposed to the Russian and Swedish ones and the Russian government promotes these attempts by supporting all kinds of research of Finnish culture, ‘as many people claim’, to break down the Swedish national identity of the higher and middle classes. The work of Lönnrot and Castrén was mentioned as an example of these Finnish-national studies. According to Finnish refugees in Sweden, Russia had recently lost some of the loyalty of Finland, gained since 1809, and the moral ties linking Finland to Sweden

den 16. Mars.

18

Under min korta vistelse i Petersburg har jag redan gjort bekantskap med de flesta bland Akademiens medlemmar samt dessutom en stor mängd af stadens öfriga litteratörer. Bland de förra finnas¹²⁸ många Pedanter, och bland de sednare många dilletanter. Wisst träffas här en och annan redlig wetenskaps-idkare samt till sin personlighet intagande man; men äfven i¹²⁹ den litterära kretsen råder en qvaf och tryckande atmosfer. Ett fritt meddelande är omöjligt¹³⁰ – wid hvarje samtal iaktages den yttersta försigtighet. Tredje man får aldrig omnämnas, hvarken i god eller ond mening. Ty emedan hvarje corporation är delad i partier, så¹³¹ måste naturligtvis allt hvad¹³², som behagar en, misshaga en annan, och ett förfluet ord blir här icke ostraffadt (*Expertus novi*). I fråga om dagens tilldragelser må man för¹³³ sitt lifs skull veta iaktaga det episka lugnet, och alldrig förråda sin egen mening, hurudan den ock må vara. För tadel blir man brännmärkt, beröm¹³⁴ blir man misstänkt. Wisar man det allra ringaste intresse för dagens¹³⁵ frågor, då är saken ovilkorligt sjuk. Man bör med ett ord låtsas frånwaro af intresse¹³⁶ och öfvertygelse, för att få andas Petersburgs milda luft. Jag för min del är glad att såsom en frivillig få resa härifrån till Sibirien; annars skulle jag komma dit som en deporterad.¹³⁷

19

Samma dag

”Tag¹³⁸ Er wäl i akt (”Nehmen Sie sich im Acht”), Ert namn förekommer i en Tysk Tidning (Ausland). Ni står med Lönnrot i spetsen för ett Finskt partie, som arbetar emot den Ryska politiken!”¹³⁹ Med dessa ord hellsades jag af en person, tillhörig Ministeren. Jag frågade min rådgifvare i största förtroende, om det vore möjligt att få utgifva en i m[anu]-scr[ipt] färdig Tscheremissisk Grammatica¹⁴⁰. Detta lofvades; jag bugade mig af tacksamhet och tänkte: hvilka gyllene privilegier har ej menniskan i det Ryska Riket?”

20

P[eters]burg d. 17 Mars.

Ändteligen har Gud beskärt mig med en fridag, och jag vill begagna den för att kasta en lugn blick tillbaka på den tid, då våra förfäder ännu sutto såsom herrar på den plats, hvarest sedermera den Ryska örnen bygt sitt infama näste¹⁴¹, neml[igen] det nuwarande Ingermanland.

Utan att ega några tillförlitliga historiska wittnesbörd om Finnarnes fordna bostäd, kan man dock med temmelig säkerhet antaga, att de redan tidigt woro delade i tvenne stammar: 1° den norra eller *Karelska*, 2do den södra eller *Tavašländska*. I följe af särskildta dels kända dels okända orsaker sönderföll hvardera stammen under tidernas lopp i många¹⁴² från hvarandra till språk och seder något afvikande grenar. Såsom sådana smärre utgreningar af den Tavašländska stammen har man antagit:

1. *Wesser*¹⁴³ 2. *Watjalaiset* l. *Wadjalaiset* (*Voter*), 3. *Ester* och *Liver*, 4. *Tavašter*. Bland dem voro enligt Sjögrén Voterna Ingermanlands första invånare. De kallas af Ryssarne

21

after a thousand-year connection have not been broken. *Das Ausland* 210/1844: 837 (Finland).

It is noteworthy that *Das Ausland* published a brief item about Finnish nationality already on 9 April. *Das Ausland* 100/1844: 400 (Finnische Nationalität). Furthermore, it continued on 16 August 1845 by claiming that the Finns are willing to evoke national feelings among the Finnic tribes of northern Russia. This article was also in Swedish by Snellman in *Saima* on 16 Oct. 1845. *Das Ausland* 228/1845: 909 (Die finnische Literatur); *Saima* 42/1845 (Sträfvandena för Finska Litteraturen sedda med Tyska publicistiska ögon). (TS)

140 Grammatica || Grammatik

Castrén's *Cheremis* (Mari) grammar was published in 1845 (*Elementa grammatices tscheremissae*). See the volume on the Mari language in this series. See also Castrén's letter to Elias Lönnrot, 29 Apr./11 May 1845 in the volume of letters in this series. (TS)

141 St Petersburg. (TS)

142 många [...] afvikande || flere särsk[ildta]

143 *Wesser* || ~ vid Bjelosero

- 144 *låta förmoda* || göra det
 145 *ega* || ros
 146 Kattila (Fi.)/Kotly (Ru.) is situated at N59°36'13" E28°45'10". (TS)
 147 Schlüsselburg (Šlissel'burg)/Orešek/Pähkinälinna (in different periods of time known also as Noteburg and Petrokrepost'). (TS)
 148 The district of Carskoe Selo. Рихтеръ 1903: 816. (TS)

Tschuder, hvilken benämning äfven tilldelas Wesserna wid Bjelosero. Sjelfva den inhemska benämningen *Vadjalaiset* (af вода) synes blott vara en öfversättning af ordet *Wesser* (stammen: *vesi, vesj*).ⁱ Både öfverensstämmelsen i namnet och till en del äfven de locala förhållanden låta¹⁴⁴ förmoda, att *Voter* och *Wesser* ursprungligen utgjort en enda sammanhängande folkstam. Detsamma tror sig Sjögrén äfven finna bekräftadt genom språket. Votiskan är en med Finskan nära beslägtad dialect; den innehåller många egenheter lånade ur Karelskan, men skall derjemte äfven *ega*¹⁴⁵ mycken släktskap med Tschudiskan. Den Votiska folkstammen har nu sammansmält till ett ringa tal, af hvilka hvaraf de fleste äro boende i Kattila socken¹⁴⁶ af *Narwa*-Härad. Deras forna land (Ingermanland) bebos för det närvarande af Finnar, som tillhöra en annan stam, neml[igen] den Karelska. De äro:

- ❖ 23 ❖ 1. *Ingrikot*, Ingrier, Ижоры, Ижорци
 2. *Savakot*
 3. *Äyrämöiset*.

Alla dessa grenar bo om hvarandra uti kretsarne St Petersburg, Schlüsselburg¹⁴⁷, Sophia¹⁴⁸, Oranienbaum, Jamburg och Narwa. Bland dem äro Savakot och Äyrämöiset rena Finnar samt till religionen Lutheraner. Äfven med afseende

i. Denna benämning afser folkets bostäd vid Bjelosero. Att taga sig ett namn af något närbeläget wattendrag, är hos de Finska stammarna ganska vanligt. Så betyder *Mordva* ett folk vid wattenet, *Chondy-chuj*, Oštjaker, *Isvajas* Isma-flodens bebyggare (Syrjäner) m. m. Ursprungligen synas Finnarne i likhet med många andra obildade folkslag hafva kallat sig *menniskor*, t. ex. *Mort* hos Syrj[änerne].

å språket och sederna komma de hvarandra ganska nära. Hvad deras benämning angår, härledes ordet *Savakko* ur *Savo*, hvartill den Ryska di[mi]nutiv-ändelsen *ko* (kko) sedan blifvit fogad. Härigenom uppstod ordet *Savokko*, som enligt det Ryska språkets lynne blef *Sawakko*. Äyrämöiset härleder Sjögren ur Äyräpää, som är en socken i Wiborgs län. Denna härledning af ordet står i sammanhang med följande hypothes. Då Ryssland vid fredslutet år 1323 till Sverige afträdde 24 ✦ Äyräpää-, Savolax- och Jääskis districter, skulle Savakot och Äyrämöiset hafva utvandrat till¹⁴⁹ nuvarande Ingermanland och blifvit stamfäder åt¹⁵⁰ de tvenne folk-grenar, som under¹⁵¹ samma namn ännu fortleva i P[eters]burgska Guvernementet och sedermera genom colonister från andra orter betydligt tilltagit. Enligt denna hypothes äro Savakot och Äyrämöiset till sitt ursprung Karelare, hvilket äfven genom deras språk fullkomligen bekräftas.¹⁵²

Af enahanda ursprung äro jemväl Ingrikot, hvarföre de äfven af Woterne benämnas Karjalaiset. Uppenbart utgör sjelfva språket en dialect af Karelskan, ehuru den efterhand blifvit uppblandad med främmande idiotismer. Till¹⁵³ förklarande af namnet¹⁵⁴ *Ingrikot* åberopar Sjögren det faktum, att Olof Skötkonung¹⁵⁵ förmälde sin dotter Ingegerd med Furst Jaroslaw¹⁵⁶, samt att dottern 25 ✦ wid detta tillfälle i¹⁵⁷ förläning förbehöll sig *Aldeigioburg*¹⁵⁸ med¹⁵⁹ det närliggande Jarladömet¹⁶⁰, det närvarande Ingermanland. Denna hypothes är högst sannolik, emedan namnet *Ingerin maa* endast kan härledas ur det Svenska Ingrid eller Ingegerd.

Ingrier (Ижоры) nämnas icke i äldre Ryska krönikor. Bland Finska stammar förekomma tidigast omnämnda *Jemer* och *Voter*. De

- 149 *till* || ifrån
 150 *åt* || fö[r]
 151 *under* || seda[n]
 152 This interpretation has remained valid. Sihvo, P., 1991: 180. (TS)
 153 *Till förklarande* || Beträf[fande]
 154 *namnet* || benämn[ingen]
 155 Olof Skötkonung (d. ca. 1022) was king of Svealand in Sweden until ca. 1022. Nenonen – Teerijoki 1998: 367. (TS)
 156 Jaroslav I Vladimirovič (974–1058), Prince of Rostov and Novgorod, from 1019 Prince of Kiev. Nenonen – Teerijoki 1998: 867. (TS)
 157 *i* || såsom
 158 Aldeigjuborg or Staraja Ladoga on the River Volxov at N59°59'50" E32°17'51". (TS)
 159 *med* || wid
 160 *Jarladömet* [...] *Ingermanland*. || Jarladömet. Så mycket är åtminstone säkert

- 161 år || redan
- 162 Vseslav Brjačislavič (d. 1101), Prince of Polock (in the present-day Belarus) in 1044–1101, known also as a sorcerer or seer. Назаренко 2006. (TS)
- 163 *emot* || och
- 164 *utanför* || vid
- 165 Mentioned in the First Novgorod Chronicle both in its older and newer versions, Новгородський перший літопис, <http://litopys.org.ua/novglet/novgo1.htm>. (TS)
- 166 *Jemerna [...] dem* || 1. *Jemerna* omnämns första gången uttryckligen år 1079, då Jaroslaw, Wladimirs son företog ett tåg emot dem. || 2. *Jemerna* nämns med detta namn första gången år 1079, då Jaroslaw, Wladimirs son, företog ett tåg emot dem till
- 167 Gleb Svjatoslavič (ca. 1052–1078) was Prince of Tmutarakan and Novgorod ca. 1067–1078. Tmutarakan is on the Taman Peninsula on the Black Sea and was subordinate to Kievan Rus'. Котляр 2014. (TS)
- 168 Castrén is mistaken as far as the events of the late 1070s are concerned. The Novgorodians expelled Gleb Sviatoslavič in 1078, who fled to Zavoloč'e and was killed there by the Chuds in the same year. No attack against the Yems took place. Котляр 2014.

There is one earlier mention, though, both in the Russian Primary Chronicle or so-called Nestor's Chronicle and the First Novgorod Chronicle, referring to 1042 when Vladimir Jaroslavič attacked and conquered them. Лаврентіівський літопис, <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavro7.htm>; The Russian Primary Chronicle: 138; Новгородський перший літопис, <http://litopys.org.ua/novglet/novgo1.htm>. It is related by Sjögren 1832: 264, but for

sednare omtalas år¹⁶¹ 1069, då de förenade sig med Fursten Vseslaw af Polotzk¹⁶² emot¹⁶³ Novgorod och ledo ett förfärligt nederlag utanför¹⁶⁴ stadens murar.¹⁶⁵ Jemerna¹⁶⁶ nämns med detta namn första gången år 1079, då Glieb Svätoslavitsch¹⁶⁷ anföll dem i Savolotschje, d. ä. nordost om Ladoga.¹⁶⁸ 26 Sedan herrskar om Jemerna en allmän tyfnad allt intill år 1142, då de gjorde ett fientligt anfall i¹⁶⁹ Novgorodiska området vid Ladoga, samt dervid blefvo slagna af landets förenade innevånare och förlorade 400 män.¹⁷⁰ Hvarifrån Jemerne kommo, upplyser ej krönikan. Man finner dock af ofvanförda yttrande, att de ej¹⁷¹ bodde wid Ladoga. Förmodligen hade de nu dragit¹⁷² sig inåt Finska området samt der råkat i contact med Karelare, hvilka inträngde ifrån norr långsmed vestra sidan af Ladoga ända till Finska viken och sålunda söndersprängde den Tavašländska stammen.¹⁷³

Karelare omnämns första gången år 1143, då de säges hafva företagit sig ett tåg emot Jemerne.¹⁷⁴ Sjögren förmodar med skäl, att Jemerne tåg det nästföregående året gällt de nu redan vid Ladoga sjö bosatta Karelare, hvilka¹⁷⁵ för att hämnas sin lidna oförrätt 27 i förening med sina nabor: Ryssarne angrepo Jemerne i deras eget land. Dessa Karelare voro enligt *Sjögren* (hvarur närvarande framställning är lånad) Ingrernas stamfäder. Namnet Ingrer var i sednare¹⁷⁶ hälften af 12 århundradet allmänt bekant i Sverige. I början af XIII århundradet förekommer¹⁷⁷ namnet Ingaria äfven hos *Henrik Letten*.¹⁷⁸ I en Påflig bulla af år 1230 nämns Ingrer tillika med Karelare, Lappar, Woter (*Sjögren*, p. 66.). Derefter förekomma Ingrerna¹⁷⁹ ofta omnämnda, och¹⁸⁰ i en Påflig bulla, utfärdad [1255]¹⁸¹ af Alexander

den IV skiljes Ingermanland uttryckligen från Karelen och Watland (Sjögr[én] 68).¹⁸²

I Ryska krönikorna framträder¹⁸³ ordet Ижера¹⁸⁴ (*Ingera*, *Igera*, *Ishera*) för första gången år 1240 eller 1241. Ishera är namnet¹⁸⁵ på floden, och invånare kallas Ижеряне, ✦ ✦ hvilka uttryckligen skiljas från Ešther, Karelare och Voter.¹⁸⁶ - - - - -

✦ 28

✦ 29 ✦

d. 19. Mars.¹⁸⁷

Tidigt på morgonen åkte jag ut i dag till den Petersburgska sidan af staden. Kölden var stark och på floden blåste en vind så skarp, som på Samojediens tundror. Genomfrusen kom jag till Botaniska trädgården¹⁸⁸, der jag helt¹⁸⁹ oförmodadt befann mig i en blomster-verld, som hade kunnat pryda ett orangerie i söderns varmaste länder. Här funnos blomster af olika klimat, hvilka drefvos fram i¹⁹⁰ olika värme-grad. Man gick genom grönskande alleer, der rosor, röda och hvita, omsväfvade den gående. Här och der fanns wid sidan af de långa al[l]eerna en inbjudande häck¹⁹¹, der man kunde hvila sig och njuta wid¹⁹² åsynen af doftande blomster.

✦ 30 Allt detta på en kall vinter-dag. ✦ Ifrån Botaniska trädgården åkte jag, efter ett besök hos Akademiens Vice-President Furst Dondukoff Korsakoff¹⁹³, till Vetenskaps-Akademien, besåg här de zoologiska¹⁹⁴ och ethnographiska, mynt-medalje- och mineral-samlingarna, samt fördes slutligen till ett kabinett, der jag plöts[l]igt¹⁹⁵ fann mig förflyttad till Egyptens forntid. Tak och väggar woro prydda med idel Egyptiska målningar och gravyrer, bilder och hieroglyfer. På golfvet lågo talrika mumier¹⁹⁶ sådana de för årtusenden tillbaka blifvit nedlagda i sina grafvar. Ingen ting erinrande om det närvarande

some unknown reason Castrén neglects it. Concerning the events of 1079, Sjögren 1832a: 266 cites the First and Second Novgorod Chronicle. Sjögren 1832a: 282 and Sjögren 1832b: 591 place the *Em'* in the District of Tixvin and considers them to be a different people than the *Em'* mentioned in 1042, which may be why Castrén excluded them. (TS)

169 *i [...]* området] || emot Novgorod170 Новгородський перший літопис, <http://litopys.org.ua/novglet/novgo2.htm>. (TS)171 *ej* || nu mera ~172 *dragit* || trängt173 The pogost of Emca on the river of the same name, a tributary of the Dvina, east of Lake Onega has been proposed as a possible are of origin of the *Em'* or *Jam'* tribe It has also been suggested that *Em'/Jam'* could mean Western Finns in general. Uino 1997: 193; Едовин 2007. (TS)174 Новгородський перший літопис, <http://litopys.org.ua/novglet/novgo2.htm>. Uino 1997: 192–193 has noted that the term *Korela* is in the plural, thus meaning people, as also Castrén translates it here. (TS)175 *hvilka* || samt att dessa176 *sednare hälften* || medle[t]177 *förekommer* || omn[ämnas]

178 Heinrici Chronicon XXV.6 (p. 278/279). (TS)

179 *Ingrerna* || Karelarna180 *och* || men <--->

181 Mscr: 1225

182 Castrén cites Sjögren 1833, in which the original documents are referred to. Castrén apparently based his conclusions solely on Sjögren. (TS)

183 *framträder* || finn[es]184 Castrén originally wrote Ижора and replaced the *o* with an *e*.185 *namnet* || benämning

- 186 Новгородський перший літопис, <http://litopys.org.ua/novglet/novg24.htm> (TS)
- 187 Castrén did not make any entry for 6/18 March, but Sjögren wrote in his diary: "F[ör]m[iddagen] med Gustaf och Castrén i Ethnografiskt Museum och sedan med den sistnämnde i Committéen, för att höra åt, om han kunde utfå sina penningar. Derom sade man sig ännu icke hafva fått någon föreskrift. [- -] Om aftonen besök af Akademikerna Graefe med 2 döttrar, Boethlingk med fru, Professor Preiss, Sirén med fru och dotter, Castrén med Bergstadi, fru Vater, Bernhardi och Pastor Zandt." KK Coll. 209.76 Eph. 18 March 1845.
Bergstadi stated on 9/21 March: "I det föregående glömde jag upp-teckna att vi den 6 (18) om aftonen voro hos Statsrådet Sjögren. Der voro: Gräffe, Bötling, Prüss, Bernhardy, Zandt, Sirén, Castrén och jag. Rancken 1884: 6.
Gräffe again means C.F. Graefe. Peter Preuss (Petr Ivanovič Prejs, 1810–1846) was a Russian Slavic scholar. Шиловъ 1905. (TS)
- 188 The Botanical Gardens are situated on Aptekarskij Island and developed gradually during the 18th century. They were named the Imperial Botanical Gardens in 1823. Прогулки по Петербургу, http://walkspb.ru/sad/botanicheskiy_sad.html. (TS)
- 189 *helt oförmodadt* || (mirabile dictu!)
- 190 *i [...] värme-grad* || i värme-grad
- 191 *häck* || l<---->
- 192 *wid* || af
- 193 Prince Mixail Aleksandrovič Dondukov-Korsakov (1794–1869), Vice President of the Academy of Sciences in 1842–1852. Шумков 2007: 263.
In his letter to F.J. Rabbe on 10/22 March 1845, Castrén stated that both Count Uvarov and Prince Dondukov-Korsakov had met him in a friendly tone. See the volume of letters in this series.
According to Sjögren, they visited Prince Dondukov-Korsakov on the next day, 20 March. It is probable that Castrén did not write his description immediately and remembered the date incorrectly. (TS)
- 194 *zoologiska* || ~, mineral[ogiska]
- 195 *plöts[ligt]* || helt ~
- 196 *mumier* || ~ i sina kistor, så väl bewarade
- 197 *med undantag* || utom
- 198 Прогулки по Петербургу, Marble Palace at Millionnaja 5 (Antonio Rinaldi, 1785). <http://walkspb.ru/zd/mramorniy.html>. (TS)
- 199 Also Bergstadi had been invited, but he did not get to know about the invitation until the next day. He described his day and Castrén's relation as follows: "I går var jag med Sillman hos Alexander Lange. Aftonen passerade vi hos Hoffrén. Derpå gingo vi till Klée, åto der qvällsvård och drucko Champagne jemte den allmänt beprisade Capitain *Starck*. Först kl. 5 om morgonen kommo vi hem. Plathan var illa knäckt. I dag fick jag veta att jag till i går var bjuden till Akademikern Gräffe, och det var en stor förlust att jag först efteråt fick underrättelse derom, ty hade jag varit der, så skulle jag fått vara honom följaktig till Akademiens konstsamling, Eremitaget och Marmorpalatset. Gubben hade varit mycket bös öfver att jag uteblef. Castrén hade mycket att förtälja om de rariteter han der fick skåda, isynnerhet om de Egyptiska kamrarne." Rancken 1884: 6.
It can be speculated whether Castrén had intentionally left Bergstadi unaware about the invitation or whether he had not got to know

about it himself until the previous day, when Bergstadi was spending time with his friends, but there is no evidence in either direction.

Sjögren attempted to get information about the necessary documents: “Hos F[uss] för att efterfråga, huru långt det lidit med Castrén’ska affären. Han hade icke ens ännu skrivit om Dokumenter för honom, ej anseende saken för så pressante! Om aftonen var jag med Castrén hos Akad[emiker] Gräfe, dit buden af honom i går.” KK Coll. 209.76 Eph. 19 March 1845. (TS)

200 *närliggande* || *krin*[gliggande]

201 *fart* || *ilande* brådska

202 *släpar* || *sam*

203 *nästan* || *jem*[god]

204 *hufvud* || ~ – det är sannt

205 Castrén quotes here a line from Horace’s (Quintus Horatius Flaccus, 65 BCE–8 CE) epistle *The Art of Poetry*: ‘Parturient montes, nascetur ridiculus mus!’ (Epistles II.3.139). It derives originally from one of the Greek author Aesop’s (ca. 650–520 BCE) fables. *Aesopica*, <http://mythfolklore.net/aesopica/perry/520.htm>; Horatius 1900: 174. (TS)

206 There is no description by Castrén of their last three days in St Petersburg, but both Sjögren and Bergstadi made notes during them.

On 20 March, Sjögren noted (cf. Castrén’s note on 19 March with commentary): “Tidigt om f[ör]m[id-dagen] var jag faren med Castrén till Fursten. Han emottog oss på sitt vanliga sätt med mycken artighet och underhöll sig, oaktadt han var i begrepp att fara ut, en stund med honom, i det han gjorde honom hvarjehanda frågor öfver hans förra resor, Samojederna och Ostjakernas lefnadssätt med mera. Dervid var dock det yttrandet karakteristiskt nog,

att det wore onödigt att ifrån Beresof söka framtränga genom den öde sträckan directe till Turuchansk i stället för att resa dit beqvämare den stora vägen öfver Jeniseisk. Emedlertid tycktes han blifva sinnad att återkalla, hvad han sagt, då vi anmärkte, att på samma sträcka lemningsar af en gammal stad Mangaseja befinna sig med en egen stam vid floden Tas, om hvars ursprung och klassificering man är i ovisshet. [– –] Om aftonen var jag med Gustaf till förströelse faren till Castrén och till Sirén, [– –].”

He continued on 21 March: “Jag hade i går budit Castrén med sitt resesällskap (Candidaten Bergstadi och den till Sitka resande Pastor Platan), äfvensom Sirén och Zandt till middag. Tillfälligtvis kom äfven förut enkefru Norrmann på besök och måste derföre bedjas på kvarstanna.” KK Coll. 209.76 Eph. 20, 21 March 1845.

Bergstadi wrote on 10/22 March about the night of 21 March: “Den gåriga aftonen tillbragte vi ganska angenämt hos landsmannen Jernström i sällskap med Ekman d. y. och Lange. Derpå gingo vi till Fürst.”

Karl Johan Knut Jernström/Järnström (1809–1861) was a Finnish-born officer (Captain) in the Russian army. *Ylioppilasmatrikkeli* 1640–1852, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=14911>. “Ekman Jr” was most probably Magnus Georg Ekman (1815–1876) who was a non-commissioned officer in the Russian army. He was referred to as Jr because of his elder brother Johan Julius Ekman (1810–1867), working at the office of the Minister-Secretary

of State for Finland in St Petersburg. Ylioppilasmatrikkeli, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=15051>, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=14348>. Alexander Lange was Bergstadi's childhood friend. Rancken 1884: 6.

Sjögren on 22 March: "Castrén's nödvändigaste Documenter – Akademiens Memorial och Podoroshnan – skickades ändtligen till mig ifrån Kansliet och jag var på vägen att i sällskap med Gustaf föra dem till honom [- -] när vi mötte Castrén på gatan och dertill följde vi honom sedan hem och gjorde derjemte en lång promenad. Under det vi woro hos honom, skickade hans värdinna att bedja mig komma upp till sig. Hon yttrade dervid sin önskan att få bibehålla C[astrén] ännu kvar åtminstone till morgon afton om ej till måndagsmorgon och bad mig med Gustaf i morgon komma till dem att deltaga i afskedsmiddagen. [- -] Om aftonen sökte jag förgäfvos Köppen och var sedan faren till Castrén, med hvilken jag drack thé hos Siréns." KK Coll. 209.76 Eph. 22 March 1845.

On Sunday, 11/23 March, Bergstadi related their activities on Saturday night: "Gårdagsaftonen voro vi hos Soldan jemte Aqvilander och Neovius. Bellmaniana och andra sånger, intressanta och underhållande samtal gjorde aftonen treflig och angenäm. Castréns porträtt måladt i olja var annars väl lyckadt, men munpartierna voro ej enligt originalet. Lönnrot var sig förvånande lik. Det skall lithografieras." Rancken 1884: 8.

Soldan probably means Karl Erik Soldan (1811–1870), later Dr.

31 med¹⁹⁷ undantag af mina förare, som väckte mig ur mina betraktelser genom en erinran att gå. Jag förfogade mig till Eremitaget och Marmorpalatset¹⁹⁸, samt betraktade ännu en gång allt det herrliga, som här finnes hopadt både ifrån antiken och den moderna tiden.¹⁹⁹

d. 20 Mars.

32 Huru liten förfaller ej människan, sedd ifrån tornet af Isaks-kyrkan, då den närliggande²⁰⁰ platsen hvimlas af hundradetal bytingar, hvilka ledda, en hvar af sina småbestyr, ha stå med fart²⁰¹ öfver torget. Att döma af deras brådska, tyckes hvar och en af dem hafva något af särdeles viggt att fullborda, men monne väl den minsta grand, som myran släpar²⁰² i stacken, kan deri hafva så litet att betyda, såsom de der mennisko-barnens wigtigaste tankar i historien. Jag betraktade äfven härom dagen en artig samling af apor i ett museum. När jag successivt hade genomgått dem alla och härvid anmärkt den ringa olikhet som i yttre motto skiljer detta djur i dess högsta potens ifrån människan, höll jag det för möjligt, att den bästa apa äfven i andelig mon kunde vara nästan²⁰³ jemgod med den sämsta människa, t. ex. bland de Samoieder. Men denne apans broder, hvad tycker han sig icke vara för en hög och förnäm herre på jorden. Hvad mig sjelf beträffar, är jag en narr, liksom alla de andra. Stora planer hvälfver jag i mitt hufvud²⁰⁴; men då jag tillika beräknar måttet af min förmåga, så blir det sannolika resultatet af min[a] wackra tankar något, som kan uttryckas genom den gamla frasen:

Parturient²⁰⁵ montes, nascetur etc.²⁰⁶

❖ 33 ❖

*Resan ifrån St Petersburg
till Kasan.*

Kasan den 10 April.

Efter²⁰⁷ att hafva ombesörjt mina wigtigaste angelägenheter i P[eters]burg, anträdde jag d. 12/24 Mars fortsättningen af min Sibiriska resa. Nyssnämnda dag råkade vara en af Ryssarne så kallad *черный день*, dies infaustus, korteligen en *Måndag*, som är en af de dagar i weckan, på²⁰⁸ hvilka man i Ryssland icke gerna företager sig en resa. Under denna förewändning sökte mina wänner²⁰⁹ på det enträgnaste förmå mig att²¹⁰ ännu qvarstadna en dag i Petersburg; men "tjensten går framför allt", säger ett Svenskt ordspråk, och mig gör det ett verkligt nöje att alldeles i salig Kants²¹¹ ❖ anda offra mina njutningar på pligtens altare. Undfägnad²¹² med en god frukoäst och ömma människors välsignelser satte jag mig alltså på den bestämda dagen uti en slåde, som utom mig äfven herbergerade min reskamrat B[ergstadi] och Sitkafararen Pastor Plathan. Med tre snabba hästar, en god kusk och en lätt slåde hopades jag uti en snabb och munter färd finna en afledning för wissa känslor, de der uti ögonblick, sådana som det närvarande, ogerna²¹³ låta blanda bort sig; men²¹⁴ straxt utanför Moskowska tullen bragte den fatala Måndagen öfver mig ett odrägligt yrväder²¹⁵. I en väl försedd Rysk slåde lider man lekamligen ej²¹⁶ särdeles af ett vanligt oväder; men det händer under vissa omständigheter, att människan af ett mindre ondt plågas mera, än under andra af ett vida större. Så skulle väl ovädret ❖ bakom den Moskowska tullen haft föga att betyda, om resan exempelwis hade gällt ett besök hos någon

❖ 35

Med. and from 1846 Doctor at the Saimaa canal building works. Ylioppilasmatrikkeli, <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=14845>. Aqvilander and Neovius cannot be identified.

The portraits of Castrén and Elias Lönnrot were made by Gustav Daniel Budkowski (1813–1884). The one of Castrén belongs to the Ostrobothnian Nation (i.e. student corporation) of the University of Helsinki and the one of Lönnrot (drawing) to the Finnish Literature Society. Salminen, Tapani, 2002; Majamaa 1997. See the back of this book.

Sjögren on 23 March: "Besök af Prof. Geitlin med Castrén, ensam följde den sistnämnde till middagen hos Siréns, medan Gustaf blef hem att hålla Geitlin sällskap. Om aftonen kommo också de till Siréns" KK Coll. 209.76 Eph. 23 March 1845.

Gabriel Geitlin (1804–1871) was Professor of Oriental languages at the Alexander University of Helsinki in 1835–1849, later Professor of Exegetics. (TS)

- 207 From here on, cf. the published version in this volume from p. 705 on.
 208 på hvilka || då
 209 wänner || ~ i Pburg
 210 att [...] qvarstadna || 1. qvar[stadna] || 2. att qvarstadna ännu
 211 The German philosopher Immanuel Kant (1724–1804), founder of critical philosophy. Nenonen – Teerijoki 1998: 892. (TS)
 212 Undfägnad [...] uti || Alltså satte jag mig på den bestämda dagen, uti
 213 ogerna [...] bort || ej vilja nedtysta
 214 men [...] bragte || men den fatala Måndagen br[agte]
 215 yrväder || oväder
 216 ej särdeles || <---> ej m

- 217 *wän* [...] *beredskap* || wän, med en
präktig middag i perspectiv
218 *sjelfva* || nu
219 *nu* || hos
220 *samma* || en
221 *en sorglig* || både den sorgligaste
222 *borde* [...] *menniskans* || för hvar
man borde utgöra hans
223 *nödgas* [...] *Samojeden* || lärer väl
utom Samojeden enhvar
224 *Sibirsk* || Samojedisk
225 *nu* [...] *mig* || 1. omgifver <-> Peters-
burg || 2. idkeligen förföljde mig
226 *bortsmälta* || uppsmälta
227 *tufvar* || tundror
228 *de* [...] *tundrorna* || tundran
229 *folktom* || för yrvädrets skull tom
på resande
230 *för* || <----> för <---->
231 *snömoln* || snömolnar
232 *inneburna* || egna
233 *fägring* || skönhet
234 *med* [...] *fredar* || 1. endast har att
freda || 2. med möd[a]
235 *man* || 1. ~ || 2. ögat
236 *här* || ~ äfven
237 *ståtliga furar* || 1. herrliga || 2. ståtli-
ga, Finska

❖ 36

wän²¹⁷, som tilläfventyrs haft för mig en middag i beredskap; men då sjelfva²¹⁸ Sibirien utgjorde målet för min resa och jag i P[eter]sburg hade tagit det sista afsked af mina Finska wänner, väckte nu²¹⁹ den lilla disharmonien i naturen hos mig på samma²²⁰ gång en²²¹ sorglig saknad af hemmet och en bitter hogkomst af Sibiriens tundror. Det föreföll mig, såsom vore min färd ifrån hemmet till tundran på wisst sätt ett motstycke till Eliæ himla-färd. Ty likasom hemmet borde²²² utgöra människans jordiska himmel, så nödgas²²³ väl enhvar utom Samojeden rättvisligen erkänna, att ofvan jord ej finnas någon ting vederstyggligare än en Sibirsk²²⁴ tundra. Att hos mig upplifva minnet af tundran såsom målet för min resa och mitt treåriga hem, dertill bidrog utom ovädret äfven den odrägligt flacka natur, som nu²²⁵ omgaf mig. Jag färdades oafbrutet på omätliga slätter, ödsliga, en❖formiga liksom tundran och utblottade på all skog. Esomoftast framskyntade genom den bortsmälta²²⁶ snön bara, mörkbruna tufvar²²⁷, alldeles likasom på de²²⁸ käruppfyllda tundrorna. Vägen var folktom²²⁹, allt lefvande hade för²³⁰ yrvädrets skull vikit sin kos, byar och boningar bortskymdes af snömoln²³¹. Samma natur och samma uthållande oväder förföljde mig genom hela Petersburgska och Novgorodska Guvernementerna. Med afseende å naturen skiljer sig väl Waldaj-regionen genom sina sandiga kullar i någon mon ifrån det öfriga landet; men dessa kullar äro likväl icke större, än att de ganska väl kunna jemföras med de likartade upphöjningarne på tundran. Med Novgorodska Guvernementet upphör Waldaj, och i det Tverska vidtager åter slättlandet, men rikare, skönare och mera omvexlande än tillföre. Utom naturens

37 inneburna²³², konstlösa skönhet ser man såväl i det Tverska, som i de Moskowska och Wladimirska Guvernementerna många herregods, som prydas af sköna trädgårdar, parker, alleer. Men hvem njuter af naturens fågring²³³ i slutet af Mars, då man med²³⁴ all möda fredar sitt anlete emot det af hästfötterna ifrån landtvägen uppkastrade, orena snöslagget! – I Wladimirska Guvernementet öfverraskades jag dock på ett angenämt sätt af en upphöjdare natur. Jag menar icke de der långsträckta, skoglösa, tundralika höjderna, ifrån hvilka man på en gång öfverser ett helt chaos af nakna snöfält – sådana finnas äfven inom detta Guvernement –; men tillika möter man²³⁵ här²³⁶ brantare höjder, bevuxna med ståtliga²³⁷ furar, dem [ett]²³⁸ Finskt öga alltid med fröjd åskådar²³⁹. Inom Nishnegorodska²⁴⁰ Guvernementet upphör den nya, präktiga chossen, och den vanliga postvägen blef²⁴¹ nu här så eländig, att jag nödgades fortsätta min färd långsefter Wolga. Dess stränder bestodo²⁴² af sandiga, skoglösa,

38 mycket höga kullar, hvilka hindra³⁸ de mig att taga i ögnasigte det närliggande landet. Hvad²⁴³ jag deraf för öfrigt kunde²⁴⁴ se, bestod²⁴⁵ af enformiga slätter. I Kasanska Guvernementet gick min färd fortfarande långsefter Volga, men här woro dess stränder icke mera

39 nakna sandbackor såsom i Nischnej, utan²⁴⁶ för ögat tedde sig²⁴⁷ å ena, högra sidan en bergig nejd, (горная²⁴⁸), rikt bevuxen med ekar och almar, samt å den (andra), venstra (луговая)²⁴⁹ stora slätter, som sades bestå af ängar och åkerfält.

[Med]²⁵⁰ afseende å min resa till Sibirien har Ryssland warit för mig ett²⁵¹ så kalladt *malum necessarium*, som jag önskat slippa ju förr, dess bättre. Min hitintills gjorda resa²⁵²

- 238 ett [...] öga || en Finne. – Castrén forgot to correct the article *en* in the mscr while changing *Finne* > *öga*.
- 239 åskådar || 1. ~ || 2. åser || 3. betraktar
- 240 Nishnegorodska || Novgorodska
- 241 blef nu här || 1. var så || 2. var nu || 3. blef så || 4. blef nu åter
- 242 bestodo af || bestodo här af höga,
- 243 Hvad jag deraf || Så mycket der[af]
- 244 deraf [...] kunde || deraf kunde
- 245 bestod af enformiga || 1. var allt flackt, ödsligt <---> || 2. bestod af ödsliga
- 246 utan || 1. ~ i ena högra sidan bevuxna med ~~ekar, almar~~ skogar af ek och alm, samt <--- > || 2. här på den ena, högra sidan af floden tedde sig för ögat en bergig nejd, rikt bevuxen med ekar och almar, och å den venstra stora slätter, som sades bestå af ängar och åkerfält. Till följe af sin olika natur kallas af Ryssarne den högra sidan af floden Gornaja (den bergiga bergs-sidan) och den venstra sidan Lugovaja (ängs-sidan). Den På den bergiga sidan af Wolga bo Tschuwascherne, och på än || 3. här på den ena, högra sidan af floden tedde sig för ögat en bergig nejd, rikt bevuxen med ekar och almar, och å den venstra stora slätter, som sades bestå af ängar och åkerfält. Till följe af sin olika natur kallas af Ryssarne den högra sidan af floden, som bebos af Tschuwascher Gornaja (den bergiga bergs-sidan) och den venstra af Tscheremisser bebodda sidan Lugovaja (ängs-sidan).
- 247 sig || ~ nu
- 248 горная || ~ берегъ
- 249 (луговая) || ~ sidan
- 250 Mscr: Men
- 251 ett så kalladt || ett
- 252 resa [...] verst. || resa utgör vid pass 2000 verst ifrån Helsingfors.

- 253 *hofvo [...] för* || församlades för att
 254 *Staden* || Twers
 255 *Ivan* || <- ---->
 256 *han ej måtte* || sätta honom ur stånd
 att
 257 *werldens* || den
 258 *släde och hästar* || hästar o[ch]
 259 *en* || de
 260 *de [...] staden* || 1. jag || 2. de till sta-
 den
 261 *i* || för
 262 *hyrkusk* || 1. skjutsbonde || 2. for-
 bon[de]
 263 *hela dygnet* || ett dygn
 264 *eländigt* || dåligt
 265 Also Bergstadi stated that they
 were 'inne på ett skräpigt värds-
 hus'. From there they continued
 to Jurtino, 33 versts from Nižnij
 Novgorod, on the next day. Soon
 after their departure from Nižnij
 their sleigh broke down, and Berg-
 stadi complained that they had
 eventually to pay three roubles for
 the way to Jurtino. Thereafter he
 has not noted anything in his di-
 ary before arrival to Kazan' on 28
 March/9 April. There he mentioned
 shortly: "I Kusmo-Demjansk och
 Tscheboksari sågo vi de första
 Tscheremisser och Tschuwasser;
 längre fram träffade vi Tatarer. Så
 befinna vi oss då verkligen redan i
 en ny verld, Europa är de facto här
 slut och Asien vidtager..."

Kl. ½ till 12 ankommo vi hit. Vårt
 första göra var att uppsöka Avellan
 för att hafva någon som kunde tje-
 na oss till Cicerone. Gubben ha sut-
 tit oss i afton." Rancken 1884: 14.

Koz'modemjansk is situat-
 ed at N56°20'39" E46°34'6" and
 Čeboksary at N56°8'23" E47°14'53",
 both on the Volga. On Avellan, see
 p. 717. (TS)

ifrån Helsingfors till Kasan utgör vid pass 2000
 verst. Härunder har jag naturligtvis varit i till-
 fälle att se mycket, men jag har egentligen ing-
 en ting besett. *Novgorod velikij*, det gamla Gar-
 darikets lysande hufvudstad for jag förbi, utan
 att ens lägga märke på den plats, der de fria
 männen *hofvo*²⁵³ sina röster för allmänt wäl.
 Staden²⁵⁴ Twers sköna läge betraktade jag wid
 en kopp kaffe genom vinskammar-fönstret
 uppå post-stationen. I Moskwa besökte jag
 ändteligen *Kreml*, såg det gamla Tsar-palatset,
 rustkammare och den märkwärldiga kyrka
 Ivan²⁵⁵ Blashennoj, som Ivan Vasiljevitsch lät
 uppbygga till minne af Kasans förstöring,
 hwarefter det behagade Fursten att låta ut-
 sticka ögonen på byggmästaren, för att han²⁵⁶
 ej måtte kunna uppföra en annan, lika skön
 byggnad. Bland fästningens öfriga märkwär-
 digheter warseblef jag äfven *werldens*²⁵⁷ störs-
 ta klocka och hörde en bonde wid dess betrak-
 tande yttra: *эго рлыно*. Efter att hafva tagit allt
 den märkvärdigaste, förfogade jag mig ur fäst-
 ningen genom den ryktbara port, som Napo-
 leon sprängde i luften. Härwid nödgades jag
 blotta hufvudet – ett bruk, som af hvarje man
 bör iaktagas, emedan ofwanom porten står en
 Helgona-bild, som kommit helbregda ur den
 Moskowska Smällen. I Wladimir låg jag öfwer
 natten och undwek derigenom en olycka, som
 drabade flera andra resande, i det de med
 släde²⁵⁸ och hästar blefvo bokstafligen igenyr-
 da på en²⁵⁹ af de staden omgifvande höjderna
 och der nödgades tillbringa sin natt på äkta
 Samojediskt wis. Halflewande återwände
 de²⁶⁰ följande morgonen till staden, beskär-
 mande sig ej mindre öfwer herberget, än sina
 i²⁶¹ lösen betalade 50 Rubel. "Богъ тебѣ обду-
 малъ", yttrade min *hyrkusk*²⁶², då han erfor,

att äfven jag ärnat samma afton fortsätta min resa ifrån Vladimir. Till Nischnij Novgorod anlände jag med en svår katharr, som kvarhöll mig hela²⁶³ dygnet på ett eländigt²⁶⁴ wårds-hus.²⁶⁵ I Kasan har jag ändtligen nedslagit mina bopålar för några veckor, men är ännu icke rätt hemma-stadd i dess mysterier. Orsaken

42 här till är den, att Ryssarna nu hafva sin страстная недѣля, (veckan före²⁶⁶ Påsk, då hela werlden är försänkt i andakt och bön följakteligen²⁶⁷ otillgänglig för oskära²⁶⁸ blickar[]). Liksom det öfriga folket tillbringar äfven jag ett instängdt kammar-lif och grubblar, icke öfver religiösa föremål²⁶⁹, utan öfver det Kasanska landets äldre inwånare. Såsom bekant, har det Kasanska landet eller medlersta delen af Volga flod-området varit en tummelplats²⁷⁰ för särskildta nationer, af hvilka somliga redan försvunnit, andra deremot kvarblifvit, men likväl, såsom det tyckes, upphört att spela någon role i historien. De urälsta innewånare i denna nejd woro *Bulgarerne* – ett folk, som ej lemnat efter sig andra minnen, än grafwårdar och ruiner af förstörda städer, fastän de efter allt utseende varit i besittning af en aktningsswärd kultur och varit²⁷¹ af den allra största betydelse i Rysslands äldre historia. De första²⁷² upplysningar om Bulgarerna meddelas oss af Arabiska²⁷³ och Byzantinska skriftställare. Hos²⁷⁴ dem omtalas Bulgarerne såsom ett handlande folk, och²⁷⁵ till sin religion Muhamedanismen²⁷⁶ tillgifvet. Hufvudstaden²⁷⁷ för deras rike war *Bolgari*²⁷⁸, hvaraf ruiner²⁷⁹ ännu skola vara synliga ej långt ifrån staden Spask wid Wolga, 90 verst söder om Kasan. Bulgarerne²⁸⁰ hänföras af Byzantinska författare till samma folk-klass med Hunnerne, hvilka enligt all sannolikhet woro ett och samma folk med

43

- 266 före || såsom
 267 följakteligen || så
 268 oskära || spejarens
 269 föremål || ämnen
 270 tummel-/plats
 271 varit [...] historia || 1. <---> öfvat ett i Rysslands äldre historia || 2. varit af största betydelse
 272 första || älsta
 273 Arabiska och Byzantinska || Byzantinska och Arabiska
 274 Hos [...] såsom || De skola varit och || 1. ~ || 2. som
 276 Muhamedanismen tillgifvet || Muhamedaner
 277 Hufvudstaden || Der[as]
 278 Bolgari || Bulghar
 279 ruiner [...] vara || ännu ruiner äro
 280 Bulgarerne || De

- 281 *räkna Bulgarerne* || föras Bulgarerne jemväl
 282 *stammen* || familjen
 283 *blef [...] öfversvämmadt* || fortfor landet ännu en tid bortåt att öfversvämmas
 284 *inkräkta* || göra sig till herrar
 285 *en* || stor
 286 *Slaviska* || Ry[ska]
 287 *Köppen* || Erdmann
 288 *161,000* || 230,000
 289 *hvilka* || 1. st[örsta] || 2. som
 290 The district of Tetjuši was situated south of Kazan' on the opposite side of the Volga. (TS)
 291 *hvardera folket* || Mongoler och
 292 *folkslag* || 1. f[olkslag] || 2. de
 293 *familjer* || 1. familjerna || 2. ~ Rask grundar denna hypotes på sin omfattande kännedom af flera till dessa familjer hörande språk; men äfven ur en inskränktare synkrets vore man frestad antaga åtminstone ett släktskaps-förhållande emellan ett sådant släktskaps-förhållande.

44

Finnarne. Äfven nyare historici räkna²⁸¹ Bulgarerne till den Finska stammen²⁸², "emedan", såsom F. H. Müller yttrar sig, "ännu talrika grenar af denna stam förefinnas i samma nejd, der Bulgarerna fordom spelat sin role." – Bulgarernes wälde sjönk och på dess spillror reste sig det Mongoliskt-Tatariska med Kasan till hufvudstad. När sedermera äfven tiden för det Kasanska Chanatet var kommen och allt land ända till Ural underlades den Ryska spiran, blef²⁸³ det Kasanska området ännu öfversvämmadt af Baschkirer, Kirgiser, Kalmucker, hvilka i förening med Finska stammar sökte inkräkta²⁸⁴ det fruktbara landet.

45

Efter de mångfalliga, men till en²⁸⁵ del okända folkrörelser, som föregått inom den Kasanska delen af Wolga-flodlandet, finnes här ännu bebyggare af tre folkstammar, hvilka tid efter annan varit herrar af landet, neml[igen] den Finska, den Tatariska och den Slaviska²⁸⁶. För det närvarande utgöra Ryssarne den största och Tatarerne den minsta delen af landets befolkning. Köppen²⁸⁷ uppgifver antalet af Tatarer i det Kasanska Guvern[ementet] till 161,000²⁸⁸ (m[an]k[ön]), hvilka²⁸⁹ till största delen äro bosatta i kretsarne Kasan och Tetjus²⁹⁰. Man anser Tatarerna utgöra en blandning af Turkar och Mongoler – tvenne folkstammar, som vanligen blifvit hänförda till helt olika mennisko-racer. Af en motsatt mening är likväl Rask, som yrkar på en bestämd förwandtskap emellan hvardera²⁹¹ folket samt derjemte antager ett widsträckt släktskapsband emellan alla folkslag²⁹², som räknas till de Mongoliska, Turkiska, Finska, Samojediska, Tungusiska och Nordamerikanska familjer²⁹³. Denna mening synes i våra dagar börja att vinna allt större och större trowärdighet,

46 åtminstone har jag uti Ryssland lärt känna män af profession, som sett släktskapen emellan Turkar och Mongoler utom all fråga. För öfrigt har man redan länge hört både Filologer och Fysiologer å ena sidan antaga en förwandtskap emellan Finnar och Mongoler, samt å den andra emellan Finnar och Turkar. Allt synes bevisa, att Blumenbach²⁹⁴ oriktigt hänför Turkar och Mongoler till olika mennisko-racer. Antingen måste äfven Turkarne och Tatarerne hänföras till den Mongoliska racen, eller gifves det ingen bestämd åtskillnad emellan de Mongoliska och Kaukasiska racerna.

Utom Ryssar och Tatarer anträffas i det Kasanska Guvernementet²⁹⁵ Tschuvascher, Tscheremissar, Mordwiner och Wotjaker, hvilka samtliga folkslag tillhöra den Finska stammen. Om Tschuwaschernas ursprung finnas likväl skilda meningar. Några anse dem för den ursprungligt Finsk folkstam, hvilken²⁹⁶ genom närheten och umgänget med Tatarer blifwit så tatariserad, att den nu mera knappt kan hänföras till den Finska familjen. Andra deremot förmoda, att Tschuwascherne till sjelfva sitt ursprung äro Turkar, hvilka låntagit ett och annat af de angränsande Finska stammarna. Ännu andra hålla dem för en gren af de forna Bulgarerne. Denna hypotes, som tillhör den berömda Orientalisten Frähn i Petersburg, är²⁹⁷ af ett stort intresse. Då omständigheterna ej²⁹⁸ tillåta mig en²⁹⁹ pröfning af ämnet, betraktar jag Tschuwascherne tills vidare blott såsom en tatariserad gren af Tscheremisserna. Till³⁰⁰ en sådan mening finner jag all³⁰¹ anledning uti³⁰² språket, de³⁰³ folkens bostäder, samt äfven uti den märkliga omständighet, att Tschuwascherne af Nestor ej äro³⁰⁴ särskildt omnämnda. I anseende till sina

- 294 Johann Friedrich Blumenbach (1752–1840), a German physician, naturalist and anthropologist who is famous for his division of mankind into five races, which he published in his work *De generis humani varietate nativa* in 1776 and 1798. Hartmann 2005. (TS)
- 295 *Guvernementet* || 1. ~ äfven || 2. ~ ännu
- 296 *hvilken* || som
- 297 *är [...]* intresse. || 1. är || 2. wore wärd att närmare behjertas. || 3. ~ och den förtjenar borde pröfvas och nogare behjertas.
- 298 *ej tillåta* || förbjuda
- 299 *en [...]* ämnet || 1. en undersökning || 2. en sådan pröfning || 3. en pröfning af denna intressanta hypotes
- 300 *Till [...]* finner || 1. Härtill gi[fves] || 2. Till en sådan mening gifves
- 301 *all* || my[cken]
- 302 *uti* || så wäl
- 303 *de [...]* folkens || hvardera folkets
- 304 *äro* || blifvit

- 305 *floden* || ~, utsträckande sig hvarde-
ra genom Guvernementerne Kasan
306 *Den [...] grenen* || Tschuwas[cher]na
307 *genom* || öfv[er]
308 *uppgifves* || 1. ~ || 2. ~ af Köppen
309 Above this, Castrén wrote *inemet*
400,000. There is a slight possibili-
ty that the changed numbers are by
someone else than Castrén.
310 *271,758* || 1. 250,000 || 2. 272[,000]
311 *något* || 20[0,000]
312 *67,651* || 54,000
313 *Rysslands Furstar* || 1. Rys || 2. den
Ryska makten
314 *envist och ihärdigt* || i det längsta
315 *det [...] uppkomst* || den Ryska öf-
vermakten
316 *gamla* || hedni[ska]
317 Castrén added a question mark in
the margin here.
318 *11,377* || 12,000
Castrén added a question mark
here, but he struck it out after cor-
recting the number.

48 bostäder äro Tschuwascher och Tschere-
miser endast afskilda från hvarandra genom Wol-
ga. Tschuvascherne bo hufvudsakligen på den
högra, Tscheremisserna åter på den venstra si-
dan af floden³⁰⁵. Här och der finnas äfven
Tschuvascher bosatta vid den venstra Wol-
ga-stranden och Tscheremissers å den högra.
Den³⁰⁶ Tschuvaschiska grenen utsträcker sig
genom³⁰⁷ Guvernementerna Kasan, Simbirsk
och Saratow, att ej tala om de Tschuvaschiska
colonierna i Astrachan. Tscheremisserna lefva
åter kringspridda uti Kasan, Wjatka, Perm,
Simbirsk. Tschuwascherne skola näst Finnarne
utgöra den talrikaaste gren af Tschudiska
folk-familjen. Antalet af dem uppgifves³⁰⁸ till
370,000³⁰⁹, bland hvilka 271,758³¹⁰ äro bosatta
inom Kasanska Guvernementet. Af Tschere-
miser, hvilkas hela antal uppgår till något³¹¹
öfver 200,000, finnas inom samma Guverne-
ment endast 67,651³¹² själar. Sißtämnda folk-
stäm spelar i Ryska historien en icke obetydlig
role, ty under det Kasanska Chanatets tider
stridde Tscheremisserne med wild förtviflan
emot Rysslands³¹³ Furstar, och äfven efter
Chanatets fall motstodo de envißt³¹⁴ och ihär-
digt det³¹⁵ Ryska wäldets uppkomst. Både
Tschuwascher och Tscheremissers äro till större
delen döpta Greker, men widhänga icke dessto
mindre sin gamla³¹⁶, hedniska religions-kult,
som hos hvardera folket skall vara mycket öf-
verensstämmande. Om så väl Tschuwascher-
nes, so Tscheremissernes religion, seder och
lefnadssätt har Madame Fuchs meddelat intres-
santa, i form af bref affattade upplysningar.

Mordviner, utgörande den sydligaste
gren af de Finska folkstammarna vid Volga, be-
räknas in summa till 92,000 själar³¹⁷, af
hvilka allenaßt 11,377³¹⁸ finnas inom Kasanska

Guvernementet. De öfriga lefva³¹⁹ i Guvernementerna Simbirsk, Saratow, Pensa, Tambow och Nischegorod. Samtliga Mordviner äro döpta och hafva enl[igt] Pallas räddat föga ur sin forntid. De sönderfalla inom sig uti tvenne grenar: 1°) den *vestliga*, boende vid Oka, som kallar sig *Ersad*, 2°) den *östliga* wid Sura och Mokscha, benämnd *Mokscha*. Skillnaden emellan begge grenarne består wäsentligen deri, att Ersanerna bättre skyddat sig emot Tatariskt inflytande, än Mokschanerna. Öfwerhufvud hafva³²⁰ likwäl de³²¹ till Wolga-stammen hörande³²² tre folkslag: Tschuwascher, Tscheremisser och Mordviner, hvilka inom sig äro befryndade³²³, blifvit i mer eller mindre mon tatariserade, och just derigenom skilja³²⁴ sig dessa nationer ifrån alla andra till den Finska folkstammen³²⁵ hörande ☞ grenar.³²⁶ Rask förmodar, att det tatariska elementet hos Wolga-Finnarne icke härflyter³²⁷ af en yttre beröring, utan har sin grund i de³²⁸ Finska och Tatariska folkens allmänna förwandtskap; men i sådant fall borde wäl nämnda förwandtskap beständare röja sig äfven hos andra³²⁹ grenar af den Finska stammen. Hvad är för öfrigt naturligare, än att de östliga och i synnerhet de Kasanska Finnarne låtit Tatarismen på sig inverka, då de fordom warit Tatarernas undersåtar!

Till den Finska befolkningen wid Wolga sluter sig i norr den Permska stammen, hvars sydligaste gren utgöres af Wotjakerne. Deras nordliga ☞ stamförwandter äro Permier och Syrjäner – tvenne grenar³³⁰, hvilka med rätta borde betraktas såsom en enda, emedan de både till språk och seder äro från hvarandra oskiljaktiga. Med dem öfverensstämma³³¹ de nordliga Wotjakerne; de sydliga närma sig i

- 319 *lefva* || 1. äro bosa[tta] || 2. äro spridda
 320 *hafva* || skola
 321 *de [...]* folkslag || alla de ifrågawarande tre folkslagen
 322 *hörande* || class
 323 *befryndade, blifvit* || i mer eller mindre mon befryndade, hafva lanta
 324 *skilja [...]* nationer || 1. skiljer denna stam ifrån || 2. skilja sig dessa folkslag
 325 *folkstammen* || stammen
 326 *grenar.* || ~ Mordvinerna
 327 *härflyter* || är en följd
 328 *de [...]* fall || den inre begge folkslagens inre förwandtskap; men så framstickande
 329 *andra [...]* Finska || de öfriga Fin[ska]
 330 *grenar* || folkslag
 331 *öfverensstämma* || ~ till språk, seder och lefnadsätt

☞ 51

☞ 52

- 332 *Tscheremisserne* || till ~
 333 *troshkännelserne* || religionen
 334 *sin [...]* *hvilken* || 1. sina hedniska bruk, hvilka || 2. sin hedniska Gudalära, hvilka || 3. sina hedniska bruk, hvilka
 335 *den [...]* *Tscheremisserna* || Tschuwacherna och Tscheremisserna
 336 *hela antal* || antal
 337 Castrén added a question mark in the margin.
 338 Franz von Erdmann (1793–1862), German-born Orientalist and Professor of Oriental languages at the University of Kazan' in 1818–1845. Castrén visited him for the first time on 29 March/10 April in the morning. Rancken 1884: 15. (TS)
 339 *Glasovska* || uti
 340 5,399 || 5,400
 341 *Enligt [...]* *bostäder* || 1. Enligt egna berättelser utsträckte sig Wotjakernes bostäder wida sydligare || 2. Enligt Wotjakernes egna berättelser utsträckte sig deras bostäder
 342 *nödgades de wika* || 1. blefvo bortdrifna || 2. wek
 343 *Wotjakerne* || ~ både till språk, seder, religion och bostäder
 344 *af* || utaf
 345 *efter [...]* *vittnesbörd* || 1. efter utseende || 2. efter alla häfdetecknares vittnesbörd
 346 *folk* || stammar

53

någon mon Tscheremisserne³³². Ehuru till större delen döpta i den Grekiska troshkännelser³³³, skola äfven Wotjakerne ännu wara tillgifna sin³³⁴ hedniska religion, hvilken enligt Madame Fuchs, som äfven utgifvit en kort beskrifning öfver denna folkstam, är föga afvikande ifrån den³³⁵ Tschuwachiska och Tscheremissiska. Wotjakernes hela antal³³⁶ uppgifves till 100,000³³⁷, hvilka äro boende inom Guvernementerna Perm, Wjatka och Kasan. Deras hufvudsäte är enligt Erdmann³³⁸ Glasovska³³⁹ kretsen af Wjatska Guvernementet. Inom det Kasanska beräknas antalet af Wotjaker allena till 5,399³⁴⁰ själar. Enligt³⁴¹ Wotjakernes egna berättelser sträckte sig deras bostäder i fordna tider wida sydligare, men wid Tatarernas inbrott nödgades³⁴² de wika sig för öfvermakten och draga sig till mera nordliga nejder, för att genom sin allmänt erkända arbetsflit äfven rödja Perms och Wjatkas skogar.

54

Såsom nyss anmärktes, bilda Wotjakerne³⁴³ en öfvergångs-länk emellan Volga-stammen och den Permska. Begge dessa stammar hafva i äldre tider spelat en utomordenligt vigtig role i det östliga Rysslands historia. Denna del af landet bestod fordom af³⁴⁴ tvenne efter³⁴⁵ häfdetecknares vittnesbörd icke obetydliga Handelsmakter; neml[igen] den *Permska* eller *Bjarmelandska* i norr och den redan nämnda *Bulgariska* i söder. Den förra utgjordes af idel Finska folk³⁴⁶, hörande så väl till den Permska, som den Karelska stammen. Den sednare innefattade utom Bulgarer, hvilkas härkomst ännu icke är fullkomligt utredd, samtliga de Finska stammarne vid Volga. Om man nu å ena sidan också nödgas medgifwa, att ingendera af dessa makter bildat ett inom sig slutet helt, ett samhälle med gemensamma lagar och

institutioner, utan lefvat splittrade i smärre stammar med hvar sin särskildta chef eller Stam-furste till öfwerhufvud, så är å andra sidan afgjordt, att just dessa stammar grundlagt det östliga eller Cisuralska Rysslands första cultur. Det gäller om den Finska stammen öf-

55 ver-hufvud, att den utsått odlingens frö öfver hela³⁴⁷ norden. Ehvad stammens politiska bestämmelse äfven må varit, dess stora³⁴⁸ wigt och betydelse i kulturhistoriskt [hänseende]³⁴⁹ skall icke ens den obilliga hädforskning kunna jäfva. Om derföre någon rättwisa finnes på jorden, så måste den Finska folk-familjen³⁵⁰ i hela sin³⁵¹ utsträckning få³⁵² en plats i häfder-na sig tillerkänd. *Stor-Permien* och *Stor-Bulgar-ien* skall man åtminstone minnas, så länge Ryssland eger en historia, ty det östliga Rysslands äldre historia är deras, fastän denna, såsom sagdt, väsentligen är en kultur-historia. De första stegen till kultur äro åkerbruk och *handel*. Att de Finska stammarne inom Ryssland varit och ännu äro dess flitigaste åkerbrukare, är en känd sak. Hvad åter Bjarmalands

56 och Bulgariens handel beträffar, så vittna om dess betydenhet enstämmigt flere länders häfdateknare. Ingen ting är sannolikare, än att i äldre tider en handelsväg gick ifrån Hvita till Kaspiska hafvet genom Permiers, Bulgarers och Chasarers områden, samt att denna väg sedermera fortsattes åt norr ända till Norrige, samt³⁵³ åt söder till Indien. De³⁵⁴ widsträckta floder, af hvilka det östra Ryssland är genomskuret, gjorde en sådan handels-communication möjlig³⁵⁵. Wid samma floders bördiga stränder kunde äfven åkerbruket med framgång bedrifvas. Skogen är blott för vilden, för nomaden. Skogsmannen är och förblir främmande för culturen. Derföre träffa wi äfven de

- 347 *hela norden* || nordens drivvor
 348 *stora* || kulturhistoriska
 349 Castrén forgot to include this word.
 350 *folk-familjen* || stammen
 351 *sin* || dess
 352 *få* || ~ sig
 353 *samt* || och
 354 *De* || Det är
 355 *möjlig* || 1. lätt ~ || 2. gunstig

- 356 *haf* || sjöar
 357 *bodde fordom* || 1. ~ || 2. hafva
 358 *antingen* || af
 359 *benämna* || Kom[y]
 360 (*Finn.*), || ~ *tschattse* (Lapp.)
 361 *Wasser* || watten
 362 *förändrad*. || ~ Vocal-förvandligarna oafsedt *har* är i Syrjänskan och Wotjakiskan
 363 *bortkastad* || 1. ~; <---> || 2. ~; i Syrjänskan och Wotjakiskan deremot *har*

❖ 57

Finska stammarne wid en mera framskriden odling bosatta vid floder, haf³⁵⁶ och sjöar. Såsom redan nämndt är, har Wolga sedan urminnes tider warit medelpunkten för Tschuvascher, Tscheremisser och Mordviner; ❖ den Permska stammen har tillhört Kamas och Dvina's flodområden; den Ugriska stammen, bestående af Voguler och Ostjaker, är concentrerad wid Ob-floden; Karelarne bodde³⁵⁷ fordom vid Dvina och Hvita hafvet, Wesserne vid Onega och Bjelosero m. m. Häraf förklaras vidare den anmärkningsvärda, men hitintills mig vetterligt ej anmärkta omständighet, att åtskilliga Finska folkstammar bära sitt namn antingen³⁵⁸ efter ett bestämdt vattendrag, eller helt obestämdt låta ordet watten ingå i benämningen. Så kalla sig Ostjakerne *Chondy-chuj* eller *Aschuj*, d. ä. folk af Konda eller Ob; Permierna benämna³⁵⁹ sig *Komy* af Kama-floden; *Mordwa* betyder vi vocis: folk vid wattnet; *Syrjäner*, *Mokschaner*, *Petscherer* m. m. äro idel benämningar, tagna af vattendrag. Af ordet *watten* låta äfven namnen ❖ *Voter*, *Wotjaker* och *Wesser* lämpligast härleda sig. Detta ord betyder i särskildta Finska språk: *wa* (Syrj.), *wu* (Wotjak), *vit* (Tscher.), *vesi*, eg. *wete* (Finn.),³⁶⁰ *wäd* (Mord.), *tschattse* (Lapp.) o. s. v. Samma ordstam förekommer och i flere Indo-Germanska språk, t. ex. *Wasser*³⁶¹, *vatten*, *вода* o. s. v. I de Finska språken har, såsom anförda exempel utvisa, den ursprungligen tvåstafviga stammen blifvit på olika sätt förändrad.³⁶² För att ej tala om de wanskliga vocal-ombyten och i Tscheremissiskan och Mordvinskan endast slutvocalen bortkastad³⁶³. Dessutom har i Syrjänskan och Wotjakiskan äfven *t* blifvit förvandlad till en aspiration, hvilket är en i alla Finska språk mycket wanlig sak. Att äfwen i

❖ 58

59 sistnämnda språk *t* ursprungligen tillhört stammen, bevisas icke allenaft genom jämförelsen med ♣ Lappska³⁶⁴, Finska och andra språk, utan ock genom den allmänna egenskap i de Finska språken, att med undantag af pronomina och particlar ett ursprungligt³⁶⁵ stamord ej³⁶⁶ är enstafvigt, så framt deri icke³⁶⁷ förekommer en lång vocal eller en diphthong. Följaktligen måste man för den närvarande stammen *vu* i Wotjakiska supponera en ursprungligare form: *wut*, *wuti*³⁶⁸. Och när Wotjakerne kalla sig sjelfva *Wut* (*Ut*) eller *Wutmort*, så betyder denna benämning, lika som Mordwa, helt enkelt *folk vid watten*. Samma betydelse har sannolikt äfven namnet *Woter*, ehuru de sjelfva kalla sig *Watjalaiset*, äfvensom *Wesser*, af *wesi*.

60 En annan omständighet är likaså vigtig i fråga om de Finska folkslagens benämningar. Liksom ♣ Samojeder och många andra vilda folkslag hafva äfven³⁶⁹ den Finska stammarna ursprungligen betecknat sig med den allmänna benämningen af *menniskor*. För³⁷⁰ det närvarande ega³⁷¹ de wisserligen ett specifikt namn, men hos³⁷² några bland dem kan benämningen³⁷³ *menniska* ännu icke tilldelas andra, än blott infödingar. Så betyder i Syrjänska ordet *mort* på en gång *menniska* och en *infödd Syrjän*, men individer af olika stam benämnas *jös* eller *jös mort*, och i pluralis *voityr* eller *voityrjas*, främlingar, i motsatts mot *mortjas*³⁷⁴, *menniskor* eller Syrjäner. Likaså kallar³⁷⁵ Tscheremissen sig sjelf *Mara*³⁷⁶, *menniska*, men utländningen benämnes *edem* af det Tatariska *adam*³⁷⁷. Olonesarnes benämning *Lyyti* af *люды*, folk, är förmodligen en öfversättning af något inhemskt³⁷⁸, härmed liktydigt ord. Jag återkommer till ♣ de nyss ifrågakordna orden

- 364 *Lappska* || andra språk
 365 *ursprungligt* || stam[ord]
 366 *ej* || aldrig
 367 *icke* || ej
 368 *wuti* || ~, hvaraf sedermera man ganska naturligt härleder <fo- - ---->
 369 *äfven* || de[n]
 370 *För* || Ehuru
 371 *ega de wisserligen* || ega wisserligen de flesta Finska stammar
 372 *hos [...]* *kan* || ännu kan
 373 *benämningen* || 1. ordet || 2. namnet
 374 *mortjas* || Syrjän
 375 *kallar* || ~ sig
 376 *Mara* || *Maara*
 377 *adam* || ~, m<-> som
 378 *inhemskt [...]* *liktydigt* || dermed liktydigt

- 379 *mara* || *maara*
 380 *mart* || *maart*
 381 *Mara* || *Maara*
 382 *öfvergår* || 1. uttala || 2. ~ lätt och blir
 383 *Marja* || *Maarja*
 384 *som* || 1. och b || 2. samt
 385 *kan* || för[wandlas]
 386 *Merja* || *Meerja*
 387 *det gamla* || 1. det nuvarande || 2. <de tu dem>
 Castrén added a question mark in the margin here.
 388 *samma* || lika
 389 *kan* || är <->
 390 *Tscheremisser* || Syrjäner
 391 *Finsk* || gren af den
 392 *folk på landet* || landt-folk
 393 *wid* || af
 394 *haft [...]* *wattendrag* || bott wid Wolga
 395 *genealogie* || 1. ur[sprung] || 2. st[amförwandtskap] || 3. ursprung och stamförwandtsk[ap]
 396 *tillräckliga* || nödiga <s---->
 397 *men om* || 1. men hvad h[är]af || 2. men häraf är <-->
 398 The date is according to New Style (Gregorian), because Castrén later dated also his diary entry in Perm' on 5 May. See also Castrén's letter to Rabbe on 29 April/11 May 1845 in the volume of letters in this series.
 399 This and the following paragraph mainly follow Castrén's letter to Rabbe, 29 Apr./11 May, 1845. See the volume of letters in this series.
 400 Bergstadi did not written daily either, but in spite of that he sent quite a long description of the month. Some quotations are worthwhile here.
 On 4/16 Apr.: "Det ställe, der vi här bo, är ett stort värdshus, det bästa i staden, tillhörig en viss Hedler. Den 12 inflyttade vi uti ett mindre rum, för hvilket vi betala 75 Rubel i månaden jemte åtföljande

mort (*mord*, *murt*) och *mara*³⁷⁹. De äro ursprungligt ett och samma ord samt beslägtade med det Persiska *märd*, eom äfven betyder menniska. Här har uti Tscheremissiskan åter *t* i slutet bortfallit (*mart*³⁸⁰) och stammen derpå antagit ett schevatiskt *a* till följe af de Finska språkens allmänna sträfvan efter tvåstafviga rötter. Det sålunda uppkomna *Mara*³⁸¹ öfvergår³⁸² efter det Ryska uttalet nästan ovilkorligt till *Marja*³⁸³, som³⁸⁴ till åtskillnad ifrån nomen propr[ium] *Märja* lätt kan³⁸⁵ förwandlas till *Merja*³⁸⁶. Detta namn bär hos Nestor ett Finskt folk, som skall hafva bott väster om Tscheremisserne i trakten af det gamla³⁸⁷ Rostoff. Då nu detta ur historien allaredan försvunna folk eger samma³⁸⁸ namn med sina grannar Tscheremisserna, så kan³⁸⁹ med skäl antaga, att berörda folk antingen varit Tscheremisser³⁹⁰ eller med dem nära beslägtad stam. En annan jemväl försvunnen Finsk³⁹¹ folkstam, benämnd *Muroma*, bodde söder om *Merja* eller väster om de närvarande Mordwinerna, i den nejd, hvar-est staden *Murom* nu är belägen. Ordet *Muroma* är sammansatt af *mur*, hvars släktskap med *mort*, *murt* är omiskännelig och *ma*, jord, land. I ordagrann öfwersättning betyder såleder *Muroma* folk³⁹² på landet, i motsatts mot *Mordwa*, folk wid³⁹³ wattenet. Benämningarna tyckes således antyda, att dessa tvenne folk tillhört en och samma stam, men delad i tvenne grenar, af hvilka den ena (Mordwa) haft³⁹⁴ sina bostäder wid ett wattendrag, den andra (*Muroma*) åter varit derifrån afstängd. Ingen ting kan wara sannolikare än detta, men för att till full klarhet bringa *Merja*- och *Muroma*-folkens genealogie³⁹⁵, borde man noggrannt undersöka alla ortsnamn af icke-Rysk härkomst, som tilläfventyrs ännu förefinnas inom gränserna

◆ 62

◆ 63

för hvardera folkets fordna hemwißt. En sådan undersökning hade jag redan påbegynt, men nödgades i brist på tillräckliga³⁹⁶ lexicaliska hjälpmedel afbryta densamma. Så mycket finner man med lätthet, att i de fordna Merja och Muroma-länderna finnes ett stort antal ortsnamn, lånade ur den Finska språkstammen, men³⁹⁷ om några bland dem uteslutande tillhöra Mordviner och Tscheremisser, är en sak, som jag 64 nu icke förmår utreda.

65

Kasan d. 5. Maj.³⁹⁸

En³⁹⁹ hel månad har jag lefvat i Kasan, men om denna månad är ej mycket att minnas.⁴⁰⁰ Medan himmelens tårar fallit digra öfver jorden och Kasans gator varit öfverdragna med en Sodomitisk smörja, har jag troligen suttit på min kammare och dragits med hvarjehanda vedermodor, dem icke att förtiga, som åtfölja⁴⁰¹ födelsen af en ny bok⁴⁰². Men det⁴⁰³ oakadt har jag likväl haft mina tidsfördrif. Så bör det ej [förtigas]⁴⁰⁴, att jag varit i nåder upptagen hos⁴⁰⁵ Fru Fuchs (att icke tala om hennes man bihanget) och med mycken munterhet betraktat på fogelsfjädrarna i den vittra Madamens nattmössa, att jag⁴⁰⁶ plägat ett förtroligt umgänge med den <-----> Orientalisten Erdmann, som i⁴⁰⁷ dessa dagar erhållit concilium abeundi ifrån 66 det Kasanska Riket, att jag hos Latinaren Vater⁴⁰⁸ hört den thesen både på Latin och Grekiska försvaras: "Horatius castus, Sapho non meretrix", att jag af tandwerk ej kunnat biviða Madame Ka<--->lottis concert, att jag trots all tandverk och all werldens dy hvarje dag uppehållit mig en stund wid den Tatariska fästnings-vallen och njutit af den sköna utsigten åt⁴⁰⁹ Wolga. Mitt litterära umgänge

middag och uppsättning. Det är på de Ryska värdshusen vanligt att man måste requirera och följaktligen skildt betala för allt det minsta. [...] Detta har också till följd att de resande vanligen sjelf äro försedde med allt hvad de möjligen kunna medföra. [...] [S]å gjorde vi också längre fram. Ifrån Nischegorod hit-åt lågo vi blott hos bönder, hvilket naturligtvis blef högst billigt.

Dessa dagar hafva ej haft mycket att erbjuda. Till det mesta hafva vi sutit hemma [...]"

On 11/23 Apr.: "Vårt vanliga göra är att efter kl. 12 på dagen och 6 om aftonen vandra omkring fästningen på vallen utanför muren och på gatan Woskresenskaja, den förnämsta i staden, som nu redan är något folklik. Der svänga sig Kasans lejon och vi lejon göra så med. [...] Castrén har haft svårt att få sig någon Tscheremiss, ty de lefva ej i städerna utan, likasom Tschuwascherne, på landet. Flere hugade spekulanter hafva infunnit sig, men de hafva varit dels Tatarer dels Ryssar som lärt sig några ord Tscheremissiska. Slutligen fick Alcenius tag uti en infödd Tscheremissgosse, hvilken är skrifvare vid Palata. Han är mycket qvick och pfiffig. Arbetet fortgår således raskt."

On 29 Apr./11May: "Castrén har varit plågad af allehanda krämpor, hæmorrhoider, rheumatism, tandvärk och dålig mage. [...] Emedan gatorna blifvit alltmera torra, hafva vi kunnat göra allt längre utflygter. [...] I flera omgångar hafva vi besökt Sennaja för att få oss en Tarantas. Slutligen bestämde sig Castrén för en, som kostar 100 Rubel. I morgon skall det bära af, [...] Rancken 1884: 17–21.

401 åtfölja || ~ på

- 402 Mari grammar, published in 1845. See the volume on the Mari language in this series. In his letter to Sjögren, 26 Apr./8 May 1845, Castrén mentions also his unstable health as an important factor keeping him inside. See the volume of letters in this series.
- 403 *det [...]* *ej* || å andra sidan bör det ej heller förtigas
- 404 Verb is missing in mscr.
- 405 *hos Fru* || af Mada[me]
- 406 *jag* || ~ äfven
- 407 *i [...]* *erhållit* || fått sig ett
- 408 Bergstadi in his diary on 4/16 Apr.: “Castrén bivistade en disputation hos Professor Vater, der mycken lärdom utvecklades. [...] Söndagen d. 13 var Castrén hos W[erkliga] St[ats]Rådet Fuchs.” Rancken 1884: 17.
- 409 *åt* || af
- 410 *Dessutom* || Derjem[te]
- 411 *jag* || man
- 412 *ett ord* || någon ting
- 413 *vore detta* || 1. borde man || 2. borde jag tala om
- 414 *Bland* || Ty
- 415 *infödda Österländningar* || infödingar
- 416 The same person as Aleksandr Kazembek, see following note.
- 417 Mirza Muxammed Ali (Aleksandr Kazimovič) Kazem-Bek (1802–1870), an Azerbaijani-Iranian Orientalist, historian and philologist in Kazan’. Арапов 2008. (TS)
- 418 *en* || den

✠ 67

har jag hufvudsakligen plägat med Tschermisser och Tatarer. Dessutom⁴¹⁰ har jag tillbragt några glada stunder med tvenne Finska vänner, neml[igen] Mag[ister] Alcenius och Ryska språkläraren Avellan, hvilka en längre tid uppehållit sig i Kasan för att lära sig det Ryska tungomålet. Min reskamrat Pastor Plathan, ✠ som insjuknade på resan ifrån P[eters]burg till Moskva, nödgades jag kvarlemna hos den Finska student-colonien i sistnämnda stad. Någon tid derefter sammanträffade vi åter i Kasan och lefde ännu några glada dagar tillsammans. Derpå for Pastorn all werldens väg, hvilken war ungefär densamma, som jag om några dagar ärnar beträda, d. ä. till Sibirien.

✠ 68

Skulle jag⁴¹¹ vilja säga ett⁴¹² ord om Kasan på fullt allvar, så vore⁴¹³ detta om universitetet. Bland⁴¹⁴ alla werldens universiteter gifves det sannolikt intet enda, hvarest den Orientaliska litteraturen skulle med större ifver handhavas, än wid det Kasanska. Här finnas lärare uti Arabiskan, Armenianskan, Persiskan, Sanscrit, Mongoliskan, Turkiskan, Chinesiskan, ✠ Mandschuriskan. Bland antalet af Professorer och andra lärare äro somliga infödda⁴¹⁵ Österländningar t. ex. Chadshi-Mir-Abutalib Mir-Mominoff, Mirsa Abd-Ussatar Kasembek⁴¹⁶, Muchammed-Ali Machmudoff, Alexander Kasembek⁴¹⁷. Stora summor äro anslagna till bildande af Philologer genom resor i Orienten. För det närvarande vojagera tvenne unga litteratörer ifrån detta universitet uti Arabien och Persien. En tredje är utskickad på tio år till China för att lära sig de Mongoliska, Chinesiska och Tibetanska språken. Man må ej tro, att allt detta göres för en⁴¹⁸ så kallad tolk-lärdom. Kasanska Universitetet räknar bland sina Orientalister män af Europeiska

- 69 ryktbarhet, och jag är fullkomligt öfvertygad⁴¹⁹ derom, att här⁴²⁰ ännu i framtiden de allra viktigaste problemer med afseende å Orienten skola komma att lösas.⁴²¹ Den förberörda missionen till China afser, såsom man redan finner af sjelfva ändamålet för densamma, att problem af det allra högsta vetenskapliga intresse. Speciellt rör denna mission oss⁴²² Finnar wida närmare, än de våra lärda medgifva⁴²³, om också hela Europa vore derom ense. Saken är neml[igen] den, att man på goda grunder antagit en förvandtskap mellan den Finska och Turk-Tatariska stammen. Twertemot⁴²⁴ Claproth och andra äldre så väl natur- som språkforskare hafva nyare författare och bland dem i synnerhet *Erdmann* i Kasan sökt bevisa, att Mongolerna till sjelfva sitt ursprung äro Turkar, således äfven med Finnarne beslägtade. Till samma resultat ledes man⁴²⁵ ock⁴²⁶ genom den Samojediska folk-familjen, som å ena sidan är beslägtad med den Finska, och å den andra sannolikt äfven med Mongoliska. Den Chinesiska missionen skall nu säga oss, om vi kunna hysa⁴²⁷ någon förhoppning om⁴²⁸ audiens i det himmelska riket. Wi äro derifrån tills vidare uteslutna icke blott genom den stora muren, utan äfven genom en väg, nästan lika mödosam som den i Kalewala besjungna Pohjola-wägen⁴²⁹. Innan wi kunna tänka på att klättra öfver muren till China, om wi annars någonsin kunna tänka derpå, så måste vi åtminstone hafwa utrett, i hvilket förhållande Finskan står till Mongoliskan. Detta kan ske genom särskildta medel, t. ex. 1°) att genom Samojediska söka förmedla en slägtskap emellan Finskan och Mongoliskan, 2do) att anställa ett comparativt studium af de Mongoliska, Finska och Turk-Tatariska språken. För en
- 70
- 71

- 419 öfvertygad derom || öfvertygad
 420 här ännu || här skola
 421 The Department of Oriental Languages was moved from Kazan' to St Petersburg in 1854. Ahlqvist 1986: 124. (TS)
 422 oss || äfven ~
 423 medgifva || skulle ~
 424 Twertemot || 1. Nu || 2. Twertom
 425 man || jag
 426 ock [...] Mongoliska || genom Samo-
 jederne, som å ena sidan äro be-
 slägtade med Finnarne, och å den
 andra sannolikt äfven med Samoje-
 derne
 427 hysa || ega
 428 om audiens || att blifva intagna
 429 Kalewala: XVII: 90–192.

- 430 *höra till* || *ligga i*
 431 *öfver* || *af*
 432 Hans Conon von der Gabelentz (1807–1874), a self-taught German linguist who had published a grammar of the Iz'va dialect of Komi in 1841 and a Mordvinian grammar in 1845. He did his most important work in the research of Malaysian and other Asian languages. Brockhaus Enzyklopädie 6: 709 [Gabelentz]; Leskien 1878. (TS)
 433 *öfver* [...] *stam* || i samma riktning
 434 *sedan* [...] *tid* || redan länge
 435 *Grammatik* || Finsk-Tatarisk ~
 436 *är* || kan vara
 437 *män* || ~ med
 438 *ifrågavarande forskning* || studier af anförd art
 439 *lärer* || saknas

72

ännu mera omfattande kännedom af vårt förhållande till Orienten wore det äfven af vigt att med hvarandra sammanhålla de Finska, Tungusiska och Mandschuriska språken. Huru som hellst dessa forskningar komma att utfalla, så måste de i hvarje fall gå fram, ty höra⁴³⁰ till tidens kraft och historien kan ej längre umbära deras resultat. Derföre se vi redan i Tyskland män af utmärkt <dugli>ghet egna sig åt dylika forskningar. Såsom bekant är, har F. H. Müller utgifvit tvenne delar af en historiskt-geographisk beskrifning öfver⁴³¹ samtliga de till Finska stammen hörande folkslag. I philologiskt hänseende eger man af Gabe[le]ntz⁴³² förtjens[t]fulla Grammatikor öfver Mordvinskan och Syrjänskan samt dessutom smärre afhandlingar öfver⁴³³ andra språk tillhörande samma stam. Siåtnämnde författare yttrar i företalet till sin Mordvinska Grammatik, att han sedan⁴³⁴ en längre tid äfven är selsatt med förarbeten till en comparativ Grammatik⁴³⁵ öfver den Finskt-Tatariska språkstammen, hvilken han näst de Indo-Germaniska och Semitiska stammarna med allt skäl anser för den wigtiga⁴³⁶. Att utlänningen börjat skänka äfven vår folkstam sin uppmärksamhet är⁴³⁶ godt och hugneligt, om det ändock måste vara så, att vi icke ens på vår egen grund kunna gå ett steg framåt, utan att Tysken leder oss vid näsan. Bättre wore det likväl för saken och vår egen ära, om våra egna män⁴³⁷ ville med allvar slå sig på ifrågavarande⁴³⁸ forskningar. I Kasan finnes tillfälle att bedrifva många hithörande studier, och att återkomma till Kasan, dertill lärer⁴³⁹ tillfälle ej heller saknas.

73

74

*Resan från Kasan till Perm.**Perm d. 5 Maj 1845 [g. st.].⁴⁴⁰*

Den 1. Maj (g. st.) sutto några Finska vänner och⁴⁴¹ språkade tillsamman vid ett glas *Donskoje* i N. 12 af Heidlerska restaurationen i Kasan. Twenne bland dem voro stadda på en tre-årig resa till Sibirien; de två öfriga skulle efter en tvåårig vistelse i Ryssland innan⁴⁴² kort återse fädernejorden. En främmande åskådare skulle tvifvelsutan hos de begge paren rätt väl kunnat urskilja de olika känslor, som så olika förhållanden nödvändigt måste framkalla. Men då glädje och sorg, hopp och saknad på sådant sätt sammanträffa, kunna de i längden ej trifvas väl tillsamman, utan upplösa sig då⁴⁴³ gerne i det slags sinnesstämning, som kallas humor och i sig innehåller hvardera motsattsen. Det Finska lynnet eger allt sedan vår oltfader Wäinämöinen och hans ärade⁴⁴⁴ vän Lemminkäinenens tider en så afgjord fallenhet för det humoristiska. Hos somliga naturer⁴⁴⁵ är denna egenskap så genomgripande, att man⁴⁴⁶ alldrig hör dem yttra den enkla tanke utan⁴⁴⁷ en <----> humoristisk anstrykning. Och⁴⁴⁸ om de af förhållanderna⁴⁴⁹ stundom tvingas att tala efter det vanliga mennisko-sättet, råka de ovilkorligen ur concepterna, äro tafatta och hållas för dumma, men äro icke dessto mindre snillen i sin *genre*. Ett sådant lynne befann sig äfven bland de fyra af sluppen sammanförda wännerna. Mannen var i Kasan allmänt känd under namn af den gamla Svensken (Staroj Schwed), förmodligen af den anledning, att han i en stadsdel, benämnd Mokraja, vid något tillfälle skall varit nödsakad att med eftertryck försvara det Svenska namnets ära. Den gamle

75

- 440 Old Style, cf. Kazan', 5 May above.
 441 och || til[lsamman]
 442 innan [...] återse || nu snart återvända till
 443 Mscr: då struck out in pencil
 444 ärade || goda
 445 naturer || karakterer
 446 man [...] hör || de alldrig kunna
 447 utan || ~ att gifva den
 448 Och || 1. Om || 2. När
 449 Sic.

- 450 *nu [...]* förmedlare || således en betrakt[are]
 451 *alltid i* || i
 452 *stadigt* || visst
 453 *begreps det* || begrep man
 454 *uthärda* || tåla
 455 *muntrande* || ~ för en arm Sibiria-farare
 456 *att* || d[et]
 457 *till [...]* wid kaffe-koppen || till ända wid kaffe-koppen
 458 *etc.* || 1. ~ || 2. eller af
 459 *deröfver.* || ~ Ty hvad det beträffar, att i sådana knut-sällskaper de ömkligaste scandalösaste historier upptänkas uppspinnas
 460 *fenomen* || 1. cotterier || 2. samfund och lärda
 461 *vara [...]* samfund || tillhöra något cotterie
 462 *en [...]* personer || den och den saken, om den och den person m. m.

76

Svensken var nu⁴⁵⁰ såsom en förmedlare af motsatta sensationer, en alldeles oundgänglig person i vår lilla krets. Främmande för allt narraktigt jäktande efter qvickheter, talade han skämt på fullt allwar och lade alltid⁴⁵¹ i sina ord ett stadigt⁴⁵², reelt innehåll. När han t. ex. utbredd sig öfver Finsk skinka, Finsk ost och Finsk wänskap, begreps⁴⁵³ det utan möda, att allt detta var någon ting ganska godt och bastant, men att man ändock efter sin undfångna del rätt wäl kunde uthärda⁴⁵⁴ en liten fasta på saken. Ingen ting kunde likwäl wara mera muntrande⁴⁵⁵, än att⁴⁵⁶ höra den gamla Svensken afslöja det Finska kotteri-lifvets mysterier, eller huru som befryndade själar i det lofvända ändamål att få tiden till⁴⁵⁷ ända, sluta sig till h[varan]dra och sedan wid kaffe-koppen, toddy-glaset, ölstånkan etc.⁴⁵⁸ med vigtig min resonera öfver all werlden i allmänhet och hvarje enskildt i synnerhet. Den gamla Svensken utlade detta med all möjlig episk lugn och hållning, liksom sjelfva saken ej heller förtjenar, att någon förar⁷⁷ sig deröfver.⁴⁵⁹ Twertom måste man glädja sig öfver tillvaron af slika fenomen⁴⁶⁰, så menade åtminstone den gamla Svensken, ty då man besinnar den verkliga fattigdom på goda Tidningar i landet, så skulle i sanning mycket enfalldigt utan att vara⁴⁶¹ upptagna i ett lärdt samfund, aldrig veta, hvad de skola tro om en⁴⁶² hel hop med saker och personer. I sådan anda lät den gamla Svensken sin humor flöda, oss allom till tröst och uppbyggelse. Esomoftast blef han likwäl afbruten af en om sina drickspeningar högst angelägen person, som förkunnade, att hästarne längesedan stodo förespända. Redan lutade också den sista berättelsen mot sitt slut och allas ögon woro riktade på den sista tåren i glaset, då för

- 78 första gången på en hel månad någon⁴⁶³ främmande röst i korridorren hördes fråga efter N° 12. Alla reste sig upp, allas blickar⁴⁶⁴ riktades mot dörren och in trädde en resande man i Rysk militär-uniform. Denne man var ingen annan, än Lieutenant Erikson, hvilken jemte⁴⁶⁵ hustru och svärmor befann sig på en resa till Ochotsk. Man tänke sig⁴⁶⁶ Eriksons öfverraskning, då han i följe af någon fallsk uppgift kommer till wårdshuset att träffa⁴⁶⁷ en Engelsman, som skulle⁴⁶⁸ önska sig rese-sällskap till Sibirien, och oförmodadt⁴⁶⁹ befann sig i en krets af landsmän. Nu börjades⁴⁷⁰ naturligtwis ett nytt glam, nya historier, uppdukades,⁴⁷¹ Eriksons rese-äfventyr afhördes⁴⁷²; men då likwäl allt i werlden har en ända, måste⁴⁷³ vi tvenne Sibiria-farare slutligen gifva vika för vår nya landsman i några timmars besittning⁴⁷⁴ åt våra Kasanska wänner och afreste, efter 79 att hafva gifvit⁴⁷⁵ Erikson det löfte att afvänta⁴⁷⁶ honom någonstädes under resan.

Den 1. Maj alltså reste⁴⁷⁷ jag ifrån Kasan. Såsom hvar man vet äro de Ryska vägarna ännu wid denna årstid⁴⁷⁸ högst⁴⁷⁹ ojemna och nästan⁴⁸⁰ ofarbara. Följakteligen måste min bräckliga lekamen, som redan i Kasan blifvit utmattad genom sjukdom och ett stillasittande Studerkammar-lif, lida omenskligt af den idkliga skakningen i ett obeqwämt equipage. Guvernören i Kasan hade wäl gifvit mig en rekommendation, hvarigenom jag utan särdeles omständigheter kunnat⁴⁸¹ nedsätta mig uti någon by och afbida bättre wägalag, men då man har ett ändamål för sin resa, äro sådana uppehåll 80 alltid⁴⁸² ledsamma på vägen. Dessutom hade ock den gamla Svenskens humor så besmittat mitt sinne, att jag blott tänkte på den wackra⁴⁸³ visan: ”lid o dödlige, det är

- 463 någon || en
 464 blickar || ögon
 465 jemte || med
 466 sig || var
 467 träffa || uppsöka
 468 skulle önska || önskade
 469 oförmodadt || helt ~
 470 börjades naturligtwis || börjades
 471 uppdukades, || ~ af den nya ankomsten
 472 afhördes || 1. ~ med o || 2. ~ med lust och glädje
 473 måste [...] vika || lemnade vi tvenne Sibiria-farare
 474 besittning || ode
 475 gifvit [...] löfte || öfverenskommit med Erikson
 476 afvänta || afbida
 477 reste || afr[este]
 478 årstid || tid
 479 högst ojemna || 1. ännu knapt farbara || 2. högst ojemna och <---->
 480 nästan ofarbara || svåra att <befara>
 481 kunnat || hade
 482 alltid [...] vägen || på vägen alltid ledsamma
 483 wackra || gamla

- 484 *nu* || *min*
 485 *ögonen* || *mina ögon*
 486 *förskaffa* || *taga*
 487 *nejden* || *den nej*
 488 *Detta [...] synnerlig* || 1. Härtill behöfdes i det hela taget ingen stor ||
 2. Detta [...] särdeles
 489 *genom* || *öfver*
 490 *steg* || *for*
 491 *sedan* || *så*
 492 *blifva* || *äro*
 493 *tröttsamma* || *tröttande för ögat*
 494 *marken* || *de*
 495 *en [...] apathisk* || *samma slags apathiska*
 496 Bergstadi seems to have had more positive feelings during the journey. Rancken 1884: 21–22.
 497 *i* || *med*
 498 *kullar* || *byar*

☞ 81

din lott!” och med ett orubbligt lugn uthärdade den (högst ointressanta och alldeles) opoetiska landsväga-torturen. Detta var nu⁴⁸⁴ en plåga. En annan uppkom genom en häftig och kylande motwind, som dref emot ansigtet hvirflande moln af fin flygsand. Så svårt det än war, sökte jag likwäl hålla ögonen⁴⁸⁵ öppna och förskaffa⁴⁸⁶ mig en öfversigt af nejden⁴⁸⁷, som jag bereste. Detta⁴⁸⁸ kostade i och för sig ingen synnerlig ansträngning, ty naturen var sig temligen lika öfverallt. Man for genom⁴⁸⁹ en widsträckt slätt öfver ängar och åkerfält, steg⁴⁹⁰ på en kulle, sandig och skoglös, kom åter på ett fältt, sedan⁴⁹¹ på en kulle och så hela dagen ☞ igenom. Sådana nejder blifva⁴⁹² i längden obeskrifligt tröttsamma⁴⁹³, i synnerhet då marken⁴⁹⁴ ännu ej upplifvas af vårens grönska. De smitta (ovilkorligen) sinnet med sin egen gråa färg, och försätta betraktaren i en⁴⁹⁵ odräglig apathisk sinnesstämning.⁴⁹⁶ Dock hände det mig understundom, då jag såg ridande Tatarer på blixtsnabba springare ränna utöfwer de vidsträckta stepperna, att jag wäcktes ur min dwala och önskade, att fältet wore än större. Likaså när jag ifrån en högt belägen kulle i⁴⁹⁷ ett ögnakaft öfverskådade en mängd Tatariska byar med sina spetsiga, skyhöga kyrktorn, der icke en ljudande malm, utan en lefvande stämman förkunnar, att ”Gud är stor” och kallar Allahs barn till andakt och bön, wille jag hafva bort alla de kullar⁴⁹⁸, som skymde utsigten öfver andra byar. Ett angenämt nöje beredde ☞ mig sjelfva genomfarten i de Tatariska byarna. Att se frodiga Tatarer yfvas i sina vida chalater och blygsamma Tatarskor hölja sina fagra anleten med hvita slöjor, sådant war åter af ovana en smula pikant, och jag hann ej heller ledsna dervid, emedan den Tatariska

☞ 82

befolkningen snart upphörde. Efter en resa af något mera än 100 verst lemnade jag det Kasanska Guvernementet, och i Wjatka ser man ej mera Tatarer, utan till en början Tscheremisiska, Ryska och Votjakiska fysiognomier. Längre fram i Malmyschska samt i synnerhet inom den Glasowska kretsen blifva Votjakerne det rådande folket. Dessa utgöra, såsom be-
 83 kantt är, en gren af den Permska stammen, och äro för reften ett stilla, godt och idogt folk. Under hela resan genom Votjakernes område vištades jag med min andliga varelse i Finland. Att⁴⁹⁹ framkalla hvarjehanda fosterländska illusioner, dertill war först och främst naturen utmärkt gynnande, ty här såg jag floder⁵⁰⁰, skogar, kärr, moar, höjder och dalar af nästan samma beskaffenhet, såsom i Finland. Widare war det ock i grunden samma folk, som bebode hvardera landet. Jag vill ej orda om den philologiska ofverensstämmelsen emellan hvardera folket, ännu mindre om den physiognomiska och craniologiska, utan blott om den anthropologiska, den allmänt menskliga. Denna öfverensstämmelse röjer sig öfverhufvud i ett stilla,⁵⁰¹ sedligt och ärbart lefverne, vida
 84 skildt ifrån allt, hvad man i Ryssland, särdeles i det närbelägna Kasanska Guvernementet är van att se och erfara. Således märkte⁵⁰² jag i byarna inga dagdrifvare, inga nyfikna åskådare, inga skrälände fyllhundar, inga tiggare och specularanter;⁵⁰³ en och hvar tycktes vara stadd i sina laga värf och förrättningar. På stationerna blef jag⁵⁰⁴ ej här, liksom annorstädes, öfverlupen af näsvisa och larmande⁵⁰⁵ hyrkuskar, utan allt gick för sig i största stillhet. Ingenstädes blef jag uppdragen, allt utom skjutslegan betaltes efter godtycke och knot yttrades alldrig. Utan att på förhand betinga sig arfwode

- 499 Att [...] gynnande || Här war först och främst naturen utmärkt på ett ovanligt vis egnad att
 500 floder || höjder
 501 stilla, || stilla och
 502 märkte jag || såg man
 503 specularanter; || ~ utan
 504 jag || man
 505 larmande || bullersamm[a]

- 506 *känsla* || tac[ksamhet]
 507 *kulna* || ~ och
 508 *ser öfverallt* || 1. ser redan || 2. ser
 509 *formation* || ~, större och smärre
 bäckar bryta sig fram emellan höj-
 derna
 510 *I följe* || I och för sin
 511 *benämningen* || <----->
 512 *Det [...] fordom* || 1. Fordom sträck-
 te sig den Permska befolkningen ||
 2. Fordom sträckte sig detta land
 <-----> allt ifrån
 513 *är [...] befolkningen* || äro Permierne
 514 *områden* || orter
 515 *Perm.* || ~ Om
 516 *eger [...] läge* || 1. är ganska wäl be-
 lägen || 2. njuter

✠ 85

för gifna uppdrag, uppfyllde Wotjakerne med den största tjenstaktighet alla mina önskingar, och den allra ringaste wedergällning emotogs med en oskrymtad känsla⁵⁰⁶ af tacksamhet. Sådan fann ✠ jag Wotjaken – from, enkel och oskuldsfull, liksom vår Finska bonde. Måhända hade jag dock sett alltsamman i en annan dager, om ej jußt inom det Wjatska Guvernementet vårens hulda genius hade för första gången på detta år hellsat mig med sina milda vinder, sina ljufva dofter, sina lätta fjärlar och sitt herrliga solsken. I två dagar fick jag njuta allt detta i ymnigt mått, men under loppet af den tredje nådde jag det Permska Guvernementet, och här mötte mig en grå himmel, kulna⁵⁰⁷ vindar, snödrifvor och ett annat mennisko-slägte. Så mycket är dock wisst, att sjelfva naturen i Perm är wida mera storartad, än uti Wjatka. Den Uralska terrassen tager sin bör-

✠ 86

jan, man ser⁵⁰⁸ öfverallt colossala höjder af ✠ skroflig och ojemn formation⁵⁰⁹. I⁵¹⁰ följe af landets upphöjda karakter har man äfven härledt benämningen⁵¹¹ *Perm*, *Permia*, *Bjarmia* af det Finska *Waaramaa*, d. ä. ett bergigt land. Naturligare är dock i philologiskt hänseende ordets härledning af *Perämaa* – en benämn[in]g, som förmodligen Savolotschanerne i tiden gåfvo landet, så wida det var beläget bakom deras område. Det⁵¹² Permska landet sträckte sig fordom söder ända till Kama-floden, men nu är⁵¹³ den Permska befolkningen af Ryssarne utträngd till mera nordligare trakter, wida utom de områden⁵¹⁴, hvilka jag nu genomreste. Sedan jag lemnat Glasovska kretsen i Wjatka, färdades jag en dag genom Ochanska kretsen af Permska området och kom så den 6. Maj till

✠ 87

Gouvernements-staden Perm.⁵¹⁵ ✠ Denna stad eger⁵¹⁶ ett angenämt läge wid venstra stranden

af Kama, men den bästa stadsdelen ligger ännu i ruiner efter en⁵¹⁷ stor brand, som för några år sedan öfvergick staden; och⁵¹⁸ hvad förstäderna beträffar, erbjudas⁵¹⁹ de en ömklig anblick af låga och jemmerfulla kojor. Om stadens innewånare kan ej sägas annat, än hvad som ländertill deras berömmelse. De hafwa i allt blifvit sin nationalitet trogna, men hysa äfven derföre en wiss superstitiös fruktan för utlänningen. När jag i går gjorde ett slag kring stadens gator,⁵²⁰ stadnade människorna af förvåning att begäpa⁵²¹ mina glasögon och hela min utländska varelse. Härwid war jag i tillfälle att höra hvarjehanda frågor⁵²² och anmärkningar, beträffande min person, såsom: кто такой? Чертъ его знаетъ. Такого то прежде у насъ [не] бывало. I tvenne grupper talades till⁸⁸ och med om cholera och mordbrännare. En käring hade äfven⁵²³ den näsvisheten att emot⁵²⁴ min näsa säga åt sin granne: плюнь! För öfrigt har jag i denna stad ingen ting erfarit⁵²⁵, som kunde förtjena att omtalas. Här finnas likasom i andra städer större och mindre hus, bredare och smalare gator, kyrkor, torg och krogor, scholor, cancellier⁵²⁶, qvarnar, kasernar och tusen andra saker. Men hvad här icke finnes, är ett anständigt wärdshus, och derföre säger jag staden farväl, fastän Ericson ännu ej upphunnit mig.

- 517 *en stor* || den stora
 518 *och [...] förstäderna* || 1. förstäderna
 || 2. hvad åter förstäderna
 519 *erbjudas* || utgöras
 520 *gator*, || ~ och med glasögon på näsan
 521 *begäpa* || se på
 522 *frågor och anmärkningar* || anmärkningar
 523 *äfven* || till och med
 524 *emot* || framför
 525 *erfarit* || sett eller ~
 526 *cancellier, [...] kasernar* || cancellier, kasernar

- 527 *hästarne* || mina hästar
 528 *porten* || porth[uset]
 529 *Studenter [...]* *sina* || Studenter för
 lika
 530 *vår-/wädret*

❖ 89 ❖

Tjumen den 13/25 Maj 1845.

❖ 90

❖ 91

I Perm väntade jag tvenne dagar på Erikson och ledsnade slutligen att vänta. När hästarne⁵²⁷ redan woro förespända och allt inpackadt, stånade en Kasansk Tarantas utanför porten⁵²⁸ till porthuset, och se! jußt denna war den väntade. Den innehöll utom Lieutenant Erikson hans unga Fru och gamla svärmor, den af alla Studenter⁵²⁹ i H[elsing]fors för sina lika billiga, som rundliga portioner wälkända Fru Kristén. En melancholisk känsla genomfor mitt innersta, när jag såg den goda Frun, hvilken i så många år moderligen sørjt för Student-corp-sens lekamliga förkofran, sitta blek och hopkrumpen i hörnet af en skakande tarantas. Jag beklagade den goda Frun, som för allt sitt väl-förhållande ej rönste ett bättre öde, än att ❖ på gamla dagar blifva wäderdrifwen till Sibiriens ödsligaste öknar; jag beklagade de arma Studenterna, hvilka nu vår Herre må skydda för hunger och dyr tid, då de ej mera hafva Fru Kristens mennisko-älskande hjerta att lita sig till i bedröfvlsens stunder. Öfwer detta sorgliga ämne kunde en skald författa en hel elegie, men jag tror mig hafva uppfyllt all rättfärdighet, då jag beledsagat den åldriga Frun på hennes, såsom det tyckes, siesta wandring öfwer de Uralska bergen. Oaktadt det sorgliga i min befattning, har dock kanhända ingen med gladare känslor än jag, öfwerstigit Urals höjder. Mig gladde det angenäma wårwädret⁵³⁰, den Uralska na❖turen, den odlade nejden, lifligheten på vägarna m. m. Det Permska Guvernementet öfverhufvud förhåller sig till det Wjatska, som en brusande ström till en lugn insjö, och den som ifrån Wjatska sidan kommer till Perm, känner sig wara väckt ur en

behaglig hvila till ett nytt, friskare lif. Sjelfva den Jekaterinenburgska delen⁵³¹ af Ural eger wisseligen partier, der⁵³² man kan slumra lika så sött, som på Wjatkas hedar, men lyckligtvis är dock mennisko-anden så vida skilld ifrån stenen, att hon efter en gifven impuls ej genast återfaller till jorden, utan bibehåller sin svängkraft åtminstone så länge, som vägen räcker ifrån ☞ den ena kullen af Ural till den andra. På de Uralska stepperna togs dessutom, såsom jag redan anmärkte, uppmärksamheten i anspråk af många andra saker. Emedan den heliga Nicolai festen instundade⁵³³, war vägen full af åkande, ridande och gående, hvilka i heldagsdrägt och med heldagsmin tågade till en närbelägen kyrka eller ett kloster. På Wjatka-vägen deremot märkte⁵³⁴ jag högst få resande, och äfven dessa voro till större delen arma Mercurii tjenare, hvilka likasom jag sjelf bråkat sönder sin lekamen på upplysningens rackar-kärra. Märk äfwen i Jekaterinenburgska trakten dessa folkrika byar, dessa bruk med sina vidsträckta envionger, dessa sköna landt☞gods, dessa ståtliga stenkyrkor, hvad har det arma Wjatka mot allt detta att uppvisa? Ligg emellertid nära mitt hjerta, du fattiga land, medan min ande flyger här, öfver Urals höjder.

Jag har på tre ställen öfverfarit Ural; vid Obdorsk, vid Werchoturje och vid Jekaterinenburg. Wid Obdorsk stod den gamla jätten med sin⁵³⁵ kala hjessa hölj⁵³⁶ i moln, vid Werchoturje såg jag hans utbredda armar, vid Jekaterinenb[urg]⁵³⁷ syntes blotta finger-knotorna. Wid Obdorsk wandrade renar, vid Werchoturje sprungo elgar, wid Jekaterinenb[urg] betade boskapshjordar⁵³⁸. Wid Obdorsk war allt skog, wid Jekaterinenb[urg] bestod⁵³⁹ det mesta af

- 531 *delen* || si[dan]
 532 *der* || vid vilkas åskådande
 533 *instundade* || war i antågande
 534 *märkte [...]* *delen* || såg ~~man~~ jag sällan någon annan n andra resan nå något annat folk, än
 535 *sin [...]* *hjessa* || sitt kala hufvud
 536 *hölj* i *moln* || 1. insvept i moln || 2. upprest i höjden
 537 *Jekaterinenb.* || Obdorsk
 538 boskaps-/hjordar
 539 *bestod* || såg man

- 540 *funnos* || 1. ~ || 2. anträffades || 3. ser man
 541 *hvarken [...] finna* || ej kan finna
 542 *likt* || 1. ~ || 2. ~ såsom sten
 543 With the Cyrillic initial.
 544 *derest* || så framåt
 545 *Tobolsk* || Tjumen

94 odlade fält. Wid [Ob]dorsk lärde jag känna Ostjaker och Samoieder, vid Werchoturje Woguler, vid Jekaterinenb[urg] Baschkirer. Wid Obdorsk funnos tält, vid Werchoturje hyddor, vid Jekaterinenb[urg] höga hus. Dessutom funnos⁵⁴⁰ i Jekaterinenburg och dess omgifning tusen saker, hvartill man hvarken⁵⁴¹ i Obdorsk eller Werchoturje kan finna någon ting likt⁵⁴² eller olikt; men jag hann ej så noga bese allt, ty Erikson gaf sig icke tid att dröja, och jag var angelägen om att åtfölja sällskapet åt i det längsta. Dock skilde sig våra vägar redan 26 verst öster om Jekaterinenburg. Erikson tog den södra vägen öfver Ischim till Irkutsk, jag åter styrde min kosa mera norrut till Tobolsk.

95 Nu är jag i Tjumen och hellsar Asias jord välkommen i samma stad, dem jag för något mera än ett år tillbaka bjöd Sibirien och hela den gamla werlden ett evigt farväl. Jag reste då till Finland öfver Turinsk, Werchoturje, Solikamsk, Kaj, Beliko-Ustjug⁵⁴³, Kargopol, Pudosch, Petrosavodsk, Olonets och Sordawala. När jag nu öfver Petersburg, Moskwa, Kasan, Perm, Jekaterinenburg återwänder till Tjumen, har jag under loppet af detta år beskrifvit en cirkel, som med alla sina större och smärre declinationer lærer omfatta vid pass 10,000 verst. Jag undrar jußt om ej detta skulle räknas mig till godo, derest⁵⁴⁴ jag ville söka min fortkomst vid postverket.

96 Tobolsk⁵⁴⁵ den 16/28 Maj.

Under resan ifrån Tjumen eller redan ifrån Jekaterinenburg till Tobolsk, erbjöd naturen för min nyfikenhet ingen ting, hvad jag ej redan tusende gånger sett och till leda beskrifvit – ändelösa

slätter, dels odlade till åker och äng, dels be-
vuxna med en tät löfskog⁵⁴⁶. Denna natur fort-
for att vara den rådande ända till Tobolsk.
Emellan Tjumen och Tobolsk ser man äfven⁵⁴⁷
ofta⁵⁴⁸ en stark barrskog – moar och kärr blifva
tätare –⁵⁴⁹ vildheten tilltager. En qväfwande
tyngd hvilar öfver land och folk[,] man kan ej
komma sig till någon gladare känsla i denna
nejd. Den infödda Sibirjaken står hos Ryssen i
godt rykte för sina enkla⁵⁵⁰ seder, sin välvilja
och gästfrihet, hvilket ock till någon del kan
ega sin riktighet. Men att hos folket⁵⁵¹ förnim-
ma någon glädje-yttring, såsom sång⁵⁵², dans,
allmänna eller fa⁵⁵³milje-fester, sådant hör till
de allra ovanligaste sällsamheter. Den som är
wan att se, huru lifvets ström i Ryssland brusar
öfver alla bräddar, känner sig rätt illa till mods
uti den Sibirska stillheten. Det är icke en still-
het, som har sin grund i själens inre, fridfulla,
harmlösa väsen, utan den eger till moder köld,
likgiltighet och förhärdelse. Hvad annat än för-
härdelse låter också tänka sig i ett land, der
största delen af befolkningen består af bofvar
eller deras afföda, i en provins, hvaröfwer hela
Rysslands förbannelse hvilar. Allmänneligen
behöfwer menniskan, för att ej förfalla till
Jude, Zigenare eller något dylikt, ett fosterland,
som hon kan älska, och hvari hon sjelf åtnju-
ter⁵⁵³ människors aktning. Men huru skall den
arma Sibirjaken ⁵⁵⁴wåga älska ett land, som
hela werlden afskyr, och hvad aktning kan han
fordra af andra, då han icke ens kan hysa akt-
ning för sig sjelf. Sibirien måste nödvändigt
deltaga uti någon⁵⁵⁴ stor patriotisk handling,
för att folkets sedliga medvetande må
upprättas.

97

98

- 546 löf-/skog
547 äfven || jemväl
548 ofta [...] barrskog || 1. mycken barr-
skog || 2. ofta en mer eller m[indre]
549 Castrén probably originally wrote
a comma here originally here re-
placed it with a dash, but it is also
possible that the order was the op-
posite. The same concerns the next
dash.
550 enkla || ~ goda
551 folket || 1. detta folk || 2. det Sibirska
folket
552 sång || dans
553 åtnjuter [...] aktning || med wälvilja
omfattas
554 någon || en

- 555 *upplysningar* || uppgifter
 556 *meddelanden [...] ställe* || meddelanden af sakkunniga personer på ort och ställe
 557 *instructionen* || 1. Akademiens instruction || 2. ~ egentligen
 558 *väsentligen [...] hänseende* || i lingvistiskt och ethnographiskt hänseende bör af mig

❖ 99 ❖

Tobolsk den 19/31 Maj.

❖ 100

❖ 101

Jag sitter sedan några dagar i Tobolsk och begrundar, i hvilken riktning min kosa hädanefter bör ställas. Det är den i början gifna riktningen, hvarpå mången gång sakens hela framgång beror. Nu låter väl min väg på förhand ej med säkerhet bestämma sig, emedan Sibirien i ethnographiskt och lingvistiskt hänseende är föga mera, än en i dimmor höljd ocean; men någon ting måste man dock hafva öfverlagt och beslutadt, för att våga sig ut på villande hafvet. Petersburgska Wetenskaps-Akademien har wisserrigen lättat mina bekymmer, derigenom att den utpekadt för mig de hamnar, jag under resan har att söka; men att uppgöra nödiga sjökort har Akademien anförtrott åt min egen omtanke. Min instruction säger härom, att upplysningar⁵⁵⁵ och meddelanden⁵⁵⁶, ❖ erhållna på ort och ställe af sakkunniga personer böra framför allt bestämma mina rese-tourer och leda valet af hufvud-stationer. Ännu i saknad af de flesta hithörande upplysningar har jag blott i största allmänhet kunnat bestämma resans framtida riktning. Jag har för en klarare åskådning af saken indelat det blifvande fältet för min verksamhet uti trenne delar: den norra eller Samojediska, den medlersta eller Ostjakiska, den södra eller Mongoliskt-Tatariska. Det är enligt instructionen⁵⁵⁷ den norra eller Samojediska delen af Sibirien, som väsentligen⁵⁵⁸ af mig bör i lingvistiskt och ethnographiskt hänseende undersökas och beskrifvas. Men såsom man vet, eller åtminstone tror sig veta, hafva åtskilliga Samojed-stammar under sin wandring ifrån Altaj till Ishafvet qvarstadnat i medlersta och södra Sibirien inom Ostjakernas och

- 566 *intressant* || viktig och ~
 567 *ifrån* || ända ~
 568 See Castrén's description of the journey of 1841–1844 above in this volume.
 569 *på [...] ort* || således här <->
 570 *och* || 1. ~ ifrån || 2. ~ således
 571 *hvilka* || so[m]
 572 *Skulle [...] [wara]* || ~~Men om~~ äfven denna förutsättning wore
 573 Mscr: wore
 574 *en [...] hufvud-ändamål* || den farhåga, att hufvudändamålet med min resa
 575 *slika* || filologiska
 576 *är* || vore
 577 *resande [...] besättning.* || 1. resande alltid eger sin egen skuta och ~~wid~~ hos hvarje ny folk[-]stam ombyter besättning || 2. resande eger egen båt och besättning, så att han kan uppehålla sig, der honom för godt synes
 578 *skuta* || båt
 579 *besättning.* || ~ Men
 580 *kan [...] man* || 1. kunna endast Furstar || 2. kan ej hvar man

hänseenden intressant⁵⁶⁶ resa till Samojederne – intressant äfven derigenom, att den skulle sammanhänga med min föregående rese-tour. Jag har nemligen tillförene ifrån⁵⁶⁷ Mesen beledsagat den Samojediska befolkningen genom de Kaninska, Timanska och Bolschemelska tundrorna öfver Ural ända till Obdorsk.⁵⁶⁸ Rätteligen borde jag på⁵⁶⁹ sistnämnda ort åter vidtaga mina undersökningar och⁵⁷⁰ styra min kosa ifrån Obdorsk till Nadymska wiken, derifrån till Tas och vidare till Jenisej-floden.

☞ 104 ☞ Men under denna resa möta mig folkstammar, hvilka⁵⁷¹ af somliga författare räknas till Ostjaker, af andra till Samojed. Förutsatt att de hvarken äro Samojed eller Ostjaker, utan utgöra, hvilket är det sannolikaste, en blandning af hvardera folket, så vore min resa utan en dessförinnan förvärfvad kännedom af Ostjakiskan i det närmaste förfelad. Skulle⁵⁷² äfwen denna förutsättning [wara]⁵⁷³ ogrundad, så hyser jag i alla fall en⁵⁷⁴ på goda skäl grundad farhåga, att resans hufvud-ändamål på denna väg ej kan ernås. Det heter uti min rese-instruction: "Akademien önskar, att språkstudier skola blifva hufvud-föremålet för min ansträngda verksamhet." Men för att slika⁵⁷⁵ studier un☞der en sommar-tiden verkställd resa hellst med någon slags fördel skola kunna bedrivas, är⁵⁷⁶ det alldeles nödvändigt, att den resande⁵⁷⁷ kommenderar sin egen skuta⁵⁷⁸ och kan dröja, der han will, samt så ofta som möjligt, ombyta besättning.⁵⁷⁹ Så stora tillgångar, som härtill skulle erfordras, kan⁵⁸⁰ icke hvar man disponera. Jag för min del wore nödsakad att sälla mig till hopa med Ryssar, hvilka i handels-affärer besöka Ishafvets kuster. Oberäknadt att handel och wetenskap ännu alldrig

☞ 105

- 106 räckt hvarandra broderlig hand, kunna i närvarande fall mina och köpmännens intressen alldeles icke bestå jemte hvarandra. ☞ Ty då köpmannens resa hufvudsakligen är beräknad på fisk-handel med Ostjakerne, ligger han i god ro och saltar sin fisk vid något⁵⁸¹ Ostjak[-]läger⁵⁸², medan jag borde ligga i ett Samojed-tält. Sedan gå de Obska skutorna enda till Nadym, hvar-est Ostjaker ännu äro bosatta; men huru min⁵⁸³ resa härifrån skall kunna vidare fortsättas till Tas, eller⁵⁸⁴ om den ens med mina tillgångar kan fortsättas, vet jag icke. Det⁵⁸⁵ wet jag blott, att sommaren på⁵⁸⁶ dessa orter är en⁵⁸⁷ högst olämplig årstid för resor i lingvistiskt hänseende⁵⁸⁸. Philologen bör så inrätta sig, att han väljer vissa ändamålsenliga hufvudstationer, der han uppehåller⁵⁸⁹ sig en längre tid och sedan åter hastar förbi obebodda, folktoma trakter, hvarest⁵⁹⁰ för hans ändamål intet är att förtjena. ☞ Wintertiden kan man efter behag stå stilla eller resa, ty då finnes, för att tala i Samojedisk anda, ”folk öfverallt och wäg öfverallt”. Men om sommaren⁵⁹¹ äro Samojederne kring-spridda och all communication på tundrorna afbruten, så att man på hela månader ej kan komma ur en fläck. Denna erfarenhet har jag mera än en gång fått besanna och sednast under en resa ifrån Kolwa till Obdorsk 1843⁵⁹² om hösten. Jag reste då i sällskap med Syrjänska bönder på en så kallad kajuk Uusa floden uppföre och nådde efter dagars färd foten af Ural. Här nödgades jag nu ligga⁵⁹³ stilla på en öde tundra under wäntan på renar och winterföre i nära fem veckors tid⁵⁹⁴ och lifnära ☞ mig med kött af störtade renar. På hela resan emellan Kolva och Obdorsk dröjde jag vid pass 9 veckor och träffade icke en enda Samojed under vägen.⁵⁹⁵ Två månader sednare hade jag⁵⁹⁶

- 581 något || sitt i någon
 582 Ostjak-/läger
 583 min resa || resan
 584 eller || oc[h]
 585 Det [...] sommaren || Hvad jag öfwerhufvud vet, är att sommaren på [...] orter || öfwerhufvud
 587 en [...] olämplig || den olämpligaste
 588 hänseende || ~, så framt man
 589 uppehåller || kan
 590 hvarest || der
 591 sommaren || sommartiden
 592 1843 || om
 593 ligga [...] tid || 1. <me> || 2. stilla p || 3. i nära 5 veckors tid
 594 tid || ~, hvarunder jag ofta fick nödgades
 595 According to Castrén's description of the journey, there was actually also a Samoyed travelling with them to Obdorsk. He probably meant that they did not encounter any local Samoyeds on the way.
 596 jag [...] resa || denna resa kunnat

- 597 *samma* || denna
 598 *på* || denna
 599 *Ännu [...] förmår* || Härtill kommer ännu en omständighet, som förmår
 600 *Ishafs-* || 1. ~ || 2. sjö-
 601 *Samojed-stammen* || Samojederna
 602 *Detta kan förmodligen* || Förmodligen måste jag i
 603 *Samojederne skola* || Samojederna skulle
 604 *i* || i trakten af
 605 Probably meaning Kondinskoe at N59°38'29" E67°24'33". (TS)
 606 *hufvudsakligen [...] Ostjakiskan.* || göra Ostjakiskan till mitt ~~hufvud-~~
~~egentliga~~ hufvud-studium.
 607 *der* || här
 608 *äro [...] språket* || i anseende till språket äro
 609 *ett* || 1. ~ obearbet[adt] || 2. ~ ouppodladt
 610 *med [...] dialecter* || jemföra så många dialecter som möjligt

kunnat verkställa samma⁵⁹⁷ resa på⁵⁹⁸ 9 dygn och finna vägen full med nomader. Att ungefär samma förhållande skulle komma ega rum i närvarande fall, har jag allt skäl att förmoda.

Ännu⁵⁹⁹ en viktig omständighet förmår mig att slå den äfventyrliga Ishafs-⁶⁰⁰färden ur hägen. Under min vistelse i Beresow förli-det år hörde jag omtalas, att vid floden Kasym skulle finnas 8 nomadiserande Samojed-stam-mar, hvilka till sitt språk sades skilja sig i betydlig mon ifrån de till Obdorska vološten hörande Samojeder. En så viktig uppgift kan naturligtvis icke af mig lemnas utan all uppmärksamhet, utan mitt bemödande måste blifwa, att före afresan till Jenisej söka förskaffa mig någon närmare kännedom om denna hitintills förbisedda gren af Samojed-stammen⁶⁰¹. Detta⁶⁰² kan förmodligen icke ske förrän i nästa höst, då de Kasymska Samoje-derne⁶⁰³ skola inträffa i⁶⁰⁴ Kondinsk⁶⁰⁵ och Surgut.

I betraktande af samtliga dessa omständigheter har jag beslutit att under denna sommar endast röra mig på floderna Irtisch och Ob och derunder hufvudsakligen⁶⁰⁶ sysselsätta mig med studium af Ostjakiskan. Till hufvud-station synes nejden af Samarowa vara bäst egnad, emedan Ostjaker af skillda district der⁶⁰⁷ stöta tillsamman och enligt härvarande Ryssars utsago äro⁶⁰⁸ i anseende till språket mycket afvikande från hvarandra. Wäl ligger en närmare utredning af de särskildta Ostjak-dialecter utom fältet för min verksamhet, men det är redan för den allmänna öfversigten af ett⁶⁰⁹ språk i synnerhet ett rätt och alldeles obearbetadt språk af högsta wigt, att kunna med⁶¹⁰ hvarannan jemföra flere dialecter. Dessutom hoppas jag på en möjlighet,

att uppå denna ort redan under sommaren kunna⁶¹¹ erhålla nödiga upplysningar om de Kasymiska Samojederna. I sådan händelse kunde jag redan med första⁶¹² vinter-föret fortsätta min resa åt något annat håll. Så väl enligt Akademiens instruction, som min egen önskan borde jag nu sträfvat att komma först till Tas och sedan till Jenisej-floden, för att efter inhämtad fullständig⁶¹³ kännedom af den allmänna, nordliga⁶¹⁴ dialekten af Samojed[-]språket⁶¹⁵ öfvergå till dess sydliga utgreningar. Detta är en plan, som jag ännu med fasthet vidhänger, men tillika förutser jag, att den i utförandet skall möta betydliga svårigheter.

112 Först och främst är jag ännu owiss, om man ifrån Surgutska sidan ens kan komma till Tas, och för det andra skulle enligt denna plan de i trakten af [Ob]⁶¹⁶ boende Samojed-er för denna gång blifva af mig obesökta. I och för deras skull wore jag sedan nödsakad att ifrån Jenisej göra en resa af flere hundrade, om ej tusen verst till Ob-floden. För att slippa denna omväg kunde⁶¹⁷ jag äfven på det sätt inrätta min resa, att jag hela nästa vinter skulle uppehålla hos de särskildta kring Ob-floden koncentrerade grenar af Samojed-stammen. Ifrån de Ketska Samojed-erne kunde jag sedan mot våren fortsätta⁶¹⁸ min resa efter Ket till Jenisej, styra denna flod utföre och komma tillbaka uppför Tas. Men allt detta måste⁶¹⁹ bero af omständigheter och förhållanden, hvilka ännu ej låta bestämma sig.

114 Den 6 Junii⁶²⁰ reste jag tillika med min kamrat på en smal och ojemn skogväg ifrån Tobolsk till Bronnikowa – den första station på Beresowska vägen. Här tog landtvägen slut och wi instufvade oss nu med pick och pack uti en liten båt, för att anträda flodresan utför

- 611 kunna || <-->
 612 första vinter-föret || först vinter-före
 613 fullständig kännedom || kännedom
 614 nordliga[...] Samojed-språket || nordliga och minst förderfvade dialecten
 615 Samojed-/språket
 616 The name of the river is missing in the mscr.
 617 kunde jag || wore det
 618 fortsätta [...] Ket || efter Ket-floden fortsätta min resa
 619 måste || kommer att
 620 New Style, cf. Castrén 1855: 39.

621 *Med [...] Ryssland* || Ända ifrån barndomen har jag varit fastn[ad] med de fl[era] bl[and] Finlands nordl[iga] floder. Sedermera I mog-nare år har jag färdats ofta färdats <-----> på floderna <---> i L. och N. R.

These sentences can be found as a parallel version at the lower end of the page.

622 Castrén lists rivers of Northern Finland here. See his description of the journey to Lapland in 1838 and also the beginning of the journey of 1841–1844 in this volume. (TS)

623 *samt* || och

624 The rivers along which Castrén travelled in 1842–1844. See his travel reports and notes of these years in this series.

625 *med [...] mig* || redan en tid bortåt med ett snart sagdt barnsligt lifligt intresse hade fångslat mig

626 *Jag [...] skönhet* || [parallel versions at the upper and lower ends of the page:] 1. Såsom detta intr[esse] var alldeles främmande för resans wetensk[apliga] änd[amål], så kunde jag ej underlåta att öfv hände det understundom att jag öfverlemna mig || 2. ware sig att detta intresse härrörde af we resans wetenskapl. änd., eller andra outredda orsaker, fann jag ett obeskrifligt nöje i en stilla etc.

627 *behagliga* || wissa angenäma

628 *flodens* || jungfruns

629 *skönhet* || behag

630 Mscr: en dansen

631 *älskare* || ~ Ob

632 *skrofliga* || nedrasande

633 *flere elfvar* || elfvarna

634 *tjenstfull [...] harmonie* || i den skönaste harmonie

635 *I* || Uti

636 *omwäxlande* || 1. om[wäxlande] || 2. mycket

115

116

117

Irtisch. Efter en i månader fortsatt resa till lands utbyter man med nöje släden och taranthesen emot den uslaste öksstock. Hwad särskildt mig beträffar, hyser jag af gammalt en wiss förkärlek till flod-färder. Floderna äro den landtwäg, som jag tidigast beträddt och äfven sedermera fortfarit att ofta beträda. Med⁶²¹ Kemi, Torneå, Muonio, Ijå, Uleå, Ivalo, Ki¹¹⁵tinen, Sombio, Luuro, Utsjoki⁶²² samt⁶²³ många bland Finlands och Lapplands floder har jag länge sedan varit förtrogen. Sedermera har jag lärt känna Dvina, Petschora, Ischma, Uusa⁶²⁴ med flere floder i det nordliga Ryssland. Att nu äfven få göra bekantskap med en af Sibiriens hufvud-strömmar, war en tanke, som med⁶²⁵ lifligt intresse fångslade mig. Jag⁶²⁶ kallar detta intresse barnsligt, emedan det sammanhänge med behagliga⁶²⁷ minnen ifrån barndomen och för öfrigt war alldeles [främmande] för resans egentliga wetenskapliga ändamål. Måhända till men för resans allwar¹¹⁶ligare wärf öfverlät jag mig stundom åt en stilla betraktelse af den Chinesiska flodens⁶²⁸ tjugusande skönhet⁶²⁹. Lik en tärna i dansen⁶³⁰ rör hon sig i tusen behagfulla böjningar, skygg att möta sin älskare⁶³¹, som ifrån sidan genskjuter till hennes möte. Irtisch är obestridligt en af de wackraste floder i Norden. Hon upprör och skakar icke känslan genom brusande watten-fall, branta klippor och skrofliga⁶³² berg, såsom många bland Finlands och Lapplands floder; ej heller är hon så trög i sitt lopp, som flere⁶³³ elfvar i det norra Ryssland, på hvilka känslan hinner dom¹¹⁷na och somna under tyngden af ett ewigt enahanda. Allt är hos henne tjenstfull⁶³⁴ att bilda en tafla af den skönaste harmonie. I⁶³⁵ sitt lopp är hon strid, men jemn; hon äger en oändlig rikedom på grenar, holmar, uddar, wikar; hennes stränder äro

omväxlande⁶³⁶, än höga och branta, än åter lågländta⁶³⁷ ängsslätter, som prydas af den rikaste⁶³⁸ vegetation. Ingen ting kan likwäl wara angenämare för ögat, än de midt⁶³⁹ i floden kringstridda grupperna af blommande träd, hvilka tyckas⁶⁴⁰ ega endast böljan till fäste för sina stammar. ❖ När⁶⁴¹ man uti en liten Ostjak-båt ilar fram på flodens strida bölja, förekomma dessa trädgrupper såsom simmande lustgårdar. De sakna icke heller sina inwånare. Himmels och luftens fåglar sjunga⁶⁴² i⁶⁴³ sol-nedgången melancholiska⁶⁴⁴ qwäden – jag säger melancholiska, ty ett drag af wemod hvilat äfven öfver den Chinesiska jungfuns sköna änne⁶⁴⁵. Hon sörjer, likasom björken i Kalewala⁶⁴⁶, att⁶⁴⁷ hon saknar⁶⁴⁸ en⁶⁴⁹ hugnande wård och ännu⁶⁵⁰ ej är, hvad hon i den wises hand kunde blifva. En wild natur är alltid⁶⁵¹ wemodsfull att åskåda; – till och med under wårens skönaste fågring liknar hon på⁶⁵² sin höjd en brud i sorgdrägt. ❖ Wid Irtisch är dock den första wildheten redan kufvad. Åtminstone förekommer den icke⁶⁵³ mig så tryckande, såsom jag⁶⁵⁴ ofta funnit den annorstädes i Norden. Detta kan⁶⁵⁵ till en del äfven härflyta af den omständighet, att Irtisch i historiskt hänseende är både wigtigare och bättre känd, än de flesta andra bland Nordens floder. Med någon kännedom⁶⁵⁶ af Sibiriens öden, i synnerhet under dess eröfrings-period⁶⁵⁷, stöter man vid⁶⁵⁸ Irtisch oupphörligen på historiskt-märkwärdiga⁶⁵⁹ localiteter. Dessutom gifves här mycket, hvarom häfderna ingen ting tala, men mannen i styret förtäljer milslånga historier, hvilka

❖ 118

❖ 119

❖ 121

meist ❖ hvälfva sig kring Tschudiska Bogatirer, Ostjakiska och Tatariska Furstar, Jermak och Kutschum-Chan. Till resans intresse bidrager äfven i sin mon den täta beröringen⁶⁶⁰, hvari

- 637 *lågländta* || ~ och prydda med
 638 *rikaste* || skönaste
 639 *midt [...] träd* || 1. blommande ~~trädd~~ träden, som under wårfloden stå || 2. små grupperna af blommande träd, ~~midt i floden~~, hvilka höja || 3. spridda
 640 *tyckas* || höja endast
 641 *När [...] inwånare* || 1. De äro ett slags simmande ~~trädgårdar~~ lustgårdar, fastän blott wattnets och himmelens förlusta sig under ~~den~~ de lumliga trädens skuggrika grenar. || 2. De äro ett slags simmande lustgårdar, der foglar sjunga i sol-n[edgången] och de sakna || 3. ❖ När uti en lätt Ostjak-båt ilar fram på flodens strida bölja, förekomma dessa ~~grupper~~ trädgrupper såsom simmande lustgårdar. De sakna ej heller sina inwånare h || 4. När man uti en lätt Ostjak-båt ilar fram på flodens strida bölja, förekomma dessa grupper såsom simmande lustgårdar, och den som icke wet, att de uppkommit i följe af wårfloden,
 642 *sjunga* || 1. ~ || 2. söka i dem
 643 *i sol-nedgången* || wid
 644 *melancholiska* || ljufliga
 645 *änne* || panna
 646 Kalewala: XXIX: 53–112. Castrén 2019: 365.
 647 *att* || derigenom ~
 648 *saknar* || SKSA A721 (6 July 1845): saknat
 649 *en [...] wård* || nödig omwårdnad
 650 *ännu ej* || ej
 651 *alltid wemodsfull* || 1. oändligt svår || 2. alltid sorglig
 652 *på sin höjd* || 1. endast || 2. blott
 653 *icke mig* || mig icke
 654 *jag [...] annorstädes* || wid åtskillig[a]
 655 *kan* || kunde
 656 *kännedom af* || 1. ~ || 2. insigt uti
 657 *eröfrings-period* || eröfrings-tid
 658 *vid [...] oupphörligen* || här oupphörligt

- 659 *historiskt-märkwardiga* || kända
 660 *beröringen [...] nationer* || beröringen med folk af skillda na[tioner]
 661 *jag [...] anträffat* || man ~ anträffar
 662 *en [...] skall* || som fordom lärer
 663 *vid* || på
 664 *jag* || ~ af flere skäl
 665 *om* || ifr[ån]
 666 *Djemjansk* || ~, börjandes med Alym

man vid Irt[isch] befinner sig med individer af skillda nationer, såsom Ryssar, Tatarer, Ostjaker, att ej tala om de deporterade, bland hvilka jag⁶⁶¹ här utom Ryssar anträffat Polackar, Tyskar, Fransoser, Kalmucker, Kirgiser o. s. v. Det enda, hvaröfwer [man] kunde wara befogad att föra någon klagan, är den besvärliga mygg-ohyran under sommar-månaderna; men ges det då något land i werlden, som ej eger sitt *malum necessarium*?

- ✠ 122 För att återkomma till resan och ✠ dess ändamål, styrde jag ifrån Bronnikowa kosan till de Tatariska Jurtorna wid Karbin. Efter ett litet uppehåll härstädes fortsatte jag resan oafbrutet till *Djemjansk*, en⁶⁶² volost, hvilken enl[igt] Fischer fordom skall hetat *Njemjansk* efter en Ostjakisk Furste wid namn *Njemjan*. Af Ostjakerna kallas byn *Num jâm*, d. ä. *den öfre jamen eller stationen* (верхняя яма) i förhållande till *Samar jâm* (Samarowa), som i äldre tider utgjorde den närmaste, lägre ned vid⁶⁶³ floden belägna stationen. Jag hade hoppats att i Djemjansk träffa Woguler och här i förbigående kunna sysselsätta mig en smula med deras språk, ✠ wäsentligen till controllerande af en i Tobolsk mig öfverlemnad Wogulisk kateches, hvaraf äfven Reguly skall hafva erhållit ett utdrag; men denna förhoppning slog felt och jag nödgades derföre lemna Djemjansk snarare, än jag⁶⁶⁴ hade önskat. Derpå reste jag med ens till Djenschtschikowa (Ostj. *Tot-têm*) och ärnade åter här nedslå mina bopålar i afsigt att studeras Ostjakiskan. Tillfälle dertill hade wäl gifvits redan på andra sidan om⁶⁶⁵ Djemjansk⁶⁶⁶, och så hela vägen utefter; men jag befarade att de sydligt boende Ostjakernes språk vore redan i hög grad ✠ afficieradt af både Ryskt och Tatariskt inflytande samt derigenom olämpligt att
- ✠ 123
- ✠ 124

tjena såsom en grundläggning för mina Ostjaiska studier. Å andra sidan wille jag denna gång ej heller styra kosan till de nordligaste – de Obdorska Ostjakerne, emedan detta ej⁶⁶⁷ lät wäl förena sig med min resa, och⁶⁶⁸ emedan jag redan tillförene under mina i Obdorsk gjorda studier i Samojediskan äfwen tagit någon kännedom af de⁶⁶⁹ Obdorska Ostjakernes munart. Härvid kom äfwen i betraktande, att den Irtischka dialekten af Ostjaiskan är kanske den allra mest utbredda, och⁶⁷⁰, att sluta af folkets cultur, den mest utvecklade, samt sålunda i hvarje hänseende tjenlig att läggas till grund wid en grammatikalisk behandling af språket. Slutligen wisste jag af gammal erfarenhet, att jag i Obdorsk skulle komma att lida brist på tjenliga⁶⁷¹, uti Ryska språket kunniga tolkar. Sistnämnda olägenhet hör eljest till antalet af dem, hvilka jag allestädes i Ryssland haft att bekämpa, der jag färdats bland vilda och halfwilda folkslag.⁶⁷² Misstroagna i allt hysa de i synnerhet ett stort misstroende till hvarje mission af philologisk art, förmenande att man efter inhemtad kännedom af deras språk will derå af-
 125 fatta böcker och sedan tvinga det nya släktet att läsa dem. Denna farhåga förekom äfwen i Djentschikowa, hvarest⁶⁷³ af sådan anledning ingen Ostjak lät i godo förmå sig att yppa för mig sin språk-skatt. Skadan war⁶⁷⁴ ock i det hela taget ganska måttlig.⁶⁷⁵ Emedan hufvud-befolkningen i Djentschikowa bestod af Ryssar, war det fara wärdt, att ett⁶⁷⁶ större antal Russicisme här insmugit sig i språket, än i sådana byar, der befolkningen war mindre uppblandad. Jag⁶⁷⁷ lemnade således Djentschikowa] och nådde efter en färd af 44 verst de Tsingalinska jurterna (Ostj. Wâdz'em-it Ostj. Wâds'-itpa, d. ä. byn⁶⁷⁸ under berget), i

- 667 *ej* || 1°) *ej*
 668 *och* [...] *jag* || 2do) *och jag*
 669 *de* [...] *Ostjakernes* || 1. Ostja[kernes] || 2. der[varande]
 670 *och, att* || 1. att den || 2. och
 671 *tjenliga* [...] *tolkar* || tjenliga tolkar
 672 *folkslag.* || ~ Utom deras ringa kännedom i Ryskan
 673 *hvarest* [...] *ingen* || der ej någon
 674 *war ock* || war
 675 *måttlig. Emedan* || måttlig, ty emedan
 676 *ett* [...] *insmugit* || 1. härigenom ett större antal Russicisme spr[åket] || 2. ett större antal Russicisme insmugit
 677 *Jag* [...] *således* || Jag fortsatte således min resa oafbrutet
 678 *byn* || de un[der]

- 679 Äfven [...] motstånd || Äfven här gjorde innewånarne ett hårdnackadt mo[tstånd]
- 680 här || detta slägte
- 681 blifvit försökt || frestat
- 682 beslöt man || beslöts
- 683 få || tillåtas
- 684 jag än fordrade || ock fordras
- 685 af [...] kan || kan
- 686 dröjt || ~ här
- 687 ett [...] Samarowa || här ett par dagar
- 688 på [...] transportera || nedskrifva

- ☞ 127 hvilka ☞ befolkningen utgjordes af idel Ostjaker. Äfven⁶⁷⁹ i denna by gjorde man emot mig ett så envißt och hårdnackadt motstånd, som här⁶⁸⁰ sannolikt icke blifvit⁶⁸¹ försökt allt sedan Jermaks tider. Budkaflar skickades i hemlighet vidt omkring och Ostjaker ifrån tvenne volofter församlades i Tsingalinsk till rådpläging. Härvid beslöt⁶⁸² man, att ingen skulle få⁶⁸³ lemna mig något biträde, i hvilken sak jag⁶⁸⁴ än fordrade. Men min afsigt war ej heller att denna gång gifva wika. Efter wunnen upplysning om den gjorda conspirationen förfogade jag mig i egen person till folk-församlingen
- ☞ 128 och bragte saken innan kort ☞ derhän, att ett par bräckliga Ostjak-Gubbar måste beqwäma sig till mina språkmestare. Derefter lefde jag fortfarande i god sämja med de Tsingalinska Ostjakerne, fick ostörd sköta mina studier och bemöttes med all den humanitet, man af⁶⁸⁵ ett half-barbariskt folk kan fordra. I Tsingalinsk dröjde jag runda tre weckor, och skulle kanhända ännu dröjt⁶⁸⁶ en wecka dertill, derest icke en wida beryktad Ostjak-marknad i Siljarskoj hade påskyndat min afresa. Jag är nu stadd på resa till nämnda marknad, men finner mig föranlåten att qvarstadna ett⁶⁸⁷ par dagar i
- ☞ 129 Samarowa, för att ☞ afbida postens ankomst. Willrådig, huru jag bäst skall använda tiden under denna wäntan har jag beslutit att på⁶⁸⁸ pappret transportera ett och annat, som förekommit mig anmärkningsvärdt under resan på Irtisch, men ännu till större delen förvaras i det svekfulla minnet. Om sjelfwa floden har jag dock föga att säga, hvad som ej redan är känt genom särskildta rese-beskrifningar och i s[ynner]het af Stuckenberg's Hydrographie öfver Ryssland. Allt som ur dem ej kan inhemtas, består uti specialiteter, hvilkas undersökning ej

låt it förena sig med ändamålet med min resa. Således will jag endast⁶⁸⁹ göra ett par anmärkingar i⁶⁹⁰ de ämnen, \clubsuit hvarest Stuckenberg's i öfrigt noggranna beskrifning synes vara något haltande.

1. Stuckenberg uppgifver den största djupleken af Irtisch till 16. arschin i trakten af Tobolsk och yttrar i sammanhang härmed, att öfversvämnningar ingenstädes⁶⁹¹ ega rum i betydlig mon, emedan floden vid sitt högsta watten ej träder mera än en famn öfver sitt wanliga läge (II. B. 379 S). Hwad kan wäl här menas med wattnets wanliga läge (gewöhnliche[r] Stand)? Enligt de upplysningar jag i ämnet erhållit, stiger wattnet uti Irtisch oafbrutet ifrån⁶⁹² islossningen ända till slutet af Junii månad. Derefter sänker det sig småningom hela sommaren igenom, utan att derunder någonsin \clubsuit hålla stånd⁶⁹³. Hos⁶⁹⁴ Stuckenberg ser jag uppgifwas, att alla Sibiriens floder ega

tvenne perioder för sitt stigande: 1. i April och Maj, då snön smälter på slättlandet, 2. i Junii och Julii, då snö-wattnet afrinner ifrån bergen. Härom⁶⁹⁵ weta Ostjakerne vid nedra Irtisch ingen ting, utan wattnets stigande såges⁶⁹⁶

fortgå \clubsuit jemt och successivt ifrån islossningen ända inemot Petri och Pauli dag.⁶⁹⁷ Omkring den 1. September (g. st.) skall det under regniga år inträffa, att wattnet uti Irtisch plöts[li]gt ökes med en half eller hel arschin, men snart åter förminskas och efter winterns ankomst⁶⁹⁸ når sitt minimum. Således är floden ifrån vårens början allt intill sena hösten stadd i ett oupphörligt stigande och fallande. Det är dock icke att tala om wattnet[s] wanliga "stånd"⁶⁹⁹ under sommar-månaderna. Men med afseende derpå, att wattnet, om icke står alldeles stilla, åtminstone i minsta mon förändrar sitt läge

- 689 *endast* || blott
 690 *i* || med
 691 *ingenstädes* || aldrig
 692 *ifr.* || intill
 693 *stånd* || ~ ; ännu mindre, såsom jag äfven ser hos Stuckenberg uppgifvas, i Junii och Julii månader åter stiga
 694 *Hos [...] uppgifvas* || Det heter hos Stuckenberg
 695 *Härom [...] ting* || Kan man uti förewarande ämne lita på allmogens uppgifter, så ~~sker~~ eger wårfloden inga sådan[a] perioder, utan wattnets stigande
 696 *såges fortgå* || såges så wäl i Ob sås[om] som i Irtisch fortgå
 697 *dag.* || ~ Stuckenberg's uppgift
 698 *ankomst* || annalk[ande]
 699 "stånd" || lag

- 700 *under [...]* skall || skall under wan[liga]
 701 *i [...]* Augusti || i Augusti
 702 *Wid sistnämnda* || På denna
 703 6–8 || ~ saschen
 704 *Under* || Wid
 705 *watten-höjden* || watten-höjnin[gen]
 706 *flere* || oändliga
 707 *och* || <till>
 708 *slingringar* || böjnin[gar]
 709 *strömmen* || floden
 710 *wår-floden* || flod[en]
 711 watten-/höjden
 712 *öfver* || utöfver
 713 *Innewarande* || <S---->
 714 *stod* || stått

- ☞ 133 ifrån den 15 Augusti till den 1 September, plägar allmogen bestämma wårflodens stigande i förhållande till watten-höjden wid sistnämnda tid. Man uppgifver då, att wårfloden under⁷⁰⁰ wanliga år skall stå 3–4 famnar högre än sommar-wattnet i⁷⁰¹ sednare hälften af Augusti. Wid⁷⁰² sistnämnda tid sades flod-wattnet i nedersta Irtisch på grunda ställen uppgå till 4–5 saschen, på ställen af vanlig djuplek till 6–8⁷⁰³ och på de allra djupa ste ställen till 16–18 saschen. Under⁷⁰⁴ min resa på Irtisch, som skedde under den högsta flodtiden, lät jag någon gång anställa lodningar ☞ och fann watten-höjden⁷⁰⁵ i flere⁷⁰⁶ modificationer omwexla emellan 7½ och⁷⁰⁷ 12–15 saschen. Det bekräftade sig härvid, hvad äfven Ostjakerne öfverallt omtalade, att bottnet af Irtisch är i högsta grad gropigt och ojemt – en följd af den lösa grunden, som lätt upprifves af den strida, i tusende slingringar⁷⁰⁸ hvirflande strömmen⁷⁰⁹. – Af det anförda will det synas, såsom skulle hos Stuckenberg wår-floden⁷¹⁰ wara allt för lågt uppgifven och den vid Tobolsk funna watten[-]höjden⁷¹¹ ej kunna gälla såsom någon allmän bestämning. Hvad åter det beträffar, att öfversvämningar wid Irtisch ”ingen[☞]städes ega rum i betydligare mon”, så synes äfven detta yttrande förtjena sin lilla kommentar. I förhållande till sin närmaste granne Ob öfversvämningar Irtisch jemförelsewis wida mindre landsträckor, men jemförd med många andra bland sina likar sväller hon i betydlig mon öfver⁷¹² sina bräddar. Innewarande⁷¹³ wår, då wattnet wisseligen stod⁷¹⁴ högre än wanligt, uppgafs vid Bronnikowa och Filatowa flodens bredd, utgörande nu wid pass en verst, till dubbelt emot dess wanliga extension i Augusti månad. Wid Samarowa kunde jag med möda ur-

136 skilja skogen på motsatta sidan af floden, och folket försäkrade, att man⁷¹⁵ på en sträcka [af] 20 verst ❖ ej skulle träffa en enda landningsplats, ehuru här och der en liten skogsholme tycktes höja sig något öfver watten-ytan. I⁷¹⁶ flere byar såg jag badstugor, magasinier och andra uthus ligga under wattnet, sjelfva böningshusen stodo ofta tätt invid vatten-randen. Ängarne lågo flere saschen under wattnet. En stor del af min Irtisch-färd tillryggalade jag på öfversvämmade ängar och kärr samt på flodgrenar, som uppkommit genom öfversvämningen. Öfverhufvud bildas⁷¹⁷ på Irtisch genom wårwattnet en alldeles ny farwäg⁷¹⁸, begagnelig icke blott af små Ostjak-båtar⁷¹⁹ och Tobolska kajuker, utan af de allra största ❖ Tomska skutor, hvilka⁷²⁰ wår-tiden gå upp till Tjumen med theladdningar. Att man på denna wäg kan utför floden tillryggalägga ett håll af 70 verst på mindre än 6 timmar, kunde i grund af Stuckenbergs uppgifter synas otroligt; men är icke dessto mindre behörigen konstateradt. Just med anledning af öfversvämningen kunna de egentliga fiskerierna vid Irtisch ej taga sin början, förrän långt in på sommaren. Ännu i början af Julii ligga alla lågsluttande stränder under wattnet. Endast berg och bråda stränder höja sig öfver watten-ytan, men de egna sig naturligtwis icke för ❖ fiskafänge⁷²¹ medelst not, som både⁷²² wid Ob och Irtisch utgör det förnämsta fisk-redskapet. Samma öfversvämningar äro icke blott wid Ob, utan äfven här och der wid Irtisch hinderliga för åkerbruket, så wida ofta just de fruktbara ställen ligga under wattnet⁷²³. I⁷²⁴ Samarowa och några andra Ryska byar klagades till och med öfver brist på ko-foder. Med anledning af allt detta tyckes äfven öfversvämningen af Irtisch wara sin

- 715 *man* || wid p[ass]
 716 *I* || På
 717 *bildas på Irtisch* || bildas
 718 *farwäg* || strätwäg
 719 *Ostjak-båtar* || Ostjak-skutor
 720 *hvilka [...]* *upp* || som vid flodwattnet färdas
 721 *fiskafänge [...]* *not* || notdrägt
 722 *både [...]* *utgör* || wid Ob och Irtisch är
 723 *wattnet* || watten-y[tan]
 724 *I* || Wid

- 725 2. || 3.
 726 *fullbordar* || fortlöpe[r]
 727 *i oändligt* || under en oändlig
 728 *genom* || sku[rit]
 729 *med* || p[olui]
 730 Changes to the footnote:
 upprinnelse. || ~ Hit höra bland
 andra: *Nurma*, fält, *Repola* (Ostj.
 rep, яръ) *Iso*, stor, *Konda* af kanta,
 häl, *Kara* l. *Xara*, af ~~*kara*, grund, el-~~
 ~~ter~~ *harju*, ås, *Saloma* af *sala maa*,
 hemligt ställe, € ~~*Seljanowskij*~~ af
 Pimskaja af *pimiä*, mörk, *Wilij*, []
 Kem, *Keke*, en biflod till *Ket*, *Pitka*,
 en gren af Ob i Nar[ymska] Kretsen,
 Sim, *Ишимская*, en station på
 Krasn[ojarska] vägen[,] *Kowa*, en
 biflod till Angara, *Mana*, [] *Oja*
 (Step. sid. 16 T. II).
 731 *flodhälft*) äfven *прямуца* || flod-
 hälft)
 732 *fullständiga upplysningar* || 1. en || 2.
 fullständiga uppgifter
 733 *angaf* [...] *allmänhet* || kunde blott i
 allmänhet angifva
 734 *allaredan* [...] *banor*. || redan alldeles
 uttorkat, så att icke ens traditions-
 wis känner alla flodens fordna ba-
 nor, utan
 735 *förlora* || försvinna

139 <wissa> wärd. Skulle den ock i och för sig eller i för hållande till Obska öfversvämningen synas obetydlig, så är åtminstone det en icke alldeles obetydlig omständighet, att landets ekonomie här af är i någon mon beroende.

2.⁷²⁵ Såsom bekant är, och äfven Stucken-berg anmärkt, fullbordar⁷²⁶ Irtisch sin bana i⁷²⁷ oändligt många bugter och böjningar. Men ej mindre anmärkningsvärd är den alldeles förbisedda omständighet, att floden på flere ställen genom⁷²⁸ den lösa jordmon skurit sig en ny ginare fåra, som af härwarande Ryssar benämnas med⁷²⁹ ett troligen ifrån Finskan lånadt ord⁷³⁰: *polui* (F. *oja-puoli*, flodhälft)⁷³¹ äfven *прямуца*. På somliga ställen har hufvud-strömmen dragit sig inom den nya grenen, och den gamla, *Staritsa* kallad, plägar under sommarens lopp utsina, ehuru vår-tiden begge grenarna äro farbara. Först mot slutet af min Irtisch-färd upp märksam worden på denna företeelse, kunde jag ej mera erhålla fullständiga⁷³² upplysningar öfver *Staritsi* wid nedra Irtisch. Man angaf⁷³³ blott i allmänhet, att sådana skulle förekomma i trakten af Djemjansk, wid Subotina, vid de Savodinska jurterna, *Repola* m. m. Tillika anmärktes, att många *Staritsi* allaredan⁷³⁴ så uttorkat, att man numera endast gissningswis och i stöd af traditionen kan uppgifva flodens fordna banor. – I sammanhang härmed förtjena att anmärkas de så kallade *курьи*, hvarpå stränderna af Irtisch ega en sällsynt rikedom. De äro armar eller utgreningar af floden, som skära sig långt in på slättlandet och der förlora⁷³⁵ sig utan något

ii. Detta är icke ett enstaka faktum af detta slag; twertom träffar man i Sibirien likasom i Östra Ryssland, esomoftast ortsnamn af Finsk upprinnelse.

aflopp. Till⁷³⁶ sitt ursprung äro dessa ingen ting vidare⁷³⁷, än vanliga grenar, (протоки) som genom tilländningar blifvit i ena ändan tillslutna.

3. I anseende till sina stränder har Irtisch det gemensamt med några andra bland Rysslands och Sibiriens floder, att den högra sidan är brant och bergig, den venstra deremot mera låg och jemn. I anledning häraf kallas äfven wid Irtisch

143 den högra stranden *горная* (Ost[jakiska] *Unt-peelee*), den venstra *луговая* (Ostj. *Uigit-peelee*). Hos Ostjakerne heter äfven den högra, bergiga, mindre fruktbara sidan af elfven *aadem beele*, d. ä. den dåliga sidan. Denna sida är dock ej öfverallt lika dålig och ofruktbar, utan egnar sig på många ställen rätt väl till åkerbruk och ängs-skötsel. Så snart bergen aflägsna sig ett stycke ifrån flodbädden, hyser den högra sidan samma goda egenskaper, såsom den venstra. Således ser man äfven⁷³⁸ här mycken löfskog, såsom björk, asp, hägg, poppel och särskildta wide-arter. Annars wexer på denna sida

144 mera barrskog, bestående i gran, tall, ceder, lärkträd⁷³⁹. Siåtnämnda trädslag förekomma äfven på venstra sidan, der den hyser moar och en sterilar mark. Men jag ärnar här icke inlåta mig i några geologiska och natur[-]historiska⁷⁴⁰ betraktelser⁷⁴¹ af floden, utan will blott afteckna de gröfsta konturer⁷⁴² af dess stränder. Såsom nyss nämndes, är den högra sidan bergig, den venstra lågländt. Den lågländta sidan af floden erbjuder tre till utseendet olika slag af stränder. 1.⁷⁴³ Lågländta ängar och kärr,

2.⁷⁴⁴ höga, tvärbranta stränder, som af Ryssarne kallas *яры* (Sing. *яръ*), af Ostjakerne *rep*;
145 3. Långt i floden utstickande sandbankar, af Ryssarne *пески* benämnda. Stränderna af de anförda tre slagen anträffas jemte berg

736 *Till [...] dessa* || Dessa äro till sitt ursprung

737 *widare* || wanli[ga]

738 *äfven här* || 1. på || 2. äfven på denna sida || 3. äfven på den högra sidan

739 *lärkträd* || ~ m. m.

740 *natur-/historiska*

741 *betraktelser af floden* || betraktelser

742 *konturer [...] stränder* || 1. con[turer] || 2. konturerna af flod-stranden

743 1. || 2.

744 2. [...] *tvärbranta* || 1. Twärbranta

- 745 *flod-sidan* || 1. flod || 2. elfs-sidan
 746 *kommer* || träder
 747 *elfven* || floden
 748 *hållet [...]* *osynliga* || hållet ur sigte
 749 *dessa berg* || bergen
 750 *genom sin höjd* || i detta afseende
 751 *Samarow[a]*. || ~ De flesta bland nämnda uddar tillhöra sammangående bergs berg; – endast
 752 *hvardera* || <--->
 753 *Med* || I
 754 *ofta* || wanligen
 755 *högra* || den ~
 756 *motsvaras ofta* || 1. wanligen || 2. oftast
 757 *på* || å den

äfvén på den högra flod-sidan⁷⁴⁵. Ju längre man kommer⁷⁴⁶ utför elfven⁷⁴⁷, dessto mindre framträder den bergiga naturen, och dessto lågländtare blifva stränderna öfverhufvud så wäl på den högra, som den venstra sidan. Sedan man lemnat Repola, försvinna bergen helt och hållet⁷⁴⁸ ur sigte och blifva osynliga allt intill Samarowa. För öfrigt äro dessa⁷⁴⁹ berg wid nedra Irtisch ej af någon owanlig storlek. Meßt anmärkningsvärdiga äro genom⁷⁵⁰ sin höjd några bergsuddar, belägna vid 1) *Natsinsk*, 2) *Koschelewa*, 3) *Katilowa*, 4) *Wos'kin*, 5–6) *Tsingalinsk*, 7) *Repola* och 8) *Samarow[a]*.⁷⁵¹ Wid *Tsingalinsk* finnas till och med tvenne höga uddar, en på *hvardera*⁷⁵² sidan om floden. Dessa och den *Woschkinska* udden tillhöra isolerade bergsknutar, alla de öfriga sammanhänga med större systemer.

146

Med⁷⁵³ afseende å det inbördes förhållande, hvari de begge stränderna stå till hvarandra, torde följande anmärkningar ej wara alldeles ogrundade:

a) Då ett berg, såsom fallet ofta⁷⁵⁴ är, rasar på högra⁷⁵⁵ sidan af floden, bildar sig å den venstra vanligen en sandbank (песокъ), stundom en *jar*. Häraf följer, att ett berg på högra sidan motsvaras⁷⁵⁶ ofta af en sandbank å den venstra.

147

b) En tvärbrant strand, eller en så kallad *jar* å högra sidan motsvaras nästan alltid af en dylik å den venstra.

c) Der ett berg anträffas på⁷⁵⁷ venstra flodsidan, står äfvén å motsatta sidan ett berg. Likväl har jag endast warseblifvit tvenne berg venster om floden – den ena belägen invid de *Tsingalinska* jurterna och af *Ostjakerne* benämnd *Wâds'-Unt* eller *Wâds'-ochta* (d. ä. fästnings-berget), den andra, kallad *Tjukes-Unt*, 10

148 verst ofvanföre. Såsom redan anmärktes, äro dessa berg endast isolerade knutar, de fortlöpa några verst i en och sam ⊕ ma riktning och sluta sig sedan med branta uddar. Berget Tjukés-unt åtföljer sjelfva flodstranden⁷⁵⁸, *Wâds'-unt* bildar deremot en vinkel med floden, som på detta ställe gör en böjning ifrån SV till NO. Det berättas, att der floden nu löper emellan tvenne⁷⁵⁹ berg, i fordna tider funnits⁷⁶⁰ en sjö, och att flodens ursprungliga lopp varit väster om *Wâds'-Unt*, hvilket berg sålunda ursprungligen hade stått på högra sidan af floden. Denna tradition är⁷⁶¹ ganska sannolik och bekräftas ytterligare derigenom, att den förmodade gamla flodfåran utgår af ett lågland, som under värfloden nästan helt och hållet öfversvämmas. Sam ⊕ ma slags lågland (copъ) förekom[m]er äfven väster om *Tjukés-Unt* och ger anledning till samma förmodan⁷⁶² om en timad förändring i flodens lopp.

149 4. Det är anmärkt, att fiskerierna wid Irtsch taga sin början så snart de lågsluttande sandstränderna begynt höja sig öfver watten-ytan. Då nedsätter sig å dem wanligen⁷⁶³ ett Ryskt notlag eller en så kallad artelj, som består af 10 personer och blott sysselsätter sig med notdrägt. Arteljen är försedd med tvenne notbragder, utgörande⁷⁶⁴ i längd efter ställets besk[affenhet] 250 till 300 saschen och ännu derutöfver. Hvardera noten skötes af fem⁷⁶⁵ personer, hvilka omvexla med fiskafänget.

150 Dessa fiskerier, som ⊕ wid Irtsch äro de hufvudsakligaste, fortfara ifrån slutet af Julii till 1.⁷⁶⁶ Oktober gamla st[ylen] Man fångar i ymighet *ossetra*, *sterläd*, *njelma* och dessutom otaliga andra, mindre betydande fiskarter, såsom gädda, abborre, lake⁷⁶⁷, girs, karass, jas⁷⁶⁸, tschebak m. m. Muksun är [en]⁷⁶⁹ fiskart, som

758 flod-/stranden
 759 *tvenne berg* || 1. de begge || 2. de tvenne bergen
 760 *funnits* || fanns
 761 *är* || ~ i och för sig
 762 *förmodan* || försiggången <--->
 763 *wanligen* || wanligtvis
 764 *utgörande* || och
 765 Mscr: fems
 766 1. || de[n]
 767 *lake* || g[irs]
 768 *jas* || 1. ~ || 2. sirok
 769 Mscr: ej

- 770 grenen. [...] Njelma-fisken || 1. grenen. Njelma förekommer stiger förekommer lika ymnigt i hvardera grenen. Fiskens så väl || 2. grenen. Äfven den
- 771 *sirok* || ~ <--- ---->
According to Castrén 1855: 50, footnote 8, *vimba* (*Vimba vimba*); thus Ru. *рыбец, сырть*. (TS)
- 772 *ymnigare* || *sirok*
- 773 är fångsten || fångas
- 774 rikare || wida ~
- 775 grenen || floden
- 776 begynner || börjar
- 777 sig || <---->
- 778 dock || fler[e]

ej stiger uppför Irtisch, utan håller sig till den Obska grenen.⁷⁷⁰ Den så k[al]l[a]de *sirok*⁷⁷¹ fångas ymnigare⁷⁷² i Ob, än Irtisch. Deremot är⁷⁷³ fångsten af ossetra och sterled rikare⁷⁷⁴ uti Irtisch, än vid öfra Ob. Njelma-fisken stiger lika ymnigt uppför hvardera grenen⁷⁷⁵. Fiskens stigande säges taga sin början wid den tid, då ♣ wattnet begynner⁷⁷⁶ sänka sig, och fortfar allt intill sena hösten. Följande våren förfogar sig⁷⁷⁷ fisken åter utför floden kort före och under sjelfva islossnings-tiden. Då pläga äfven Östjakerne gillra nät under isen för ossetra och sterled, ehuru de annars föga befatta sig med deras fänge (se nedan).

Efter dessa flyktiga anmärkningar, hänförande sig till floden will jag äfven nämna några ord om dess äldsta kända innewånare Östjakerne. Kringskurna af både Ryssar och Tatarer hafva de så när som på språket förlorat nästan allt det egendomliga och nationella. Det Tatariska inflytandet är jemförelsewis mindre; – det Ryska deremot ♣ röjer sig i religion, seder och bruk, i folkets hela känslö- och föreställnings-sätt. Att man det oaktadt lätt ifrån hvarandra urskiljer det Ryska och Östjakiska, härrör allenaft af den olika kultur-grad, som hvardera folket innehar. På samma sätt som Ryssen, så timrar äfven Östjaken sin stuga eller jurt, men han gör den wanligtvis trängre och på allt wis sämre samt lefver deri omgifven af smuts och all slags ohyra. Wid Irtisch hafva Östjakerne efter Ryssars föredöme begynt äflas med boskaps-skötsel; men i Tsingalinsk räkna de man dock⁷⁷⁸ flere hästar än kor. De sydligaste Östjaker wid Irtisch odla äfven åker; de nordliga hafva i detta afseende ej rättat sig efter Ryssarne, hos hvilka åkerbruket går ända upp ♣ till *Repola*. Hyrkuseriet, som för det

närwarande utgör Ostjakernes förnämsta⁷⁷⁹ närings-gren under winter[-]månaderna⁷⁸⁰, är åter ett lån af Ryssarne. En af de näringar⁷⁸¹, som Ostjakerne kände redan före Ryssarnes ankomst (och hvilken ännu gäller såsom den förnämsta,) är fiskafänget. Detta bewisas dels deraf, att Ostjakerne hafva egna namn på särskildta fiskredskap, såsom: [- -]⁷⁸² dels och i synnerhet af det kända faktum, att de⁷⁸³ redan wid eröfringstiden egde fasta bostäd, ja till och [med] några⁷⁸⁴ befästade ställen⁷⁸⁵ wid Irtisch-floden. Hwad annat än fiskafänget⁷⁸⁶ kunde wäl drifwa dem ifrån tundran till floden, ifrån ett nomadiserande till ett ☞ bosatt lefnads-sätt. ☞ Sina⁷⁸⁷ nät tillredde Ostjakerne förut af brännässla. Nu har hampan vunnit större ans[eende], emedan nässlan ej så wäl står emot <---->. ☞ Men äfwen i denna gren hafva Ryssarne skridit wida framför Ostjakerne. Fastän den sistnämnde i grund af *jus prius occupantis* fått nästan allt land och watten wid nedra Irtisch sig tillerkändt, och Ryssarne här till större delen lefwa blott såsom förpaktare, inskränka sig likwäl Ostjakerne sjelfva att bedrifwa sitt fänge uti smärre sjöar, wikar, bäckar, grenar, och bortarendera åt Ryssarne sina bästa fångst-ställen,⁷⁸⁸ de förut omnämnda *пески*. Såsom skäl härtill uppgifver man den allmänna fattigdomen, hvilken ej tillåter Ostjakerne att förse sig med stora notredskap⁷⁸⁹, som fiskandet i floden skulle erfordra. Den sann☞skyldiga orsaken är i sjelfva verket endast lättja, huglöshet och brist på endrägt. Ingen ting wore lättare, än att ett helt byalag skulle förena sig om gemensamma redskap och sjelfva begagna sandbanken i stället för att åt någon äfventyrarye bortskänka sin bästa födkrok för en lumpen summa af några 50 Rubel, som delas af byala-

☞ 154

☞ 153

☞ 154

☞ 155

- 779 förnämsta || nä[rings-gren]
 780 winter-/månaderna
 781 näringar || närings-grenar
 782 Castrén left an empty space here for the names. See p. 741 for the list of names.
 783 de [...] eröfringstiden || 1. Ostjakerne || 2. de wi[d] || 3. de under || 4. de wid tiden
 784 några || wissa
 785 ställen || ort[er]
 786 fiska-/fänget
 787 Sina [...] förut || Sin fiskredskap nät hafva Ostjakerne i forna
 788 fångst-ställen [...] omnämnda || fångst-ställen eller de så kallade
 789 not-/redskap

- 790 närings-/gren
 791 *nedbrunnit* || ~, antända *wanligt*wis
 dels af åskan, som här kring Petri
 och Pauli dag alla år esomoftast lå-
 ter höra af sig, dels i följe af
 792 *Det är* || Man har
 793 *dessa människor* || detta slägte
 794 *man* || jag
 795 *mest* || blott
 796 *rått* || <lyrisk>
 797 *närmare [...]* några || omständligare
 widröra wissa
 798 *yttre och inre* || enskildta

❖ 156

get. – Jagten, som jemte fiskafänget fordom utgjorde Ostjakernes förnämsta närings[-]gren⁷⁹⁰ är numera af föga betydenhet. Allt wildt af värde har försvunnit dels till följe af oförnuftigt fänge, dels och enligt Ostjakernes föregifvande af den anledning, att skogarne i sednare tider öfverallt nedbrunnit⁷⁹¹. ❖ Af soblar, räfvar och fjällrackor, som fordom utgjorde ortens rikedom, skall nu mera föga wara öfrigt. Oftare träffas björnar, elgar och wildren[ar]; men äfven dessa djur fångas ej med något allwar, åtminstone icke af Ostjakerne. Det⁷⁹² är öfverhufvud svårt att säga, hvad dessa⁷⁹³ människor skulle göra med allwar och ifver, om man⁷⁹⁴ undantager deras ätande, sofvande och drickande, uti hvilka tre stycken de endast öfverträffas af de genom sin lägre kultur-grad dertill på sätt och wis privilegierade Samojederne. Ostjaken lefver mest⁷⁹⁵ för dagen och benämner äfven derföre i sitt språk

❖ 157

dag och lefnads-förråd med samma ord: *chât*. ❖ Har han genom en lyckosam fångst förvärfwat sig något utöfver dagens behof, så ligger han den följande dagen helt stilla, eller ock förfogar han sig till närmaße krog. Så är Ostjakens lif ännu ett rätt⁷⁹⁶[,] lättjefullt och bekymmerslöst lefverne, men det kan ej länge så blifva. Redan Theokritus qväder, att armoden är konsternas lärarinna, och Ostjakernes oekonomiska läge är för det närwarande sådant, att de emot sin vilja tvingas till ett framåtskridande i kultur.

❖ 158

Sinnad att ännu något närmare⁷⁹⁷ beröra några omständigheter i Ostjakernes yttre⁷⁹⁸ och inre lif, will jag nu göra mitt första inträde i en Ostjakisk jurt. Wägen dit leder uppför en svår trappa och en dörr så låg, att jag ❖ utan en enkom erhållen warning ej kan undvika att

slå pannan emot öfra dörrposten. Förvirrad af slaget glömmmer jag kanske att med⁷⁹⁹ korstecknet hedra Helgonbilderna, som stå uppradade i främsta hörnet af jurten. I⁸⁰⁰ följe af denna försummelse och mitt äfwen annars i Ostjakens ögon något owanliga beteende uppstår⁸⁰¹ en förskräckelse, som ögonblickligt jagar stugans halfnakna barbarer bakom ugnen eller ut på gården. Så mycket mera ostörd får jag anställa mina betraktelser i⁸⁰² jurten. Det första, som i⁸⁰³ jurten här träffar mitt⁸⁰⁴ öga, är en egen misstänksam gråfärg, som betäcker ♣ bänkar och bord, väggar och golf. Samma färg utgör jemväl den enda målning på alla kärl och husgeråd, såsom fat, koppar, knifwar, den med snö[-]watten⁸⁰⁵ fyllda drickskannan, näfver-rifvorna m. m. Golfwet i vår lilla stuga är lutande, väggarne bågnade och fyllda med springor, som hvimla af sinom tusende bland det slags yrfän⁸⁰⁶, om hvilka Luther wille weta, huru de skulle se ut i himmelriket. Rummet är rundt omkring försedt med bänkar. Stolar finnas icke, ej⁸⁰⁷ heller sängar, utan bänkraden slutar i hvardera ändan med en bred laf, tjenande till sofställe. Ugnen är bygd på wanligt Ryskt wis⁸⁰⁸ och försedd med ett ordentligt rör. ♣ Den⁸⁰⁹ är likwäl icke fastbygd⁸¹⁰ wid väggen, utan dermed förenad genom en annan mycket liten⁸¹¹ ugn, som under dagens lopp begagnas wid mattillredning. Denna⁸¹² ugn är ofvantill⁸¹³ försedd med ett hål, hvari man alltid⁸¹⁴ ser en gryta, fylld antingen med fisksoppa, köttisoppa, mjölkwälling eller annan sofvel. Vår jurt eger fyra fönster, anbragta⁸¹⁵ wid tvenne väggar och alla befintliga i det hörn, hwarest Helgonbilderna äro uppställda. ♣ Hvarje fönster består af 6 rutor, men endast ett par äro hela, med undantag af dem, som blifvit

- 799 *med* || göra
 800 *I följe* || Öfwerraskade
 801 *uppstår* || 1. ~ <----> || 2. ~ nu
 802 *i jurten* || <här>inne
 803 *i jurten* || här
 804 *mitt öga* || ögat
 805 *snö-watten* || drickswatten
 snö-/watten
 806 <yrfän> || 1. kräk || 2. Guds kreatur
 807 *ej [...]* sängar || sängar ej
 808 *wis [...]* väggen || wis, men ej fastbygd wid väggen
 809 *Den* || Men
 810 *fastbygd* || ~, u[tan]
 811 *liten* || låg
 812 *Denna* || Detta
 813 *ofvantill* || för[sedd]
 814 *alltid* || ser
 815 *anbragta [...]* uppställda || 1. anbragta wid tvenne väggar uti det hörn, hwarest s || 2. alla anbragta wid det hörn, hwarest Gudabilderna äro uppställ[da]

- 816 *wärden* || 1. de || 2. hus[folket]
 817 *seden* || uti
 818 *Denna sträfvän* || Detta sträfvande
 819 *prisar* || om
 820 *betryck* || förtryck
 821 *misstänkliga* || tvifv[elaktiga]
 822 *den [...] ödmjukheten* || 1. den hyck-
 lade || 2. den lumpna <-> || 3. instå ||
 4. den lump[na]
 823 *ärlig* || 1. ~ || 2. redlig

☞ 162

gjorda af perta, näfver, blåsa, papper eller andra mörka materialier. Den här af förorsakade dunkelheten i jurten hindrar mig att i det minutiösa fullfölja mina betraktelser. Dessutom hafva också jurtens innehafware af skjutsaren derute redan fått weta, att jag ej åter upp någon, och värden⁸¹⁶ kommer nu för att wälkomna sin högwälborna gäst. Detta sker här på wanligt sätt, utan knäfall och handkysningar, såsom *seden*⁸¹⁷ är i Obdorsk. Intressant är likwäl den blick, ☞ hvar med Östjaken i förstone betraktar mig. Det är blicken af en jägare, som hoppas winna ett byte, men tillika fruktar att sjelf falla ett rof för djuret. Man ser i denna blick svaghetens försök att wärna sig sjelf och, om möjligt, fånga sin motståndare. Denna⁸¹⁸ sträfvän röjer sig för öfrigt uti Östjakens hela beteende. Allt är deruti list och svek, lotsad ödmjukhet och undergifvenhet. Han talar widt och bredt om ”Богъ och Великий Государъ”, *prisar*⁸¹⁹ Herrans och Tsarens utkorade, beskärmar sig öfver sin egen fattigdom, och klagar öfwer det betryck⁸²⁰, han lider af Colonisterne. Men så snart talet gäller några i Östjakens tycke misstänkliga⁸²¹ ämnen, ställer han sig dum, tafatt och gunådlig, ☞ låtsar ingen ting weta och erinrar esomoftast om sina Östjakiska privilegier. En wiss grad af inbundenhet hör i sjelfva werket till Östjakens karakter, men allt det öfriga: den lilla listen, den⁸²² ytterliga ödmjukheten och gudnådigheten utgöra en för tillfället antagen mask, som snart bortfaller. Och nu framträder Östjaken såsom en enkel, flärdlös, ärlig⁸²³ naturens son, men något stel, trumpen, kärf och hårdnackad. Med dessa kantigheter i lynne förenar han ett

☞ 163

☞ 164

likaså kantigt yttre: twenne utstående ☞ kindbogar, djupt wälfda ögonhål, breda skuldror,

kort och knubbig växt, en stående, svart peruk m. m. Allt detta gör Oštjaken i yttre motto högst tung⁸²⁴, owig och omanerlig⁸²⁵. Likväl påstår man, att ingen kan öfwerträffa den arma Oštjaken i wälwilja, hjälpsamhet och andra ett godt hjertas⁸²⁶ dygder. Och hvad den nyss omnämnda sträfheten⁸²⁷, tyngden och kantighe- ten beträffar, så eger denna sida äfven sin mild- ring uti en hela den Finska stammen tillhörande⁸²⁸ godmodig humor, som Ryssen

❖ 165

kallar ❖ *воспора* och säger wara ett företrä- de, hvilket Oštjaker och Samojejer ega framför honom sjelf.

Men jag glömmmer, att wi fortfarande be- finna oss i jurten och ännu icke gjort wärdin- nans bekantskap. Hon har allaredan hemtat sig ifrån sin⁸²⁹ förskräckelse och sitter nu trygg bakom den skyddande väfstolen. Helt⁸³⁰ sä- kert skall hon, ehuru Oštjakiska, icke miss- tycka, om wi nalkas henne med ett litet beröm öfver den sköna⁸³¹ wäfnaden. Den förtjenar⁸³²

❖ 166

i sjelfva ❖ werket all aktning icke blott för sin bastantheit, utan äfven för beskaffenhet af sina ingredienser. Dessa bestå hvarken af hampa el- ler lin, utan af en vida allmänare växt, som [är] kallad af Oštjakerne: *puude<m>*, d. ä. brän- nässla. Denna⁸³³ växt förstår en⁸³⁴ Oštj[akisk] wärdinna att bereda till skjortor, hvilka i styrka skola öfwerträffa wanliga Ryska slitskjortor och föga eftergifwa dem i finhet, hvithet och snygghet. Wår⁸³⁵ wärdinnas eget linne är gjord af samma ämne och utgör ett *non plus ultra* af elegans. Ärmarna, bröstet, en del af rygg-stycket och alla fällar prydas⁸³⁶ af de allra smakfullaste broderier. Hvem skulle tro, att

❖ 167

hela ❖ den brokighet, som skimrar i dessa bro- derier, är hennes eget werk? Sjelf har hon spunnit garnet, sjelf färgat det, sjelf beredt af

- 824 *tung* || *klu[mp]*
 825 *omanerlig* || ~, eller ett
 826 *Mscr*: ett godt hjertats
 827 *sträfheten* || tyngden
 828 *tillhörande* || genomgående
 829 *sin förskräckelse* || 1. sin första || 2. den
 830 *Helt [...]* *wäfnaden*. || Taga wi hen- nes väf i betraktande.
 831 *sköna* || bastanta
 832 *förtjenar* || är ock <--->
 833 *Denna* || *Dera[s]*
 834 *en [...]* *wärdinna* || hon
 835 *Wår wärdinnas* || Hennes
 836 *pryd* || äro

- 837 *utom [...] linnets* || dess utom
 838 *elegant* || skön
 839 *qwinnan* || sjelfva husmodern
 840 *blifwit anställd* || anställdes
 841 *Ostjak-hustru* || hustru

❖ 168

wext-rötter de röda och gröna färgerna, samt slutligen sjelf wid lediga stunder stickat de Asia-tiskt praktfulla broderierna. Glasperlorna på kragen och i uppslagen äro köpta, men hon har sjelf ordnat dem i en behaglig symmetrie. Wår wärdinna kan utom⁸³⁷ det sköna linnets äfwen wisa oss en elegant⁸³⁸ hel[g]dags-koštym, som hon sjelf förfärdigat. Den består uti en fin, fram-

❖ 169

till öppen klädes-jacka, hvars ❖ fallar rundt-omkring glimma af perlor och tennsmycken. Ofwanpå sina helgdags-handskar och skor har hon äfwen insydda perlor, och på hennes rad-band synes föga annat, än den glimmande perla-ståten. Allt detta bewisar, att wår wärdinna hvarken saknar flit, skicklighet eller fin smak. Skada blott, att hon ej wårdar sig mera om snygghet och renlighet i sitt hvardagslif. Härtill äro utan twifvel männerna wällande. De belasta den arma qwinnan med alla slags grofwa arbeten, hvilka förhärda hennes sinne och borttaga tiden för husmoderliga göromål. Hos Ostjakerne aktas och behandlas qwinnan⁸³⁹ ännu såsom den uslaste trälinna. Sjelf har jag mera än en gång hos Ostjakerne blifwit wäckt ur sömnen genom ångest-rop, ❖ frampressade ur ett qvinno-hjerta i följe af en barbarisk behandling. Att i de Tsingalinska jurterna för ett år tillbaka blifwit⁸⁴⁰ anställd besigtning och ransakning öfver en af sin man bokstafligen ihjälpskad Ostjak-hustru⁸⁴¹, är ett i denna fråga mycket upplysande faktum. Ingen ting är likwäl skändligare och qwinnans wärde mera förnärmande, än den lumpna handel, som Ostjakerne drifwa med sina döttrar. En flicka är ett rart ting, medan hon ännu sitter i sina föräldrars hem. Hon njuter all möjlig fostran och omvårdnad; månne för att blifwa en god menniska, en förträfflig wärdinna? Af

170

sådan orsak ingalunda. Menskligheten till ära må medgifvas, att föräldra-kärleken⁸⁴² härwid omedwetet öfvar sitt inflytande. Men sanningsenligt bör icke⁸⁴³ heller det förtigas, att Oštjaken wid sina döttrars uppfostran afser samma fördel, såsom då han föder räfwar. Wäl gödda betala de sig väl med tiden. En god wara städnar alldrig på hand, och döttrarna⁸⁴⁴ föryttras⁸⁴⁵ åt den mestbjudande till huſtrur. Se här det wid Irtischⁱⁱⁱ gängse priset på en ordinarie huſtru:

1. 2–300 Rubel i peningar.
2. En häst, en ox och en ko.
3. 7–10 olika klädesplagg.
4. Ett pud mjöl, en veder brännvin och något humla för anredande af bröllopsfesten.

171

Allt hvad dottern ifrån hemmet erhåller uti utſtyrſel, beſtår i några klädesplagg, hvar till ſtundom kan tilläggas en häst och en ko. Då naturligtwis icke hvar man är i ſtånd att betala den erforderliga brudpenningen (Tat[ariska] *kalym*, Oštj. *Tanj*), händer det icke ſällan, att en unger sven, sedan han ſtulit sig till en flickas hjerta, äfwen ſtjäl henne ſjelf uti sin lilla skuta och på vikinga-wis bortför henne till sitt hem, och⁸⁴⁶ innan kort till närmaſte kyrka, hvareſt de⁸⁴⁷ älskande förenas genom band, dem⁸⁴⁸ menniskor ej mera åtskilja. Detta är bland Irtiſchſka Oštjaker ett ganska wanligt ſätt att undandraga ſig brudskatten⁸⁴⁹. Äfwen wår närwarande wärdinna erkänner med rodnad på kind, att hon blifvit ſålunda tagen, eller att hon faſtmera ſjelf af kärlek flytt ifrån far och mor (отъ любви убѣжала

172

iii. Wid Ob ſkall taxan wara något högre.

- 842 föräldra-kärleken || <--- --->
 843 icke || ej
 844 döttrarna || för[säljas]
 845 föryttras || försäljas
 846 och || eller fastmer
 847 de || Presten
 848 dem || hvilka
 849 brudskatten || ~, och wår

- 850 *сѣ* || *отъ*
 851 *ytterligare* || *widare*
 852 *styrka* || *seder och br[uk]*
 853 *wid Irtisch* || på I[rtisch]
 854 *alla [...]* *hvarandra* || 1. *yxor och andra verktyg* || 2. <stenar> åt hvarandra
 855 *nu [...]* *menniskor* || *menniskorna*
 856 *sköna* || *smyck[en]*
 857 *blifvit* || i äldre
 858 *berättelser* || ~ i det minutiösa

173

сѣ⁸⁵⁰ отца и матери). Wi skola icke ställa hennes blygsamhet på ytterligare⁸⁵¹ prof, utan förfoga oss härmed till oltfadren i ugnshörnet. Rik på ålder och rik på erfarenhet kan han säga oss ett ord om fordom. Han wet förtälja, att på den tid, då hwarken Ostjak, Rysse eller Tatar fanns wid Irtisch, Tschuderna rådde öfver landet. Ett under i allt, i styrka⁸⁵² och kraft, i seder och bruk, i lefnad och lynne, utwalde de till sina bostäder högsta uddar och bergsspetsar wid⁸⁵³ Irtisch. Det war deras sed att icke bo flere tillsamman, utan enhvar på sitt särskildta ställe. Här uppstaplade de höga jordwallar till 173 förskansningar åt sig och omgåfwo höjderna med grafvar, bland hvilka många ännu skola wara synliga. Sådana arbeten woro för Tschuderna ett lekwerk, ty deras styrka war så omätlig, att de slungade alla⁸⁵⁴ slags verktyg åt hvarandra ifrån den ena sidan af floden till den andra. Främmande för Christendom, för all lag och borgerlig ordning, woro de likwäl bewandrade i många kunskaper, dem nu⁸⁵⁵ tidens menniskor icke ega. Mede[l]st dem hade Tschuderna kommit i besittning af alla werldens skatter och lefde ett lif utan arbete och bekymmer. Allt hvad de gjorde, gjorde de på lek och enda st för sitt nöjes skull. Wäl förfarna i smidje-konst, bildade de af guld, koppar och jern sköna⁸⁵⁶ smycken och konstwerk, af hvilka många stycken ofta blifvit⁸⁵⁷ fundna wid deras fordna bostäder. Alla sina skatter och 174 dyrbarheter nedgrofvo Tschuderna under jorden, då de bländade af Christendomens ljus och kufvade af Jermaks segrande wapen nödgades öfvergifva sina bostäder och bortflykta till okända nejder. Detta och mycket annat kan gubben förtälja om nordens Giganter, men wi wilja icke längre fullfölja hans berättelser⁸⁵⁸,

emedan de flesta bland dem röra sig kring kända facta ifrån Sibiriska eröfringstiden och uppenbart endast angå de hedniska Ostjakerne samt Tatarerne. Så äro många⁸⁵⁹ wid Irtisch förekommande Tschud-fästen till och med enligt historiska witrnesbörd gamla Ostjak- och Tatar-förskansningar.⁸⁶⁰ Twå af dem äro omnämnda i gamla Ryska hydrographien under namn af *Rjamsan* (градъ РЯМЗАНИ) och *Uki* (градъ УКИ),⁸⁶¹ den förra, af⁸⁶² Tatarerna kallad *Arimsan* (R. АРИМЗЯНСКАЯ) och är belä-

175 gen 8 verst nedanom Bronnikowa[,] den⁸⁶³ sednare 80 (enligt Hydr[ographien] 20) verst nedanom *Arimsan*⁸⁶⁴. Utom den känner tradition lika många Tschud-fästen vid Irtisch, såsom der finnas höga uddar (se ofvanf[öre]). Naturligtwis bildade wid dem sjelfva höjden den egentliga förskansningen, men likasom språket skiljer emellan en vanlig höjd *unt* och ett fäste *wâs'* l *wâds'* (Syrj[änska] *vodzj*, F[inska] *wasta* d. ä. något *framför* eller *emot* satt), så bevisar⁸⁶⁵ äfven traditionen i⁸⁶⁶ för-
176 ening [med] de ännu förhande[n] warande jordvallar och grafvar, att härvid ett och annat äfven warit af mennisko-hand tillgjordt. ✦

Wår åldrige granne wid ugnen skulle wäl kunna tyda för oss mången runa om forntids tro och forntids wishet; men han fruktar skenbarligen att härutinnan⁸⁶⁷ yppa sina tankar. Detta tyckes bewisa, att han i⁸⁶⁸ hemlighet är sina fäders *Gudar tillgifven*⁸⁶⁹. Också har jag hört Ryska colonister försäkra, att Ostjakerne wid Irtisch ännu offra och bedja på gammalt wis, samt att de till och med förwara⁸⁷⁰ sina gamla *Guda bilder*⁸⁷¹ i djupa skogen. Hwad jag med säkerhet wet, är att de,⁸⁷² likasom flere andra Finska folkslag, med helig wördnad anse björnen, ”det sköna djuret, nagel-gubben, pels[-]

859 *många* || de

860 Footnote, completely struck out:

W[âs'] Fäste heter i Ostj. *wâs'* l. *wads'*, hvilket ord eger sin stam [i] Syrj[änskan], der *wodzj* betyder både det n[å-]g[ot], som *framför* och eller är *framför* eller *emot*. ifr[ån] det F[inska] *wasta*.

861 *Уки*, den || *УКИ*). Wid

862 af *Tatarerna kallad* || som af *Tatarerna kl[s]* [= *kallas*]

863 *den [...]* 20 || 1. bo af ålder *Tatarer*, den sednare (*Uki* l. *Ugi*) 80 ~~verst~~ 80 verst (ej 21 (enl[igt] Hydrogr[aphien]) 2 || 2. ~ || 3. Utom dem ~~känner~~ nämner tra[ditionen]

864 *Arimsan* || *Tatar*

865 *bevisar* || finner man af

866 *i [...]* äfven || samt de redan omnämnda jordvallarna och grafvarna, att något äfven härvid

867 *härutinnan* || i detta afseende

868 *i hemlighet* || 1. ännu ~ || 2. ~ ännu

869 *tillgifven [...]* *colonister* || *tillgifven*, och äfven *colonisterne*

870 *förwara* || 1. förw[ara] || 2. ännu ~

871 *bilder [...]* *skogen* || 1. ~, som hållas fördolda långt in i skogen || 2. ~ i jur[ten]

872 *de, likasom* || *Ostjakerne* i likh[et]

- 873 pels-/fadren
 874 *särskildta* || fler[e]
 875 *närvarande* [...] *ro* || närvarande
 876 *skola* [...] *Ostjakerna* || skola Ostjakerna
 877 *ceremonier* || omstän[digheter]
 878 *Ostjakernes* [...] *religions-kult* || allt detta
 879 *särskild* || till
 880 *ej* [...] *mera* || ej dermed
 881 *Surgut* [...] *öfverswämmd* ||

☞ 178 ☞ Surgut d. [] Aug. 1845.
 Då jag lemnade de Tsingalinska jurterna wid Irtisch, war mening- en att utan uppehåll fortsätta resan till Siljarskij – en liten Rysk by wid öfra Ob, der enligt berättelsen Petri och Pauli högtid skulle komma att firas med en af Samojejer och Ostjaker talrikt besökt marknad. An- länd till Samarova ~~erfor fann jag till min bedröfvelse, att jag icke bl fann jag till min bedröfvelse, att jag icke allenast misräknat mig på hela marknadsglädjen, utan äfven på hoppet att~~ erhöll jag upplysningar, som förstörde mitt hopp att wid den fräjdade ~~marknaden~~ folk-samlingen träffa några infödingar. Dessa hade vår herre bestraffat med en syndafloed och fördrifvit fjerran ifrån den glada tummel-platsen i Siljarskij till ödebelägna skogar, ej der ej bröd och brännvin, utan magra harar utgjorde deras ~~m~~ nöd-
 ☞ 179 torftiga midsommar-spis. ☞ Sjelf-
 va ~~det ställe~~ den plats, der ~~fordom~~ marknaden wanligen firades, låg nu öf[verswämmd]

- 882 The sequence beginning here was sent in a letter to Sjögren from Narym on 1/13 Dec. 1845 and published in Swedish in *Morgonbladet* and (with minor modifications) in NRF II and in German in the *Bulletin* of the Academy of Sciences, Castrén 1846c; 1847d; 1855: 65–89. See also the volume of Castrén's letters in

fadren⁸⁷³”, såsom han med särskildta⁸⁷⁴ epitheter behedras. I min kappsäck hvilar för det närvarande⁸⁷⁵ i god ro en björn, gjuten i koppar, som i sinom tid varit en stor och undergörande Gud bland de Ostjaker. Ännu i denna dag skola⁸⁷⁶ till och med de Irtisch[s]ka Ostjakerna hafva för sed att behedra hvarje fälld björn ☞ med en fest, hvarwid förekommer sång, dans, öl-drickning med flere ceremonier⁸⁷⁷, som äfven varit gängse hos Finnar och Lappar. Men om Ostjakernes⁸⁷⁸ fornda religions-kult hoppas jag snart kunna meddela fullständigare uppgifter uti en särskild⁸⁷⁹ beskrifning öfver de Obdorska Ostjakerne. Nu hinner jag ej⁸⁸⁰ med mera, emedan posten redan är kommen och tiden inne till uppbrott.

☞ 177

180

Surgut⁸⁸¹ den [1] Septemb[er]⁸⁸²

Då jag lemnade de Tsingalinska jurterna wid Irtisch, war meningen att utan något uppehåll fortsätta resan ända⁸⁸³ till Siljarskij – en liten Rysk by wid öfra Ob, der enligt berättelse Petri⁸⁸⁴ och Pauli dag skulle komma att firas med en af Oštjaker och Samoieder talrikt besökt marknad. Anländ till Samarowa⁸⁸⁵ erhöj jag wissa bekymrande underrättelser om den frejdade marknaden. Man berättade, att wår Herre bestraffat infödingarne med en allmän syndafloed och fördrifvit dem ifrån⁸⁸⁶ sina bostäder wid⁸⁸⁷ Ob och dess bifloder fjerran till ödebelägna skogar, der de mindre tänkte på den Siljarska marknads-fröjden⁸⁸⁸, än på något medel⁸⁸⁹ att rädda sig för⁸⁹⁰ hungersdöden. Widare omtalade man såsom ett hinder för marknadens firande⁸⁹¹, att sjelfwa den till marknadsstad utsedda byn låg öfwersvämmad af wårfloden. Slutligen sades både jagten och fiskafänget hafwa⁸⁹² under wåren warit så missgynnande, att ingen egde någon wara, som han⁸⁹³ kunde wid marknaden föryttra. Man förmodade i följe häraf, att innewarande årets marknad knapt⁸⁹⁴ kunde komma att ega rum. Enstämmigt försäkrades, att bland Samoieder, dem jag egentligen sökte, icke⁸⁹⁵ en enda skulle wid⁸⁹⁶ marknaden infinna sig.⁸⁹⁷ Deremot gaf man mig anwising på ett Samoiediskt legohjon i byn Toropkowa eller Skripunowa⁸⁹⁸, belägen⁸⁹⁹ ett stycke ifrån den allmänna farwägen emellan Samarowa och Siljarskoj. I följe af denna upplysning beslöt jag att åtminstone i förbifarten besöka Toropkowa, men möjligtwis ändock fortsätta den påtänkta resan⁹⁰⁰ till Siljarskij. Flod[-]wägen⁹⁰¹ ifrån Samarowa till

181

182

this series and Castrén 1847c. Both Castrén 1855 and 1847c also contain the text on the relationship between the Samoyed and Finnish languages, excluded from Castrén 1846c but published separately in *Suomi*, Castrén 1846a. It also shows that Castrén sent that part of his text to Finland before December 1845, for otherwise it would not have been possible to print it in 1845.

Because there is no certainty as to which differences between the mscr (SLSA 1185) and Castrén 1846c are in Castrén's own hand and which were made by the editor of *Morgonbladet*, they are all shown here. The date has been added according to Castrén 1847d: 225.

See also Castrén's letters to Sjögren from Surgut, 12/24 Aug. and 28 Aug./9 Sept. 1845 and to Lönnrot, 13/25 Aug. 1845, J.R. Tengström, 10/22 Sept. 1845 and Rabbe, 10/22 Sept. 1845 in the volume of letters in this series.

- 883 ända till || till
 884 Petri || kring ~
 885 Samarowa || Siljarsk[ij]
 886 ifrån || fjerran
 887 wid || till in
 888 marknads-fröjden || marknads-glädjen
 889 medel || Castrén 1846c: utväg
 890 för || ifrån
 891 firande || Castrén 1846c: ~ den bedröfliga händelse
 892 hafwa [...] wåren || under wåren hafwa
 893 han [...] föryttra || kunde wid marknaden föryttras
 894 knapt [...] rum || 1. skulle helt och hållet uteblifwa || 2. skulle blifwa föga eller in[te] || 3. skulle blifwa föga besökt
 895 icke en || Castrén 1846c: ingen
 896 wid [...] sig || wara wid marknaden närwarande

- 897 Bergstadi formulated the same observation (in Skripunova on 4/16 July) as follows: "I Samarovo läto vi baka bröd, emedan det, hvarmed Pisarkan [i Cingalinsk] försett oss, var högst uselt och dåligt. Genom natten foro vi hit. Vi ville blott i förbigående höra åt om här funnes några Samoieder, och så, innan vi nedsatte oss här, förut göra en tour till marknaden i Siljarsk för att inhemta nödiga underrättelser. Men då vi förnummo att det egenteligen var blott en supklubb, som här församlades vid nejdens krog för att värdigt fira Petri och Pauli dag, så beslöto vi att qvarstanna." Rancken 1884: 41-42.
- 898 Skripunova is situated at N61°19'34" E69°45'12". (TS)
- 899 *belägen* || som ligger
- 900 *resan* || Castrén 1846c: marknadsresan
- 901 *Flod-/vägen*
- 902 *wid* || endast
- 903 According to both Castrén 1846c and 1847d: 225; mscr: <10>
- 904 Castrén was in Toropkova in the middle of July, New Style. See his letter to Sjögren, 4/16 July 1845 in the volume of letters in this series.
- 905 Mscr: Samarowa
- 906 *fastän* || Castrén 1846c: ehuru
- 907 *förnekade* || bestred
- 908 *med* || <----->
- 909 *antagit [...] skjorta* || Castrén 1846c.: påklädt sig en Rysk skjorta och antagit ett Ryskt namn
- 910 *dock* || ~ fortfarande || Castrén 1846c.: det oaktadt
- 911 *trodde sig härstamma* || Castrén 1846c: härstammade
- 912 *Så [...] tillfällighet* || Sedan jag sålunda i *hastigheten* och <=> slumpvis
- 913 *Så hade [...] måste* || Castrén 1846c: Då en lycklig tillfällighet nu fört mig en Samoied i händerna, måste
- 914 *jag nu genom* || jag genom
- 915 *man* || jag

Toropkowa utgjorde wid⁹⁰² pass [70]⁹⁰³ verst och tillryggalades under loppet af en stormfull natt.⁹⁰⁴ Wid min ankomst till [Toropkowa]⁹⁰⁵ bestred man i förstone tillwaron af den angifna Samoieder; men wid en af wederbörlig Starost anställd hus-visitation upptäcktes werkligen en svartluggig dverg, fastän⁹⁰⁶ man fortfarande förnekade⁹⁰⁷ hans Samoiediska natur, hvilken troddes vara aflagd med⁹⁰⁸ detsamma, personen antagit⁹⁰⁹ ett Ryskt namn och påklädt sig en Rysk skjorta. För mig gällde han dock⁹¹⁰ & såsom en Samoied, icke blott för den svarta perukens skull, utan emedan han både trodde⁹¹¹ sig härstamma ifrån Samoiediska föräldrar och höll det Samoiediska språket för sitt modersmål. Så⁹¹² hade⁹¹³ jag⁹¹⁴ nu genom en tillfällighet kommit öfwer ett Samoied-individuum uti en nejd, der man⁹¹⁵ ej kunde ega den ringaste anledning att⁹¹⁶ hoppas att göra ett slikt fynd. Nu måste mitt bemödande naturligtwis blifva att undersöka, om icke⁹¹⁷ tilläffventyrs ännu andra individer af denna⁹¹⁸ art skulle befinna sig i närheten, alldeles på samma sätt som Botanikern efter upptäckten af en rar wext börjar se sig om & efter andra⁹¹⁹ likartade. I själva werket lyckades det mig⁹²⁰ att medelst⁹²¹ Starostens tillhjälp uppleta⁹²² det ena exemplaret efter det andra ända till sex särskildta individer. I förstone⁹²³ tog jag för afgjordt, att desse⁹²⁴ Samoieder woro äfventyrare, som⁹²⁵ efter gjord bankrutt på tundran beslutit att försöka sin lycka hos Ryssarne. Men huru stor blef icke min förwåning, då jag erfor, att de sedan urminnes⁹²⁶ tider warit bosatta wid Ob-floden och⁹²⁷ utgjorde en egen afsöndrad⁹²⁸ stam⁹²⁹ benämnd *Jevsch*⁹³⁰! Denna stam⁹³¹ skall fordom warit temligen

183

184

talrik; men har⁹³² nu sammansmält till inalles 8 familjer, hvilka nomadisera wid *Chantsche-Jaha*, *Niistjej* med flere små floder, som⁹³³ i nejden af Toropk[owa] ifrån södra sidan utfalla i Ob.

- 185 Lifwad af denna upptäckt lemnade jag nu de enskildta individerna å sido och började⁹³⁴ anställa en jagt öfver hela stammen⁹³⁵. Ehuru⁹³⁶ man med vanlig Sib[irsk] förbehållsamhet sökte dölja rätta förhåll[andet], blef det likwäl efterhand uppdagadt, att ännu tvenne andra n[å]g[o]t⁹³⁷ större ätter⁹³⁸ bibehållit sig wid *Ljamin Sor* och öfra⁹³⁹ loppet af *Nasym*, utfallande⁹⁴⁰ hvardera ifrån norr i den Obska grenen. Alla⁹⁴¹ dessa tre⁹⁴² ätter sades till⁹⁴³ språk, seder, religion och lefnads-sätt öfverensstämma⁹⁴⁴ med sina nordliga grannar – de Kasymska Samojejderne. För Historici och ethnographer måste dessa⁹⁴⁵ fynd⁹⁴⁶, om jag så får kalla dem⁹⁴⁷, vara af intresse, emedan härigenom den lucka i någon mon fylles, som hitintills till mehn för lärda forskningar åtskillt de norra wid Ishafvet nomadiserande Sam[o]jederne ifrån de södra – de Altaiska. Ifrågawordne Stam[mar]⁹⁴⁸ bilda, nogare⁹⁴⁹ bestämdt, en öfvergångslänk emellan de⁹⁵⁰ Tyska Samojejderne i söder och de nyss⁹⁵¹ omförmälda Kasymska i norr, till hvilka sistnämnda de äfven sjelfva räkna sig, så wida de erlægga⁹⁵² sin skatt i⁹⁵³ det gamla fästet Juilskij gorodok wid Kasym-floden. Äfven för philologen äro dessa ätter⁹⁵⁴ af betydelse⁹⁵⁵, emedan de ega en munart, som i⁹⁵⁶ hög grad tjena⁹⁵⁷ till förmedla släktskapen emellan Samojediskan och de⁹⁵⁸ Finska språken. Men jag återkommer strax till detta ämne och går nu att redogöra för fortgången⁹⁵⁹ af min resa.

- 916 att hoppas || att förmoda tillwaro <ett> af Samojejder
 917 icke || ej
 918 denna || samma
 919 andra likartade || 1. flera dylika || 2. flera dylikartade || Castrén 1846c: flera likartade
 920 mig || ~ genast
 921 medelst || Castrén 1846c: genom
 922 uppleta || Castrén 1846c: i byn ~
 923 förstone || Castrén 1846c: början
 924 desse Samojejder || Castrén 1846c: dessa
 925 som || Castrén 1846c: hvilka
 926 urminnes || Castrén 1846c: uråldriga
 927 och || Castrén 1846c: samt
 928 afsöndrad [...] skall || Castrén 1846c: afsöndrad slägt! Denna slägt, *Jewschi* benämnd, skall
 929 stam || ätt, vid
 930 *Jevschí* || Jevs'[i]
 931 stam || ätt
 932 har nu sammansmält || Castrén 1846c: har i följe af sin nära grannskap med Ostjaker och Ryssar småningom sammansmält
 933 som || hvilka
 934 började || med allwar
 935 stammen || ätten || Castrén 1846c: slägter
 936 Ehuru [...] förhåll. || Ehuru man med en här wanlig af wissa enskildta intressen sökte på allt wis förwilla och bortblanda
 937 ngt || wida
 938 ätter || Castrén 1846c: slägter
 939 öfra [...] *Nasym* || 1. flod || 2. *Nasym* flod || 3. källorna
 940 utfallande hvardera || Castrén 1846c: tvenne floder, som från norra sidan utfalla
 941 Alla || Samtliga
 942 tre ätter || Castrén 1846c: slägter
 943 till språk || öfver[ensstämma]
 944 öfverensstämma || Castrén 1846c: alldeles ~
 945 dessa fynd || denna upptäckt
 946 dessa [...] åtskillt || Castrén 1846c: tillvaron af dessa slägter vara af

- intresse, emedan de tjena att i någon mån fylla den lucka som hitintills åtskildt
- 947 *dem* || den
- 948 *stammar* || ätter || Castrén 1846c: Samo-jeder, till hvilka äfven kunna räknas de *Aganska*,
- 949 *nogare* || Castrén 1846c: närmare
- 950 *de [...] Kasymska* || Castrén 1846c: de Tymska eller samtliga de Narymska Samo-jederne i söder och de Kasymska
- 951 *nyss omförmälda* || nyssnämnda
- 952 *erlägga [...] Kasym-floden*. || Castrén 1846c: betala sin skatt vid Kasymfloden i det gamla, numera förfallna fästet *Juilskij gorodok*.
- 953 *i [...] Kasym-floden* || 1. i || 2. wid || 3. upp || 4. wid Kasym-floden uti den så kallade Юйльскій городокъ
- 954 *ätter af betydelse* || Castrén 1846c: släp-ter af vigt
- 955 *betydelse, emedan* || wigt och
- 956 *i [...] tjena* || tjenar
- 957 *tjena [...] släp-skapen* || Castrén 1846c: tjenar att förmedla förvandtskapen
- 958 *de Finska* || Castrén 1846c: Finska
- 959 *fortgången [...] resa* || Castrén 1846c: resans fortgång
- 960 *marknaden i Siljarskoj* || Castrén 1846c: den Siljarska marknaden
- 961 *slå [...] Toropkow[a]* || Castrén 1846c: slå ur hågen den länge påtänkta marknadsresan.
- 962 *marknads-resan ur hågen* || 1. hela ~ || 2. ur hågen den
- 963 *i sin mon* || Castrén 1846c: äfven
- 964 *som [...] utbröt* || Castrén 1846c: som jemväl innan kort utbröt
- 965 *utbröt* || utbrast
- 966 *och [...] sönderslogo* || Castrén 1846c: och en skur af hagel eller rättare isku-lor, hvilka voro nära två tum i diameter och naturligtvis sönderslogo
- 967 *sorg* || 1. harm || 2. jemmer
- 968 *dess [...] ej* || innewånarne, hvilka icke
- 969 *Medan [...] trygg* || Jag för mig min del satt ganska trygg
- 970 *deröfver* || Castrén 1846c: öfver denna olyckliga tilldragelse
- 971 *min* || mitt
- 972 marknads-/resande
- 973 *ty [...] hufvudet* || 1. ty jag egde dock, något, hvad dessa saknade || 2. och hvad i slika fall framf || 3. hvad desse saknade
- 974 *i [...] fall* || Castrén 1846c: åtminstone
- 975 Bergstadi gave again a lengthy description of their hosts: "Skripunova bebos af en enda slägt Toropkoff i sju familjer. Flere af dem lefva fattigt, men tvenne bröder lefva som Furstar, åtminstone till det yttre. Ryssen älskar yttre glans och vällefnad, och har han en styfver utöfver det nödvändiga så använder han det till prål och grannlåt. Dessa begge bröder hafva tvåvåningshus, som ingalunda behöfva skämmas för sig. [...] Vi stå hos Johan Jakovlev. Han är en dryg, bål herre, hos hvilken stoltheten och snålheten mäktigt strida mot hvarandra. Han vill å ena sidan visa sin frikostighet, i förhoppning måhända att få någon tacksägelse för sin emot Kejsarens män visade beredvillighet, men å andra sidan blir det honom i längden tungt att hålla oss gratis; och för stolt är han att emottaga penningar. Hvad står således att göra? Jo! att fortfarande visa humanitet och tjenstaktighet, men allt emellan på fint vis gifva tillkänna, att man gerna så snart som möjligt kunde draga till fanders. Gud bevara Eders Nåd! Gifve Gud hälsa och välmåga! voro hans fraser deremellan. Gumman var en fet välmående matrona, hvilken ansett för sin lefnads mål att göda sin lekamen, var annars slug och fintlig såsom mannen. Hon ville för oss utveckla höjden af sin kökliga konstnärlighet, och försedde vårt bord med de utsöktaste läckerheter. Skada blott att det fett, hvaraf hennes rätter flödade, ej rätt väl ville bekomma våra svaga magor! Äfven hon är dock uti en qvarn, ty hon vet ej hvad hon har att vänta. Väl frågar hon om vi pläga skriva till Petersburg om huru vi blifva bemötta; väl myser hon vid vårt svar att

vi så göra; men ändock vill en viss oro och ängslan ej lemna henne. Likaså kan man af vissa antydningar i hennes tal och åtskilliga fint uttänkta tillställningar ana till en djerf afsigt hos henne, att genom oss få tvenne af sina blomstrande döttrar försörjda; men vore äfven en sådan händelse höjden af lycka, hon kan dock ej rätta lita uppå om tvenne välborna Herrar ifrån sjelfva Kejsarestaden ville gifta sig med bonde-döttrar. Den vänlighet och nedlåtenhet, hvarmed vi i motsatts till de Ryske embetsmännens grofva och hårda uppförande bemöta dem, fattar hon som ett bevis på framgången af sina planer. Men nu tränger hon temmeligen djerft oss in på lifvet, är väl utomordentligen artig och förekommande, men hennes tal om vänskap o. s. v. gå nästan för långt. [...] Medan vi äta och äfven ofta annars sitter gumman och håller långa tal om huru alla Embetsmän stå i kvarter hos dem, huru de älska henne och hennes anrättningar, huru hon älskar oss och anser oss såsom sina egne, huru hon alltid skall ihågkomma oss och tala om oss för alla sina vänner och höja oss till skyarne för vår godhet och 'gemenhet'. 'De tider då vi äta, dricka thé eller kaffe, skola vi alltid ihågkomma Eder.' Så pladdrade gumman ifrån morgon till qväll. Allt hade varit godt och väl, hade hon blott ej velat hysa för stora planer, hade hon ej blifvit för när gången. Ryssen hålles och måste hållas strängt, annars blir han gränslöst näsvis och oförskämd."

He continued on 13/25 July: "Den 17 afreste vi ifrån Skripunova. En orolig spänning öfver huru allt skulle lyktas! Vi hade länge funderat huru man skulle ställa till med betalningen. Såsom vi förutsett, ville de ingenting emottaga; derföre gaf Castrén åt de 3 döttrarne 15 Rubel i handpenningar. Nu steg glädjen upp i taket, på allas ansigten strålade glädje och fröjd. Detta grannlaga sätt att komma ifrån saken hade de väl

ej förut kunna beräkna, hvarföre de nu blefvo så mycket mera gladt öfverraskade. Åsynen af det älskade guldet lät dem glömma alla fordna planer och beräkningar. De hade i bakhåll en mängd läckra godbitar för resan, hvilka nu i en hast kröpo fram. Då vi begåfvo oss till stranden, yttrade Gumman i sitt hjer-tas hänförelse: 'Nu blifva våra stränder tomma och ödsliga', och härvid trängde en tår ur hennes öga." Rancken 1884: 42–44.

Bergstadi mentioned Jakov's wife even later after having told that he and Castrén mostly worked standing on their feet and spent a great deal of their leisure time walking outdoors: "Jakovs värdinna, hvilken, såsom nämndt, blifvit välsignad med rikligt ister både fram och bak, fann det högst generande att stå, hvarföre hon alltid satt, och detta var, [...] för henne ej allenast en utomordentlig lättnad, utan äfven en den högsta njutning." Rancken 1884: 51.

- 976 i || wi[d]
 977 Castrén dated his letter to Rabbe 25 July/6 Aug. 1845 in Čebakovo.
 978 [öfra] || Mscr: nedra || Castrén 1846c: öfra
 979 ännu wid *Tschebakowa* || 1. ända hitintil[ls] || 2. ända hittills
 980 väsendtlig || f[örändring]
 981 *qvarstagnade* [...] *par* || uppehöll jag mig på detta ställe i par
 982 Also this time, Bergstadi described their life: "Hit ankomne befunno vi oss i början väl. Ostjakgubben är en rättfram, sträf Gubbe, och har ett redligt hjerta, och vi måste tycka om honom i detta afseende. Men emedan han vid vår ankomst måste afstå sina rum och nöja sig med att snart sagdt bo under bar himmel, att han i början af den bästa fisketiden genom vår dervaro var

tvungen att sitta hemma, blef det för honom tryckande. Sträf, rå och saknande Ryssens hala yta, lät han sitt missnöje, sin obelåtenhet vid alla tillfällen ohejdadt utbryta. Utomdessa hafva vi haft andra olägenheter. Väderleken, som ända hitintills varit kvalmig och het, förändrades genom en skarp nordanvind med ens till Novemberkall; och man tvangs att inne i rummen sitta klädd i pels. Vinden intränger genom de illa försedda vägarne, och det inverkar högst menligt på helsan. – [...] Allt detta har drifvit på Castréns hæmorrhoider, förorsakat tandvärk, hufvudvärk och annat otyg, samt till den grad angripit hans lungor, att, att ett längre qvardröjande på stället kunde medföra ohjelpiga saker.” Rancken 1884: 44.

983 *Derpå* || Castrén 1846c: Derefter

984 *på* || Castrén 1846c: ned ~

985 A page is again missing from Bergstadi's diary. His description continues: “ – – son var rest till Samarowa och vi väntade att få brefven med honom, hvilket ock var fallet. Men denne, om möjligt ännu bålare och högfärdigare än fadren, dröjde med att hemta brefven till oss. Derföre skickade Castrén en karl, men denne bragte det svar att man väntade oss på thé. En oförskämndhet utan like! Andra gången fick han det svar, att sonen sjelf skulle komma sedan han först uträttat några bestyr. Nu blef C. eld och lågor; aldrig har jag sett honom så vred och uppbragt. Han går till Jakovs och slungar öfver dem hårda, dundrande ord, som alldeles krossa dem till jorden. –” Rancken 1884: 45.

After this Bergstadi wrote in his diary the next time on 10/22 September.

986 *dialecten* || Castrén 1846c: munarten

987 *I* || Här

988 *I* [...] *Ostjak-by* || Vid nyssnämnda jurt

☞ 188

Efter att i Toropkowa hafva erhållit ytterligare bekräftelse derpå att marknaden⁹⁶⁰ i Siljarskoj skulle, om icke helt och hållet uteblifwa, åtminstone högst fåtaligt besökas, beslöt jag slutligen att slå⁹⁶¹ marknads-resan⁹⁶² ur hågen, hellst ändamålet dermed bättre kunde ernås i sjelfva Toropkow[a]. Till detta beslut bidrog i⁹⁶³ sin mon ett hotande owäder, som⁹⁶⁴ ock samma dag ännu utbröt⁹⁶⁵ i en förfärlig åska och⁹⁶⁶ digra, nära två tums tjocka iskulor, hvilka sönder-slogo nästan alla fönster i byn – till stor sorg⁹⁶⁷ för dess⁹⁶⁸ innewånare, de der ej egde nya rutor att insätta i stället för de af haglen sönder-slagna. Medan⁹⁶⁹ min wärdinna skrek, gret och larmade deröfver⁹⁷⁰, satt jag ganska trygg i min⁹⁷¹ fönsterlösa kammare, och afundades ingen marknads[-]resande⁹⁷²; ty⁹⁷³ jag egde i⁹⁷⁴ alla fall tak öfver hufvudet, hvilket wid slika tillfällen är ganska hellsosamt.⁹⁷⁵ Emellertid dröjde jag till en början icke länge i Toropkowa, utan gjorde en excursion till de närbelägna Ostjak-jurtorna i⁹⁷⁶ Tschebakowa.⁹⁷⁷ Egentliga ändamålet med denna resa war att utreda förhållandet emellan Ostjakiskan vid Irtisch och ☞ [öfra]⁹⁷⁸ Ob. Det wisade sig härwid, att språket ännu⁹⁷⁹ wid Tschebakowa ej undergått någon väsendtlig⁹⁸⁰ förändring. Emellertid qvarstodnade⁹⁸¹ jag här i ett par weckors tid för att completera mina wid Irtisch påbegynta studier i Ostjakiskan.⁹⁸² Derpå⁹⁸³ återwände jag till Toropkowa och slog mig nu uteslutande på⁹⁸⁴ Samojediskan.⁹⁸⁵ Efter att hafva förwärfwat mig en nödortftig kännedom af den här rådande dialecten⁹⁸⁶, fortsatte jag resan till Siljarskij och derifrån ännu 10 verst framåt till de Balynska jurtorna, der jag redan befann mig inom den

☞ 189

190 Surgutska Afdelningen af Tobolska Guvernementet. I⁸⁷ nyssnämnda⁸⁸ Ostjak-by träffade⁸⁹ jag åter tvenne Samoieder 191 af stam[men]⁹⁰ Nitschú från Ljamin Sor⁹¹ och gjorde med deras tillhjälp⁹² åter en förnyad kurs i Samoiediskan, ehuru denna af tillfälliga orsaker blef kortare, än jag hade önskat. I⁹³ grund af mina så⁹⁴ väl nu som tillförene gjorda studier i Samoiediskan, will jag ändtligen meddela några prof ur detta språk till bevisande af dess förwandtskap med det eller⁹⁵ rättare: de Finska språken. Denna förwandtskap kan⁹⁶ både på grammatikalisk och lexikalisk väg ådagaläggas, 191 men⁹⁷ här måste det grammatikaliska förwandtskapen lemnas å sido, emedan uti ett på en gång så okänt och så egendomligt språk, såsom Samoiediskan, ingen ting kan göras begripligt utan widlöftiga utläggningar⁹⁸ och förklaringar. Jag önskar därför endast fästa uppmärksamheten wid en mängd beslägtade ord, som förekomma i hvardera språkstammen. Se här följande: (se Bih[anget])

- 989 träffade || fann
 990 stammen || ätten || Castrén 1846c: släkten
 991 Sor [...] tillhjälp || Sor. Med deras tillhjälp gjorde jag
 992 tillhjälp åter || Castrén 1846c: tillhjälp
 993 The text from here to *Genom denna digression [...]* was omitted in Castrén 1846c but is included in Castrén 1855: 67–77. It is mainly the same article that was published as Castrén 1846a. The text is published here as it is in the travel diary without showing the possible differences between the different versions. It must be noted, though, that the wordlist here contains several words omitted from the published versions and on the other hand does not contain some individual words included in them. For linguistic comments to the wordlist, the reader is referred to the volume of Castrén's Nenets materials in this series.
 994 så [...] tillförene || nu och förr
 995 eller || Finska
 996 kan [...] och || kunde så väl grammatikalisk som
 997 men [...] förklaringar || 1. men här måste de grammatikaliska ~~undersökningarna~~ öfverensstämmelserna lemnas å sido, emedan blott i sitt allmänna grammatikaliska sam || 2. men här kan naturligtvis intet afseende fästas wid de grammatikaliska öfverensstämmelserna, emedan de skulle ~~inleda m~~ erfordra widlyftiga expositioner och || 3. men här måste allt det grammatikaliska såsom ledande till en alltför widlöftiga expositioner, lemnas å sido || 4. men här måste allt det grammatikaliska lemnas å sido, emedan det skulle inleda mig uti alltför widlöftiga expositioner
 998 utläggningar och förklaringar || expositioner. Deremot will

- 999 Castrén wrote the letter *c* above *ts*.
- 1000 *katson* || *kasson*
- 1001 Changes to the footnote:
de [...] *ett* || 1. hvarje begynn-<---> ord || 2. hvarje vocal, som begynner ordet, aspireras med *ett*
- 1002 Changes to the footnote:
Förvexlingen || Vocal
hinta || *hadde* (L)
- 1003 Changes to the footnote:
tilläggas || *gälla*
s || ~, *m*, *n*
- 1004 Change to the footnote:
gäller || ~ i ännu högre grad
- 1005 *gran* || ~, *tall*
- 1006 Changes to the footnote:
Understundom || Jfr
puijeä || ~ och

- ❖ 234 ❖ *Adi* (Kas[ymska] *ats*⁹⁹⁹), synlig, F[inska] *katson*¹⁰⁰⁰, jag ser, Syrj[änska] *adzja*, Tsch[e-]r[emissiska] *andz'em*.
Aewa, hufvud. F. *aiwo* Lapp[ska] *oiwe*.
Ameam^{iv} ¹⁰⁰¹, dia, eg. jag diar, (Stammen: *ame*) F. *imen* (St. *ime*)^v ¹⁰⁰²
Ano, båt, F. *wene*, Lapp. *wanas*^{vi} ¹⁰⁰³
Ar, stor F. *suuri* (se N. 3 och 4)
Atjem, wänta F. *ootan*^{vii} ¹⁰⁰⁴
Hada (Kas. Kata), nagel, F. *kynsi*^{viii}
Hadi (Kas. Kát), gran¹⁰⁰⁵, F. *kuusi*^{ix}
❖ 235 ❖ *Hadm*, dö. F. *kaadun*, falla. Oštj[akiska] *Hádêm*.
Haijel (Hajel), tår. F. *kyynel*^x ¹⁰⁰⁶

iv. Det bör anmärkas, att i Samojediskan de få ord, som börjar med vocal, antaga framför vocalen ett *ng*, i följe hvaraf *ameam* med rätta uttalas såsom *ngameam*, *ano* såsom *ngano* o. s. v.

v. Förvexlingen af vocalerna *a* och *i* är inom den Finska språkstammen mycket wanlig, t. ex. *Lisä* (Fi), *Lasse* (Lapp), tillökning, *hinta* (Fin), *hadde* (Lapp), pris.

vi. I de Finska språken tilläggas *j* och *w* ofta såsom blotta i egenskap af aspirationer i början af ord. Detsamma är understundom fallet med *h*, *k*, *s*. Äfven *n* förekommer ofta i ordens början såsom ett euphoniskt tillägg.

vii. Hwad som är sagdt om *a* och *i*, gäller om *a* och *o*, samt *a* och *u*, *a* och *y*.

viii. I Samojediskan plägar *n* dels tilläggas dels bortfalla framför *s*, *d*, *t*, *j*.

ix. I Finskan förbytes *t* framför *i* till *s*.

x. Understundom omvexla i Finskan och Sam[o-jediskan] *j* och *n* t. ex. *puijeä* F *nenä*, *jakê*, F. *noki*, *jik*, F. *niska*, Num F. *ŷumala* (Juma). Detta måste väl så förklaras, att i endera språket ett *n* framför *j* bortfallit (se N [viii]).

Haijem, blifva¹⁰⁰⁷ efter F. *heitän*. Oštj. F. jä¹⁰⁰⁸

Haleä (Kas. *kaleä*), fisk F. *kala*

Halla (kas.), galen F. *hullu*.

Hanam bära F. *kannan*.

Hangam, begära. F. *anon*.

Hapngam (kas) l. *sapngam*, hugga F. *hakkaan*

Haptam, släcka F. *sammutan*

❖ 238 ❖ *Harci* (Kas. *Kars'e*), bakdel F. *perse*

Haroam, vilja, önska, F. *haluan*.

Ho (Kas. *Koihku*), björk. F. *koiwu*.

Hora, renoxe F. *härkä*, Oštj. *har*.

Hybeä (St. *hy*, *ky*), hvem, F. *kuka* (St. *ku*).

Häebeä, synd. F. *häpiä*, skam.

❖ 237 ❖ *Îl*, ala.

❖ 235 ❖ *Ja*, jord F. *maa*.^{xi}

jabi, han dricker F. *juopi*

Jaha, flod. F. *joki* Lapp. *jokka*

Jakê, sot F. *noki*.^{xii 1009}

Jaleä, dag F. *walo*, ljus.

Jeäs, Kas. *Jeäns'*, snara F. *ansa*.^{xiii}

Ji, förstånd F. *mieli*

Ji', Kas. *wit* watten F. *wesi*.^{xiv}

❖ 236 ❖ *Jibeä*, sjuk F. *kipeä*.^{xv 1010}

Jiedai (jedaej, jideä). Kas. *Jeti*, ny. F. *uusi*.

Jien, bågsträng. F. *jännet*, *jänsi*

Jiend, Kas. *Weänt*, strid ström, F. *wirta*.^{xvi 1011}

Jier, Kas. *Jier* l. *Jiel*, midt F. *wäli*

Jij, Kas. *wij*, måg F. *wäwy*

xi. Jfr. *ji* F. *mieli*

xii. Se N° [x].

xiii. Se N. [viii, x].

xiv. Se N. [ix].

xv. Förvexlingen af *j*, *g*, *k* eger rum nästan i alla Finska språk.

xvi. Siſtnämnda anmärkning gäller om *j* och *u*.

1007 *blifva* || *lemna*

1008 Castrén finally struck out this line completely.

1009 Castrén did not write the footnote number in the mscr, and it is added here according to Castrén 1846a: 178.

1010 Change to the footnote:
j, *g*, || *j* (*g*) och

1011 Change to the footnote:
Sistnämnda || *Samma*

- 1012 Change to the footnote:
 Se N 6 och 15 || Se N 6 Jfr *laek*
 F. *laiska*
- 1013 *into* || <--->
- 1014 *lat* || *laisk[a]*
- 1015 *jfr.* || <---->

Jik, nacke F. *niska*^{xvii} 1012

Jileäm, lefva F. *elän*

Jind, anda F. *into*¹⁰¹³

Jinje, rem F. *hihna*

Juba, warm F. *kuuma*.

☞ 237 ☞ *Lata*, bräde, golf F. *lauta*, *lattia*

Laek, *lat*¹⁰¹⁴ F. *laiska*^{xviii}

Lahanam (St. *laha*), tala F. *lausun*

Lak (Kas), nära F. *liki*.

Lekaptam (St. *leka*), skära F. *leikkaan*.

Lî (*leä*), ben F. *luu*.

Madm Kas. *Mangam*, säga, jfr.¹⁰¹⁵ F. *maini*,
mainet, *mainitsen* (säga, nämna)

Manj, jag F. *minä*.

Maljem, Kas. *Marjengam*, bryta, krossa, F. *mu-*
rennan

Marci, skuldra, F. *hartio*.

☞ 239 ☞ *Mir'*, värde, mått F. *määrä*

Mejeä (meje) sonahu^{stru} F. *minjä*^{xix}

Mingam, gå F. *menen*.

Muet (Kas) lake F. *maet*.

Muid, lefver F. *maksa*^{xx}

Myud, längsefter F. *myöti*.

Naem, öppna F. *awaan*^{xxi}

xvii. Se N [xviii].

xviii. I orden *jik* (F. *niska*) och *laek* har först slutvocalen gått förlorad, hvarefter ena cons[onant] äfven blifvit bortkastad, emedan i Samoj., likasom Finskan, två consonanter i allmänhet icke kunna förek[omma] i samma stafvelse.

xix. Se N [x].

xx. I Samojediskan har efter slutvocalens försvinnande *k* blifvit bortkastad. Jfr. N. [xviii].

xxi. Se N. [vi].

Nie, qwinna F. *neiti*, flicka. Oštj. *nêng*, *ne*,
qvinna Syrj[änska] *nyy*, flicka.

Niebeä (*nieweä*), Kas. *niemeä*, moder F.
emä.^{xxii}

Nim, namn F. *nimi*.

Niseä, fader F. *isä*^{xxiii}.

Nienec', Kas. *niäs'*, man F. *mies*.

Nja', mun Kas. *Njang*. Jfr. Lapp. *njalbme*, mun,

240 Oštj. *nádêm*, tunga.

Njalam, svälja F. *nielen*

Njamam, fatta, gripa F. *ammun*^{xxiv}

Njampa (Kas), panna F. *naama*, ansigte.

Nji, gördel. Syrj. *ji* F. *wyö*.^{xxv} 1016

Njo, dörr F. *owi* Oštj. *ou*, *au*^{xxvi}

Padî ^{xxvii} 1017, kind F. *poski* Oštj. *poxtêm*.
(*pugodem*[])

Pae, sten F. *paasi*, klippa.

Paebi Kas. *paemeä*, mörk F. *pimiä*.

Paebtam, vrida F. *wäännän* (eg. *wääntän*)

Pangalngam, fläta. F. *palmikoin* L. *parkaltam*

241 *Param*, brinna. Effect. *Paratam*, bränna. F.
palan, Eff. *poltan*.

Parngam, göra, arbeta F. *pyrin* Lapp. *pargam*.

xxii. Se N. [vi].

xxiii. Se N. [vi].

xxiv. Se N. [vi].

xxv. Sästnämnda anmärkning gäller om *j* och *u*.

xxvi. Se N. [vi].

xxvii. Emedan Finskan egt och Oštj[akiskan]
ännu eger ett aspireradt *t*. I Samoj[ediskan] har
g (h. k) bortfallit och första stafvelse blifvit s[am-
man]dragen.

1016 Change to the footnote:

Sästnämnda || *Samma*

1017 Castrén struck this footnote out,
changing it:

bortfallit || *blifv[it]*

- 1018 *Kas.* || fogel[bo]
 1019 *Piliku* || Pidi
 1020 *Kas.* || gamr
 1021 *syän* || syd[än]
 1022 Change to the footnote:
 i [...] är || äro

Peä, träd. F. *puu*.^{xxviii}
Peäleä, hälft Lapp. *peäle*, Tschr. *pele*, Ost. *Pelek*,
 F. *puoli*
Peäsam, piska F. *pieksän* Syrj. *pesa*
Pideä, *Kas.*¹⁰¹⁸ *pic'e*, fogelbo F. *pesä*
Pihi, gård. F. *piha*.
*Piliku*¹⁰¹⁹, något svart. F. *pilkka*.
Pingam, frukta F. *pelkään*.
Puengam, lägga F. *panen*.
Puhulî, *Kas.*¹⁰²⁰ *Punsirî* (St. punsi) F. *wanha*.
 ✠ 242 ✠ *Puijeä*, näsa F. *nenä*.
Pulî, knä F. *polwi*.
Pu'um, blåsa F. *puhun*.
 Obs. *Puirngam*, söka F. *pyydän*.
Saeu *Kas.* *haem*, öga F. *silmä*. Lapp. 'Calb-
 me.^{xxix}
Sanje, svans F. *hântä*.
Sarje, regn F. *sadet*, *saret*
Sawa, god F. *hywä*.
Ser, *sel* (hel), ljus, hvit. F. *heliä*
Seäi, hjerta F. *syän*¹⁰²¹.
Sierau (Sieram), påkläda F. *suorin*
Sitjem, föda F. *siitän*.
 ✠ 243 ✠ *Tä*, *Kas.* Tang, sommar F. *suwi*.^{xxx 1022}
Tadm, hemta F. *tuon*.
Tae, näfver F. *tuohi*.
Taliem, stjåla F. *piillän*.^{xxxi}
Tallam, låsa igen F. *sulje*.

xxviii. Jfr. *lî l. leä*, F. *luu*.

xxix. *Saeu* har genom en i Samoj[ediskan] wanlig bokstafs[-]förvandling uppkommit ur *saem*, detta ur *saelm*.

xxx. Förvexlingen af *t* och *s* samt *w* och *g* i de Finska språken är en känd sak.

xxxi. I <----> den Finska språkstammen omvexla ofta i ordens början *tenues* k, p, t.

Taram, behöfva Jfr F. tarwe', tarwitsen.
Tarkka, trång F. tarkka, noga.
Taeudam, förfölja F. tawotan.
Tëän (tön), sena F. suoni Syrj. sön Oštj. ton.
*Tiebko*¹⁰²³, sticka. F. tikku.
Tiu, det inre. Oštj. tibe F. sisä.
Tjaha, Loc[ativus]¹⁰²⁴ *tjahana* bakom F. taka.
 Locat. *takana*
Tjungam (tjum), F. tulen
Tjar, spjut. F. tuura.
Tjamde', groda F. sammakko.
Tjibeä. Kas. *tjem* tand F. hammas.
Tjinjem. lukta F. tunnen.
 244 *Tjanjo*, liten. F. pieni.
To, insjö Syrj. ty.
Tu, eld F. tuli, Tsch *tol*
Tumdan, (*lumdan*), känna F. tunnen.
Täem, torcka F. *pyhin*.
Wa', Kas. *Wat*, gärde F. *aita* Oštj. *oitj*
Wadan (*wadam*), föra F. wedän.
Waewo, dålig, eländig F. waiwanen
Wau, bädd F. wuodet.
Wiä (Kas), rem F. wyö.

<-->. Med afseende å orthographien bör anmärkas, att Samojediskan äger många egenomliga ljud, hvilka har ej blifvit betecknade. Några få ljud så i Samoj[ediskan] såsom och några andra bl[and] de besl[ägtade] språken hafva dock blifvit genom provisoriska tecken utmärkta, 245 hvilka¹⁰²⁵ derföre behöfva en särskild förklaring. Bokstafven *c* är begagnad i¹⁰²⁶ stället *ts*, det Ryska ц, *c'* i stället för *tsch* (ч i Ryskan), *s'* för *sch* (ш), *z* för det weka *s* (Ryskans з), *d'* för ett aspireradt *d*,

Bland vocalerna betecknar *ê* ett djunkelt *e*,

1023 Castrén wrote the letter *p* above *b*.

1024 *loc* || Dat[ivus]

1025 *hvilka* || neml[igen]

1026 *i stället* || för ljud att

- 1027 *blott [...] afsigt* || med afsigt
 1028 *att [...] måtte* || att en hvar så väl bland Philologer, som icke Philologer måtte genom dem
 1029 *fortid* || äldsta
 1030 *obemärkt [...] tillbakasatt* || alldeles obemärkt och tillbakasatt
 1031 *stamträd* || stora ~
 1032 *hka* || dem
 1033 *derifrån [...] för* || afskåra ifrån och
 1034 *i* || på
 1035 *uti ifrågarawarande* || 1. om || 2. häruti || 3. äfven i detta
 1036 *insedt* || utredt
 1037 *folk* || stammar
 1038 *härinwid [...] äfven* || det tillika
 1039 *de [...] bergen* || Uralska bergskedjan
 1040 *tillerkännande* || och tillerkänt
 1041 *en [...] werldshistorien.* || betydelsen att såsom en för<stört> kedja, ställd wid skiljemuren af Europa och Asien, hafva i sin mon bidragit till att skydda Europas gryende cultur emot de Asiatiska invasionerna. Men då sedan denna cultur hunnit betydliga tillväxa, och så att den war utom all fara, trädde äfven de Finska folken ned ifrån bergsbygden, öfvergäfvö sin negativa role och började sjelfva taga del i den Europeiska cultur-processen. ~~Sådant Detta ungefär~~ Detta ungefärligen synes mig resultatet wara af ett sekels långa forskningar öfver den med skillda namn betecknade Finska, Ugriska, Tschudiska, Ug-riska eller Uralska folkstammen. Man märke noga, hvad detta resultat innebär: stammens enhet i ethnographiskt och historiskt hänseende eller en insigt deri, att de särskildta grenarne woro med hvarandra befryndade och hade, att de egt fordom egt gemensamma bostäder och ett för den tiden gemensamt ändamål
 1042 *I [...] yttrar* || Så säger äfven

191

De i ofvanstående förteckning anförda orden äro blott¹⁰²⁷ att anses såsom exempel, med afsigt så valda bland mängden, att¹⁰²⁸ en hvar med tillhjälp af den i noter belagda lilla handledning måtte kunna öfwertyga sig om släktskapen af de Finska och Samojediska språken.

192

Och är denna en gång afgjord, hvilket ljus uppgår icke redan härigenom öfver Finnarnes fortid¹⁰²⁹! Hela den Finska folkstammen har intill sedna tider stått obemärkt¹⁰³⁰ och orättwißt tillbakasatt uti werldshistorien. I okunnighet om stammens äldre öden och politiska bestämmelse har man betraktat dess spridda grenar nästan såsom utwexter eller onyttiga telningar på mensklighetens stamträd¹⁰³¹[.] telningar, h[il]ka¹⁰³² historiographen utan betänkande derifrån¹⁰³³ afskurit för att offras åt glömskan och förgängelsen. Att i¹⁰³⁴ vår tid wissa upphöjdare tänkesätt uti¹⁰³⁵ ifrågarawarande ämne begynt göra sig gällande, för detta har forskningen hufvudsakligast att tacka P[eter]b[urgska] W[eten]s[kaps] Akademien. Akademien [har] allt ifrån sin första instiftelse tid efter annan affärdat [expeditioner] till utredande af Rysslands historiska, statistiska och natur-förhållanden, har efterhand det sammanhang blifvit insedt¹⁰³⁶, som eger rum emellan de inom Ryssland boende folk¹⁰³⁷ af Finsk upprinnelse. Och då härinwid¹⁰³⁸ tillika äfven wisat sig, att de till nämnda folkstäm hörande grenar sedan äldre tider tillbaka warit hufwudsakligen concentrerade wid de¹⁰³⁹ Uralska bergen, har man omsider begynnt samman hålla hela stammen under namn af den *Uralska*, tillerkännande¹⁰⁴⁰ densamma en¹⁰⁴¹ icke ringa betydelse i werldshistorien. I¹⁰⁴² sistn[ämnda] hänseende yttrar sig tecknaren af den Finska stammens häfder F. H.

193

194

Müller: "att flera genom sina krigsbragder och genom sin merkantila werksamhet werldsberömda folkslag tillhör denna stam" och tillägger i sammanhang härmed: "Jußt de¹⁰⁴³ Finska folken hafva gifvit största impulsen till de folk-rörelser, hvilka man i Europa plägar inbegripa under namn af den stora folk-wandringen" (Müller, *Der Ugrische Volkstam* 1. Th. s. 3)¹⁰⁴⁴. Så wäl det ena, som det andra af dessa påståenden är fullkomligen grundadt, ej mindre än den af Förf[attarna] ofta uttalade mening, att hela¹⁰⁴⁵ Norden har att tacka de Finska folken för sin första cultur. Genom den¹⁰⁴⁶ sålunda wunne insigt om stammens *enhet* och dess *werldshistoriska betydelse* har forskningen wisseligen ernått ett stort och wigtigt resultat, men den¹⁰⁴⁷ kan ännu icke stadna wid detta resultat. Hwem inser ej, att en folkstam, ställd på Urals ödsliga klippor, om den ock inom sig wore¹⁰⁴⁸ alldrig så concentrerad, likwäl står afskild¹⁰⁴⁹ ifrån hela den öfriga menskligheten. Historien känner ingen annan folkstam, som skulle hafva¹⁰⁵⁰ utgått ifrån Uralska¹⁰⁵¹ bergskedjan, och¹⁰⁵² att åter låta den Finska stammen gälla såsom en särskild folkgrupp, är alldeles oförenligt med de resultater, som i¹⁰⁵³ fråga om folkslagens förwandtskap på sednare tider genom den comparativa språkvetenskapen framträdt¹⁰⁵⁴ i dagen. Forskningen¹⁰⁵⁵ kan omöjligen¹⁰⁵⁶ gifva sig tillfreds, innan¹⁰⁵⁷ ett samband är funnet, som förenar den Finska stammen med någon större eller mindre del af den öfriga werlden¹⁰⁵⁸. Att ett sådant samband werkligen gifves, och det i wida högre grad, än till och med den djerfaste hypothes hitintills wågat antaga, derom är jag fullkomligen öfvertygad. Det wissa är åtminstone, att Finnarne genom sin slägtskap med

- 1043 *de [...]* impulsen || 1. ifrån de || 2. de Finska folken hafva gifvit hufvud || 3. ifrån de Finska folken hafva de största impulsen blifvit
- 1044 Castrén quotes Müller 1837: 3. (TS)
- 1045 *hela [...]* folken || 1. Finnarn[e] || 2. de Finska folken grund[at]
- 1046 *den* || denna
- 1047 *den* || kan
- 1048 *wore* || är
- 1049 *afskild [...]* *den* || utom den
- 1050 *hafva [...]* bergskedjan || tillhöra den Uralska k[edjan]
- 1051 *Uralska bergskedjan* || den Uralska kedjan
- 1052 *och [...]* med *de* || 1. men då den å andra sidan icke heller någon annan folkgrupp, hvilken st || 2. men då den å andra sidan icke heller någon annan så ~~enstak~~ så isolerad folkgrupp såsom den Finska, i de
- 1053 *i [...]* om || med afseende å
- 1054 *framträdt* || trädt
- 1055 *Forskningen [...]* *werlden*. || Weten-skapens owillkorliga fordran är ett samband den Finska stammens samband med ett samband emellan den Finska stammen med andra folkstammar
- 1056 *omöjligen* || icke
- 1057 *innan [...]* som || 1. innan ett || 2. innan det || 3. innan ett samband emellan || 4. innan ett samband är fulllel[igen] || 5. innan ett samband emellan
- 1058 *werlden* || menskligheten

- 1059 *denna stam* || 1. ford[na] || 2. ~ for-
dom
- 1060 *det [...]* sig || man utan svårighet fin-
na
- 1061 *att [...]* ifrån || 1. att denn[a] || 2. att
[den] med få undantag || 3. att [den]
med få afbrott
- 1062 *viken [...]* fortlöper || viken fortlöper
- 1063 *den* || f[oten]
- 1064 *Den [...]* Abakan || 1. Ostjaker träffas
ännu i trakten af Tomsk, hvar och
fast <--> || 2. enl[igt] Clapr[oth] || 3.
Ostjakerna anträffas ännu i
- 1065 *sträcker* || 1. uppgår || 2. går
- 1066 *Abakan* || Tomsk
Castrén means the River Aba-
kan.
- 1067 *fortgår* || 1. ~ || 2. fortsätter || 3. fortlö-
per
- 1068 *bifloder* || ~ i oafbruten kedja
- 1069 *af ålder* || redan
- 1070 *kringskurna och osammanhängan-
de* || spridda, osammanhängande
och kringkurna
- 1071 *härvid [...]* förbises || 1. wid || 2. lik-
väl || 3. man wid allt detta || 4. man
icke förgäta
- 1072 *stammen* || denna stam
- 1073 *till* || att
- 1074 *rättare: Turkarne* || *Turkarne*
- 1075 Klaproth 1823: 210: "Nach der gros-
sen Überschwemmung haben sie
von den hohen, jetzt mit ewigem
Schnee bedeckten, Gebirgen *Tan-
nu* un dem *grossen Altai* herabge-
stiegen [...]" (TS).

197

Samojederne utgått ifrån Altaj, derom kan man icke hysa något twifvelsmål, då så många grenar af denna¹⁰⁵⁹ stam blifvit träffade wid nyssnämnda bergskedja. Såsom med dem beslätgade måste natur¹⁰⁶⁰ ligtwis äfven Finnarne äga samma urhem. Will man med uppmärksamt öga följa den Finska stammens egen utsträckning, så skall det¹⁰⁶⁰ i sjelfva verket wisa sig, att¹⁰⁶¹ [den] ifrån stränderna af Bottniska viken¹⁰⁶² med få afbrott fortlöper inemot den¹⁰⁶³ Altaiska bergsfoten. Den¹⁰⁶⁴ östligaste Finska grenen – den Ostjakiska sträcker¹⁰⁶⁵ sig i söder ända till trakten af Abakan¹⁰⁶⁶ och fortgår¹⁰⁶⁷ härifrån längsmed Ob och dess bifloder¹⁰⁶⁸ till närheten af Ural, der Wogulerna widtaga. Omedelbart efter dem följa Permjerne, hvilka åter fortsättes af Wotjaker och Syrjäner, de sistnämnda boende inom Guvernementerna Archangel och Wologda, hvarest till och med enligt historiska wittnesbörd Jemer och Karelare, d. ä. de egentligen så kallade Finnarne af ålder¹⁰⁶⁹ warit hemmastadda. Ehwad man nu och ¹⁰⁷⁰ må hafva att orda om den Finska stammens kringkurna¹⁰⁷⁰ och osammanhängande tillstånd, så bör härvid¹⁰⁷¹ likväl icke förbises det för historien wigtiga sammanhang, som stammen¹⁰⁷² erbjuder derigenom, att den så till¹⁰⁷³ sägandes hållit öppen den väg, hvarpå den beträddt sin folkvandring.

198

Till de redan anförda skälen för Finnarnes utgång ifrån *Altaj* kommer ytterligare deras förwandtskap med *Tatarerne* eller rättare:¹⁰⁷⁴ *Turkarne*, hvilka ännu i dag utgöra ett af hufvud-folken wid Altai och enligt Claproths påstående hört till dess urinnewånare.¹⁰⁷⁵ Släktskapen emellan Turkar och Finnar har, så widt jag wet, Rask allraförst sökt göra gällande medelst några ur språket hemtade argumenter.

199 Sedermera äro äfwen af Prof. Geitlin¹⁰⁷⁶ i Helsingfors anförda några i grammatikaliskt hänseende högst wigtiga öfverensstämmelser emellan de begge språken. Dessa bewis hade¹⁰⁷⁷ jag ärnat här föröka med nya, men nödgas af fruktan att¹⁰⁷⁸ råka i en ändlös widlöftighet spara dem till ett annat tillfälle. Af s[am]ma anl[edning] förbigår jag äfwen¹⁰⁷⁹ de skäl, som förefinnas till antagande af en förwandtskap 1°) emellan Tatarer och Mongoler 2) emellan Mongoler, Mantschurer och Tunguser, hvilka samtliga folkslag tillhöra Altaj-kedjan¹⁰⁸⁰. Det är nog att Finnarnes släktskap med¹⁰⁸¹ Samojederne blifwit antydd, ty det¹⁰⁸² följer af sig sjelft, att Finnarne då träda i beröring med samtliga de Altaiska folkslagen och i deras historia finna stödet och utgångspunkten för sin.¹⁰⁸³

200 Genom denna digression är jag¹⁰⁸⁴ kommen så vidt¹⁰⁸⁵ ifrån resan och dess egentliga¹⁰⁸⁶ syfte, att en återblick på den tillryggalagda vägen nu blir oundgängligen nödvändig. Jag hade i början af Julii månad gifwit mig ut ifrån Samarowa och under en månads lopp i olika riktningar korsat de Obska fjärdarna emellan Samarowa och Siljarskij. Min resa skedde på en tid, då hela det närliggande landet war af wårfloden öfversvämmadt och för ögat ej tedde sig någon annan omvexling på den widsträckta, af inga stränder begränsade watten-ytan, än på¹⁰⁸⁷ sin höjd obetydliga¹⁰⁸⁸ skogsholmar och till hälften neddränkta byar, wanligen¹⁰⁸⁹ endast små grupper af några ur wågen uppdykande trädtoppar. Jemmer och elände rådde i landet. Många Ostjak-familjer hade i följe af den owanligt höga öfverswämningen warit nödsakade att öfvergifva sina bostädter och¹⁰⁹⁰ flykta till öde skogar der

- 1076 Geitlin published a study on the relationship between the Finnic and Turkic languages in 1841. Väisänen 2000/2008. (TS)
- 1077 *hade* [...] *widlöftighet* || wille jag här föröka medelst anförande af några beslägtade ord ur hvardera språket: (se bih.) Det skulle leda till en ändlös widlöftighet att anförde de
- 1078 *att* || för
- 1079 *äfwen* || det
- 1080 *Altaj-kedjan* || den
- 1081 *med Samojederne* || både med Samojeder och Tatarer
- 1082 *det* || de
- 1083 This is approximately the same overall interpretation that Castrén presented in his popular lecture *Hvar låg det Finska folkets vagga?* in Helsinki in 1849. Castrén 2017: 110–124.
- 1084 *jag* || ~ redan
- 1085 *vidt* || långt
- 1086 *egentliga syfte* || syfte
- 1087 *på* [...] *obetydliga* || Castrén 1846c: obetydliga
- 1088 *obetydliga* || 1. några || 2. några små
- 1089 *wanligen* || <---->
- 1090 *och* [...] *skogar* || så wäl wid Ob som i synnerhet wid dess bifloder. De hade flyktat till öde skogar

1091 *endast* || Castrén 1846c: ~ några
 1092 *nödtorftiga* || enda
 1093 *floden* || wattnet
 1094 *råa* || tunga
 1095 *Dessa [...] dystert utseende.* || 1. Just dessa dimmor, hvilka mitt bröst omöjligen kunde fördraga uthärda, förmådde mig att öfvergifwa det wedervärdiga *Baly*, der ~~luften dessutom~~ den råa athmosferen äfven war förpestad af ~~en den olidigaste~~ en olidelig stank, uppkommen af ruttnade fisktarmar, som stektes i solhettan. Under resan ifrån Samarowa till ~~Silja~~ *Baly* hade jag under loppet af en månad knappt en enda gång sett någon torr fläck, som ens skulle hafva utgjort en Rysk verst i någon längd. Men sedan jag lemnat *Baly*, woro stränderna i ömse sidor om floden allestädes synliga för ögat af alltid flodens begge stränder synliga för ögat synliga. Äfw På Likwäl war det Likwäl war landet äfven här ganska lågt och hade påtagligen legat under wattnet, ty marken war allestädes betäckt med klibbig gyttja (няша), som floden lemnat efter sig. Ur denna gyttja uppspirade hvarjehanda starrwexter, skogen. Skogen åter bestod af en art wide både wide som hps härvarande Ryssar kalla: ra Bland träd såg man på de lågländta stränderna föga annat än en art widen, på Ryska талникъ benämnda. Wid några få ställen ~~mark~~ warseblef jag äfven en upphöjdare ~~mark~~ upphöjdare stränder, som ej blifvit af wårfloden öfversvämmade. Dessa bestodo wanligen af sandmoar, || 2. Dessa dimmor lägga sig tungt på swaga bröst och mig på mitt werkade de började de så ofördelaktigt, att jag efter några dagars i det kärromgifna B wistelse i det kärromgifna *Baly* nödgades

1096 *började* || werkade

*endast*¹⁰⁹¹ magra harar utgjorde deras nödtorftiga¹⁰⁹² lifsbergning. De som egde hästar och kor, hade all möda att hålla dem wid lifvet. Fiskerierna hade under wåren allestädes slagit illa ut, och med sommar- eller not-fisket kunde man ej begynna, emedan floden¹⁰⁹³ ännu i slutet af Julii betäckte alla för notdrägt tjenliga stränder. Wid samma tid lågo äfven ängarna ännu under wattnet, och härmed war hoppet om höförråd till wintern nästan förloradt. Ty nu instundade redan hösten med sina nattfroster och kalla nordanwindar, hvilka naturligtwis skulle hindra wextligheten, om de äfven bidrogo att rengöra luften ifrån råa¹⁰⁹⁴ och qualmiga dimmor, som efter wattnets första afsättning begynte uppstiga ur det sumpiga, dybetäckta landet. Dessa¹⁰⁹⁵ dimmor lägga sig tungt på swaga bröst och på mitt började¹⁰⁹⁶ de werka så ofördelaktigt, att jag efter några dagars wistelse i *Baly* nödgades öfvergifwa detta wedervärdiga näste, der luften jemwäl war förpestad af en olidelig stank, uppkommen af ruttnade fisktarmar, som stektes i solhettan. Sedan jag lemnat *Baly*, började *Ob* i någon mon förändra sitt utseende. Hitintills hade jag under hela resan icke sett en torr fläck, som ens¹⁰⁹⁷ skulle hafva utgjort en Rysk verst i längd; men ifrån *Baly* framåt woro flodens begge stränder alltid synliga för ögat. De woro likwäl ganska låga och hade påtagligen legat under wattnet, ty marken war allestädes betäckt med en klibbig gyttja (пяша), som floden lemnat efter sig. Ur denna gyttja uppspirade ett det allra tätaste starrgräs. Skogen på de låga stränderna bestod till det mesta af en art widen, som¹⁰⁹⁸ Ryssarne benämnda талникъ. På några få ställen warseblef jag äfwen upphöjdare stränder, dem wårfloden icke öfversvämmat. Dessa bestodo af sandhedar och woro

☞ 202

☞ 203

☞ 204

bevuxna med barrskog, ljungbuskar, lingon- och mjolon-ris samt särskildta mossarter. Några egentliga höjder har jag wid Ob hitintills icke¹⁰⁹⁹ varseblifvit. Äfven sandbankar (пески) woro emellan Siljarskij och Surgut mycket sällsynta.¹¹⁰⁰ Allmänneligen bestodo stränderna af de på¹¹⁰¹ Ryska så kallade яры, d. ä. branta, leriga, mest öfverallt jemnhöga, nedrasande bankar med lutande träd och ett i allo dystert utseende. Öfverallt beherrskades naturen af den colossala ste wildhet. Innewånarnes antal är oändligt ringa i förhållande till landets¹¹⁰² stora widd, och äfven dessa befatta sig ej med jordens odling. Jagt och fiskafänge¹¹⁰³ utgöra deras hufvud-näringar, men härwid blir jorden lemnad åt sitt öde och wildheten icke besegrad. Ingen ting är wanligare¹¹⁰⁴, än att se menniskoboningar rundt omkring omgifvas af sankna kärr och ogen[om]trängliga skogar. Häraf kan man sluta till förhållandet i de öfriga, alldeles obodda delarna af landet. Det är omvexlingen af kärr, obergade ängar och torra, merendels förbrända hedar, hvarmed den resande får förnöja sitt öga. Wid hvarje träd, som blommor och frodas, står ett annat som hastar förgängelsen till möte. Det unga gräset hämmar i sin utveckling af det gamla, som ännu i Julii betäcker ängarna med sin askfärg. Af lefwande synes sällan något annat, än tranor, wildgäss och änder¹¹⁰⁵. Högst sällan anträffas en mennisko-boning. Under resan ifrån Siljarskij till Surgut funnos på en sträcka af nära 200 verst endast tre obetydliga Ryska byar: *Kuschnikowa* (Kuninskaja), *Tundrinskaja* (Majorskaja)¹¹⁰⁶ och *Pimoginskaja*. Några¹¹⁰⁷ Ostjakiska sommar-jurt träffade jag emellan Siljarskij och Kuschnikowa, men längre fram woro i min wäg inga synliga. Landets hufwudbefolkning bestod¹¹⁰⁸ wäl af

- 1097 *ens* [...] *utgjort* || 1. i lä[ngd] || 2. skulle i längd *ens* hafva *utgjort*
- 1098 *som* [...] *талникъ* || 1. af || 2. på Ryska *талникъ* benämnda
- 1099 *icke varseblifvit* || ej anmärkt
- 1100 Also here Castrén changed the word order, which, however, does not seem logical: Äfven sandbankar [...] mycket sällsynta woro emellan Siljarskij och Surgut.
- 1101 *på* || s[å]
- 1102 *landets* || den
- 1103 *fiska-/fänge*
- 1104 *wanligare* || på
- 1105 *änder* || ~, som uppfylla luften med skärande läten. Ingen
- 1106 Tundrino at N61°13'30" E72°3'10". (TS)
- 1107 *Några* || ~ små
- 1108 *bestod* || utgöres || Castrén 1846c: består

- 1109 *woro* || äro || Castrén 1846c: äro
 1110 *hela* [...] *små* || 1. wid de små || 2. hela wintern igenom wid de många
 1111 The River Bol'šoj Balyk flows into the Ob' from the left (south) at N61°3'30" E72°37'9". (TS)
 1112 *till* || för
 1113 *Ostjaker* || de
 1114 *Ob, der* || Ob. I anseende
 1115 fisk-/rättighet
 1116 *I* || Men
 1117 *hufwudfloden* || sjelfwa
 1118 *Hwarje* [...] *timrat* || 1. Sitt egentliga hem \emptyset och sina ~~bostäder~~ verkliga bostäder hafva de wid ~~föret om-~~nämnda winter-stationerna. Hwar och en äger sedan äldre tider tillbaka ~~sina~~ sitt särskildta fiske[-]watten. Derwid uppslår man antingen ett tält af näfver, eller bygger || 2. Hwar och en eger sedan äldre tider tillbaka sitt häfdwunna fiskewatten; ~~somliga~~ . Somliga hafwa jemwäl wid sitt fiske-läger ~~särski~~ byggt sig en särskild sommar- || 3. Hwar och en eger sedan äldre tider tillbaka sitt särskildta, genom häfd wanna fiske-watten. Derwid hafva somliga uppbyggt små sommar-jurt, andra deremot bo i ~~wanliga~~ näfwer-tält, af samma ~~slag~~ beskaffenhet, som de Samojediska. ~~Bland jurter~~ Sina jurtt uppföra Ostjakerna, såsom bekant är, dels af jord, dels af träd.
 1119 *Denna* [...] *är* || Nämnda stugor äro
 1120 *Ytterst* [...] *sakna* || 1. Ofta saknar man uti || 2. Ytterst små ~
 1121 *den* || de mån[ga]
 1122 *flätade* || rör[mattor]
 1123 *fiskblåsa* || Castrén 1846c: blåsa
 1124 *ugnen* || 1. ~ i ena hörnet || 2. ~ i ett hörn
 1125 *en spis* [...] *ugnshörnet* || en härd, jemnhög med golfvet, och ett af nyssnämnda materie tillsmetadt, trattformigt rör i taket. För att skydda väggen emot eldens åwerkan, har man ~~besmört~~ afståndet

Ostjaker, men högst få bland dem woro¹¹⁰⁹ bostatta wid sjelfva Ob. De flesta till nedra afdelningen af Surgut hörande Ostjaker bo hela¹¹¹⁰ wintern igenom wid de små bifloder, som inom nämnda område ut~~falla~~ i Ob, neml[igen] *Salyk, Pym, Balyk*¹¹¹¹, *Jugan* o. s. v. Blott till¹¹¹² sommar-månaderna flytta Ostjaker¹¹¹³ ifrån somliga bland dessa floder för fiskafångets skull till stränderna af Ob¹¹¹⁴, der de ega en snart sagdt uteslutande fisk[-]rättighet¹¹¹⁵. I¹¹¹⁶ anseende till sina små fiskbragder kunna de likväl icke taga hufwudfloden¹¹¹⁷ i besittning, utan bedrifwa sitt fiske wanligtvis uti någon mindre gren af elfven. ~~☞~~ Hwarje¹¹¹⁸ sådan fiskare eger sedan äldre tider tillbaka sitt särskildta, genom häfd wanna fiske-watten, hwarvid han antingen för sommaren uppför ett näfver-tält, eller redan tillföre timrat sig en stuga (jurt). Denna¹¹¹⁹ stuga är icke af någon särdeles elegant beskaffenhet. Ytterst¹¹²⁰ liten i alla sina dimensioner sakna den¹¹²¹ ganska ofta ugn, fönster, bänkar och bord, korteligen allt utom väggar och ett med flätade¹¹²² rörmattor betäckt golf. Der fönster finnas, äro de gjorda af fiskblåsa¹¹²³, och den ~~☞~~ sällsynta ugnen¹¹²⁴ är hopfogad af hö eller rör och lera. Detta är icke en ugn i vanlig mening, utan en¹¹²⁵ spis, som består af en med golfvet knapt jemnhög härd och ett¹¹²⁶ trattformigt rör i taket tillsmetadt af nyssnämnda murbruk. Med samma slags materie har man äfven¹¹²⁷ rappat hela ugnshörnet för att skydda det mot eldens åwerkan.¹¹²⁸ Utom denna spis har¹¹²⁹ jag wid åtskilliga¹¹³⁰ sommar-jurt¹¹³¹ anmärkt en särskild ugn, äfven sammanfogad af rör och lera, men ställd på backen under bar himmel. Det är egentligen denna ugn, som begagnas wid mat[-]tillredning och hvilken derföre ofvantill¹¹³² är försedd med hål för grytan.

Bland uthus har jag wid Ostjakernas sommar-läger¹¹³³ endast varseblifvit¹¹³⁴ små fisk-bodar.

- 210 I det föregående omnämndes, att de¹¹³⁵ flesta till nedra-Surgutska afdelningen hörande Ostjaker winter-tiden mest uppehålla sig wid Obs bifloder: *Salym, Pym, Balyk* och *Jugan*, till hvilka ännu¹¹³⁶ kan föras Torm-Jógan¹¹³⁷, som straxt ofvanom Surgut utfaller i Ob. Det gifves wäl Ostjaker, som tillbringa¹¹³⁸ både vinter och sommar wid sina egna småfloder, och sådana äro i synnerhet de Pymiska och Aganska¹¹³⁹; men bland antalet af dem, hvilka komma för att fiska¹¹⁴⁰ i Ob under sommar-månaderna, finnes ingen enda, som wid höstens ankomst icke skulle återwända¹¹⁴¹ till sina winter-stationer. Anledningen till denna flyttning säges¹¹⁴² wara det större förråd¹¹⁴³ på willebråd, som finnes och i synnerhet tillföre funnits i de djupa skogarna högre upp i landet. Då likwäl jagten med hwarje år försämras¹¹⁴⁴, måste man förmoda, att Ostjakerne efterhand¹¹⁴⁵ skola finna sig 211 nödsakade att nedslå fasta bostäd-der¹¹⁴⁶ wid Ob, som genom sitt förmånliga fiske och goda ängslägenheter kan gifva¹¹⁴⁷ rum åt en ansenlig befolkning. Fördelen¹¹⁴⁸ af en sådan colonisation torde Ostjakerne i sjelfva verket redan hafva insett, men kärleken till gamla seder, en wiss skygghet för Ryska folket, lättja och framför allt en panisk fruktan för all civilisation härrör¹¹⁴⁹ af den djupt inrotade tro, att all utifrån wunnen upplysning skall förstöra hans nationalitet och göra honom till Rysse. Hos Samoiederne äro uttrycken¹¹⁵⁰: att ”blifwa Rysse” och ”blifwa Christen” alldeles liktydiga. Ostjakerne äro wäl till största delen redan döpta, men de wilja intet vidare weta af Christendom, fruktande likasom Samoiederne, att man

emellan härden och röret med den det mellanliggande ugnshörnet med samma Ostjakiska murbruk besmört hela det hörn, hvari ugnen är anbragt

- 1126 ett [...] tillsmetadt || ett af nyssnämnda tillsmetadt trattformigt rör
- 1127 äfven rappat || besmört
- 1128 Also according to Sirelius 1907–1909: 101–103, a similar oven was widespread among different Siberian peoples. He assumed, however, that the Khanty had adopted it from outside. (TS)
- 1129 har || finnas
- 1130 åtskilliga || hvarje
- 1131 sommar-jurt || Castrén 1846c: sommarjurtor
- 1132 ofvantill är || är ofvantill || Castrén 1846c: framtill är
- 1133 sommar-läger || Castrén 1846c: sommarstugor
- 1134 varseblifvit || anmärkt
- 1135 de flesta || Castrén 1846c: de
- 1136 ännu || ~ lämpligen
- 1137 Torm-Jógan || Agan
- 1138 tillbringa [...] sommar || båda vinter och sommar uppehålla sig
- 1139 Aganska || ~ Ostjakerne || Castrén 1846c: Trom-joganska || Castrén 1855: 81: Torm-joganska
- 1140 fiska || i
- 1141 återwända || <uppri>
- 1142 säges wara || är påtagligen
- 1143 förråd på willebråd || förråd
- 1144 försämras || Castrén 1846c: försämrats
- 1145 efterhand || med tiden
- 1146 bostäder || Castrén 1846c: bopålar
- 1147 gifva rum || inrymma
- 1148 Fordelen [...] colonisation || Detta
- 1149 härrör || Castrén 1846c: hindrar dem ifrån att välja det bättre. Ostjakens fruktan för bildning och civilisation härrör
- 1150 uttrycken || Castrén 1846c: uttryckligen

- 1151 *pravoslavnoj* || C[hristen] || Castrén 1846c.: christen
- 1152 *oförståndiga Prester* || man
- 1153 *för Ostjaker* || inrä[ttade]
- 1154 *wisst* || det wissa || Castrén 1846c: det vissa
- 1155 *af fruktan* || i afsigt
- 1156 *hemwist* || hemlig
- 1157 *egentlig [...] uppmärksamhet* || 1. någon slags communication. Det torde ej icke vara öfverflödigt att ännu kasta en flyktig blick på med en flyktig blick betrakta de små bifloder till Ob, hvilka inom den Surgutska afdelningen legat i min || 2. Det torde icke vara öfverflödigt att i och för deras ethnographiska egna wigt || Castrén 1846c: någon egentlig ~
- 1158 *ej* || 1. ~ || 2. icke
- 1159 *uppmannas* || manar
- 1160 *genom [...] gifna* || af min, genom H' Statsrådet Köppen gifna
- 1161 *tillförlitliga* || några
- 1162 *södra* || norra
- 1163 *ofvanom* || norr om
- 1164 *jag* || Ost[jakerna]
- 1165 *kan [...] upplysningar* || kunna naturligtwis inga upplysningar winnas

212 icke kan wara en sann pravoslavnoj¹¹⁵¹, utan att tillika wara Rysse. Jag lemnar derhän, om ej det sätt, hvarpå oförståndiga¹¹⁵² Prester i de på sednaste tider här och der för¹¹⁵³ Ostjaker inrättade scholor gått tillwäga wid underwisningen, kunnat gifva anledning till grundade farhågor i detta afseende; wisst¹¹⁵⁴ är åtminstone, att de Obska Ostjakerna, af¹¹⁵⁵ fruktan att förlora sin nationalitet, ej wilja träda ur sina skogar och vildmarker, dit en främmande cultur omöjligen förmår intränga. Ty de floder, som leda till deras hemwist¹¹⁵⁶, egna sig ej för egentlig¹¹⁵⁷ communication, fastän Ostjakerne med sina små båtar befara dem. Det torde ej¹¹⁵⁸ vara öfverflödigt att i och för den ethnographiska betydelse, dessa floder ega, skänka dem en ringa uppmärksamhet. Jag uppmannas¹¹⁵⁹ äfven härtill genom¹¹⁶⁰ den af H[er]r Statsrådet v[on] Köppen mig gifna instruction att meddela tillförlitliga¹¹⁶¹ upplysningar om den mycket omtvistade floden *Ljamin Sor*. Då denna flod, ehuru mindre känd, dock i intet hänseende är wigtigare, än de ofriga små floderna i nedra-Surgutska afdelningen, anser jag för lämpligt att i ett sammanhang vidröra samtliga dessa Obs bifloder.

214 1. *Salym*, Ostj[akiska] *Sodom*, rinner i sitt öfra lopp ej långt ifrån Irtisch-floden och utfaller ifrån södra¹¹⁶² sidan i den Salymiska grenen af Ob, 20–30 verst ofvanom¹¹⁶³ Siljarskij. Enligt de bristfälliga och hvarannan ofta motsäggande upplysningar, jag¹¹⁶⁴ rörande denna flod af Ostjakerne erhållit, skall den i likhet med nästan alla Sibiriens större och smärre floder om våren öfversvämma betydliga landsträckor, men under sommaren så uttorka, att Ostjakerna blott med små båtar kunna befara densamma. Om flodens längd kan¹¹⁶⁵ man

naturligtvis icke erhålla några tillförlitliga upplysningar, emedan knapt¹¹⁶⁶ någon ens bland Östjakerna berest floden ifrån dess källor¹¹⁶⁷ ända¹¹⁶⁸ till utloppet. Dess ungefärliga bredd i nedra loppet uppgifves¹¹⁶⁹ till wid pass 20–25 saschen. Det närliggande landet sades bestå dels af låga kärr, dels af högländta, sterila moar (урманы), hvilka sistnämnda äro¹¹⁷⁰ mest bevoxna med tall, gran, ceder och lärkträd. Berg finnas icke och ängar äro sällsynta. Flodens enda bebyggare äro Östjakerne, bland hvilka de nordliga höra till den Tarchanska¹¹⁷¹ vološten wid Irtisch, då deremot¹¹⁷² de sydliga

215

bilda en egen, afsöndrad vološt under namn af den Salymiska. Så wäl de Tarchanska¹¹⁷³, som de egentligen så kallade Salymiska Östjakerna lifnära sig medelst fiska-fänge¹¹⁷⁴ och jagt af soblar, räfvar, wildren, elg, ekorre och annat wildt. För att ej tala om åkerbruket, är äfven boskapsskötseln här i det närmaaste okänd. Kor finnas här alldeles icke, högst få ega får, de tama renarna äro allaredan försvunna. Somliga hålla sig häst, andra¹¹⁷⁵ deremot begagna hundar till dragare.

2. Dernäst följer i ordning *Ljamin Sor* – en flod, hvarom de mest fantastiska föreställningar varit gängse, tills ändteligen Hr. v. Köppen wisat det rätta förhållandet och ådagalagt, att *Ljamin* hvarken är ett haf eller en ändlös sjö på Barabinzer-steppen utan¹¹⁷⁶ en helt liten flod, som ifrån norra sidan utrinne¹¹⁷⁷ i Ob. Floden förekommer allmänneligen under namn af *Ljamin Sor*, men dess ursprungliga¹¹⁷⁸, Samoje-diska benämning är helt enkelt *Lám* eller¹¹⁷⁹ *Lámi-joha*, *Láemi-jaha* (Lami-flod). Med *Sor*¹¹⁸⁰ förstå de Sibirska Ryssarne ett lågland, som wårtiden öfversvämmas af flodwattnet – hvilken¹¹⁸¹ benämning sannolikt afser den dy

216

- 1166 *knapt* || 1. ingen || 2. icke
 1167 *källor* || utlop[p]
 1168 *ända till* || allt in
 1169 *uppgifves* || uppgafs
 1170 *äro* || sades
 1171 *Tarchanska* || Tartaska
 1172 *deremot* || de
 1173 *Tarchanska* || Tartaska
 1174 *fiska-fänge* || fiske
 1175 *andra* || n[ågra]
 1176 *utan* || <-- -->
 1177 *utrinne* || Castrén 1846c: utfaller
 1178 *ursprungliga* || Samoj[ediska]
 1179 *eller* || 1. j[oha] || 2. La
 1180 *Sor* || ~ (соръ)
 1181 *hvilken benämning* || en benämning, hvilken

- 1182 *har [...] den* || 1. kan jag öfver dess betydelse ej vinna den || 2. deröfwer
- 1183 *af [...] upplysningar* || uppgift
- 1184 *ej [...] ifrån* || wid
- 1185 *ymnighet* || Castrén 1846c: myckenhet
- 1186 *den ostliga* || ostlig
- 1187 Castrén may have struck out the accent on the *e*.
- 1188 The latter information was the more correct of these: the sources of the River Ljamin are on the steppe considerably to the south of Lake Numto, where the River Nadym begins. According to the present hydrographical interpretation, the Ljamin two source rivers, the Pervaja or Svjataja Ljamin (Ru.)/Emingleming (Mans.) and the Vtoraja or Borovaja Ljamin (Ru.)/Exmingleming (Mans.), but it also has as an important tributary the River Tretjaja or Jazevaja Ljamin (Ru.)/Mevtingleming (Mans.). (TS)
- 1189 *tillryggalägger* || ko[mmer]
- 1190 *morasser* || Castrén 1846c: moras
- 1191 *floden* || hon

och orenlighet (соръ), som floden lemnar efter sig. Då nu jemväl Lj[amin] Sor öfversvämmar stora landsträckor, ja! wid sitt nedersta lopp stundom nedsköljer ett fält af sina 15 werst, har man genom sjelfva benämningen welat angifva denna högst märkwärdiga egenskap. Med afseende å ordet Ljamin (Lam) har¹¹⁸² jag öfver dess betydelse [ej] kunnat erhålla den af mig uti instructionen äskade förklaring. Om Lams eller Ljamins källor eger jag tvenne hvarannan motsägande uppgifter. I Beresow trodde man sig weta, att ifrån den stora sjön *Torm-Lor* skulle upprinna ☞ tre floder: *Nadym*, som eger ett nordligt lopp och utfaller i Ishafvet, *Kasym*, som flyter åt vester och förenar sig med stora Ob, samt ännu en tredje flod, som skulle rinna söderut och utfalla i öfra Ob, men af min sagesman ej kunde namngifvas. Wore uppgiften grundad, så skulle denna tredje flod omöjligen kunna wara någon annan, än Ljamin, hvilken äfven enligt H^r v. Köppens af¹¹⁸³ Beresovska Isprav[niken] erhållna upplysningar tager sin upprinnelse ej¹¹⁸⁴ långt ifrån Nadym's källor. Enligt en annan sednare erhållen uppgift begynner Ljamin sitt lopp betydligt söder om *Torm-Lor* och upprinner ur några till kärr wordna sjöar, sådana det norra Sibirien eger i stor ymnighet¹¹⁸⁵. Widare har jag hört förtäljas, att Ljamin uppkommer genom föreningen af tre källfloder, bland hvilka den¹¹⁸⁶ östliga af Samojederne kallas *Kèja*¹¹⁸⁷, den västliga *Tatjar*, och den medlersta *Lam*.¹¹⁸⁸ Efter föreningen af dessa tre ☞ floder tillryggalägger¹¹⁸⁹ Ljamin i brusande lopp sin långa och bugtiga bana genom ett öde, obebodt, med morasser¹¹⁹⁰ uppfyllt land. På högra sidan beledsagas floden¹¹⁹¹ af en högländt, med ymnig barrskog bewuxen hed (урманъ); flodens wensra sida är deremot

☞ 217

☞ 218

mycket låg och består mest af sumpiga kärr. Den nyssnämnda höjden, som af Samojederne kallas *Laemi-peadara* (den Ljaminska höjden, skogen), åtföljer i början den västliga källfloden¹¹⁹² eller Tatjar-grenen. Denna¹¹⁹³ höjd skall ej wara af någon särdeles betydhet, men likwäl större, än att den af wårfloden skulle kunna öfwersvämmas. För öfrigt gör Ljamin längs hela sitt lopp widsträckta öfwersvämningar, men sammansmälter som hösten till en bredd af 20–30 saschen. Ljamin utfaller i Ob 12 verst ofwanom Kuschni~~sk~~kowa¹¹⁹⁴, d. ä. 130 verst norr¹¹⁹⁵ om Surgut. Samtliga innewånare wid Ljamin äro Samojeder af ätten *Nitschu'* och lydande under den Kondinska vološten (se ofvan). Den vanliga uppgiften, att äfven Ostjaker finnas wid Ljamin, är ett misstag, som härrör deraf, att ett par wid Kus'nikowa bosatta Ostjak-familjer wanligen¹¹⁹⁶ idkat sitt sommar-fiske wid denna flod. Antalet af Ljaminska Samojeder uppgår enligt deras egen uppgift till¹¹⁹⁷ wid [pass] 20 familjer och lika många skattbetalande själar. De lefva i armod och elände, ega blott några få (1–5) renar, bo¹¹⁹⁸ hela året om i ömkliga näfvertält och¹¹⁹⁹ lifnära sig hufvudsakligen både vinter och sommar genom fiskande. Wildfänget¹²⁰⁰ är dåligt, emedan skogarna till en stor del nedbrunnit – en klagan som höres öfver hela den Sibiriska nordnen. ~~☞~~ Till sin religion, sina seder och sitt¹²⁰¹ husliga lif öfwerensstämma de Ljaminska Samojederne med andra i Tobolska Guvernementet wiständig Samojeder.

3. Tio verst ofwanom Ljamin gjuter sig i Ob äfven ifrån den nordliga sidan floden *Pym* (Ostj[akiska] *Pyng*), hvilken skall wara något mindre än Ljamin, men likasom denna: strid, grund och mycket bugtig. Dess stränder äro

- 1192 *källfloden eller Tatjar-grenen* || källfloden Tatjar
 1193 *Denna* || Den nyssn[ämnda]
 1194 *Kuschnikowa* || Castrén 1846c: byn ~
 1195 *norr om* || Castrén 1846c: nedanom
 1196 *wanligen* || under de sednare åren
 1197 *till wid [pass]* || Castrén 1846c: till
 1198 *bo [...] om* || bo || Castrén 1846c: och bor ~
 1199 *och* || Castrén 1846c: samt
 1200 *Wildfänget* || Skogsfänget
 1201 *sitt [...] lif* || lefnadssätt

- 1202 *wårfloden* || Castrén 1846c: ~ äfven
 1203 *utloppet* || sitt u[tlopp]
 1204 *myningen af Pym* || Pym
 1205 *hvarvid då* || Castrén 1846c: hvarvid
 1206 *ломы (brott)* || Castrén 1846c: så
 1207 *lätteligen [...] drifwed* || genom drifwed lätteligen kunnat
 1208 *tillstängas [...] gång* || 1. tillstängas, hvarefter || 2. tillstängas. Den en gång på sådant sätt
 1209 *utvidgat sig* || tillta[git]
 1210 *har bildat* || Castrén 1846c: bildat
 1211 *och [...] froda* || 1. och denna || 2. och slutligen hafva till och med <wäxa> skog || 3. och slutligen begynnadt växa ofvan floden || 4. och slutligen tagit skog
 1212 *froda sig* || Castrén 1846c: frodas
 1213 *den [...] bryggan* || 1. de [...] bryggor || 2. ~ Ty denna har härigenom icke förändrat sitt sin fåra, utan löper nu bokstafligen under jorden
 1214 *ofvan* || Castrén 1846c: öfver
 1215 *beskaffade* || 1. ~ || 2. kallade
 1216 *utloppet* || flodens utlopp
 1217 *men [...] sednare* || den sednare något
 1218 *Icke* || Li[kaså]
 1219 *ännu [...] lika* || flera så
 1220 *Pym* || floden
 1221 *ofarbar* || ~ under sommaren[n]
 1222 *floden* || densamma
 1223 *sina [...] egenskaper* || egenskaper
 1224 *klent* || dåligt
 1225 *Äfwen [...] skall* || Castrén 1846c: Jagten skall ock
 1226 *floden* || sjelfva hufwudfloden

låga och blifva af wårfloden¹²⁰² öfverswämmande. I utloppet¹²⁰³ förenas wid owanligt höga öfverswämningar myningen af Pym¹²⁰⁴ med Ljamin, hvarvid¹²⁰⁵ då en slätt af 25 verst öfversköljes af watten. En särskild uppmärksamhet förtjena wid Pym de så kallade *ломы* d. ä. tillandningar ofvanpå flodvattnet. De kallas *ломы*¹²⁰⁶ (brott), emedan de skola uppkommit sålunda, att wårfloden *lösbrutit* (*ломать*) sina stränder, och då dessa nedrasat i floden, har dess fåra blifvit så smal, att denna lätteligen¹²⁰⁷ kunnat genom drifwed tillstängas¹²⁰⁸. Den på sådant sätt en gång begynta tillandningen har sedermera år för år utvidgat¹²⁰⁹ sig, en jordskorpa har¹²¹⁰ bildat sig deröfver och¹²¹¹ slutligen hafva till och med träd begynt froda¹²¹² sig på den¹²¹³ ofvan¹²¹⁴ floden sålunda bildade bryggan. Man omnämnde tvenne så beskaffade¹²¹⁵ *lomy* på Pimfloden: den ena tio verst ofvanom utloppet¹²¹⁶, den andra tre dagsresor uppför floden. Den förra sades vara två werst lång, men¹²¹⁷ om längden af den sednare²²¹ egde man vid Ob ingen säker kunskap. Icke¹²¹⁸ heller kunde man uppgifva, om ännu¹²¹⁹ flera lika beskaffade *lomy* skulle finnas högre uppför floden. Dessa *lomy* i förning med flodens strida lopp och låga watten göra Pym¹²²⁰ snart sagdt ofarbar¹²²¹, ehuru likwäl Ostjakerne med sina små båtar understundom befara floden¹²²². Äfwen för sina¹²²³ öfriga egenskaper står Pym-floden i ett ganska klent¹²²⁴ rykte, i synnerhet för sitt dåliga fiske. Äfwen¹²²⁵ jagten skall vara föga lönande, sedan en för 20 år sedan timad brand förstört alla skogar. Då samma brand äfwen ödelagt Ostjakerne hus och hem, hafwa dessa lemnat floden¹²²⁶ öde och nästan mangrannt dragit sig till²²³ dess små tillflöden, hvilka numera skola

wara bättre egnade för både jagt¹²²⁷ och fiske. Utom nyssnämnda, hos Surgutska Ostjaker nästan enda näringsgrenar, sysselsätta sig de Pymiska¹²²⁸ äfven med renvård. Då¹²²⁹ deras hjordar likväl äro högst obetydliga, tvingas¹²³⁰ de ej att föra ett nomadiserande lefnadssätt, utan uppehålla sig hela vintern igenom på samma ställe, boende likasom andra Ostjaker¹²³¹ i wanliga antingen af torf eller stockar uppförda jurt.¹²³² Utom renar ega de¹²³³ ingen annan bo[s]kap, hvarken kor, får eller hästar. De¹²³⁴ Pymiska Ostjakerna kallas af sina grannar, de Ljaminska Samojederna: *Paritscheä*^{xxxii}

224

¹²³⁵ – en benämning, som sedermera¹²³⁶ öfvergått på staden Surgut (*Paritscheä* karuat), emedan de Pymiska [Ostjakerna]¹²³⁷ här afböda sin skatt, då deremot Samojedernes afgår¹²³⁸ till Beresow.

4. *Balyk* (Ostj[akiska] *Pad'ak*¹²³⁹) är en obetydlig flod, som emellan¹²⁴⁰ Salym och Jugan ifrån södra sidan utfaller i den så kallade *lilla* eller *Juganska* Ob. Den eger för öfrigt alldeles samma egenskaper, som de angränsande floderna¹²⁴¹. Innewånarne, hvilka samtligen bestå af Ostjaker, äro till antalet få och hänföras¹²⁴² i administrativt¹²⁴³ hänseende till de Juganska (Юганская подгородня). De uppehålla sig hela sommaren¹²⁴⁴ wid den lilla eller Juganska Ob. Om hösten återvända de flesta, såsom wanligt, till sina winter-bostäder, hvilka äro

225

xxxii. Den egentliga benämningen för Ostjak är i Samojediskan *Habi* (Kabi), som vi vocis betyder träl. *Paritscheä* (svart) är rätteligen blott ett epithet, som de Kondinska Samojederna synas tillägga Ostjakerne öfverhufvud i anledning af deras förkärlek för blå kläder.

- 1227 *jagt* || fisk[e]
 1228 *Pymiska* || ~ Ostjakerne
 1229 *Då* || Castrén 1846c: Emedan
 1230 *tvingas* [...] *föra* || 1. äro de ej nödsakade att drifva || 2. <föra> de sig icke
 1231 *boende* [...] *Ostjaker* || boende
 1232 *jurt.* || ~ Men stugor || Castrén 1846c: jurtor.
 1233 *de* || ingen
 1234 *De* [...] *grannar* || De kallas af sina grannar
 1235 Changes to the footnote:
 Den [...] *Habi* || Egentligen betyder kallas Ostjakiskan *Habi*.
 1236 *sedermera* || äfven
 1237 Mscr: Samojederna
 1238 *afgår* || sjelfva for
 1239 Castrén underlined *d* twice and wrote above it = *đ* = *dl*.
 1240 *emellan* || <-->
 1241 *floderna* || ~, d. ä. en smal fåra, hvilken om våren sväller vida öfver sina bräddar, än höga och sterila, än lågländta och sumpiga stränder m. m.
 1242 *hänföras* || uppehålla
 1243 *administrativt* || offici[elt]
 1244 *sommaren* || sommar-tiden

- 1245 *största* [...] *wigtigaste* || 1. största || 2. största och i ethnographiskt hänseende den wigtigaste
- 1246 *som* [...] *Ob*. || 1. ~ utfaller ~. || 2. inom Surgutska Afdelningen.
- 1247 *grenen* || ~ af *Ob*
- 1248 The source of the River Jugan is in the Vasjugan bogs. (TS)
- 1249 *endast är* || Castrén 1846c: är endast
- 1250 *afbrutna* [...] *så* || Castrén 1846c: afskilda genom uddar och somliga så
- 1251 *wid* [...] *möda* || med möda
- 1252 *nämnda* || ifrågawarande
- 1253 *färden på sjön* || färden
- 1254 *utan* || då
- 1255 *anledning* || Castrén 1846c: orsak
- 1256 *bebos af* || äro befolkade med
- 1257 *Ostjaker*, || ~, bland hvilka de Juganska äro befolk
- 1258 *äro fördelade i fyra* || 1. ~ || 2. fördelas ~ || Castrén 1846c: fördelas i flera
- 1259 *vid* [...] *själar* || Castrén 1846c: till 1,240 individer
- 1260 *Såsom* [...] *sommarmånaderna* || 1. De Ju[ganska] || 2. Såsom nämndt är, uppehålla sig de Juganska Ostjakerne sommartiden wid || 3. Såsom nämndt är, draga sig de Juganska Ostjakerna sommartiden till
- 1261 sommar-/månaderna
- 1262 *hvarest* || der
- 1263 *lefnadssätt* || öfriga ~

belägna dels wid Balyk, dels wid dess små bifloder.

- 227 5. Näst Wach är *Jugan* (Ostj[akiska] *Jágon*) den största¹²⁴⁵ och i alla hänseenden den wigtigaste bland alla bifloder, som¹²⁴⁶ innom Surgutska afdelningen utfalla i *Ob*. Den eger sitt aflopp i Juganska grenen¹²⁴⁷ och säges taga sin upprinnelse ur en sjö på Barabinzer-steppen, benämnd af de Surgutska Ostjakerne: *Jíg-waja-teuh* d. ä. björnsjön.¹²⁴⁸ Ögnawittnen hafwa förtäljt mig, att denna sjö endast¹²⁴⁹ är halfannan verst bred, men af en dessto större längd. Den säges bestå af sju fjärdar, hvilka äro afbrutna¹²⁵⁰ genom uddar och så widsträckta, att ögat wid¹²⁵¹ den ena udden med möda urskiljer den andra. Ostjakerna skola för nämnda¹²⁵² sjö hysa en widskeplig fruktan, förmenande att det förfärliga mammuth-djuret eger der sin wistelse och 228 gör färden¹²⁵³ på sjön osäker icke blott sommartiden, utan¹²⁵⁴ äfven under sjelfva vintern, då wak ofta bildas och isen utan någon känd anledning¹²⁵⁵ oförmodadt bryter sig. I nejden af ifrågawarande sjö upprinna äfven floderna Wasjugan och Djemjanka, hvilka utfalla den förra i *Ob* och den sednare uti *Irtisch*. Samtliga dessa floder bebos¹²⁵⁶ af Ostjaker,¹²⁵⁷ hvilka under sina widsträckta jagtfärder råka i ständig beröring med hvarandra. De wid Jugan boende Ostj[akerne] äro¹²⁵⁸ fördelade i fyra voloster och beräknas inalles till wid¹²⁵⁹ pass 5000 själar. Såsom¹²⁶⁰ nämndt är, uppehåller sig en stor del bland dem under sommarmånaderna¹²⁶¹ wid *Ob*, hvarest¹²⁶² de rikare bedrifva eget fiske, men de mindre förmögna leja sig till arbetare åt *Tobolska* och *Surgutska* köpmän, hvilka för sommaren pläga betinga sig fiskewatten af Ostjakerne. I de Juganska Ostjaker- 229 nes lefnadssätt¹²⁶³ röjer alldeles ingen olikhet

med andra i Surgutska afdelningen boende Ostjak-slägter. Somliga¹²⁶⁴ ega tämda renar, men bland öfriga¹²⁶⁵ hemdjur utgör hunden deras enda egendom. De Jug[anska] Ostj[akerne] bo i wanliga jurt¹²⁶⁶, äro samteligen döpta och ega wid¹²⁶⁷ flodens utlopp sin egen kyrka, kring hvilken några Ryska bönder coloniserat sig. Likasom¹²⁶⁸ i ethnographiskt, så är Jugan¹²⁶⁹ äfven uti hydrographis[k]t afseende endast i det kvantitativa olik de ofvanför¹²⁷⁰ beskrifna floderna. Dess längd utgör 5–600 verst och den ungefärliga bredden uppgifves till 50 samt wid utloppet¹²⁷¹ till 100 saschen. Wärtiden är floden

230 ganska djup och öfverallt farbar, men sommartiden¹²⁷² kunna större båtar icke ens passera sjelfva mynningen, som skall wara uppfylld af reflar och sandbankar. Bland antalet af Jugans bifloder är den så kallade: lilla Jugan (Ostj. Ai Jógan) den vigtigaste.

6. *Tri-Jugan* (Ostj[akiska] *Torm-Jógan*) är¹²⁷³ en mindre flod, som efter ett lopp af wid pass 300 verst ifrån norra sidan utfaller i den¹²⁷⁴ *Saninska grenen* (Sanina protoka) af Ob omkring 20 verst norr¹²⁷⁵ om Surgut. Den¹²⁷⁶ upptager ifrån sin västra sida tillflöde¹²⁷⁷ *Agan*, som¹²⁷⁸ på alla mig tillgängliga chartor är angifven¹²⁷⁹ såsom hufvud-flod, ehuru både

231 Ryssar och Ostjaker hålla¹²⁸⁰ *Torm-Jogan* för den betydligare grenen och uttryckeligen med detta namn beteckna floden wid sitt¹²⁸¹ utlopp. I hydrographis[k]t hänseende eger¹²⁸² denna flod samma allmänna egenskaper, såsom dess grannar, men hvad det ethnographiska beträffar, har jag hört förtäljas, att Kasymska Samoje-der sommar-tiden skola uppehålla sig wid *Agans*¹²⁸³ källor. Den största och bofasta delen af befolkningen¹²⁸⁴ så väl wid *Agan* såsom *Torm-Jogan* utgöres af Ostjaker, hvilka både

- 1264 *Somliga* || ~ bland dem
 1265 *öfriga* || andra
 1266 *jurt* || Castrén 1846c: jurtor
 1267 *wid [...]* kyrka || sin egen kyrka
 1268 *Likasom [...]* afseende || 1. Hwad sjelfva flodens hydrographiska beskaffenhet angår, är den endast genom || 2. Likasom i h[ydrographiskt] || 3. Likasom i ethnographiskt, så är äfven uti hydrographist [sic] afseende Jugan blott
 1269 *Jugan* || Juganfloden
 1270 *ofvanför beskrifna* || 1. ofvan || 2. nyss[nämnda]
 1271 *utloppet* || m[y]nningen]
 1272 *sommartiden [...]* mynningen || under sommaren uttorkas hon i sitt öfra lopp, och vid sjelfva mynningen
 1273 *är* || ut[faller]
 1274 *den [...]* grenen || *Sanina protoka*
 1275 *norr om* || Castrén 1846c: ofvanom
 1276 *Den [...]* ifrån || Floden är till
 1277 *tillflöde* || bifl[od]
 1278 *som* || hvilken
 1279 *angifven* || upptagen
 1280 *hålla* || anse
 1281 *sitt utlopp* || utloppet
 1282 *eger* || 1. är || 2. hyser
 1283 *Agans* || dess
 1284 *befolkningen [...]* *Torm-Jogan* || Castrén 1846c: befolkningen

- 1285 *uppehålla* || 1. up[pehålla] || 2. bebo
 1286 *samt* || och
 1287 *själar* || Ostjak[er]
 1288 Sequence published as Castrén 1846c and 1847d ends here.
 1289 I.e. precisely the letter of 1/13 Dec. 1845. See the volume of letters in this series.
 At the same time, Castrén was also searching for a new companion for his journey, because J.R. Bergstadi had decided to return first to Kazan' and from there to Finland. See esp. Castrén's letters to J.R. Tengström and Rabbe, 6/18 Nov. 1845 in the volume of letters. (TS)
 1290 The text from here to mscr p. 339 was published in modified form in *Suomi*, see Castrén 1847i: 1–32 and in German in Castrén 1847j: 289–316. The version in *Suomi* differs considerably from this draft, and the article is published *in toto* among Castrén's travel reports of 1845–1849 beginning from p. 751.
 1291 *wildar* || folkslag
 1292 *beträdde landet* || 1. härjande beträdde Asiens wilda stepper || 2. ~ woro på sitt och || 3. beträdde deras stepper
 1293 *dess innewånadre* || dem
 1294 *till [...] focis* || 1. till ett fortwifladt kamp || 2. till ett förtwifladt sjelfförswar || 3. till motstånd och
 1295 *förfarna* || wäl ~
 1296 *lågo [...] fejd* || 1. lefde tillförene i fejd så wäl med hvarandra <--> || 2. lågo enl[igt] trad[itjonen] Ostjaker och Voguler i fejd
 1297 *sina [...] grannar* || Samojederne i norr och Tatarerne i söder
 1298 *Men utom* || Utom
 1299 *föreföllo [...] tilldragelser* || förekommo ofta krigiska uppträden
 1300 Khanty society was structured into tribes (families, Ru. *pod*, Khanty

sommar och winter uppehålla¹²⁸⁵ sig wid sina egna floder och lefwa af jagt, fiske samt¹²⁸⁶ renskötsel. Hela antalet af de wid Tromjogan och Agan bosatta ☞ Ostjaker uppgifves till wid pass 400 själar¹²⁸⁷, af hvilka endast 96 tillhöra den Aganska voloſten.¹²⁸⁸

☞ 232

☞ 246 ☞ Obs. Hit hör ett bref ifrån Narym till *Sjögrén*.¹²⁸⁹

☞ 248 ☞

Narym d. 1/13 December 1845.

Både¹²⁹⁰ sagan och historien stämma deri öfverens, att Sibiriens wildar¹²⁹¹ långt före den tid, då Jermaks skaror beträdde¹²⁹² landet och twingade dess¹²⁹³ innewånare till¹²⁹⁴ en kamp pro aris et focis, woro på sitt vis wäl förfarna¹²⁹⁵ i stridens lekar. Just på det fält, der Jermak wann sina flesta segrar, lågo¹²⁹⁶ Ostjaker och Woguler i ständig fejd så wäl med hvarandra, som med sina¹²⁹⁷ Samojediska och Tatariska grannar. Men¹²⁹⁸ utom dessa strider, som kämpades emellan skilda nationer, föreföllo¹²⁹⁹ idkeligen krigiska tilldragelser emellan enskilda stammar eller slægter af samma nation.¹³⁰⁰ Nöden, roflyſtnaden¹³⁰¹, hämdbegäret satte den ena slægten¹³⁰² i harnesk mot den andra och föranledde blodiga uppträden. Så lefde landets innewånare i ett oupphörligt krigstillstånd. Faran ☞ stod alltid lurande bak porten; inga tractater skyddade emot en möjlig öfverraskning. Denna osäkerhet förmådde enskilda familjer af samma släkt att sluta sig närmare till hvarandra och¹³⁰³ för sig utvälja ett öfverhufvud, en stamfurste¹³⁰⁴. Bland¹³⁰⁵ Ostjakerne hade till och med de flesta, om ej alla slægter¹³⁰⁶ försett sig med *fästen* till mötande af fiendtliga anfall. Huru dessa nu så kallade Tschud-fästen

☞ 249

warit¹³⁰⁷ beskaffade, torde ej¹³⁰⁸ mera kunna utredas. Traditionen wet om dem intet vidare, än att de warit¹³⁰⁹ belägna på branta¹³¹⁰ uddar och andra otillgängliga ställen. Der sådana fästen rest¹³¹¹ sig, anträffar man i¹³¹² våra dagar endast jord-högar, brutna pilar, rostade spjut, pansar-skjortor och andra krigiska qvarlefvor.

250 ¶ Ett af nämnda¹³¹³ Ostjak-fästen stod under Sibiriska eröfringstiden på det ställe, der sedermera staden Surgut uppreste sina tinnar. Här lefde wid denna tid en Ostjak-Furste, benämnd *Pardak*, hvilken¹³¹⁴ af Ostjakerne ännu prisas såsom en mäktig¹³¹⁵ och tapper man. Fästän Jermak redan hade¹³¹⁶ krossat Kutschum-Chans wälde, hade besegrat¹³¹⁷ alla Ostjak-stammar wid Irtisch och öfverwunnit Wogulerna, vågade likwäl *Pardak*¹³¹⁸ en strid emot fienden. Ostjakerne kämpade med båge och pilar, kosakerne hade medfört kanoner. I en strid med så olika wapen måste naturligtwis *Pardak* snart gifva sig besegrad. Fästet intogs, men *Pardaks* minne är ännu widt frejdadt i landet. Hans efterkommande omtala med sorg förlusten af sin Furstliga heder, men det Furstliga namnet hafva de allt intill denna dag bibehållit.^{xxxiii} 1319 ¶ Sedan det *Pardakowska* fästet war intaget, uppbygde segerwinnaren på samma ställe en ostrog och anlade en stad, som efter en närbelägen gren af Ob erhöll namnet *Surgut*. Denna stad blef innan kort en af kosak-dynastiens mäktigaste wärn och hufvudpunkten¹³²⁰ för ytterligare operationer. Härfån uttågade tid efter annan roflystna¹³²¹ kosak-skaror, som underkufwade och skattlade alla Ostjak- och Samojed-stammar ifrån¹³²²

xxxiii. Efter samma Furste bär den lilla, staden Surgut förbirinnande bäcken *Pardakowka* sitt namn.

pam) until the 19th century, but since then they lost their original significance. There were, however, also larger conglomerates of tribes, and this 'dual fraternal' division survived longer than the tribal system. Gemyev & al. 2005: 134–136. (TS)

- 1301 roflystnaden || ~ och
 1302 slägten || stammen
 1303 och || ~ ibland
 1304 stam-/furste
 1305 Bland [...] flesta || 1. Några, om ej || 2. De flesta, om ej alla || 3. Ostjakerne hade till och med de flesta || 4. Ostjakerne hade till och med flere
 1306 slägter || stammar
 1307 warit || <-->
 1308 ej mera || nu mera knappt
 1309 warit || 1. ~ || 2. woro
 1310 branta [...] ställen || höga uddar och annars otillgängliga ställen
 1311 rest sig || 1. sägas warit uppförda || 2. fordom warit uppförda
 1312 i [...] dagar || numera
 1313 nämnda || dessa
 1314 hvilken || och
 1315 mäktig || modig
 1316 hade || kro[ssat]
 1317 besegrat || underkufvat
 1318 *Pardak* || 1. Irtisch || 2. Jermak
 1319 Change to the footnote:
 Furste || *Pardak*
 1320 hufvud-/punkten
 1321 roflystna kosak-skaror || skaror af roflystna <----> kos[aker]
 1322 ifrån [...] söder || wid Tas, öfra Ob, Ket, med ett ord: i halfva westra Sibirien

- 1323 Change to the footnote:
Surgut || Staden
- 1324 *se der* || de ser
- 1325 *en gång* || fordom
- 1326 *landsbygden [...] elände* || 1. landet staden nedsjunkit i armod och elände || 2. landet ock sjelfva staden och dess inwå[nare]
- 1327 *elände.* || ~ Dessutom har Surgut mera än en gång fått widkännas härjande wädeldar, bland hvilka den sednaste timade år 1840 ~~år~~ och förvandlade ~~staden till~~ hela staden till en grushög. Redan före denna händelse, som beröfwat kosak-staden dess sista krafter,
- 1328 Change to the footnote:
den [...] största || större
- 1329 *tröstar [...] titeln* || har nu endast titeln
- 1330 *myningen* || <Sar>
- 1331 Bergstadi offered a more pleasant view of the town. He also related an example of their menu there: "Se vår snygga goda Strjapka har redan ställt på bordet den ångande Samovaren! Sätt dig min vän! Jag vill servera. Här får jag bjuda dig ett glas, veritabelt fint blomthé, directe inkommet ifrån Kiachta! Lägg i socker efter behag! Hvad är det för krus? Spar ej på sockret! Vi sjelfva försötma oss med 15 ~~☞~~ månadtligen. Behagar dig en hvete-smörgås med det bästa Tjuchon-skoje maslo (Finskt smör)? Tag äfven för dig af dessa ypperliga vofflor, dessa svällande piroguer med hjortronsylt och af Gummans bästa anrättning, denna pösande gräddkaka! – I morgon skola vi servera dig kaffe med Fru Siréns lilla, nätta thekanna. Till middag få vi gélée på Njelma, russinsoppa, en ypperlig morotspirogue och allt det krims-krams, som vi hade till thébröd.

Ishafvet i norr ända till Ket-floden i söder. Det är wisst, att under eröfrings-tiden få orter i Sibirien spelat en så vigtig och betydande role, såsom staden Surgut. Så mycket mera nedslående är den anblick, som staden nu erbjuder. Några jemmerfulla kojor, kringströdda utan all ordning bland förbrända ruiner^{xxxiv} 1323, se¹³²⁴ der kvarlevorna af den en¹³²⁵ gång så mäktiga staden.

☞ 252 ☞ Likasom dess fordna rikedom grundade sig på infödingarnes välmakt, så har i och med den öfverhandtagande fattigdomen i landsbygden¹³²⁶ äfven staden nedsjunkit i armod och elände.¹³²⁷ Ur stånd att contribuera de wanliga utskylderna har den djerfva kosak-staden^{xxxv} 1328 till och med förlorat sina privilegier och tröstar¹³²⁹ sig nu med blotta titeln af stad. Den är belägen wid öfra Ob, vid pass 300 verst ofvanom myningen¹³³⁰ af Irtisch.¹³³¹

☞ 253 Här tillbragte jag under nästförlutne sommar hela Augusti månad¹³³² ☞ samt¹³³³ en del af September, sysselsatt med studium af det Ostjakiska språket¹³³⁴. Ifrån Surgut ärnade jag bana¹³³⁵ mig vägen öfver Wach¹³³⁶ och Tas till Jenisei-floden, men då denna resa åtminstone på dåwarande årstid ansågs ogörlig, fann jag mig föranlåten att fortsätta färden uppför Ob. Mitt närmaste mål blef¹³³⁷ nu staden Narym, dit man från Surgut räknar närmare¹³³⁸ 800 verst, då resan verkställes med båt. Denna nejd är märkwärdigt nog, ännu en ödemark¹³³⁹,

xxxiv. Surgut har mera än en gång fått widkännas härjande wädeldar, bland hvilka den sista timade år 1840 och förvandlade hela staden till en grushög.

xxxv. Ännu i dag utgöra kosakerne den vida största delen af stadens innewånare.

nästan öfvergifven af Ryssar, glest befolkad med Östjaker, utan post-stationer, utan herbergen. Af sådan anledning nödgades¹³⁴⁰ jag redan i Surgut förse mig med alla¹³⁴¹ för resan nödvändiga artiklar. Till antalet af dem hörde i första rummet en ordentlig farkost, ty på de Östjakiska trågarne är färden både mödosam och äfwentyrlig. ❖ Af¹³⁴² stort behof war för mig derjemte en infödd Östjak, både såsom tolk och förespråkare hos landets barn, hvilka jag borde söka att komma i så nära beröring, som möjligt.¹³⁴³ I dessa och andra afseenden wäl utrustad anträdde jag resan¹³⁴⁴ den 12/24 September med godt mod och glad tillförsigt. Mitt enda bekymmer war den sena årstiden, som enligt all sannolikhet skulle medföra både regn och snö, köld och blida, dimmor och nattfroster. Ett ehuru otillräckligt skygd emot detta onda beredde oss¹³⁴⁵, d. v. s. mig och Bergstadi den i Surgut ombesörjda lilla farkost, hvilken war försedd med en i alla Obska båtarna vanlig kajuta. Denna kajuta war så beskaffad, att man endast krypande¹³⁴⁶ kunde träda i och ur den, endast liggande få plats deri och blott genom ett hål i taket erhålla en skymt af dagens ljus. Här ❖ inredde wi med Bergstadi vår matsal, vårt sofgemak, vår skrif- och studerkammare. En kista begagnades till bord, stolar woro ej af nöden, emedan middagen intogs på Romerskt wis; theköket¹³⁴⁷ war vår kamin.¹³⁴⁸ Jag vill ej påstå, att vår kammare war öfvermåttan lysande och praktfull, men¹³⁴⁹ likväl försäkrade magazins-förwaltaren i Surgut, en genomlärd man och god Christen, att en så¹³⁵⁰ förträfflig boning ej egdes af Diogenes, hvilken han¹³⁵¹ sade wara ”en af werldens största Philosopher och en mycket bättre Christen än Plato sjelf.” Emellertid blef kajutan under dagens

Strjapkan har moderligt sörjt för oss. Värdsfolket hafva vi ej varit så nöjda med. De äro osnygga och smått tjufske. Rummen äro illa försedda, så att man lider af drag från upp och netan', och under kulna dagar måste med pels värja sig för kölden.” Rancken 1884: 52–53.

1332 They arrived on 1/13 Aug. Bergstadi wrote: “Då vi ankommo till Surgut den 13/1 Augusti, var en stor prasdnik i staden, och vi uppvaktades af Sasädateln, Kasnatschejn, Kosackchefen och Presterne samt fältskärn, som påstods vara Tysk, men som af detta språk ej förstod ett enda ord. Detta förnyades hvarje Söndag. Läkaren ensam besökte oss ej. Vid vår ankomst var han bortrest och sedermera låg han i fem veckors tid beständigt full utan att kunna röra sig ifrån sängen.”

According to Bergstadi the rich Mr. *Tupaljoff* had the reputation of being especially helpful towards the other inhabitants of the town. On the other hand, most of the Ostyaks deeply in debt to him, and therefore he could hire them for practically nothing to pull a seine or for other jobs. “Detta allt oakadt måste han dock anses för en mäktiga honett man i dessa nejder. Emot oss var hans familj mycket förekommande. Han sjelf var under hela tiden ej hemma, men sökte på allt sätt gå våra önskningar till mötes. Så fingo vi af dem den ena tolken gratis, allt som oftast en vildgås, en och annan Muxun, Sterled och Njeljma, samt sist för resan en god båt och åtskilligt godt för vägkost. –

Sasädateln var en fyllhund, men höll sig dock ständigt på benen. Med talandet ville det ej rätt gå, emedan tungan var bunden genom

bränvinets ljufliga safter, hvarföre fältskären var ständigt till hands för att uttrycka hvad Gubben själf ej kunde framföra. Han undvek oss så mycket som möjligt, och afreste kort före oss utan att taga afsked. [...] Ispravniken [ifrån Beresoff] ankom också verkligen, men då han erhöill kunskap om att vi voro i staden, qvarstodnade han i sin båt, föregifvande sig vara sjuk (man glunkade om att det var buteljsjukdom) [...] Under det Ispr. låg för ankar vid redan, uppvaktades han af vederbörande och presten berättade för oss efteråt, att han primäl (emottog, gaf audience), d. v. s. gaf bränvin och finskt smör. En fin pik åt oss, hos hvilka han aldrig erhöill annat än högst en kopp thé. –

Samme prest var en stor filou och sladdrare; söp mera betydligt af den här så omtyckta starka varan, men sade sig ej röka tobak, emedan han sade, det står skrifvet: 'Allt som utgår af munnen är synd.' Föröfrigt var han mot oss mycket honett; skickade esomoftast en och annan hjerp af egen fångst. –

Kosacken var en slipad man, söp ej bränvin, hvilket hos en Sibirisk Tschinovnik allmäneligen påstås vara ett tecken till att han har hin onde under skölden. Han var i uppenbar delo med Sasädateln och Kasnatschejn och ville på allt upptänkligt vis förmå oss att genom klagomål skada dem. Då detta ej lyckades sökte han såsom varande t. f. Sasädatel under dennes frånvaro sätta alla möjliga hinder för vår afresa. Då Castrén märkte

detta blef han mäta förtörnad, och Kosacken tvangs som ett spakt lam foga sig efter våra önskningsar. –

Kasnatschejn var en gammal hedersgubbe, religieus och samvetsgrann. Likasom vi ej gingo hos de andra, så underlät vi äfven att besöka honom, hvilket dock sluteligen ångrade oss, då vi vid vår afskedsvisit sågo att hans gumma var en godhertad, fryntlig och välmenande oldmoder." Rancken 1884: 54–56.

On 10/22 Sept. he continued: "Ända hittills hafva vi oafbrutet sysselsatt oss här. Först studerade vi Ostjakiska med hvar sin tolk, och derpå begynte Castrén författa sin Grammatik, och jag öfversätta den på Latin. Stilla har tiden framskridit, vi hafva knappt gjort annat än arbetat och deremellan promenerat vid de vanliga tiderna. [...] Motion är för en studérkarl en alldeles oundgänglig sak, och i synnerhet är den det här, der den råa osunda lufset (? luften) ellers annars otjenlig mat lätteligen kunna annars i grund förderfva äfven en starkare hälsa. [...] Så stiga vi vanligen upp kl. 6 a 7, dricka friskt vatten i massa, promenera smått i kammaren för att morgna oss, s[a]mt brygga derunder kaffe. Sedan detta blifvit inkamineradt sätter man sig ned att arbeta (hvilket dock vanligen sker på stående fot till lättnad för bröstet och hæmorrhoiderne, hvilka det Sibiriska klimatet uppdrifvit äfven hos mig) ända till kl. 12. Härunder gör man då och då ett slag i rummet för att hvila ögonen, fortfar med

- vattenblusningen och äter stundom ett eller två smörgåsar, ifall man ej redan gjort det vid kaffet. Promenaden räcker vanligen närmare till 2, hvarefter vi genast intaga vår middag. Sedan kastar man sig på sängen till 15 a 20 minuter och arbetar så till kl. 6. Under arbetet såväl före som efter middagen samtala vi, likasom till följe af en tyst öfverenskommelse, aldrig; detta sker under promenaderne, mddagen samt om aftonen, antingen någon halftimme under det man dricker thée eller ock ungefär likaså länge närmast före sängdags. Men låtom oss återvända, der vi afbröto! Eftermiddags promenaden räcker vanligen ifrån 6 till 7. Hemkomne dricka vi thé, samtala som sagdt, antingen derunder eller sednare, men arbete för öfrigt till kl. 10, då man kryper till kojs. [...] Utom motion, kaffe, thé, middag, arbete och sömn har simning varit en af våra förnämsta njutningar. [...] Den 20 Augusti slutade Castrén, men jag har högst gerna ännu länge fortsatt dermed om det ej såsom vanligt fallit sig högst obehagligt att simma ensam i synnerhet på ett vildfremmande ställe.” Rancken 1884: 48.
- 1333 *samt* || och
 1334 *språket* || språkets dialecter
 1335 *bana mig vägen* || fortsätta resan
 1336 *Wach* || T[as]
 1337 *blef* || war
 1338 *närmare 800* || 7–800
 1339 *ödemark* || wild ~
 1340 *nödgedes jag* || måste den resande
 1341 *alla* || f[ör]
- 1342 *Af [...] derjemte* || 1. Derjemte behöfde jag || 2. Af stort behof war äfven för mig
 1343 The man they hired was called Pëtr Jorgankin. Bergstadi described both him and his duties in their service in Rancken 1884: 57–58. He stated, among other observations: “[...] men snart blef han dock synbarligen nöjd, emedan han torde funnit, att han såsom herrbetjent var vida bättre lottad än mängden af hans bröder. Så fick han alltid resten af vår middag till desert, och hvad ännu mera var, om aftnarne dricka fint blomthé och det med socker, en alldeles ovanlig raritet för honom. [...] Lätt var i alla afseenden hans tjänst, och derföre sofde han ofta så lång dagen var, utom de tider han gjorde sina väldiga mål. Detta hade vi i det hela ingenting emot, men värre var hvad han ej kunde rå före, att hans starka natur under sömnen i abdomen försakade eruptioner, som med de mest förpestade svafvel-baryt-dunster förpestade vår lilla verld.”
 1344 *resan [...] tillförsigt* || den 12/24 September med godt mod och glad tillförsigt min långa och besvärliga resa
 1345 *oss* || 1. d || 2. af mig
 1346 *krypande* || krypade
 1347 *the-/köket*
 1348 Also Bergstadi described their living conditions in a similar way. Rancken 1884: 58.
 1349 *men* || oc[h]
 1350 *så förträfflig* || bättre
 1351 *han [...] wara* || warit

- 1352 *merendels [...] och* || så branta och så
 1353 *vid [...] får* || med möda får wid dem
 1354 *lätt [...] sig* || ej sällan är
 1355 sand-/slätter
 1356 *och [...] kort* || der wandraren innan kort får
 1357 Bergstadi: ”På längden började hæ-morrhoiderna att taga allt mer och mer öfverhand; hufvud, nacke, rygg och alla leder värkte alldeles förtvifladt. Då gick man, så ofta färden gick längs en sandbank, der båten kunde framhalas med släptåg, så oändligt gerna på stranden för att sträcka de styfnade lederna, och inandas den friska luften, hvilken man insög i fulla drag, likasom en hungrande efter flera dagars fasta begärligt slår sig ned öfver den mat han kan öfverkomma.” Rancken 1884: 59.
 1358 Castrén has an incomplete footnote here: *Märkas bör kanske, att längre in i landet*
 1359 *Förgäfwes* || D[e]
 1360 *här efterleta* || leta efter
 1361 *De [...] innewanare* || 1. De enda spår af menniskor || 2. De enda mennisko-spår
 1362 *den [...] stranden* || 1. stranden || 2. Obs ödsliga st[rand]
 1363 läger-/ställen
 1364 *en mennisko-boning* || 1. en m[ennisko-boning] || 2. mensk[lig]
 1365 *dtta afstånd* || d[en]na väg
 1366 *sommarjurt [...] hufvudfloden* || 1. sommar-jurt. För näfverjurt || 2. sommar-jurt, hvilka ej heller woro belägna wid hufvudfloden
 1367 *wanligt* || ~ uppförda
 1368 *Sådana* || T
 1369 *grenar [...] protoki* || grenar (protoki), b)
 1370 *sägas [...] utgjort* || bildat

256

257

258

lopp ej oftare begagnad, än då regn och owäder gjorde det omöjligt att sitta på däck eller ströfwa kring stränderna. För sistnämnda nöje war beklagligtwis nejden föga egnad. Ehuru icke synnerligen höga, äro likwäl de Obska stränderna merendels¹³⁵² så branta och leriga, att man vid¹³⁵³ dem med möda får ett fotfäste och lätt¹³⁵⁴ utsätter sig i fara att nedstörta i floden. Höste-tiden anträffas wisslerligen här och der widsträckta sandslätter¹³⁵⁵, men äfwen de hafva wanligen en grund af blöt lera, och¹³⁵⁶ wandraren får äfwen på dem innan kort sitt lystmäte.¹³⁵⁷ Landet närmaßt intill stranden består antingen af sankar kärr, eller obergade ängar,¹³⁵⁸ som äro bewuxna med ett ogenomträngeligt starrgräs, eller wanligast af en tät wideskog. Förgäfwes¹³⁵⁹ bemödar man sig att här¹³⁶⁰ efterleta en gångstig. De¹³⁶¹ snart sagdt enda spår af innewanare, som understundom röja sig wid den¹³⁶² ödsliga stranden, äro slocknade eldstäder, öfvergifna lägerställen¹³⁶³, brutna åror, tältstänger m. m. Ytterst sällan anträffas en mennisko-boning¹³⁶⁴. Ifrån Surgut räknades till första Ryska by, benämnd Lochosowa, 90 verst och på hela d[e]tta¹³⁶⁵ afstånd frunnos endaßt uppå tvenne ställen några Ostjakiska sommarjurt¹³⁶⁶, belägna ej wid hufvudfloden, utan såsom wanligt¹³⁶⁷ wid dess grenar. Sådana¹³⁶⁸ finnas wid Ob i största ymighet. Man indelar dem i tvenne slag: a) wanliga grenar¹³⁶⁹ eller de på Ryska så kallade protoki, b) *Staritsi* d. ä. flodgrenar, hvilka under sommaren merendels uttorka, men tillförene sägas¹³⁷⁰ hafva utgjort sjelfwa hufvudfåran. I hydrographiskt hänseende förtjenar äfwen anmärkas, att djupleken af Ob på närwarande årstid uppgafs ifrån tre ända till åtta saschen, ehuru floden nu war på sitt

torraſte. Om tillwaron af reflar och ſandbankar öfvertygades jag redan under förſta dagsreſan, då båten wid mörkrets inbrott ſtyrdes¹³⁷¹ på ett blindſkär, derifrån ingen återgång mera war möjlig, förrän med dagsljuset. Följande afton återkom ſamma äfventyr, men denna gång blefvo likwäl icke ſandbankarne vårt nattherberge, utan Oſtjakernas rådighet förhjelpte oss ſent på qwällen till den nyſſ omnämnda Ryska byn Lochosowa, hvilken¹³⁷² beſtod blott af några få huſ. Natten till²⁵⁹ bragtes i byn. Wid mitt uppwaknande följande dagen ſåg jag till min förwåning de ännu i går herrligt grönskande fälten öfverdragna med en hwiſt slöja, den nyſſ klara och ſolbelyſta himmeln betäckt med winterns grå¹³⁷³ mantel, ſåg menniskorna ſkinnbeklädda och hela naturen ſtum, ſörjande, öfvergifven. Icke¹³⁷⁴ deſto mindre förfogade wi oss redan tidigt på morgonen ned i kajutan¹³⁷⁵, tillſlöto wäl¹³⁷⁶ deſſ dörrar och afreſte. I kajutan omgifven af ett ogenomträngligt mörker öfverfölls¹³⁷⁷ jag af en art¹³⁷⁸ ”ſpökrädſla”. Det föreföll mig, ſåſom raſade ett owäder derute och ſjelfmant återkallades i minnet de dagar¹³⁷⁹, då jag för två¹³⁸⁰ år tillbaka wid foten¹³⁸¹ af Ural pröfwade den Nordiſka höſtens alla wedermödor. ²⁶¹ Att ſamma ſlags widrigheter nu ſkulle återkomma, war en farhåga, ſom angrep¹³⁸² och i den mörka kajutan mäktigt oroadde mitt ſinne.¹³⁸³ Jag tyckte mig faſtfrusen wid en öde ſtrand, öfvergifwen af menniſkor, plågad af hunger¹³⁸⁴ och köld, tård af ſjukdom och öfverhopad med all¹³⁸⁵ de[n] smäleſ, ſom rimligen kan drabba den reſande i de¹³⁸⁶ värſta wildmarker. Lyckligtwiſ befriades jag ſnart¹³⁸⁷ ifrån deſſa ängſliga och öfverflödiga bekymmer. Ty då jag wid¹³⁸⁸ de Juwaſchkinska jurterna trädde¹³⁸⁹ ur¹³⁹⁰ vårt

- 1371 *styrdes* || stötte
 1372 *hvilken [...] blott* || beſtående blott
 1373 *grå* || gråa
 1374 *Icke [...] mindre* || Emellertid
 1375 *kajutan* || vår kajuta
 1376 *wäl [...] dörrar* || dörrarna
 1377 *öfverfölls* || plågades
 1378 *en art* || en ſå kallad
 1379 *dagar* || 1. ~ || 2. hårda ~
 1380 *två* || ungefär ~
 1381 *foten* || floden
 1382 *angrep* || ²⁶⁰ 1. emot mitt || 2. emot allt bättre wetande ~ || 3. emot allt bättre wetande bemäktigade || 4. mäktigt angrep mig || 5. angrep mitt ſinne || 6. i den mör[ka]
 1383 *sinne. [...] Lyckligtwiſ* || ſinne. Lyckligtwiſ
 1384 *hunger och köld* || 1. hunger och || 2. hunger, köld m. m. || 3. hunger, köld och annan smäleſ
 1385 *all de[n]* || all upptänkelig
 1386 *de [...] wildmarker* || 1. wildmarken || 2. den värſta wildmarken
 1387 *snart [...] bekymmer.* || 1. genom || 2. wid ankomsten till de Juwaſchkinska jurterna || 3. ſnart ur min iråkaſde ſorgſna ſinnes män || 4. ſnart ur min iråkaſde ſpökrädſla
 1388 *wid de* || wid ankomsten till de
 1389 *trädde* || åter ~
 1390 *ur [...] tillſtängda* || 1. ur det wäl ti[llſtängda] || 2. ur mitt || 3. ur det

- 1391 *marken* || gräset
 1392 *wackra* || raka
 1393 *så [...]* *bättre* || sålunda
 1394 *kasta* || få ~
 1395 *mycket* || ~, <->
 1396 *tillredd af* || 1. sammanfogad af || 2. uppförd af || 3. tillredd af samman-synnda
 1397 *dem Ostij hopsy* || 1. hvilka hopsy || 2. ~ || 3. hvilka hopsy
 1398 *golfmattor* || ~ och
 1399 *bildas* || uppföras
 1400 *widestammar [...]* *näfverväggarna* || 1. widestammat, hvilka || 2. widestammar till att stöda och upprätthålla de utbredda nä || 3. widestammar till väggar ut
 1401 *jurtens yttre sida* || 1. hvilka komma att || 2. från den yttre sidan
 1402 *jemwäl* || merendels äfven
 1403 *öfverdragas* || betäckas
 1404 *äfven [...]* *sidan* || på yttre sidan jemväl
 1405 *ombindas och* || ombindas med <->
 1406 *I [...]* *röken* || Slutligen göres ett rök-hål
 1407 *framför [...]* *man* || wid ingången fästes en lös
 1408 *bräde [...]* *näfver* || näfver eller bräde
 1409 *blott* || 1. ~ || 2. endast
 1410 *ett hörn* || ett af de öfra hörnen
 1411 *fästas* || 1. är fästad || 2. blir fästad
 1412 *är* || 1. ~ nu || 2. ~ i det närmaste
 1413 *Ostjakisk sommar-jurt* || Ostjak-boning
 1414 *mål* || bord

262

tillstängda winter-ide, lyste solen åter skön och klar på det molnfria fästet, *marken*¹³⁹¹ war åter grön, och tjušta sjöngo foglarna i träden natu-rens lof. Jag förfogade mig till närmašte tält. Dit ledde en 262 smal gång, som å ömse sidor war omgifven af *wackra*¹³⁹², spensliga widen. Gången war jemn och rak samt frantedde i fonden en snygg och inbjudande jur. Uppskrämda af min ankomst lupo jurtens innewå-nare sina färde och lemnade mig så¹³⁹³ mycket bättre tillfälle att ostörd kasta¹³⁹⁴ en blick på den Ostjakiska boningen. Den egde en vanlig, fyrkantig form, dess väggar woro mycket¹³⁹⁵ låga, men taket var högt och spetsigt. Hela bo-ningen war tillredd¹³⁹⁶ af näfver-skifvor, dem¹³⁹⁷ Ostj[akerne] hopsy i form af breda golfmattor¹³⁹⁸, så att de kunna sammanrullas samt med lätthet transporteras från ställe till ställe. Af dem bildas¹³⁹⁹ både väggar och tak 263 genom följande enkla 263 mekanik. Man nedslår i jorden några widestammar¹⁴⁰⁰, hvilka tjenade till att upprätthålla näfverväggarna jurtens¹⁴⁰¹ yttre sida. Emot detta underlag upp-resas några taksparrar, hvilka jemwäl¹⁴⁰² bestå af wide. Dessa öfverdragas¹⁴⁰³ med näfver, som äfven¹⁴⁰⁴ på yttre sidan betäckes med sparrar. Alla stylvor och sparrar ombindas¹⁴⁰⁵ och befästas med mjuka videgrenar. I¹⁴⁰⁶ taket lemnas ett draghål för röken och 264 framför¹⁴⁰⁷ ingången hänger man en dörr af bräde¹⁴⁰⁸ eller näfver, som blott¹⁴⁰⁹ med ett¹⁴¹⁰ hörn fästas¹⁴¹¹ wid jurten. Detta är¹⁴¹² <-----> allt, som er-fordras till en wäl beställd Ostjakisk¹⁴¹³ som-mar-jurt. Fönster och golf, bänkar och bord träffas alldrig i detta slags boningar. Må vi blott ej förgäta eldstaden, ty den utgör sjelfva huf-vud-villkoret för Ostjakens trefnad. Lifwets högsta njutningar: ett godt mål¹⁴¹⁴ och en

behaglig hvila äro¹⁴¹⁵ hos Ostjaken fästade wid detta enkla¹⁴¹⁶ tillbehör, som består¹⁴¹⁷ af en med stenar omgifven grop i midten af jurten. Till en angenäm hvila hör naturligtwis äfven en mjuk¹⁴¹⁸ bädd. Denna reder¹⁴¹⁹ sig Ostjaken af rörmattor, renhudar, skinnpälisar och andra klädespersedlar¹⁴²⁰. Det roar oss icke att un-
 265 dersöka innehållet af Ostjakernes wällings-grytor¹⁴²¹ och näfver[-]rifvor¹⁴²², ty wi weta af gammalt, att de innehålla fisk-soppor, grötar, piroger af häggbar o. m. d.¹⁴²³ Omkring de flesta Ostjak-jurt anträffas¹⁴²⁴ små bodar eller magasiner, timrade af stockar och, liksom i Lappland, uppställda på höga stolpar. Sådana anstalter funnos¹⁴²⁵ dock ej wid närwarande jurt, utan husets förnödenheter hvilade på en bår, upprest på fyra stolpar och wanligen begagnad till torkning¹⁴²⁶ af småfisk. Måhända skulle i den närliggande skogen ännu några
 266 upptäckter¹⁴²⁷ kunna göras, men wi¹⁴²⁸ måste påskynda vår resa, emedan tunga¹⁴²⁹ moln höja sig från vestan bådande regn och owäder. I Sibirien bedrager man sig sällan, om man tyder himmelens tecken till det värsta. Så skedde äfven nu, att owädret rasade med sin fulla styrka, då wi under natten landade wid en liten Ostjak-by. Drifwen af en hemlighetsfull sympathie med naturens vilda lek trädde jag för ett ögonblick ur kajutan. Jorden war om-
 267 gifwen af ett tillfälligt mörker, tunga windar susade¹⁴³⁰ i luften och skarpa regnskurur smattrade i träden. Det war en af de nätter, om hvilka Asiens wildar förtälja, att de aflidnas andar ej få ro i sina grafwar, utan irra wilda och fruktansvärda kring jorden. Allt hvad som lever och andas ofwan jord, ligger stilla och bäfwar; blott skuggorna drifwa nu sitt nattliga spel. Schamanernas blodtörstiga andar sväfwa

- 1415 äro || <->
 1416 enkla || lilla
 1417 består || endast ~
 1418 mjuk || god
 1419 reder || tillreder
 1420 klädes-/persedlar
 1421 wällings-grytor och || wällings-grytor, n[äfver-rifvor]
 1422 näfver-/rifvor
 1423 o. m. d. || och
 1424 anträffas || ~ äfven
 1425 funnos || träffades
 1426 torkning || fisk
 1427 upptäckter [...] göras || upptäckas
 1428 wi [...] värsta || 1. hotande moln höja sig åter från vestan och tvinga mana oss att påskynda resan vår resa. Höstetiden bedrager man sig om man tyder himmelens tecken till det värsta || 2. hotande moln höja sig åter från vestan och tvinga mana oss att påskynda resan vår resa. Ett Finskt ordspråk säger, att "höstens wäder är det || 3. hotande moln höja sig åter från vestan och tvinga mana oss att påskynda resan vår resa. Ett Finskt ordspråk säger att "östans wädet "Östens wäder är det värsta" (idän ilmat ilkeimmät). Ungefär samma ordspråk har jag hört Samoieder och Syrjäner tillämpa på den hos oss så högt beprisade vestanwinden. Wisst är åtmin Det fördröj-
 [des]
 1429 tunga || hotande
 1430 susade || hvilade

- 1431 *menniskornas* || <o[ch]>
 1432 *genom brott* || 1. genom synd || 2. genom ett || 3. och ett || 4. genom foro || 5. genom men
 1433 *som* || hvilka nu
 1434 *anblick* || full
 1435 *Stående* || Om
 1436 *tält-dörrarna* || tält-mynningar
 1437 *ej [...]* *angenämaste* || war egnad till att uppväcka mindre angenäma
 1438 *känslor* || [intr[yck]
 1439 *återkommen [...]* *hjerta* || 1. återkommen i kajutan, kände mig betydlig lättare till sinnes || 2. andades wida lättare, då jag återkom i kajutan
 1440 *hjerta* || <---->
 1441 *jemn* || 1. <tro> || 2. lugn
 1442 *widsträckt, lika* || widsträckt och lika
 1443 *låga* || leriga
 1444 *sand-/slätter*

❖ 268

kring människornas¹⁴³¹ läger och hota med döden alla dem, hvilka genom¹⁴³² brott och laster förverkat sitt lifs skyddsandar. I en sådan natt har händelsen fört oss till närheten af trenne tält, som¹⁴³³ erbjuda en fasansfull anblick¹⁴³⁴. Omhöljda ❖ af det nattliga mörkret äro sjelfva tälten osynliga för ögat. Man warseblir endast den öppna ingången som upplyses af eldskenet innanföre. Stående¹⁴³⁵ midt för de tre tält-dörrarna¹⁴³⁶ tycker man sig se tre brinnande gap, hvilka ur sitt inre utspy tjocka rökmoln och sprakande gniåtor. Små, halfnakna, phantastiska gestalter framskymta genom röken och lågorna. Tid efter annan höras ur gapen wilda, oförstådda läten, som snart öfverröstas af regnet och stormwinden. Det wore en fåfång möda att söka i all sin fasa skilldra denna scen med sitt mörker, sina lågor och spökgestalter, sina höst-windar och regnskurar. Wisst är åtminstone, att den ej¹⁴³⁷ war egnad till att uppväcka de angenämaste ❖ känslor¹⁴³⁸, och att jag återkommen¹⁴³⁹ i kajutan andades med ett wida lättare hjerta¹⁴⁴⁰.

❖ 269

Under natten lade sig owädet och följande morgon nådde wi de Magijonska jurterna, belägna wid utloppet af en liten flod *Magijon*, som ifrån högra sidan utfaller i Ob. Wid afresan från dessa jurt tog jag mitt säte ofvanpå däck och betraktade i stillhet flodens lopp och den wilda nejd, jag bereste. Ingen ting nytt och ovanligt nådde mitt öga. Den ena fjärden war fullkomligen lik den andra, lika jemn¹⁴⁴¹ i sitt lopp, lika widsträckt¹⁴⁴², lika ödslig och öfwergifwen. Öfverallt företedde sig samma låga¹⁴⁴³, leriga, nedrasande stränder med ewigt samma widen. För resten endast kärr och lerhaltiga sand❖slätter¹⁴⁴⁴. Sedd med Europeiska ögon är Ob en dyster, wild och enformig flod, som

❖ 270

hos betraktaren ej förmår¹⁴⁴⁵ wäcka andra känslor, än sorgens¹⁴⁴⁶ och saknadens. Men fråga den infödda Ryssen, med hvilka ögon han betraktar åter¹⁴⁴⁷ floden, och det korta men innehållsrika svaret lyder: ”Ob är vår moder”. Eller ställ samma fråga till den¹⁴⁴⁸ åldrige Ostjaken, som sitter i styret¹⁴⁴⁹ och twifwelsutan ännu aktar sina fäders tro och seder. Är mannen uppriktig, så skall han svara med ungefär dessa ord: ”Ob är den Gud, som wi wörda främst bland alla våra Gudar, som wi anropa med de warmašte böner och nalkas med de rikašte offer.” För landets innewånare är Ob allt det godas gifwarinna och förutan henne hade sannolikt ingen mensklig warelse någonsin beträdd denna jord. ☞ 271 ☞ Må derföre äfwen wi med kärleksfulla och försonande blickar betrakta¹⁴⁵⁰ henne och hoppas att den tid ej skall wara alltför aflägsen, då den resande wid Obs¹⁴⁵¹ stränder skådar¹⁴⁵² andra taflor, än de nuwarande.

Ungefär¹⁴⁵³ i denna riktning irrade mina tankar, då ett högljudt hundskall tillkännagaf, att wi nått de Lechlesowska jurterna. I hopp om en bättre wälkomsthellsning på stället¹⁴⁵⁴ steg jag i land och besökte alla jurt, men träffade utom några fastbundna hundar ingen lefwande warelse. Man förmodade att Ostjakerne warseblifvit¹⁴⁵⁵ mig på däck och af räddsla gömt sig i skogen. ☞ 272 ☞ Wi¹⁴⁵⁶ fortsatte derföre vår resa oförtowadt till den Jermakska Ostjak-byn, passerade samma dag de Wontpugolska och Wartuiska jurterna samt nådde om natten mynningen af *Wach*. Denna flod tager ovillkorligen den resandes uppmärksamhet i anspråk, emedan hon utgör en af Obs mäktigaste tillflöden. Tagande sin början långt in i Jeniseiska Guvernementet tillryggalägger hon

- 1445 *förmår wäcka* || wäcker
 1446 *sorgens och saknadens* || sorg och saknad af ett bättre
 1447 *åter floden* || 1. Ob || 2. floden
 1448 *den [...]* *Ostjaken* || Ostjaken
 1449 *styret [...]* *fäders* || 1. styret, är || 2. styret och förmodli[gen] || 3. styret och utan twifwel ämnnu i hemlighet i sina fäders || 4. styret och förmodligen
 1450 *betrakta henne* || omfatta floden
 1451 *Obs* || hennes
 1452 *skådar* || 1. åskådar || 2. får se
 1453 *Ungefär [...]* *tankar* || Försänkt i sådana betraktelser
 1454 *wälkomsthellsning på stället* || wälkomsthellsning
 1455 *warseblifvit* || af
 1456 *Wi [...]* *Wach*. || Resan fortsattes ~~till~~ derföre oförtöfvadt till den Jermakska Ostjak-byn, och samma deg passerades passerade wi ännu de Wontpugolska och Wartuiska och Wachpugolska jurterna, ~~hvilka~~ bland hvilka de sistnämnda woro belägna wid mynningen af *Wach*. Sistnämnda jurt bära sitt namn efter *Wach*-floden, wid hwars mynning de äro belägna.

- 1457 *som [...] verst* || af närmare tusen verst
- 1458 *omkring* || ända till
- 1459 *sitt [...] lopp* || detta lopp
- 1460 *Största* || Större
- 1461 *dess* || *Wachs*
- 1462 *Stränderna* || Såsom wanligt, är den högra flodstranden mera upphöjd och steril, än den venstra. Man omnämner på venstra sidan blott en enda hög udde, benämnd *Lapki* (Ostj. Lafkaei). Dess stränder äro merendels låga, i synnerhet på venstra flodsidan, och i följe. Dess stränder
- 1463 Changes to the footnote:
Såsom || ~ wanligt
här || wid Wach
upphöjdare || mera
- 1464 *wår* || ~ från Surgut
- 1465 *Ryska [...] Wach* || Wid pass 100 verst norr om Labun eller i trakten af Kul-jogan skall floden
- 1466 *gå upp* || uppgå
- 1467 *myningen* || Kul[-jogan]
- 1468 *i [...] lopp* || högre upp
- 1469 *små [...] följe* || wanliga Ostjak-båtar. Detta
- 1470 *communications-leden* || communicationen
- 1471 *upphört att begagnas* || 1. upp[hört] || 2. blifvit tillsluten || 3. råkat i glömska
- 1472 *befolkning* || bebyggare

☞ 273

en bana som¹⁴⁵⁷ utgör minst 700, men enligt innewånarnes uppgift omkring¹⁴⁵⁸ 1000 verst. Under sitt¹⁴⁵⁹ widsträckta lopp upptager hon många bifloder, bland hvilka de wigtigaste äro ☞ *Kul-jogan*, *Sabun*, *Lawasin-jogan* och *Kalech-jogan*, utfallande i Wach med undantag af Lawasin-jogan, alla ifrån den högra sidan. Floden fortlöper i en oändlig mängd större och smärre böjningar. Största¹⁴⁶⁰ delen af dess¹⁴⁶¹ område består af ödsliga kärruppfyllda, obodda nejder. Stränderna¹⁴⁶² äro merendels låga och i följe deraf blottställda för öfverswämningar.^{xxxvi} ¹⁴⁶³ ☞ I sitt nedra lopp är floden öfverallt farbar. Båtar lastade med 2000 pud afgå hvarje wår¹⁴⁶⁴ uppför Wach till de wid Sabun-flodens utlopp i byn Larjatskij uppbygda krono-magasiner.^{xxxvii} Ryska¹⁴⁶⁵ handels-båtar skola understundom gå¹⁴⁶⁶ upp ända till mynningen¹⁴⁶⁷ af Kul-jogan; men i¹⁴⁶⁸ sitt öfversta lopp skall Wach endast kunna befaras med små¹⁴⁶⁹ Ostjak-båtar, i följe hvaraf äfven den gamla communications-leden¹⁴⁷⁰ emellan Ob och Jelogui allaredan ☞ upphört¹⁴⁷¹ att begagnas. Med afseende å flodens befolkning¹⁴⁷² kan jag ännu ej med

☞ 275

xxxvi. Såsom wid andra Sib[iriska] floder skall äfven här den högra stranden wara upphöjdare och mera steril än den venstra. Man omnämner på wenstra sidan blott en enda hög udde, benämnd *Lapki* (Ostj. Lafkaei), hvilken är belägen vid flodens nedra lopp, ej långt från mynningen af *Kalech-jogan*.

xxxvii. I samma by finnas och en kyrka, uppbyggd för wid pass 70 år tillbaka, samt en nyligen anlagd barnsskola. Byns innewånare bestå med undantag af krono- och kyrko-betjeningen blott af några få Ryska Coloniister.

säkerhet uppgifva annat, än ett samtliga dess bebyggare inom Tobolska Guvernementet äro Ostjaker. Sannolikt widtager wid Kul-jogan en Samojedisk befolkning, men om denna äfven fortgår öfversta¹⁴⁷³ loppet af Wach, är mig tills vidare obekant. De Wachska Ostjakerne inom Tobolska Guvernementet äro till språk, seder och lefnadssätt nära öfwerensstämmande med de¹⁴⁷⁴ Obska ofwanom Surgut. De bo i jurt af stock, näfver eller torf, lifnära sig medelst jagt och fiskafänge, äro i saknad af hästar och kor men ega smärre renhjor. Sommartiden uppehålla 276 [de] sig wid sjelfva Wach, men deras winter-bostäder äro¹⁴⁷⁵ wanligtvis belägna på ett större eller mindre afstånd ifrån hufvudfloden.¹⁴⁷⁶

Ifrån mynningen af Wach gick¹⁴⁷⁷ färden fortfarande genom ödsliga och obebodda nejder. Blott här och der anträffades några Ostjakiska sommar-jurt, uppförda merendels af näfver, understundom¹⁴⁷⁸ hopsplagna af obilad stock. Äfven de sistnämnda woro i saknad af golf, fönster, ugn och de wanligaste husgeråds-saker. Eldstaden war placerad i midten af rummet och hela inredningen densamma, såsom i näfverjurtorna. Antalet af jurt uppgick wanligen till 3–6 på hvarje ställe. Wid inträffad öfwerbefolkning delar¹⁴⁷⁹ sig byarna i smärre jurtelag, för att hafva 277 bättre utrymme för jagt och fiskafänge¹⁴⁸⁰, hvilke näringsgrenar nästan uteslutande sysselsätta Ostjakerne i¹⁴⁸¹ hela den Surgutska afdelningen. Bland de jurt, som mötte oss wid afresan ifrån Wach eller de wid nämnda flods mynning belägna Wachpugolska jurt, förtjena att omnämnas de *Kalym-ska*, hvilka woro kringströdda¹⁴⁸² på fyra särskildta ställen, de *Kaltagorska* (af Samoje[ediska] ordet *Kolda*, Ob) samt de *Mygalengska*. Wid

- 1473 *öfversta* [...] *Wach* || 1. uppför O[b] || 2. öfra Ob
 1474 *de* [...] *Surgut* || 1. Obska, som bo omkring af Wach || 2. Obska, som bo i trakten af Wach || 3. Obska, som bo i Wachsk || 4. Obska, som bo i Wach-flodens
 1475 *äro* || ~, liksom de Obska Ostjakerne,
 1476 *hufvudfloden*. || ~ I och för de
 1477 *gick* [...] *genom* || fortgick resan genom
 1478 *understundom* || ~ äfven
 1479 *delar* || delade
 1480 *fiskafänge* || fiskerier
 1481 *i* [...] *Surgutska* || 1. w[id] || 2. i S[urgutska]
 1482 *kringströdda* || förd[elade]

- 1483 *groft* || Ryskt
 1484 *egde* || buro
 1485 *annat* || något
 1486 *eller* || under
 1487 *ekorr-svansar* || ekorr-skinn
 1488 *märkte* [...] *dessutom* || warsnade & man *dessutom* <--- -->
 1489 *krage*, || krage och
 1490 *funnos* || har man
 1491 *köpare*. || ~ Men ej blott i klädedrägten röjde sig

☞ 278

några bland nyss uppräknade jurt anmärkte jag, att Östjakerne Söndagen till ära twagit sig rena, kammat sin svarta peruk och klädt sig i en lysande högtids-skrud. Den här wanliga öfwerkläden bestod både hos män och qvinnor i en paltå, liknande den Finska ☞ meckan, men kortare än denna. Hwardags-paltån war gjord af groft¹⁴⁸³ wadmal, men den, som bars wid högtider och andra sällsynta tillfällen, hade man förfärdigat af kläde eller något annat finare tyg, som merendels war blått eller grönt till färgen. Kragen och uppslagen *egde*¹⁴⁸⁴ ofta en annan färg och till ståtens förökande hade somliga äfven kantat sin heldagsdrägt med rödt eller annat¹⁴⁸⁵ skimrande kläde, eller ock med en skinnbräm. Paltån war åtminstone i hwardagslag alltid omgjordad med en bred skinngördel, hvarwid hängde en stor knif med tennbeslaget skaft. Männerna buro höga, spetsiga mössor med wida, öfver öronen nedhängande skyggen. Qvinnornas hufvudbonad bestod här, liksom annorstädes, i en ☞ shavle, som räckte ända ned till hälarna. Halsen war wanligtvis bar, eller¹⁴⁸⁶ på sin höjd betäckt med en boa af *ekorr-svansar*¹⁴⁸⁷. Handskarna woro sammansydda dels af brokig-färgade renskinn, dels af randiga klädesflikar. Hos det fåfängliga könet märkte¹⁴⁸⁸ jag ännu dessutom perlband kring halsen samt en myckenhet perlbradier, dels fastsydda wid *krage*,¹⁴⁸⁹ uppslag m. m., dels löshängande wid gördeln. Wid samma gördel, wid de långa hårflätorna och den yfviga shavlen *funnos*¹⁴⁹⁰ efter wanligheten fästade jern-bläck och messings-skifvor, egnade att genom sitt skrammel ådraga coquetten de unga svennernes uppmärksamhet, eller rättare sagdt: för att locka köpare.¹⁴⁹¹

☞ 279

280 Med den antagna heldagsdrägten tycktes Östjakerne äfven hafva påtagit sig¹⁴⁹² ett gladare ansigte och ett frimodigare beteende än wanligt. Ders wälwilja och gästwänskap öfverskred all föreställning. Förrän wi ännu hunnit landa¹⁴⁹³, stodo Östjakerne wäntande¹⁴⁹⁴ wid stranden, drogo båten i land, gjorde broar på den leriga marken eller buro oss på sina armar till närmaste¹⁴⁹⁵ jurtt. Af fruktan att misshaga wågade man alldrig bjuda oss några förfriskningar, men wid afresan öfwerhopades wi med Östjakiska¹⁴⁹⁶ läckerheter af alla slag, såsom färsk¹⁴⁹⁷ och torkad fisk, bär och bär-piroger m. m. Om dessa gåfwor icke¹⁴⁹⁸ äro alltför efterlängtade, mottager man dem likwäl gerne, för att ej sära det goda, oskuldsfulla hjertat, hvarur de härflyta. Ty¹⁴⁹⁹ att gåf[v]orna frambäras utan anspråk och beräkning, läser man klart i den bedjande blicken och de ödmjuka åtbörderna.

Kort efter afresan från de Mygalengska jurttorna öfverraskades vi [af]¹⁵⁰⁰ natt, mörker, regn och storm. Roddarne ansträngde sina yttersta krafter för att bringa oss helbregda till närmaste jurtt och sjelfva få ett tak öfver hufvudet, men stormen war så wåldsamt, att man snart nödgades gifwa wika för dess öfwerkraft och lägga sig wid en öde strand. Då morgonen åter randades och nattens skuggor weko för det gryende ljuset, lade sig äfven stormen och resan fortsattes. Wi¹⁵⁰¹ nådde snart de Kiselowska jurttorna, passerade derpå¹⁵⁰² efter¹⁵⁰³ tvenne små Östjak byar: den Laringska och Kitschengska samt upphunno samma dag den¹⁵⁰⁴ nedra byn *Lumpokolsk*, efter att på fyra dygn ej hafwa anträffat en enda Rysk bebyggare eller sett en ordentlig boning. Äfven Lumpokolsk war en liten, eländig by, som bestod af en

- 1492 *sig ett* || ett
 1493 *landa* || 1. till stranden || 2. i land
 1494 *wäntande* || redan ~
 1495 *närmaste jurtt* || 1. jurtt || 2. jurttorna
 1496 *Ostjakiska [...] alla* || gåfwor af margfalldig
 1497 *färsk* || torr
 1498 *icke* || också ~
 1499 *Ty [...] åtbörderna* || Ty man ser af den bedjande blicken och det ödmjuka åtbör[det]
 1500 *Mscr: att*
 1501 *Wi [...] snart* || Snart nådde wi
 1502 *derpå* || ~ ännu
 1503 *efter* || ~ ännu
 1504 *den nedra* || Ryska

- 1505 *förryskade* || russi[fi]c[erade]
 1506 *låg* || war ställd
 1507 *Nedra [...]* *Prest* || Liksom öfra Lumpokolsk, egde tillförene äfven den nedra
 1508 *för [...]* *Lumpokolsk* || 1. men för det närwarande betjenas nedra Lumpokolsk med $\text{\textcircled{d}}$ religionswård ifrån || 2. för det närwarande tycktes blott kråkorna föra sin Gudstjenst i Herrans hus, och människorna sade
 1509 *ekonomie* || ekonomiska belägenhet
 1510 *redan* || till och med
 1511 *Såsom [...]* *uppgafs* || Orsaken sades wara
 1512 *welat* || k[unnat]
 1513 *för [...]* *året* || för svårighet att förse en större ladugård med foder emedan fiskerierna medtogo tiden för höbergningen
 1514 Footnote:
fodra || Mscr: fordra
 1515 *ej* || ~ förr
 1516 *odlingen* || hunnit
 1517 *fälten* || förrän ~
 1518 *sommar-jurt* || jurtt

☞ 283

nedramlande kyrka, tre förfallna Ryska hus och tre på Ryskt wis inredda Östjak-jurt. Byns innewånare woro tre skattbetalande Ryssar och fyra Östjaker. Jag anmärkte här, liksom på många andra ställen både wid Ob och Irtisch, att Östjakerne, ehuru till alla delar förryskade¹⁵⁰⁵, icke allenaft hade bygt sina stugor ett stycke ifrån de Ryska, utan till och med egde en skild ☞ begravningsplats, hwilken war belägen i en skön lund, då deremot den Ryska låg¹⁵⁰⁶ wid en ödslig strand, der wårfloden uppref grafvarne och kringströdde grinande hufvudskallar. Nedra¹⁵⁰⁷ Lumpokolsk egde tillförene sin egen Prest, för¹⁵⁰⁸ det närwarande tycktes blott kråkorna föra sin Gudstjenst i Herrans hus; människorna deremot sade sig njuta religions wård i öfra Lumpokolsk. Innewånarnes ekonomie¹⁵⁰⁹, såsom redan¹⁵¹⁰ det yttre utwisade, i största förfall. Såsom¹⁵¹¹ orsak härtill uppgafs den, att fiskerierna på de sedanaste åren slagit illa ut och jagten försämrats. Boskapsskötseln hade man ej welat¹⁵¹² uppdrifva, dels af fruktan för den härjande pesten, dels ☞ för¹⁵¹³ svårigheten att förse en större ladugård med foder för top månader under året.^{xxxviii} ¹⁵¹⁴ Dessa klagomål förekomma öfverallt wid Ob, och de skola ej¹⁵¹⁵ upphöra, förrän odlingen¹⁵¹⁶ framträngt längre in i landet, fälten¹⁵¹⁷ blifwit rödjade och de giftnärande kärren uttorkade.

☞ 284

Ifrån nedra Lumpokolsk räknas 70 verst till den öfra Lumpokolska byn. Denna wäg tillryggalades på en dag, hvarunder blott några Östjakiska sommar-jurt¹⁵¹⁸ anträffades, såsom

xxxviii. Emedan wårfloden öfversvämmar alla mulbeten, nödgas man på många ställen [fodra] boskapen ända in på Juli månad.

- 285 de *Pankowska*, *Tobalkinska*, *Waspugolska*, *Nachradinska*, *Magijonska*. Winter-jurt woro i wår¹⁵¹⁹ wäg ingenstädes synliga. Dessa utgöra Oštjakens fasta bostäder, hans egentliga hem. Men då de Obska stränderna årligen öfverswämmas af wårfloden, nödgas Oštjaken, för att skydda sitt hus och sin lilla egendom, söka för dem en plats på högländta, för öfverswämning skyddade, ifrån hufvudfloden mer eller mindre afsides belägna ställen. Emedan likwäl fiskafänget äfven under wintern fortfar att utgöra en wiktig näringsgren, är winter-jurten merendels uppbyggd wid någon mindre biflod eller en gren af sjelfwa Ob, der den ofta¹⁵²⁰ omgifves af en wild, romantisk skog. Den nödwändigaste fruktan för öfverswämningar har på ganska många ställen äfven afhållit Ryssarne ifrån flodstranden. Så är t. ex. *Obdorsk* belägen wid *Polui*, *Beresow* wid *Soswa*, *Surgut* wid bäcken *Bardakowska* o. s. v. Nedra Lumpokolsk låg på en höjd wid sjelfva flodstranden, men den öfra byn är åter belägen vid en gren af Ob. Emedan denna gren under hösten uttorkar, nödgades wi åtfölja hufvudfloden och lemna byn obesökt, hellst den mörka och regnige natten ej tillät en fotvandring. Byn sades ega en kyrka, fyra Ryska hus, men ingen jurt. Liksom wid *Jugan*, *Wach* och flera andra ställen har äfven [i]¹⁵²¹ Lumpokolsk en schola nyligen blifwit öppnad till uppfostrande af Oštjak-barn. Härmed sammanhänger en händelse, som 287 tilldrog sig wid ankomsten¹⁵²² till de *Magijonska* jurterna. Nyss insomnad i båten stordes jag plöts[li]gt af ett högljudt, förwirradt skri, som i nattens mörker nådde mina¹⁵²³ öron. Öfwerraskad af oljudet skickade jag tolken att göra sig underrättad om anledningen¹⁵²⁴ till detta owäsen. Innan denne hann

- 1519 wår || min
 1520 ofta || merendels
 1521 Mscr: en
 1522 ankomsten || min ankomst
 1523 mina öron || min öra
 1524 anledningen || uppträdet

- 1525 *larmande Ostjaker* || 1. Ostjaker, <->
|| 2. ropet || 3. <oljud> || 4. Os[tjaker]
- 1526 *uppslogos* || öpp[nades]
- 1527 *akt och mening* || afsigt
- 1528 *själa-sörjare hvilken* || 1. själa-sörjare. Denne hade anbefallt || 2. själa-sörjare emedan
- 1529 *församlingens medlemmar* || Ostj[akerne]
- 1530 *öfverlemna [...] omvårdnad* || 1. an[förtro] || 2. i hans vård ö[fverlemna]
- 1531 *scholas* || behörigen ~
- 1532 *dess [...] befordrades* || 1. ~~detta~~ allt skedde till deras fromma, ø men Ostj[akerne] || 2. allt ~~sådant~~ detta blifvit gjordt för deras egen wälfärd
- 1533 *I [...] examinera* || Jag wille weta
- 1534 *som* || hvar-
- 1535 *blott kärleken* || kärleken
- 1536 *1° [...] stöd* || 1. 1°) Behöfde man sina barn || 2. 1°) Behöfde föräldrarna ~~barnen~~ sina barn till arbete alla dagar 2do
- 1537 *komme* || skulle
- 1538 *beröfwa* || beröfwade
- 1539 *icke* || ej
- 1540 *Sistnämnda [...] liderlighet* || 1. Af egen erfarenhet wet jag, att sistnämnda anmärkning är ~~grundad~~ ~~be~~ och || 2. Sistnämnda anmärkning[nin[g]]
- 1541 *och [...] slagit* || 1. är || 2. och för resten

återwända, fylldes båten med larmande¹⁵²⁵ Ostjaker, dörrarna till kajutan uppslogos¹⁵²⁶, och en röst tillkännagaf på bruten Ryska, att Ostjakerne från närliggande byar församlat sig i akt¹⁵²⁷ och mening att hos mig söka rättwisa. Härwid togo alla till ordet, den ena öfweröstade den andra, somliga framförde sin talan på Ostjakiska, andra på Ryska och allt förwandlade sig till ett oredigt surr. Med tillhjälp af min tolk fick jag ändtligen utredt, att Ostjakerne will hos mig anföra klagomål öfver sin själa-sörjare¹⁵²⁸ hvilken anbefallt församlingens¹⁵²⁹ medlemmar att öfverlemna¹⁵³⁰ sina barn i hans omvårdnad, för att scholas¹⁵³¹ och upptuktas. Häremot sade sig Ostjakerne hafwa pro[te]sterat med all makt, men presten skulle icke dessto mindre hafwa tvungit dem att ifrån Magijonska volosten öfverlemna tvenne barn till underwisnings-anstalten. Jag sökte öfvertyga det arma folket, att dess¹⁵³² egen wälfärd härigenom befordrades, men Ostjakerne wille ej höra slikt tal, utan försäkrade att både de och deras fäder troliga tjenat Tsaren utan att hvarken kunna läsa eller skrifwa. I¹⁵³³ förmodan att den ytterliga förbättring, som¹⁵³⁴ schol-anläggningen framkallat hos det oförargeliga Ostjak-släktet, måste ega en djupare grund än blott¹⁵³⁵ kärleken till det gamla goda, lät jag min tolk examinera en bland folkets äldste och erhöil af honom följande besked: 1°)¹⁵³⁶ Frukta-
de man, att en boksynt och skrifkunnig man omöjligen skulle qvarstadna i fädernas råa yrke, och att följakteligen scholan komme¹⁵³⁷ att beröfwa¹⁵³⁸ föräldrarna deras ålderdoms tröst och stöd, 2°) Wisste man, att de Ostjaker, som tillförene njutit uppfostran, icke¹⁵³⁹ blifvit sitt folks apo[st]lar, utan fiender. Sistnämnda¹⁵⁴⁰ klagomål och¹⁵⁴¹ ej sällan slagit sig på

liderlighet och allt¹⁵⁴² okynne. Dessa olägenheter äro lättare att inse än afhjelpa. För min del tror jag, att mycket wore wunnet, om prester och schol[-]lärare¹⁵⁴³ wille bemöda sig ingifva¹⁵⁴⁴ lärjungen aktning för hans egen¹⁵⁴⁵ stam och ej twertom, såsom fallet nu¹⁵⁴⁶ är, fördömma¹⁵⁴⁷ och såsom lutter djefvulskap stämpla allt hos¹⁵⁴⁸ nationen egendomligt – en wisa, som infödingen äfven annars alltför ofta får höra af den Ryska allmogen.

Emot¹⁵⁴⁹ förbemälda prestman anfördes ännu åtskilliga andra klagomål. I synnerhet beskärnade man sig deröfwer, att han sammankallat Östjakerne till höbergning och ställt deras magor på knapp diet, föregifvande twertemot verkliga förhållandet, att fastetiden wore förhanden. Denna oförrätt emot folkets national-<svaghet>¹⁵⁵⁰ wäckte nästan en lika stor förbittring, som sjelfva schol-inrättningen. Man bad, bönföll och plågade mig till den grad, att jag¹⁵⁵¹ nödgades gifva befallning till uppbrott¹⁵⁵², ehuru nat¹⁵⁵³ten war mörk och regnig. Samma¹⁵⁵³ regniga wäderlek fortfor sedan hela det påföljande¹⁵⁵⁴ dygnet, hvarunder kajutan tog läck och alla kläder samt matförråder nedblöttes.¹⁵⁵⁵ Nu hade ett tak warit wälkommet, men beklag[lig]twis funnos i wår wäg endast näfver-jurt, bland¹⁵⁵⁶ h[vil]ka jag antecknat de *Okkosengska*, *Mugtengska*, *Jarganska* (af *Jargan*, Samojed), *Wartuiska*, *Tschigaskiska*, *Kalymiska* och *Panimska*¹⁵⁵⁷. Efter¹⁵⁵⁸ nära två dygns resa träffades ändteligen i Östjak-byn *Pirtschina* bland¹⁵⁵⁹ jurter af näfver en så beskafad boning, att man der kunde rašta en natt och i någon mon bota de af regnet gjorda skador. Följande¹⁵⁶⁰ dag woro wi åter i rörelse, fastän¹⁵⁶¹ regnet, stormen och den tilltagande kolden gjorde resan i högsta grad oangenäm¹⁵⁶².

- 1542 *allt* || ~ slags
 1543 *schol-/lärare*
 1544 *ingifva* || att wäcka och
 1545 *egen stam* || 1. eget i || 2. egen nation
 1546 *nu* || ~ ofta
 1547 *fördömma [...] egendomligt* || 1. tädla och fördöma allt örysk hos nationen egendomligt. || 2. tädla, för[döma]
 1548 *hos* || för
 1549 *Emot [...] uppbrott* || Emot förbemälda prestman anfördes äfven ännu många andra klagomål, men då det ej stod i min makt att tillfredsställa de klagande, gaf jag befallning till afresa.
 1550 *national-<svaghet>* || nationella wälbefinnande
 1551 *jag* || ~ oaktadt
 1552 *uppbrott* || afresan
 1553 *Samma regniga* || 1. Samma regnaktiga || 2. Denna
 1554 *påföljande* || nästföljande
 1555 *nedblöttes* || ~ Efter dygnets förlopp
 1556 *bland* || såsom
 1557 *Panimska* || *Panym[ska]*
 1558 *Efter [...] dygns* || Efter att i nära två dygn
 1559 *bland [...] skador* || en mennisko-boning, der det war möjligt att i någon mon godtgöra de lidna skadorna
 1560 *Följande [...] wi* || 1. Om morgonen satte wi oss || 2. Om morgonen woro wi
 1561 *fastän* || ehuru
 1562 *oangenäm* || ~ och beswärlig

- 1563 *sommar* || höst
 1564 *stridde* || kämpade
 1565 *strid* || tid
 1566 *ej [...]* *annorstädes* || 1. ej såsom dagarna annorstädes || 2. ej såsom dagarna i Noe tid || 3. värre än Noe dagar
 1567 *ett [...]* *töcken* || 1. dimma och töcken || 2. ett nattligt mörker och
 1568 *håg* || lust
 1569 *excursioner [...]* *fria* || excursioner
 1570 *jag [...]* *mindre* || icke dessto mindre war jag nödsakad
 1571 *efterleta [...]* *olikheter* || undersöka, om ej tilläfventyrs någon olikhet re
 1572 *tillhöra* || före[komma]
 1573 *skiljaktighet* || olik[heter]
 1574 *uppnåddes* || ern[åddes]

☞ 292

Den tid war nu kommen, då *sommar*¹⁵⁶³ och *winter* *stridde*¹⁵⁶⁴ med hvarandra om herrawäldet. ☞ Denna *strid*¹⁵⁶⁵ plägar här afgöras på några dagar; men dessa dagar äro *ej*¹⁵⁶⁶ såsom dagar annorstädes. Regnet sqwalar utan återvändo liksom i Noe tider, ishafvets windar tjuta i kapp med wargen på de ödsliga stepperna, luften är svept i *ett*¹⁵⁶⁷ nattligt töcken, på den uppblötta marken brusa leriga regnbäckar. Man har i slikt wäder ingen *håg*¹⁵⁶⁸ för excursioner¹⁵⁶⁹ i det fria, men *jag*¹⁵⁷⁰ war nödsakad icke dessto mindre att tid efter annan omaka till mer eller mindre afsides belägna jurt för att *efterleta*¹⁵⁷¹ möjligan förekommande olikheter i Ostjakernes språk, seder och lefnadssättet. Med afseende å språket anmärkte jag i sjelfva werket en liten brytning i den sydligaste delen ☞ af Surgutska gebietet. Så förbyttes här det aspirerade *t* (*tl*) i ordens början till *j*, t. ex. *jåbet* för *tabet*, *sju*, *jåjem* för *tåjem*, *yxa*; *o* öfvergick ofta till *a*, t. ex. *såram* för *sórom*, *torr*; *weka* consonanter utbyttes emot hårda, t. ex. *attem* för *adem* m. m. I boningssättet röjde sig blott den olikhet, att den fyrkantiga jurt-formen började vika för den runda, hvilken i Tomska Guvernementet är den wanliga och företrädeswis lærer *tillhöra*¹⁵⁷² den Samojediska befolkningen. För ☞ 294 öfrigt anmärkte jag här ingen annan ☞ *skiljaktighet*¹⁵⁷³, än att *hyfsningen* påtagligen tilltog, ju närmare man nalkades den Tomska gränsen. Denna *uppnåddes*¹⁵⁷⁴ efter något mera än en dagsresa från *Pirtschina*, sedan wi passerat de *Paninska*, *Limtjingska*, *Rogorska* och *Muraska* jurtelagen. De första jurtorna inom det Tomska Guvernementet woro de *Kagleakska*, tillhörande Timska vološten af *Togorska afdeln[ingen]* belägna wid pass 20 verst ifrån Surgutska gränsen.

- 297 ☞ ☞ Då inom det nya Gouvernement, som wi nu beträda¹⁵⁷⁵, twifvelsutan nya språk och nya folk skola komma¹⁵⁷⁶ oss till möte, torde det ej wara olämpligt att här kasta en återblick på den folkstäm, som hitintills tagit vår uppmärksamhet i anspråk – den *Ostjakiska*. Concentrerad wid det¹⁵⁷⁷ mäktiga flodsystem, som bildas af Ob och Irtisch, är bland infödingar nämnda folkstäm den talrika i Tobolska Gouvernementet. Den uppgår ända till 18,657 själar, män och qvinnor sammanräknade. Antalet af Woguler, boende inom samma Gouvernement belöper¹⁵⁷⁸ sig endast 4,325 själar och den¹⁵⁷⁹ Samojediska befolkningen utgör ett ungefär lika antal, neml[igen] 3,977 själar. Ostjakerne äro till största delen bosatta i den Beresowska kretsen¹⁵⁸⁰ ☞ (округъ) och dess tre afdelningar (отдѣления): den *Obdorska*, *Kondinska* och *Surgutska*. Nästan¹⁵⁸¹ alla den Beresowska kretsens Ostjaker tillhöra Ob-floden och utsträcka sig ifrån den Tomska gränsen i söder¹⁵⁸² allt intill Obska¹⁵⁸³ wiken i norr. Dessutom¹⁵⁸⁴ träffas af de Beresovska Ostjakerne en ringa utgrening wid Nadym-fl[oden] som s[amman]hängar med de Poluiska Ostj[akerne] vid Obdorsk. De till Irtischska flodsystemet hörande Ostjaker äro samt och synnerligen inskrifna under den Djenschschikowska Afdelningen af Tobolska Gouvernementet. De upphöra likwäl icke inom denna afdelning, utan anträffas ännu sydligare wid floden Alym och dess mynning, beonde här tillsammans med Tatarer och jemte dem upptagna i tabellerna under namn af *skattbetalande* (ясачные). Något ofvanom Alym¹⁵⁸⁵ gjuter sig uti Irtisch floden *Demjanka*, som tager sin upprinnelse på Barabintzer-steppen, ej långt från källorna till Wasjugan – en flod, som

- 1575 *beträda* || beträdt
 1576 *komma* [...] *möte* || möta oss
 1577 *det* [...] *folkstäm* || 1. Ob och Irtisch är denna bland de infödda || 2. det omätliga flodsystem, som bildas af Ob och Irtisch, är bland de infödda || 3. det mäktiga flodsystem, som bildas af Ob och Irtisch, är bland antalet af de infödda
 1578 *belöper* || uppgifves
 1579 *den* [...] *ett* || 1. Samojederne uppgifves <-> || 2. Samojederne utgöra || 3. den Samojediska befolkningen utgör af
 1580 *kretsen* [...] *tre* || kretsen och anträffas i dess alla
 1581 *Nästan alla* || Samtliga
 1582 *söder* || norr
 1583 *Obska* [...] *norr* || den Obska wiken i söder
 1584 *Dessutom* [...] *Nadym-fl[oden]* || 1. Af de norr || 2. Dessutom finnes ännu wid Nadym en ringa utgrening af de Obska Ostjakerne, || 3. Dessutom finnes af de Obska Beresovska Ostjakerne en ringa utgrening wid Nadym som lyder under den Obdorska afdelningen af Beresowska kretsen
 1585 *Alym* || N[adym]

- 1586 *Nyssnämnda* || Dessa
 1587 *hela Ostjak-stammen* || Ostjakerne
 1588 *steppens [...]* *Irtisch* || den vestra el-
 ler Irtis[chka]
 1589 *Ostijj* || stammen
 1590 *kan upptaga* || träffas
 1591 *Ob, är* || Ob-floden, är der
 1592 *dess flesta* || nästan alla dess
 1593 *dels [...]* *kuster* || 1. till större delen
 på de skoglösa tundrorna wid Is-
 hafvet || 2. dels i det
 1594 *wid Ishafvet* || närmast kusten
 1595 *Till [...]* *Wogulerne* || I förhållande
 till Vogulerna
 1596 *omgiffwas* || ha
 1597 *Samojeder* || Samojederne

utfaller i öfra Ob. Nyssnämnda¹⁵⁸⁶ floder kun-
 na anses bilda den sydliga gränsen för hela¹⁵⁸⁷
 Ostjak-stammen. Sjelfva Barabinzer-steppen
 är norr om denna gräns bebodd af idel Ostjaker
 söder om dens[amma] bo Tatarer. På step-
 pens¹⁵⁸⁸ vestra sida wid Irtisch afbrytes Ostj[a-
 kerne]¹⁵⁸⁹ blott här och der af Ryska Colonis-
 ter, och på den östra eller Obska sidan kan¹⁵⁹⁰
 upptaga Samojed-colonierna emellan Wasju-
 gan och Tym, wid Ljamin Sor och Tschebakowa
 en så oändligt ringa del af det omätliga fältet,
 att de ej inverka på den allmänna öfversigten
 af Ostjak-stammens utsträckning. Beträffande
 åter nedra loppet af Ob¹⁵⁹¹, är Ostjakerne i
 besittning af sjelfva floden och dess¹⁵⁹² flesta
 grenar. Samojederne deremot nomadisera
 dels¹⁵⁹³ på de widsträckta <kärren> emellan
 Ob och Tas dels och i s[yinner]het det skoglösa
 landet wid¹⁵⁹⁴ Ishafvet. Till¹⁵⁹⁵ så wäl de ned-
 re-Obska, som de Irtischka Ostjakerne stöta i
 vester Wogulerne, boende wid Ljapin, Sosva,
 Konda.

 300

I söder begränsas de Irt[ischska] Ostja-
 kerne såsom nämndt är, af Tatarerne. Ostjaker-
 ne wid öfra Ob omgiffwas¹⁵⁹⁶ från norr, öster
 och söder af Samojeder¹⁵⁹⁷.

Ur en lingvistisk och ethnographiskt
 synpunkt sönderfaller det land, hvars gränser i
 det föregående korteligen blifvit utpekade, uti
 tre mindre områden, neml[igen] det Irtischska,
 det öfra-Obska och det nedra-Obska. Det Ir-
 tischska flodlandet motsvarar, såsom redan an-
 märktes, den så kallade Dentschikowska
 af delningen af Tobolska Gouvernementet,
 till öfra-Obska området hör den Surgutska Af-
 delningen. Obs nedra flodområde innefattar de
 Kondinska och Obdorska Afdelningarne. Hvert
 och ett af dessa områden eger både i linguis-

 301

tiskt och ethnographiskt hänseende en någorlunda bestämd character, hvilken här i korthet må blifva antydd.

Hwad först det linguistiska beträffar, så möta oss inom de trenne områden lika många Ostjakiska hufvud-dialecter, hvilka af landets innewånare benämnas: den *Irtischska*, den *Obdorska* och den *Surgutska*. Förstnämnda munart omfattar hela det Irtischska flodlandet och fortsätter ännu uppför Ob intill floden Salyim inom Surgutska Afdelningen. Wid nyssnämnda flod förekommer en dialect-brytning, som bildar öfvergången ifrån Irtischska till den Surgutska hufvud-dialecten. Denna tager sin egentliga början wid Pym-floden, fortgår¹⁵⁹⁸ derifrån längsmed Ob och dess bifloder ända till Tomska gränsen, och förekommer ännu i¹⁵⁹⁹ Togorska Afdelningen af den Tomska Gouvernementet wid floden Wasjugan. Inom detta¹⁶⁰⁰ vidsträckta område har man att märka åtskilliga smärre dialect-brytningar, såsom

302 1°) den *nedra* eller den så kallade *Juganska*, 2do) den medlersta eller *Wachska*, 3°) den öfra, och 4°) den *Wasjuganska*. I¹⁶⁰¹ Obs nedra område plägar man ock göra skillnad emellan de *Kondinska* och *Obdorska* dialecterna^{xxxix}, men 303 den förstnämnda lärer ej ega någon rätt¹⁶⁰² egendomlig character, utan synes utgöra en förmedlande länk emellan de öfriga tre hufvud-dialecterna. Fasthållande oss wid dem böra wi i fråga om hvar¹⁶⁰³ och en utmärkande kännetecken erinra, att den olikhet, som i allmänhet röjer sig emellan skillda dialecter af ett och samma språk, wäsentligen beror på främmande språks inflytande. Härmed

xxxix. För öfrigt finnas här wid *Ljapin* och *Soswa* Woguliska dialect-brytningar.

- 1598 *fortgår* || och ~
 1599 *i Togorska* || inom Tomska
 1600 *detta* || besagda
 1601 *I* || Inom
 1602 *rätt* || fast
 1603 *hvar och en* || deras

- 1604 *samma* || ett och ~
 1605 *utwänd lärd* || 1. utanlexa || 2. utantill lärd
 1606 *hafva [...]* *knappt* || 1. så röja sig äfven i språken, att de icke en gång förmått tillegna sig det lånade, ännu mindre || 2. ~ inflytandet, icke en gång
 1607 *tillegna* || till rätt
 1608 *egendomliga* || o[rd]
 1609 *försvunnit* || 1. blifvit af Ryskan || 2. dels ~, dels
 1610 *Äfven* || Hela
 1611 *många stycken* || nämnda dialect
 1612 *på [...]* *prägel* || intryckt sin prägel på den Irtischska dialecten
 1613 *anda* || ~ och det i många fall till och med synes wara att afgöras och det

förnekas ingalunda möjligheten af dialecternas egen utveckling, föranledd genom folkets framskridande i cultur; men hvad är det, som bringar enskilda grenar af samma¹⁶⁰⁴ folk till en högre odling, än deras stam-förwandter, om icke just beröringen med främmande, mera bildade folkslag? – Likwäl har det inflytande, som de Finska eller Tschudiska språken ✦ i Ryssland warit underkastade, föga ländt till deras utveckling och fullkommande. Ty likasom den Ryska bildningen hos de resp[ective] folken alldrig blifvit annat än en utwänd¹⁶⁰⁵ lärd lexa, hafva¹⁶⁰⁶ äfven språken, långt ifrån att utveckla och fullkomna sig genom det Ryska inflytandet, knappt förmått tillegna¹⁶⁰⁷ sig det lånade. I fråga om Ostjakiskan gäller sistnämnda anmärkning, företrädeswis den Irtischska dialecten. Man anträffar der en oändlig mängd Ryska ord och uttryck, som hvarken äro behöfliga för språket, eller förenliga med dess anda och wäsen. Många egendomliga¹⁶⁰⁸ ljud, ändelser och ordformer hafva ✦ försvunnit¹⁶⁰⁹, och gifvit wika för andra ur Ryskan lånade. Äfven¹⁶¹⁰ den syntactiska byggnaden fogar sig i många¹⁶¹¹ stycken efter det Ryska språkmönstret. Men icke blott Ryskan, utan äfven Tatariskan har på¹⁶¹² den Irtischska dialecten intryckt en omisskännelig prägel. Man stöter sig likwäl mindre derwid, emedan både Ostjakiskan och Tatariskan i grunden genomträngas af samma anda¹⁶¹³. I de två öfriga hufvud-dialecter af Ostjakiskan röjer sig jemwäl samma dubbla inflytande af både Ryskan och Tatariskan, men i wida mindre grad. Dessutom har den Obdorska dialecten emottagit ett och annat både ur Samojediskan och Syrjänskan. Den afviker i syn- ✦ nerhet härigenom ifrån Surgutska dialecten, hvilken onekligen bibehållit sig renaft, ehuru

den kanske är råare och i grammatikaliskt hänseende mindre stadgad, än den Irtischska.

Nu någon ord om folkets bildning – dess religion, seder och lefnadssätt. Äfven i detta afseende röjer sig hos de Irtischska Östjakerne både Tatariskt och i synnerhet Ryskt inflytande. Dessa äro (allmänt) till religionen christna och iakttaga troget den Grekiska kyrkans yttre bruk.¹⁶¹⁴ Om sjelfva läran hafva de (föga eller) ingen kunskap,¹⁶¹⁵ men de tro likwäl obetingadt på dess sanning och hafva redan till det mesta förgätit sin hedniska religions-cult. Endast några äldre personer säges ännu i hemlighet frambara offer åt sina gamla Gudar. ☞ Äfven de Surgutska Östjakerne hänga¹⁶¹⁶

☞ 307 korstecknet om halsen och (spika¹⁶¹⁷) Gudabilden på väggen (af sin jurtt.) men något vidare till Christendomen hörande lærer hos dem knappt kunna upptäckas. I synnerhet skola de wid Pym¹⁶¹⁸, Jugan, Trijugan och andra Obs bifloder boende Östjaker wara hedendomen i hög grad tillgifna. Wid nedra Ob befinna sig de Kondinska Östjakerne på samma bildningsgrad öfverhufvud med de Surgutska, men bland de till Obdorska Afdelningen hörande Östjaker äro alla nedanom Obdorsk ännu

☞ 308 odöpta. I sedligt hänseende prisas ☞ hela den Östjakiska stammen för sin stränga redlighet, sin utomordentliga hjälpsamhet och mennisko[-]kärlek¹⁶¹⁹. De Irtischska Östjakerne hafva med en stigande civilisation begynnt afläggas dessa dygder, och äfven i¹⁶²⁰ de öfriga delar af landet träffar man kring städer och större byar nästan mera falskhet, bedrägeri och låg vinningslystnad hos Östjakerne, än hos sjelfva de främmande Coloniisterne. Fylleriet är en allmän last bland Östjakerne och näst lättjan det förnämsta hindret för folkets wälstånd.

- 1614 bruk. Om || bruk, men om
 1615 kunskap, men de || kännedom. De
 1616 hänga korstecknet || bära korset
 1617 spika || uppspika
 1618 Pym || Agan
 1619 mennisko-/kärlek
 1620 i [...] kring || 1. i andra delar af landet kring || 2. annorstädes röjer sig i nejden af städer och större byar || 3. i de öfriga delar af landet märker

- 1621 *ofta* || merendels
 1622 *I [...] närmaste jurt.* || I Surgutska kretsen omtalas till och med fall, då fäder bortstött och utkas
 1623 *en [...] mörda* || en Ostjak, hvilken såsom barn hade af stjuffader blifvit dömd till döden
 1624 *utsatt* || öfverlemnad
 1625 *kom [...] träd* || 1. kom ett träd simm[ande] 2. mär[kte]
 1626 *om det rätta* || 1. af || 2. ~ || 3. om rätt och orätt
 1627 *tre* || de
 1628 *ett* || det
 1629 *Ostji. kring Obd* || de Ob[dorska]
 1630 *Såsom [...] hyfsning* || I fråga om civilisationen intaga

❖ 309

Äktenskapliga förbindelser aktas öfverhufvud heliga, fastän de knyts af föräldra-makten och afgöras genom köp. Qvinno[-]handeln är ännu allmänt gängse bland Ostjaker; dock synas redan de Irtischska hålla på att emancipera sig ifrån denna råa sed. Barnen vårdas ömt och kärleksfullt, men sina stjufbarn skall fadren ofta¹⁶²¹ behandla med hårdhet och orättwisa. I¹⁶²² staden Surgut lärde jag känna en¹⁶²³ ung Ostjak, som stjuffadren ärat mörda men på modrens bewekande böner utsatt¹⁶²⁴ wid en öde strand af Jugan. I tre dagar hade gossen sutit hungrande och gråtande wid flodstrande[n], men på den fjerde kom¹⁶²⁵ ett simmande träd till hans fötter. Gossen steg på trädet, höll sig wäl fast i dess grenar och räddade sig derpå till närmaste jurt. Öfverhufvud bestämmes Ostjakens sedliga handling af mera af instincten, än medvetandet om¹⁶²⁶ det rätta. Det är ly[c]kligt, att denna instinct leder m[enni]skan desto säkrare ju vildare hon är. Wille man jemföra brottmåslängderna öfver tre¹⁶²⁷ ifrågaw[arande] district, så skulle de ofelbart lemna ett¹⁶²⁸ sådant resultat, att Ostj[akerne]¹⁶²⁹ kring Obd[orsk], som lefva i den djupa ste wildhet, äro de sedliga ste, men de Irt[ischska] deremot, hvilka i hyfsning öfverträffa alla sina bröder, äro dem i sedligt häns[eende] underlägsna. ❖ Såsom¹⁶³⁰ nyss nämndes, intaga i fråga om hyfsning och onekligen de Irtischska Ostjakerne det främsta rummet. De ega ordentliga, på Rysk[t] wis inredda hus, idka boskapsskötsel samt till och med på wissa ställen åkerbruk, äflas med handel och andra det civiliserade lifvets näringar. Jagten betraktas blott såsom binäring, och äfven fiskafänget utgör en alltför otillräcklig födkrok. Deremot lifnära sig de Surgutska Ostjakerne nästan uteslutande

❖ 310

medelst jagt och fiskafänge. Deras lefnadssätt är ännu till en del nomadiskt, så vida de hvarje höst och vår ombyta sina ³¹¹ bostäder samt¹⁶³¹ winter-tiden företaga¹⁶³² sig widsträckta jagtfärder. De bo, såsom redan¹⁶³³ i det föreg[ående] blifvit omnämndt, i eländiga¹⁶³⁴ jurt, bestående antingen¹⁶³⁵ af stock, torf eller näfver.^{xl} ³¹² Ungefär på samma sätt lefva och bo äfven de Kondinska Oštjakerne. Bland de Obdorska äro många ännu fullkomliga nomader, hvilka följakteligen lefva i tält och drifva vidt omkring med sina renhjorlar.

Hwad slutligen Oštjakernes samhällsskick beträffar, will jag wid detta tillfälle endast anmärka, att de äro fördelade i en mängd af smärre district (voloster, Oštj. mir mori) samt¹⁶³⁷ ega egna¹⁶³⁸ öfverhufvuden, egna egen domsrätt i smärre brottmål, fäder<nas>lagar och författningar. Hos de Obdorska Oštjakerne lefva¹⁶³⁹ ännu¹⁶⁴⁰ dessa af fäderna ärfda och inom hvarje stam eller släkt fortplantade lagar enl[igt] sitt fordna samhällsskick traditionellt i sin fulla kraft och styrka. Oštjakerne wid Irtisch hafva allaredan förgätit dem¹⁶⁴¹ och foga sig nu efter den Ryska

xl. Alla dessa jurtslag äro i saknad af både golf och fönster. Det förra ersättes genom hö, rörsmattor och renhudar, för det sednare tjenar winter-tiden ett hål i taket eller väggen, som tilltäppes med ett isstycke, med blåsa, lak-skinn o. s. v. Bland trädjurt ega somliga en spis i hörnet, andra deremot blott en eldstad i midten. De förra begagnas om vintern, de sednare om sommaren. Torfjurtorna bebos endast winter[-]tiden och äro försedda med en spis i hörnet. Näfver-jurtorna utgöra de Surgutska Oštjakernes vanligaste boningar. Att de ega en eldstad i midten af rummet, är tillförene anmärkt.

- 1631 *samt* || och
 1632 *företaga sig* || 1. ~ || 2. irra kring skogarna
 1633 *redan [...]* *omnämndt* || ofvanföre nämndt är
 1634 *eländiga jurt* || jurt
 1635 *antingen [...]* *torf* || dels af träd, dels af torf
 1636 Changes to the footnote:
sednare || ~ genom
som tilltäppes || ~ vintertiden ~ blåsa, || ~ papper,
utgöra || 1. ~ || 2. <---->
boningar. [...] *anmärkt.* || 1. boningar, de ega och hafva, såsom nämndt är, en || 2. boningar. Att de ega || 3. boningar. De äro i sakn[ad]
 1637 *samt* || med
 1638 *egna [...]* *brottmål* || 1. egen domsrätt. Denna domsrätt sträcker sig till alla smärre brottmål. || 2. egna öfverhufvuden, egna lag
 1639 *lefva* || fortlefva
 1640 *ännu [...]* *lagar* || dess af fäderna ärfda
 Castrén seems to have also struck out the final version without replacing it with anything else.
 1641 *dem [...]* *bibehållande af* || sina egna lagar, men åtnjuta likväl

1642 *dock* || naturligtvis

1643 *wissa* || 1. ~ allmänna || 2. sina

It is unclear in the mscr what Castrén actually struck out and what he meant to be the final version.

1644 *Ostjak-districten inom* || de Ostjak-district, som finnes

☞ 313 rättsordningen, ☞ *dock*¹⁶⁴² med bibehållande af egen domsrätt i smärre brottmål och *wissa*¹⁶⁴³ privilegier, såsom en lindrig beskattning, befrielse från krigstjänst m. m. De Surgutska Ostjakerne befinna sig i detta liksom många af seenden, midt emellan de Irtischska och de Obdorska. Sinnad att framdeles återkomma till detta ämne, vill jag här endaß uppräknat samtliga Ostjak-districten¹⁶⁴⁴ inom de fyra afdelningarne af Tobolska Gouvernementet samt dertill bifoga en i Tobolsk mig meddelad uppgift öfver innewånarnes antal inom hvarje district eller volost.

❖ 314 ❖

1. *Djenschtschikowska Afdelningen*

1.	<i>Turtaska vološten</i> (Oštj[akiska] Turtas-mir), wid floden Turtas och det angränsande landet wid Irtisch	117 ^{xli}
2.	<i>Nasymaska v.</i> (Nasym-m[ir]), wid floden Nasym och dess ¹⁶⁴⁵ utlopp i Irtisch	302
3.	Öfra-Djemjanska v. (Num-m[ir]) wid floden Djemjanka och dess utlopp	286.
4.	<i>Mindre Narymska</i> ^{xlii} ¹⁶⁴⁶ v. (Tjapar-m[ir]) wid Irtisch	443.
5.	<i>Tarchanska v.</i> ^{xliii} ¹⁶⁴⁷ (Wods'- itpa-m.) wid Irtisch	701.
6.	<i>Mindre-Kondinska v.</i> (Chunda-mir) vid utloppet af Konda och denna flod uppföre ända till Njachratschinska vološten, der Wogulerna vidtaga	828.
7.	<i>Temljaschtschewska v.</i> (Teerek-m. ell. Uut-char-m.) wid föreningen af Ob och Irtisch, samt wid Nasym-floden	305.
		<hr/> 2,982

xli. Män och qvinnor sammanräknade.

xlii. Den Narymska och Tarchanska distrieten ut-
göra numera blott en enda vološt.

xliii. Den Narymska och Tarchanska distrieten ut-
göra numera blott en enda vološt.

1645 *dess utlopp* || nejden omkring ~

1646 Change to the footnote:

utgöra blott || 1. hafva för det || 2.
betraktas numera blott såsom

1647 Change to the footnote, see the
previous endnote.

1648 Changes to the footnote:

Nedanstående förteckning || 1. Volosterna inom den Surg[utska] || 2. Den officiella indelningen af districten inom den Surg[utska] afdeln[ingen] afviker i så motto ifrån || 3. Volosterna

den officiella || denna

Deras antal || Antal

desamma. || ~ Så inbegripa den Wachska, Lumpokolska och Saltikowska districter ~~voloster~~, hvardera

1649 *omkring* || wid

1650 *Trijuganska* || Den ~

1651 *Aganska* || Den ~

1652 *Wachska* || Lumpo[kolska]

1653 *de* || Rysk[a]

❖ 315 ❖

II. Surgutska Afdelningen^{xlvii} 1648

1.	<i>Seljarowska v[ološten]</i> (Ås-m[ir]) wid Ob i nejden af Ryska byn Seljarowsk I <i>Siljarsk</i>	134
2.	<i>Sabymyska v.</i> (Sódom-mir) wid nedra loppet af Sabym och den Sabymyska grenen af Ob	326.
3.	<i>Pymska v.</i> (Pyng-m.) wid Pym-floden	166.
4.	<i>Podgorodnaja-v.</i> (As-Torm-Jogan-m[ir]) omkring ¹⁶⁴⁹ staden Surgut wid Ob	362.
5.	<i>Stora Juganska v.</i> (Entl-Jógan-m[ir]) wid stora Jugan och den Juganska grenen af Ob	592.
6.	<i>Lilla-juganska v.</i> (Ai-Jógan-m[ir]), wid lilla Jugan	286.
7.	<i>Trijuganska</i> ¹⁶⁵⁰ (Torm-jogan m[ir]) wid Trijugan och dess utlopp	297.
8.	<i>Aganska</i> ¹⁶⁵¹ v (Agan-m[ir]) wid Agan-floden	96.
❖ 316 ❖ 9.	<i>Wachska</i> ¹⁶⁵² v. (Wach-m[ir]) wid floden Wach och dess utlopp	706
10.	<i>Lumpokolska v</i> (Lung-pugoll-m[ir]) wid Ob i nejden af de ¹⁶⁵³ Lumpokolska byarna	808.
11.	<i>Saltikowska v.</i> (Saltik-m[ir]?) wid Ob ofvanom Lumpokolsk	359.
12.	<i>Pirtschinska v.</i> (Pirtji-m[ir])	<u>360.</u>
		4,492.

xliv. Nedanstående förteckning öfver de Surg[utska] och Obd[orska] afd[elningarne] hörande voloster grundar sig på den officiella indelningen af Ostjak-districten. Deras antal är i sjelfva verket wida större, d. ä. enligt inwånarnes egen fördelning af desamma.

III. Kondinska Afdeln[ingen]		
1.	<i>Kodskie Gorodki</i> , söder om Beresow wid nedra Ob	2628.
2.	<i>Podgorodnaja</i> , omkring staden Beresow	328
3.	<i>Soswinska v[olosten]</i> wid Soswa	968
4.	<i>Ljapinskaja v.</i> , wid floden Ljapin	1,585
5.	<i>Kasymska v.</i> , wid Kasym-fl[oden]	1,274
		<u>6853</u>

IV. Obdorska Afdelningen ¹⁶⁵⁴		
1.	<i>Kunowatska v[olosten]</i> , i trakten [af] Ryska byn Kunowat wid Ob och Synja	1630
2.	Obdorska v., wid nedersta loppet af Ob och ¹⁶⁵⁵ dess bifloder samt vid Nadym	2700 ¹⁶⁵⁶
		<u>4,330</u>

Hela antalet af Oštjaker inom Tobolska Gouvernementet 18,657

321 Härmed lemna wi det Tobolska Gouvernementet och fortsätta resan¹⁶⁵⁷ in på det Tomska¹⁶⁵⁸. De första jurt, som här¹⁶⁵⁹ möta oss, äro de *Kagleaks[k]a*, belägna wid pass 20 werst ifrån den Surgutska gränsen. Träda wi inom dessa jurt och kasta en blick på de omgifvande föremålen, så se wi här föga något, som¹⁶⁶⁰ wi ej redan tillföre anmärkt hos Oštjakerne i det Tob[olska] Gouvernementet. Jurtorna¹⁶⁶¹ ega en rundad form, men deras inredning och öfriga beskaffenhet är alldeles likasom i Surg[utska] afdelningen. Öfwerensstämmande äro äfven

1654 *Afdelningen* || *volosten*
 1655 *och* || *samt*
 1656 2700 || 1630
 1657 *resan* || *vår resa*
 1658 *Tomska* || *~ gebietet*
 1659 *här [...]* *oss* || 1. *~* || 2. *möta oss inom det nya gebietet*
 1660 *som* || *hvad*
 1661 *Jurtorna [...]* *form* || *Jurtornas form är rund*

- 1662 *klädedrägten [...] samt* || klädedrägten, sederna och
- 1663 *Klaproth* || Cl[aproph]
- 1664 *men* || <ut>[loppet]
- 1665 Bergstadi put it in his diary as follows: “Vid Tobolska Gouvernementets gräns, omkr. 40 verst nedan om Tymfloden upphöra de Jugriske Ostjakerne, och de med Ostjaknamn stämplade Samojederne vidtaga. Dessa äro efter allt utseende pfiffigare än Jugrierne. –” Rancken 1884: 63.
- In Ahola – Lukin 2016: 69 it is assumed that *Ostyak* was a term connected to a certain economic system rather than a specific ethnicity or language. This assumption finds some confirmation also in Cast-rén’s observation that the *Ostyaks* he encountered in the Governorate of Tomsk spoke a language that he classified as Samoyedic. (TS)
- 1666 *norra* || nordvestra
- 1667 *språkets* || ord[förråd]
- 1668 *landets [...] söder* || 1. alla infödingar i allt ifrån Surgutska gränsen i norr ända till trakten af i söder wid Ob och dess bifloder *Tym*, *Tscheshabka Ket*, *Parabel*, *Tsch<a>ja*, och det Tomska området af *Tschylym*, || 2. alla infödingar wid
- 1669 *antaga* || i norr
- 1670 *flod, af* || flod uppri[nner]
- 1671 *helt [...] löpande* || ej långt ifrån den till Jenisej utfallande
- 1672 *betydlig* || stor och farbar
- 1673 *landet* || det k
- 1674 *floden* || Tym

☞ 322

klädedrägten¹⁶⁶² och sederna samt hela lefnadssättet. Måhända skulle physiologen i hvardera folkets utseende kunna upptäcka några specifika olikheter, men för en wanlig betraktares öga ligga de ☞ undandolda. Rådfråga wi lärda mäns auctoritet, så upplyser oss Klaproth¹⁶⁶³, att innewånarne wid Narym, öfra Tym och Ket äro Samojeder, men¹⁶⁶⁴ wid utloppet säges de uttryckeligen vara Ostjaker.¹⁶⁶⁵ Så benämnas de äfven af Ryssarne och widkännas sjelfve detta namn, kallande sig likwäl på sitt eget språk *Tschumel-gup* (‘Sös’kum, *Sy-se-gum*, *Tschuje-gum*). Allt detta oakadt tvekar Philologen icke det ringaste att hänföra dem till antalet af Samojeder. Deras språk innehåller wäl många ifrån den norra¹⁶⁶⁶ dialekten afvikande egenheter, men antingen man afser språkets¹⁶⁶⁷ lagar eller ordförråd, så är släktskapen med Samojediskan obe☞stridlig. Till den Samojediska folkstammen höra i Tomska Guvernementet med undantag af Ostjakerne wid Wasjugan landets¹⁶⁶⁸ infödingar allt ifrån Narymska gränsen i norr ända till *Tschulym*-floden i söder. Såsom en naturlig gräns kan man antaga¹⁶⁶⁹ i norr floden *Tym*, ty till dess mynning räknas blott sju verst ifrån de Kagleaks[k]a jurterna. Siåsnämnda flod¹⁶⁷⁰, af Ostjakerne *Kasel-kij* benämnd, upprinner på den Jeniseiska kärren helt¹⁶⁷¹ nära till den i motsatt riktning löpande Sym-flodens ☞ källor.^{xlv} Tym är en ganska betydlig¹⁶⁷² flod. Dess bredd uppgifves i nedra loppet till vid pass 50 saschen. Stränderna äro låga och landet¹⁶⁷³ käruppfyllt. Längs hela sitt lopp är floden¹⁶⁷⁴

☞ 324

xlv. Såsom bekant är, tjenade i fordna tider äfven floderna Tym och Sym till en communicationsled emellan Ob och Jenisei.

befolkad med Samoieder¹⁶⁷⁵, hvilka bo i wanliga jurt¹⁶⁷⁶, lifnärande sig med jagt och fiskafänge. I saknad af hästar, kor och renar skola de befinna sig i yttersta fattigdom. De äro samtliga döpta och ega sin kyrka vid Ob 20 verst ofvanom¹⁶⁷⁷ utloppet af Tym-floden¹⁶⁷⁸ i en liten by, som efter [floden]¹⁶⁷⁹ benämnes *Tym-sk*. Detta var den första Ryska by, som alltsedan afresan ifrån nedra-Lumpokolsk ❖ anträffades wid stora Ob. Efter en här uthvilad natt¹⁶⁸⁰ fortsatte wi resan¹⁶⁸¹ framåt och nådde innan¹⁶⁸² kort ett Ryskt fiske-läge, bestående af minst tjugo jurt.¹⁶⁸³ Dessa woro utan all ordning kringströdda på ett widsträckt sandfält inwid flodstranden. Bland deras antal funnos ej tvenne, som hade warit den ena den andra lik. Somliga woro runda, andra fyrkantiga, andra åter pyramid- eller chon-formiga, men de flesta hade ingen regelbunden¹⁶⁸⁴ form. De woro såsom wanligt sammanfogade af näfver, men så illa uppförda, att höstens stormar icke allenast hade plattat och nedböjt dem, utan till och med lösdrifvit stycken af deras wäggar. ❖ Till storleken woro [de] så beskaffade, att man fyrfota¹⁶⁸⁵ måste bana sig wägen genom dörren och in uti den nödgades¹⁶⁸⁶ iaktaga en sittande eller liggande ställning. Näfver[-]jurtorna¹⁶⁸⁷ tillhörde dels Samoieder dels Wasjuganska Ostjaker, hvilka den yttersta nöden twungit att träda i en förhatlig sold hos fiske-lägets¹⁶⁸⁸ innehafware, som sades wara en köpman i Narym. Högt öfwer dessa jurt reste sig i¹⁶⁸⁹ form af pyramid en colossal boning¹⁶⁹⁰, sammanfogad af hö och wideqviSTAR samt¹⁶⁹¹ öfwertäckt med mull. Här residerade höfdingen öfwer de tjugo tälten – en man, som juST nu med långsamma steg mäter det wid❖sträckta fältet, bärande en knölpåk i handen. Att han är Rysse,

- 1675 *Samoieder* || Ostjaker
 1676 *jurt* [...] *sig* || jurt och lifnära sig
 1677 *ofvanom* || ofvanf[öre]
 1678 *Tym-floden i* || Tym-floden. By[n]
 1679 Mscr: kyrkan
 1680 Bergstadi: "Vårt sista nattläger hade vi uti byn Tymskaja, dit vi ankommo den 4 dennes [n. st.] om aftonen. Följande morgon fingo vi uppvaktning af byns Prest, hvilken var högeligen flat deröfver, att vi föregående dag hade sett honom splitterfull följa till stranden tvenne andra prester, de der besökte honom. Han fann sig särdeles smickrad deröfver att vi bjödo honom kaffe, en sällsynt raritet här på orten." Rancken 1884: 63.
 1681 *resan* || 1. följ[ande] || 2. åter || 3. wår resa || 4. oafbrutet
 1682 *innan kort* || efter
 1683 *jurt*. || ~ Wi wilja egna åt dem ett ögonblicks uppmärksamhet.
 1684 *regelbunden* || bestämd
 1685 *fyrfota* [...] *dörren* || endast krypande kunde inträda
 1686 *nödgades* || alltid ~
 1687 *Näfver-/jurtorna*
 1688 *fiske-lägets* || någon
 1689 *i* [...] *colossal* || midt på det öppna fältet en hög
 1690 *boning* || jurt
 1691 *samt* || och

- 1692 *hvilka* [...] *uppförda* || med väggar
 1693 *åter* || en
 1694 *sitta* [...] *skjortärmar* || <svettas> i
 varma fårskinns-pelsar
 1695 *ett* [...] *helgonbilder* || en helgonbild
 1696 *bättre* || 1. warmare, skönare || 2.
 warmare och
 1697 *i* [...] *föredraga* || föredraga
 1698 *sofwa* || här
 1699 stads-/gemak
 1700 *Detta* [...] *luft* || Hwad mig beträffar,
 saknade jag här frisk luft i synner-
 h[et]
 1701 *den* [...] *kraf* || om menniskan
 1702 *hastar han* || skyndar han sig att
 1703 *beskydd* || ~ och förfogar sig ut på
 fria-fältet i det fria
 1704 *vilja* [...] *det* || låt oss ännu kasta en
 flyktig blick deröfver på den

kunna wi sluta af det yfviga skägget och den blå uniformen. Wid sidan af hans hotelle står en lång rad magaziner, hvilka¹⁶⁹² jemväl voro uppförda af hö och samman-flätade widen. På ett litet afstånd ifrån dem ser man åter¹⁶⁹³ en boning, hvaraf endast taket höjer sig öfver jordytan. Trappsteg leda ned i den underjordiska boningen, låtom oss träda derin på ett ögonblick. – Wälkommen, mycket wälkommen! helsar oss med en mun ett talrikt gille af lustiga bröder, förmodligen handelsdrängar, som sitta¹⁶⁹⁴ i brokiga skjortärmar kring ett rykande thekök. ☞ Wården träder oss till möte med en ödmjuk bugning, leder oss i högbänk och tillreder en brasa, ej för wärmens, utan upplysningens skull. Med dess tillhjälp se wi, att hålan eger alla de beståndsdelar, som höra till en wäl beställd mennisko-boning. Här finnas alltså fyra väggar, fastän de bestå af rena mullen och äro belagda med ett tjockt lager af mögel; här finnes ett tak, som utvändigt är belagdt med torf; en spis, som är sammanfogad af hö och lera; en bänk, en dörr, ett¹⁶⁹⁵ antal helgonbilder m. m. Wår wård, fastän Rysse och stadsbo, försäkrar, att menniskan för sin trefnad ej behöfver en bättre¹⁶⁹⁶ boning än denna, och säger sig i¹⁶⁹⁷ wida mon föredraga att ☞ sofwa¹⁶⁹⁸ här med mättad mage, än ligga hungrande i ett stadsgemak¹⁶⁹⁹. Detta¹⁷⁰⁰ må ega sin sanning, men den¹⁷⁰¹ som utom bukens kraf äfven känner behof af ljus och frisk luft, så hastar¹⁷⁰² han med mig att antwarda jurten i sina helgons beskydd¹⁷⁰³.

☞ 328

☞ 329

Innan wi lemna fiskaläget, vilja¹⁷⁰⁴ wi med en flyktig blick öfverskåda det widsträckta fältet. Wi se här ett hwimmel af menniskor, tillhörande tre skillda nationer. Skåda Ryssen, der han yfves i sin warma fårskinns-pels och

- ☞ 330 spelar herre på täppan, ☞ medan Ostjaken och Samojuden i betryckta tjenares skepnad trippa fram med nedböjd nacke¹⁷⁰⁵ och krokiga knän. Äfven bland Ryssar warseblifva wi herrar och tjenare, men icke ens under trälldomens ok förnekar sig Ryssens glada lynne. I ungdomligt öfvermod ilar han lik en wådelld öfver fältet, hoppar, wäsnas¹⁷⁰⁶ och förför sig på allt som träffade honom på vägen. För¹⁷⁰⁷ hvarje mötande kamrat eger han alltid ett skälmsstycke i beredskap. Den trumpna infödingen går han såsom¹⁷⁰⁸ en bröms städse på lifvet, ger hon[om] knuffar och sidohugg, röfvar hans
- ☞ 331 mössa och narrar den ☞ tungfotade gubb-människan att följa sig i tusende krumsprång ända till fältets ända. Här tages vår uppmärksamhet i anspråk af en grupp skröppliga qvinnor, träsiga barn och lurfviga hundar. Qvinnorna hafva dragit till denna aflägsna del af fältet med de smulor, som fallit från den rika mannens bord, bestående i all slags småfisk, som här rensas och upphänges till rökning. Barnungarna skrika likt hungrande korpar kring¹⁷⁰⁹ bytet och hundarna instämna med¹⁷¹⁰ full hals i den oharmoniska concerten. På en annan punkt af fältet deltaga de sistnämnda såsom sekundanter i en strid, der Samojud-ungarna¹⁷¹¹ pröfva styrka af hvarandras peruker. ☞ Striden¹⁷¹² är i det hela taget en lek, men detta tyckas secundanterna ej begripa. Äldre¹⁷¹³ personer äro¹⁷¹⁴ införlifvade i brottningar och andra manligare lekar. Somliga förlusta sig¹⁷¹⁵ bakom tält-knutarna med durak¹⁷¹⁶ och fem kort. Sånger ljuda rundt omkring fältet, och harmonicans toner äro här lika ☞ hemmastadda, som på gatorna i Moskwá, P[eters]burg och Kasan.
- ☞ 333

Wid afresan ifrån fiskaläget war skymningen redan förhanden och ett¹⁷¹⁷ owäder i

- 1705 *nacke* || od
 1706 *wäsnas* || sjunger och <----kas>
 1707 *För [...]* *alltid* || Möter han en Ostj[a-kisk] kamrat på fältet, wips han har
 1708 *såsom* || lik[som]
 1709 *kring* || <---->
 1710 *med* || i
 1711 *Samojud-ungarna* || Samojuder[ne]
 1712 *Striden [...]* *kort* || 1. Striden är i det || 2. Äldre personer se wi ingenstädes hår i hop med hvarandra; men || 3. Striden är i det hela taget en lek, men detta tyckas sekundanterna icke begripa. Äldre personer se wi ingenstädes hår i hop med hvarandra; de förlusta sig mest bakom tältknutarna med durak och femkort. || 4. Äfven äldre personer se wi öfv här och der hår i hop med hvarandra
 1713 *Äldre* || Äfven
 1714 *äro införlifvade* || se wi
 1715 *sig* || ~ äfven
 1716 *durak* || f[emkort]
 1717 *ett owäder* || s[tormen]

- 1718 *regnet* || <-->
 1719 *den [...] andra* || 1. ~ || 2. oupphörligt
 1720 *stötte* || styrde
 1721 <löpa> || flyta
 1722 *flöt* || 1. ~ || 2. lopp
 1723 *den [...] dagen* || utan uppehåll
 1724 *Askinska* || Kanask[inska]
 1725 *redan tillförene* || i det föregående
 1726 Changes to the footnote:
 Hvad Stuckenberg || Ethymologi-
 en af ordet *Was* är mig obekant
 saknar all grund. || eger ingen
 grund. Tilläfventyrs är *Wasjogan*
 betyder [...] Gud || betyder Gud
 lärer *Wasjogan* || 1. skall Wa[sju-
 gan] || 2. Was[jugan]
 blir || är

☞ 334

antågande. Efter intaget the och slutad qvällsward låg jag länge waken i den mörka kajutan och lyssnade på stormens sus, på de brusande wågorna och regnet¹⁷¹⁸, som sqwala-
 de ned öfver däck. Derwid märkte jag, att bå-
 ten den¹⁷¹⁹ ena gången efter den andra stöt-
 te¹⁷²⁰ på grund. Oaktadt flera förnyade
 tillsägelser åt styrmannen att hålla längre ut
 från stranden, spordes dock ingen förbät-
 ring i vår färd. Man tager i slika fall sin till-
 flykt till strängare åtgärder, och dessa hade till
 påföljd, att båten började <löpa>¹⁷²¹ obehind-
 radt; men om den flöt¹⁷²² upp eller ned för flo-
 den kunde ingen i kajutan afgöra, och pilten i
 bakstammen yttrade på härom gjord förfrå-
 gan, att han nog wore karl att styra ut ifrån
 grund, men ej kunde rå för wind och wåg, all-
 raminst med orklösa qvinnor till roddare. Efter
 hållen rådplägning i kajutan beslöto wi att läg-
 ga i land och afbida owädrets öfvergång, hellst
 en af rodderskorna hade medtagit ett dibarn,
 som under en sådan natt ej kunde umbära sin
 moders wård. ☞ Sedan owädret rasat ut, fort-
 sattes resan den¹⁷²³ följande dagen i kallt och
 dimmigt wäder förbi de *Askinska*¹⁷²⁴, *Ka-
 raschinska*, *Iskinska* och *Kas'chenska* [jurtor-
 na]. Emot aftonen uppnåddes mynningen af
 den redan¹⁷²⁵ tillförene omnämnda floden
Wasjogan, Östj[akiska] *Elle-jogan*, stor flod,
 Samoj[ediska] *War-ki* (eg. *warg*, stor, och *ki*,
 flod).^{xlvi} ¹⁷²⁶ Såsom sjelfva namnet antyder, är

☞ 335

xlvi. Hvad Stuckenberg anför så wäl om bety-
 delsen af *Was* (stor), såsom *Torm* (liten) saknar all
 grund. Ordet *Torm* betyder i Östjakiskan *Gud* och
Wasjogan är sannolikt blott en Rysk förvridning
 af *Waijogan*, såsom Östj[akerne] benämna vid-
 sträckta *Tscheshabka*-grenen (se ned[an]). Annars
 lärer *Wasjogan* af Östjakerne på soml[iga] orter

Wasjugan en flod af mera än wanlig betydhet. Den tager sin upprinnelse ur de widsträckta¹⁷²⁷ Barabinzer-kärren, i trakten af *Mammutter* eller *Björn-sjön*^{xlvi}, och ✦ ej långt ifrån källorna af *Tui* och *Djemjanka*, h[*vil*]ka¹⁷²⁸ floder utfallande i Irtisch, samt *Jugan*, som eger sitt aflopp i Ob. Wasjugan säges wara mera än 600 verst lång, i sitt lopp mycket bugtig, lugn och öfwerallt farbar. Bland dess bifloder nämnas¹⁷²⁹: *K<w>enelka*, *Purelka*, *Njurelka* (Ostj. *Jargan-jogan* d. ä. Samojed-floden), *Halát* eller *Salat*, *Tscheshabka* (Sam.¹⁷³⁰ *Tschádschap-kí*, Ostj. *Wai-jógan*, d. ä. elg-floden) m. m. Såsom ofvanföre är omnämnd, bebos hela¹⁷³¹ detta flod-område af Ostjaker, med undantag af *Tscheshabka-grenen*¹⁷³², som innehafves af Samoieder. ✦ Wasjugans innewanare befinna ungefär på samma bildnings-grund med de Surgutska Ostjakerne. De bo i jurter med öppen spis, lifnära sig med¹⁷³³ jagt och fiskafänge¹⁷³⁴, leja sig för sommaren till arbete hos Ryska köpmän m. m. Wid pass 200 verst ofwanom flodens utlopp finnas en sedan äldre tider tillbaka uppbyggd kyrka, men ingen Preßt, ej heller någon Rysk colonie, utan blott några få Ostjak-jurter.

Ifrån mynningen af Wasjugan räknas endast 60 verst till Narym. Denna väg är talrikt befolkad med både Ryssar och Ostjaker, men deras boningar ligga ej wid all ✦ männas farwägen,¹⁷³⁵ utan efter wanligheten wid smärre

kallas *Watj-j[ugan]* d. ä. den smala jugan, i hvilken händ[else] ethymologien af det Ryska ordet blir ännu redigare.

xlvi. Detta är förmodligen samma sjö, som hos Stuckenb[erg] heter den *Wasjuganska*, ehuru den af sistnämnda förf[attare] är placerad på orätt ställe.

- 1727 *widsträckta Barabinzer-kärren* || ryktbara Barabinzer-kärren, hvilka både åt Ob och Irtisch skänka många tillflöden och <-->
 1728 *hka [...]* *utfallande* || som utfalla
 1729 *nämnas* || <må> ~
 1730 *Sam.* || Ostj.
 1731 *hela* || detta
 1732 *Tscheshabka-grenen* || *Tscheshabka*
 1733 *med* || mede[*lst*]
 1734 *fiska-/fänge*
 1735 *farwägen*, || ~ och de woro på närwarande årstid

- 1736 *utan* || ~ blott
 1737 *benämmt* || brännmärkt
 1738 *utanför* || wid
 1739 *uppnåddes* || ernådde[s]
 1740 *Octob.* || ~ efter en resa, <---->
 1741 Castrén 1847i: 1–32 and 1847j: 289–316 end here.

Bergstadi: “Samma dag om aftonen fingo vi uppvaktning af stadens Starschina, Petr Aleksejevitj Rodjukof. I dag på morgonen ankom till oss Sasadateln och Sjukhus-Smotriteln uti Uniform. Sednare gjorde vi en visit hos Aleksej Semenovitj Rodjukof, fader till Starschinan. Derefter fingo vi besök af Ivan Semenovitj Rodjukof.

Emedan Smotriteln bjudit oss uppå badstu, är det tid att sluta för denna gång.” Rancken 1884: 63.

After this, Bergstadi did not write until 5/17 Dec. but, despite this his entries are the only diary documentation we have of the period between October 1845 and March 1846. There is, however Castrén’s letter to Sjögren from Makovskoe, 3/15 April 1846, published as a travel report in the *Bulletin*, see Castrén 1847j: 316–320 and the volume of letters in this series. It is, therefore, worthwhile to quote or relate the main points of Bergstadi’s text here. First, he described their life in Narym:

“Uti Narym förlefde [vi] 68 dagar. Den hufvudsakligaste företeelse under hela denna långa tid var, att vi den 10 October flyttade till ett bättre kvarter hos Ivan Patritj, Rodjukoffs bokhållare. För öfrigt genomlefde vi inga stormande skiften, om man såsom sådant ej vill anse Aleksejs lömskhet emot oss. Denne man var nemligen af helt annan ull än Túpaljoff uti Surgut. På denna aflägsna ort hade han samma inflytande som denne uti Surgut, men hans

grenar och bifloder. Med undantag af Ryska byn *Iljina* anträffades här blott några provisoriskt uppförda jurter, bebodda ej af hela familjer, såsom i Surg[utskaj] afdelningen, utan¹⁷³⁶ af enskildta fiskare, hvilka blott för en kortare tid nedsatt sig wid flodbädden. Nejdén fortfor sålunda att vara wild och ouppodlad, liksom tillföre. Ingen ting røjde närheten af en åldrig stad, och det tycktes ingalunda vara utan ✿ skäl, som man benämmt¹⁷³⁷ sjelfva <hamnen> utanför¹⁷³⁸ Narym med namnet *Kamschatka*. Denna uppnåddes¹⁷³⁹ ändteligen d. 25 Septemb[er]/[7] Očtob[er]¹⁷⁴⁰ i hög tid, ty ett par dagar derefter låg hamnen frusen.¹⁷⁴¹

✿ 339

❖ 341 ❖

*Ortsnamn af Finsk upprinnelse**I Tobolska Gouvernementet.**Nurma*, af¹⁷⁴² *Nurmi*, fält.*Kara*, Sam[ojediska] *Xara* (flod) af harju, ås, jfr.*Karatsea*, en Sam[ojedisk] slägt*Saloma*, af salo och maa.*Pim*, af pimiä?*Ischim*, af iso maa*Iso*, stor (i Beres[owa])

❖ 342 ❖

*I Tomska Governem[entet]¹⁷⁴³**Ket*, af Sam. *kî* = *joki*

(Keke, af käki?)

Pitkä, en protok af Ob i trakten af Narym.

❖ 343 ❖

*I Jenisejska Governem[entet]*1. *Kem* = Jenisej.2. *Kem*, en biflod till Jenisej*Kemtschug*, en biflod till Tschulym.*Sym*, jfr. Fin. *Simo*.*Meso* F. *mesa*, utfaller i Tas.*Jaga*¹⁷⁴⁴, S. *jaha*, F. *joki* en by och flod på Minus[inska] vägen

❖ 344 ❖

*I Minusinska kretsen**Oja*, flod*Ijus*, *Ija* m. m. jfr. Finn. *ii* (*Iijoki*, *waara*, *järwi*).

❖ B2 ❖ Surgut och Nar[ym] äro ungefär tvenne lika storheter, begge

Krasnojarsk och Tomsk äro tvenne bland Sib[i-riens]s notabiliteter

character var sämre än dennes. Ut i allt ville han visa sin viktighet, och att han verkligen ägde en särdeles magt syntes deraf, att han kallades Narymska Gouvernören. Ut i staden hade han snart sagdt en oinskränkt magt, hvilken ännu ökades derigenom, att hans son blifvit utvald till Starschina. [...] Med denne mäktige man råkade vi snart i delo, ty han bedrog oss vid ett uppköp af mjöl, hvarföre vi framdeles köpte allt hos Tataren Mamét. Detta lærer bragt Aleksej uti eld och lågor, ty sedan denna tid ledo vi stor smäleik af stadens innevånare. Så retade de på oss hundar då vi vandrade på gatorne och drefvo i allt ett fullkomligt pöbelspel med oss. Alla Tschinovnikar drogo sin hand ifrån oss, ty så befallte Aleksej, hos hvilken de hvarje söndag gjorde sin uppvaktning. Det enda undantag gjorde Smatriteln, hvilken fortfarande bjöd oss på badstuga, samt trakterade oss med rofvor, potäter, snus, bläck och pennor. Skada blott att Gubben söp för mycket, hvilket ådrog honom längre fram en sjukdom, som hindrade oss att stå i fortfarande kommunikation med honom. Han kunde ej tåla Aleksej och var därför af alla djupt föraktad. – Sasädateln blef snart genom Aleksejs åtgärd afsatt, och i hans ställe kom en Polack, hvilken ej en enda gång besökte oss. Läkarn var en Lukas, hvilken man hellst ville vara qvitt. Den enda, hos hvilken vi hela tiden gingo, var Mamet, den der onekligen var den mest flärdlösa och redliga karl uti hela staden. Af honom köpte vi allt som behöfdes: socker, thée, kaffe, mjöl o. s. v. Sednare besökte vi äfven Ivan Semenovitj, hvilken hela tiden hållit sig i godt förstånd med oss. Han ägde ett godt bibliothek, hvilket vi högst

gera begagnade, och här las jag för första gången Bulgarins arbeten. Af honom bekommo vi äfven fisk, samt till läns Sibirskij Västnik och en Vojlok för resan.” Rancken 1884: 64–65.

Faddej Venediktovič Bulgarin or Jan Tadeusz Bułharyn (1789–1859) was a Polish-born Russian journalist and writer, known as a conservative and promoter of the idea of ‘Orthodoxy, Monarchy and Nationality’ advocated by S. S. Uvarov. Федута 2006; Terras 1991: 191. *Сибирскій вѣстникъ* was a journal published in St Petersburg by Grigorij Ivanovič Spasskij (1784–1864) in 1818–1824, and under the title of *Азіатскій вѣстникъ* in 1825–1827. It also contained articles on the history and prehistory of Siberia. Анисимов 2009. See also Castrén 2017a: 95.

Bergstadi continued: “Länge stodo vi i spändt förhållande till Aleksej, hvilket gjorde oss detsamma, ty vårt arbete var ändock vår enda fröjd, och deri hade vi kunnat blifva störda i fall vi varit nödsakade att fortfarande emottaga och besvara visiter. Den enda förtret var, att till all olycka mina pantalonger, hvilka redan uti Surgut spruckit vid knäet och nu uti Narym reparerats, vid en Namnsdagsfest hos Ivan Rodjukof åter sprucko. Detta bemärktes väl endast af gamla Sasädateln men inom några minuter efter vår bortgång var det allom bekant, såsom jag sednare erfor. Att schikanera en annan är Ryssens högsta fröjd. Denna lust hade till följd, att Starschinnan följande dag fordrade mitt pass, hvilket sedan afresan ifrån Tobolsk ovidrördt legat uti min kappsäck.

Ändtligen fick Aleksej på Sävernaja ptjela läsa en kort relation om vår resa. Hvad alla dokumenter ifrån högsta ort ej verkat, det verkade

några rader på Ptjela. Sedan gjorde han många försök att närma sig, gjorde till och med en uppvaktning med läkaren och gamla Sasädateln. Dock vi gingo ej en enda gång mera till honom. – [...]

Vår värd Ivan Patritj var en grobian. Uppretad af Rodjukof pungslog han oss för rum, ljus och matlagning 99 Rubel. Maten köpte vi sjelf, och hans värda gemål, Alexandra Feodorovna visste att häri se sig till godo. [...] Socker och théaskarne måste idkeligen fyllas ånyo, och då hon brände kaffe, behöll hon $\frac{3}{4}$ för egen räkning. [...] Gumman var för öfrigt en stor pfiffica, hvilket just också bevisas deraf, att hon kunde stjäla så mäterligt. [...] Litet haffsig var hon, hvarföre vi gerna sågo, att hennes fosterdotter Marfa tillredde maten under de många dagar då Mutter var på kalas eller annars supit sig full.” Rancken 1884: 65–67.

Сѣверная пчела was a political and literary newspaper in St Petersburg, founded by F.V. Bulgarin and published in 1825–1864. It emphasized especially loyalty to the throne. Большая российская энциклопедия 29: 629 [Северная пчела].

The governor of the Governorate of Tomsk also visited Narym while Castrén and Bergstadi were there. Rancken 1884: 67.

On 1/13 Dec. Castrén and Bergstadi left Narym (see Castrén’s letter to Rabbe, 1/13 Dec. 1845, in the volume of letters in this series and Castrén 1847c), arriving in Togur on 4/16 Dec. The town is situated where the River Ket’ joins the Ob’ at N58°21’34” E82°50’11”. “[...] vi togo in hos Wachtern Evlantij Ivanovitj Nestorof, hvilken vi genom Maméts föranstaltande träffat uti staden [Narym]. Ehuru han ännu kvarblef der efter oss, blefvo vi

dock hyggligt emottagna af hans hustru. – [...] Wachtern höll Obivatelskaja kvartira, och det uppläts naturligtvis åt oss. Det utgjordes af en sal med 3 stora fenster i gafveln [...]

Vårt rum var stort och vackert, men dess stora fel var det, att vara kallt. Isynnerhet var golfdraget alldeles odrägligt då vinden blåste ifrån brinken. Då måste man med storstofilor skydda sig emot kölden, ty åtminstone om morgonen stelnade fotbladen och smalbenen till is. Ehuru mycket vi än sökte skydda oss emot köldens menliga inverkan kunde vi dock ej hindra, att fötterna ledo af ett starkt rheumatiskt sendrag. För att helst litet upphäfvä verkan deraf, började jag att gymnasticera. Sådant var också nödvändigt för mina öfverhandtagande hæmorrhoider och den dåliga matsmältning, hvaraf jag långa tider varit plågad. Castrén hade ett universalmedel emot allt detta onda, nemligen spatserturer. Sedan vistelsen i Surgut har jag upphört att på dem vara hans beständige följeslagare. Blott sällan vandrade jag med honom i Togur. Vanligtvis tågade jag genom byen ned till Ob och så förbi vårt kvarter C. till möte längs den lilla skogsväg, der han alltid spatserade. I byn ville han ej gå, ty han kunde ej tåla beständiga åkandet, hojtandet och skrikandet. – [...]

Vårt lif försiggick stilla och lugnt. Den enda omvexling deri gjorde Julen med sina prasadnikar. Dock var äfven detta buller mera inre än yttre, ty hufvudsakligast kände vi till följe af den feta maten häftiga revolutioner i magdepartementet. [...] Maten var i allmänhet god. Synnerligen måste man prisa soppan som ett non plus ultra. Snygghet och ordentlighet voro i allmänhet egenskaper, hvilka prydde vår värdinna. Dessutom måste

man beundra hennes fasthet och beständighet i karakteren, hennes flit och omtänksamhet. [...] Wachtern sjelf var mycket litet hemma, hvarmed vi voro synnerligen belätne, ty hans väsende var i allmänhet mindre behagligt. Hustrun deremot var en i allo älsklig qvinna, den der mycket väl sörjde för oss. Snatteri såg man ej i det huset, hvilket också ej väl kunde ske, då vi togo allt utaf dem sjelfva.” Rancken 1884: 67–70.

According to Bergstadi, Castrén was working on the Samoyedic dialects. “Bland tolkar var den onekligen intressantaste Semjon Karbin från Ketska skogsbygden. Af honom finga vi många intressanta upplysningar. Under de så kallade squalertimmarne berättade han oss med en vildes hela naivetet om Embetsmännens beteende emot Infödingarne, &c. lärariska saker. Åt denne man förärade jag ett par förbrukade byxonier jemte ruinerna af min röda sammets-schlafrock. –” Rancken 1884: 72.

Castrén and Bergstadi were still in Togur at least on 11/23 Jan. 1846. They continued from there to Molčanova near Tomsk (N57°34'55" E83°46'37") where they arrived on 16/28 Jan. after a journey of two days. The Governor had not sent a letter about their arrival and therefore they had to search for accommodation for a while, before they got two rooms on the upper floor of the tavern. Rancken 1884: 72; Castrén to Rabbe, 11/23 Jan. 1846 (see the volume of letters).

“Vårt kvarter är ej att skryta med. Castréns rum går någorlunda an, men mitt är ett fullkomligt kråkbo. På åratals har det ej blifvit bebodt af

någon menniska, utan endast begagnadt till förvaringsrum af potä-
ter, rofvor, kål och qvas. Med ett ord
det har begagnats till källare. Och en
källare är det, ty kölden och draget
deri äro så omenskliga, att jag aldrig
funnit dess like. Intet enda fönster
är helt och väggarne likasom golfvet
äro på otaliga ställen genomskin-
liga.” Rancken 1884: 73–74; see also
Castrén’s letter to Rabbe, 5/17 March
1846, in the volume of letters in this
series. The letter has originally been
published as Castrén 1846d.

“Medan vi varit här, hafva alla Na-
rymare rest till Irbit, men endast Ma-
mét besökte oss. Detsamma gjorde Lä-
karen, hvilken i enskilda angelägen-
heter gjorde en resa till Tomsk. Dess-
utom hade vi besök af en Polack och
en Tysk, hvardera i tjenst hos Pochljäf-
skij, Ångbåtsredaren i Tomsk. [...]

Till vår umgängeskrets härstä-
des hör Presten, en enkel och flärdlös
man, samt Povärennij, hvilken genom
ett anständigt väsende fördelaktigt ut-
märker sig framför sina gelikar. Dock
hafva vi mest lefvat för oss sjelfva. –

Maten hafva vi här, likasom uti
Narym, sjelfve uppköpt, hvarvid
dock den skilnad egt rum, att upp-
köparene här föga eller intet stulit.
Vårt hufvudsakliga mål är middagen.
Till den hör vanligen fisk med potä-
ter, köttsoffa och mannagryns-gröt.
Endast undantagsvis äta vi vattsop-
pa. Morgon och qväll nöja vi oss med
smörgås.” Rancken 1884: 76–77.

Castrén and Bergstadi left Molčā-
nova on 27 Feb./11 March via Nikola-
evsk (on the River Šegarka running
into the Ob’ at N57°21’0” E83°58’0”),
Kornouxovo (28 Feb./12 March), Ti-
gildjaevo and Eušta (1/13 March) for
Tomsk where they arrived on 2/14
March. Rancken 1884: 77–80; see
also Castrén’s letters to Rabbe 11/23

Jan. 1846 and 5/17 March 1846 in the
volume of letters in this series and
Castrén 1847b.

“Men intressantast var mötet
med vår gamla bekanta f. d. Sasäda-
teln uti Narym. Gubben lefde som
förr inskränkt, tog sig dagligen sina
vanliga klunkar[,] befann sig följak-
teligen väl [...]

Castrén afsände till Petersburg
en hel samling af Ostjakiska jagtred-
skap, för hvilka han hade tusende
bestyr och besvärligheter. Föröfrigt
hade han att göra med Guvernören,
hvilken äfven bjöd honom på mid-
dag, samt vid afresan trakterade oss
med franska bullor och finskt smör.”
Rancken 1884: 80–81.

They left Tomsk on 6/18 March
and arrived in Ačinsk on Satur-
day, 9/21 March. The latter date also
proves that Bergstadi gave the dates
according to the Gregorian calendar.

“Om Söndagen skulle vi afresa och
skickade derföre redan tidigt på mor-
gonen en karl till Postkontoret för att
fordra hästar, men emedan Posterna
ifrån Tomsk och Krasnojarsk hvarde-
ra voro i farvattnet, kunde inga hä-
star för denna dag erhållas. C. gick
derpå till Semskej Sudd [земский
суд], förevisade sina papper och er-
höll genast löfte om Semska hästar.
Knappt hemkommen fann han dessa
redan på gården. Men nu hade för
en stund sedan en Gensdarm-Officer
ankommit till staden. Denne gjorde
också anspråk på hästarne, men då
C. häftigt pockade på sina rättigheter,
gaf denne med och hästarne spändes
redan för vår släda. Men medan det-
ta föregick, kommer i flygande fläng
en Sikter ifrån Sudden och säger, att
desse hästar tillkomme Officeren och
att vi genast skulle erhålla andra. Det-
ta tilldrog sig kl. 10 före middagen.
Vi vänta och vänta, men inga hästar

synas till. Kl. 12 går C. ånyo till Sudden och nu lofvas åter hästar med det första. Man hade skickat efter dem till en närbelägen by och af sådan orsak hade de dröjt så länge. Tiden förflyter dock utan att några hästar ankomma. Då går C. åter kl. 3 till ort och ställe och hotar att anföra klagomål direkte till Petersburg. Detta verkar, och kl. 4 erhålla vi ändteligen hästar. Orsaken till hela trakasseriet var helt enkelt den, att Officeren hade skickat sin betjent till Sudden med en 5 Rubels sedel. Han kände sitt folk. –” After stopping in a nearby village to interview Kačinsk Tatars, Castrén and Bergstadi arrived in Krasnojarsk on the next day, 11/23 March.

“Derefter begåfvo vi ned till Polisen, hvarifrån en kosack beordrades att föra oss till kronoqvarteret. Detta var särdeles lysande och grannt, men värdsfolket visade genast hvad vi hade att vänta, ty omedelbart efter vår ankomst tillstängdes alla dörrar till deras egna rum och vi stodo alldeles öfvergifna i de präktiga gemaken. Sedan vi genomläst den rika skörden ifrån Posten, begåfvo vi oss ut för att helst med några munsbitar stilla hungern i våra fastande magor. Snart var en god middag inkaminerad och vi återvände till qvarteret. Men här mötte oss den sorgliga upptäckt, att värdsfolket öppnat spjellen för att med köld utjaga de ovälkomna gästerna. Under sådana förhållanden var ingen trefnad att påräkna, hvarföre vi åter begåfvo oss till samma ställe, der vi ätit middag, och ackorderade oss mat, qvarter och uppspassning för silfverrubel per lurjus i dygnet. Detta kunde synas dyrt, men var det ingalunda för härvarande förhållanden.” Rancken 1884: 83–86.

“I K. gjorde vi ett intressant besök. Det var hos ett gammalt par, föräldrar

till en Fru Jakobovitsch, hvilken C. under sin förra resa träffat uti Ischma, och hvilken han aldrig kunnat nog prisa för dess ovanliga bildning, för dess älskvärdhet, för dess ljufva och barnsliga väsende. Redan första dagen efterfrågade vi uti Gostinnoi dvor om de kunde lemna oss några upplysningar angående de gamle. En beskedlig borgare gaf oss ock genast alla nödiga underrättelser om dem. Efter erhållandet af dessa ämnade vi endera dagen begifva oss till dem, men innan vi hunnit utföra denna plan, fingo vi redan besök af Gubben, en ärevördig gråhårsman. Nu hände nemligen så besynnerligt, att just samma [dag?] då vi ankommo till staden, ett bref ankom ifrån deras dotter, hvilken underrättade dem derom, att C. under sin resa skulle besöka Krasnojarsk. Sådant hade hon inhemtat ur de allmänna Tidningarne. Tillika erhöll Gubben den underrättelse, att Resande Herrar uti Gostinnoj förfrågat sig angående honom. Han kunde ej tvifla att det var mannen qvestionis, och derföre begaf han sig genast till Polisen för att efterfråga vårt qvarter. Gubben kom och glädjen öfver mötet var på hvardera sidor stor. Vi gingo samma dag till de gamle och tillbragte hos dem en högst treflig afton. För dem var det ett stort nöje att af C. efterfråga de minsta omständigheter angående deras måg och dotter, och C. kunde gifva dem godt besked, ty han hade i två månaders tid lefvat dageligen i deras sällskap. Likaså var det åter för C. roligt att erhålla underrättelse om deras sednare öden. – Dessa gamla voro deporterade ifrån Moskovska Guvernementet, der de varit slafvar hos en Adelsman. Här

hade de förvärfvat sig allmän aktning genom sitt vackra och hedrande uppförande. [...]

C. gjorde sin uppvaktning hos Guvernören, och var af honom bjuden på middag. Jag deremot gick ut blott för att spatsera och jemte C. uppköpa för resan nödvändiga saker, såsom: socker, kaffe, thé, sviskon, russin, gryn, mjöl o. s. v.” Rancken 1884: 88–89.

Mrs Jakubovič was the wife of the local police chief of İzma. Castrén lived in their house while doing research in the village in April 1843. See Castrén’s letter to Sjögren, 3/15 Apr. 1846 in the volume of letters.

On 16/28 March, the travellers continued from Krasnojarsk. “Emedan vägen till första stantsien var alldeles bar, måste släden fastbindas öfver underredet till en vanlig Tarantas. Härigenom kommo vi att sitta på en ovanlig hög ståndpunkt, hvilken var temmeligen halsbrytande på en gropig väg och dertill under en kolmörk natt. Utan några obehagliga äfventyr kommo vi dock midnattstiden till den första stantsien, der vi hvilade oss till morgonen. Derifrån framåt var föret klingande godt. [...] Den [19/]31 Mars ankommo vi till Jenisejsk, der oss anvisades kvarter hos Handlanden Sorokin. Denne var en infödd Kirgis, ehuru numera alldeles förryskad. Han var kyrkovärd [...] Vårt första besök gällde Okruschnij Natjalnik, hvilken gaf oss audiens med en ministers hela värdighet. Sedan han dock genomsett våra papper, bevisade han oss den största artighet. Hos honom lärde vi känna en Tysk Läkare, Schultz, ifrån Kurland. [...] En annan Tysk, Zschwicker, som var Bergsofficer, lärde vi äfven känna. Denne var en utomordentligen god och älskvärd man, men hade det felet

att smått kröka på armen. [...] Vidare voro vi hos Ispravniken och en Rysk bergsofficer vid namn Karpinskij. Denne var en utomordentligen bildad man och till sitt väsende en af de bästa Ryssar. –

Uti Jenisejsk förlefde vi hela tiden i ett ständigt hvimmel. Middag och qväll tillbragte vi alltid hos någon af de besagde Herrar.” Rancken 1884: 89–91.

After this, Castrén and Bergstadi travelled separately in the surroundings of Enisejsk: Castrén left for Makovskij and Bergstadi for Anciferovo on 24 March/5 April. Bergstadi collected material on the Ket language, with *Michaila Leäbenkoff* as his informant. Makovskoe is situated 90 versts west of Enisejsk at N58°11'12" E90°52'43". Rancken 1884: 91, 98; Castrén’s letters to Lönnrot, 20 March/1 Apr. 1846 and Sjögren, 3/15 Apr. 1846 (see the volume of letters in this series).

“Under denna bedröfvansens tid [Bergstadi’s hosts in Anciferovo were ill] erhöill jag af C. den 1 Maj ett paquet med Tidningar [...] Af Saima medföljde den fatala N:ro 4, deri jag fick mig på pelsen. Uti ett medföljande långt bref [uttalade C.] sitt missnöje öfver den kompromettering, som offentligen vederfarits mig och lofvade högtidligen gifva mig upprättelse inför Allmänheten. Hela brevet andades en vänskaplighet och värme, som C. aldrig förut visat mig. Den lilla skymfen hade under andra förhållanden kännits måhända tung nog, men Castréns grannlagenhet gjorde, att jag nu ej ens kom mig att reflektera deröfver. Uti brevet klagade C. öfver sin dåliga helsa, och det i ordalag, som gáfvo anledning att befara det värsta. Läkare-eleven, som hitkommit för Maria Nikolajewnas

skuld, återreste till staden samma afton. Jag gjorde honom sällskap. [...] Uti Ust-Kem åtskiljdes vi. Han for till staden och jag till Jelanska Volosten, belägen vid vägen till Mákowskij. [...] Mot aftonen ankom jag till Jelansk, [...] Jag var villrådlig, antingen jag borde sjelf fortsätta resan till Makovskij eller ditsända en ridande express, för att inhemta närmare underrättelser om Castréns helsotillstånd. Men snart blef jag befriad af denna tvehågsenhet, ty då jag håll på att bereda mig till hvila, kommer Castrén intågande. Han var blek och förstörd efter den utmattande färden. Följande dagen var han dock bättre och mente, att han småningom kunde stå sig här på egen hand. Emedan också jag för min del var angelägen om att fortsätta mina studier uti Anzyferova, blef det beramad, att jag ännu samma dag skulle anträda återresan. [...]

Några dagar efter min återkomst erhöj jag den [25 Apr./] 7 Maj) åter en försändning ifrån Castrén. Han underrättade mig om, att hans sjukdom haft en krisis, hvilken lyktats sålunda, att hufvud, ögon, öron och tänder nu vore angrepna af en häftig fluss." Rancken 1884: 100–102.

"Jelansk" means Jalan at N58°21'14" E91°50'40".

Parts of Castrén's letter to Fabian Collan of 1/13 Nov. 1845 (see the volume of letters in this series) were published in *Saima* 4/1846, with a postscript most probably by J.V. Snellman: "För ett bevis på detta sistnämnda förhållande [= general indifference towards linguistic studies] räknar C. med skäl de svårigheter, han haft vid att vinna ett biträde för sina arbeten. Hans nuvarande följeslagare Herr Bergstadi är äfven sinnad att i vår eller sommar återvända från Sibirien och begifva sig till Kasan, hvarest B.

hoppas, i kretsen af dervarande Finnar, kunna öfvervinna den hemsjuka, som nu lärer plåga honom. Detta är högligen att beklaga, ehuru väl men gerna medger, att det fordras härdadt mot att bära de mödor och försakelser, hvilka irrfärder sådane som Castréns göra nödvändiga. Säkert skulle dock C. icke länge blifva utan en deltagare i sina mödor, om blott de förkunskaper vore allmännare, hvilka erfordras för ett verksammare deltagande i hans arbeten. Men äfven nu bör man hoppas, att mången ung landsman skall eftersträfva äran och det goda medvetandet af, att hafva delat sträfvan, för vetenskapen och fäderneslandet så betydelsefulla som Castréns." *Saima* 4/1846: Resor för Finsk Språkforskning.

A comment by Castrén was published in *Saima* No. 27/1846: Från Dr. Castrén. It is an extract of Castrén's letter to Fabian Collan, 8/20 May 1846. See the volume of letters in this series.

Bergstadi left Anciferovo for Enisejsk on 10/22 May and arrived there on the next day, in order to continue with Castrén to the north. By then, Castrén had been in Enisejsk for a few days (see the letter cited above). "Uti Polisen fick jag uppgift på Castréns kvarter. Han bebodde ett vackert hôtel hos Borgaren Tjernsushoff. Kort efter min ankomst fingo vi besök af herr Sabludski, en deporterad Polack, hvilken talade Tyska såsom en mästare. Med honom gingo vi ut. att spatsera och besågo derunder en mängd båtar, hvilke voro utbudna till salu. – Följande morgon gingo vi ut för att besöka Okrushnij, men emedan denne ej var hemma, beslöto vi att par curiositée göra en visit hos den mäktige

Guldsökaren Solovjoff, af hvilken C. ofta blifvit inbjuden. Här funno vi stadens hela haute volée församlad. Till en början blefvo vi trakterade med en frukost, hvarvid Champagnen flödade i strömmar. Vidare blefvo vi kvarbjudne till middagen, hvilken var enkel och anspråkslös men läcker och delicat. [...]

De följande dagarne sutto vi mest hemma eller gjorde blott korta besök hos några af stadens Herrar, såsom: Ispravniken, Postmästaren, Skolinspektorn och en yngre broder till Karpinski. Deremot hade vi dageliga besök af ofvannämnda Sabludski och en annan deporterad Polack vid namn Hildebrandt, hvilken var Skrifvare vid Bjelska Volosten. Denne är en vacker och ståtelig ung man, den der för rabulistiska idéer blifvit hitsänd 1838 från Universitetet i Dorpat, der han studerade.” Rancken 1884: 105–108.

The *Hildebrandt* they met was Carl Hildebrand (b. 1815) who had studied economics at the University of Dorpat/Tartu in 1837–1838. In Siberia he became “Tischvorsteher in der 1. Abtheilung der Oberverwaltung des östlichen Sibiriens”, but later he could return to Poland and lived as an estate owner there. Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat No. 3759.

“Då C. uppvaktade Guvernören i Krasnojarsk, hade denne tillkännagifvit, att C. uti Jenisejsk skulle erhålla en kosack. Detta mundtliga löfte hade C. omnämnt till Okrushnij och denne hade visat sig mycket beredvillig att uppfylla detsamma. Men nu lärer han hafva väntat, att C. något mera skulle krusa och kurtisera, och då C., såsom dokumenterad Akademisk Resande, ej just hade lust att på minsta vis gifva efter af sin

✠ B3 ✠ Madschar = Baschkat. (<-----> s[amman]hänga m[e]d dem)

Ugren = unger (se Finl, Estn.)

– Släktskapen emellan Tschu[derne] och Tat[arerna] bevisar ej sl[äp]tskap emellan Finnar och Tat[arer] (Crit[ique] af Rask).

– *Hun* och *Suomi*.

– Emedan Hun-chan förekomma i den Mong[oliska] Tat[ar-]historien, är det intet tvifvel, att Hunnerna d[eri]fr[ån] utgått.

– *Kymyn* – *Kung* – *Kun*, m[enni]ska Mong[oliska] *Kup*, *Narym*

– 77 språk i werlden

– Sofva på ugn med fruktan att falla. Jag skulle kunna säga dig, huru det är att sofva på ugn.

– Föga uträkning att stjåla hustrur, ty presten tar i slikt fall tiondet af brudskatten

– Wäderlek får ej förespås

– När jag kom till Krasnoj[arsk], war det mitt första [uppgift] att uppsöka []. <Han> stillade upproret i Ischma¹⁷⁴⁵.

– M[enni]skan blir det mera kräsmage, ju längre han lefver (*Tscher*) den Ketska <----->

– En svart ko med svart tunga – Negrer (läkares indication)

– Tunguser, Tatarer, Samojeder etc. De deport[erade] och Sibirjaker (мы россияне не <-->).

– I Tomsk köpte en nagaika – vägen säker? (Tomsk) Jag lemna d[e]tta sorgl[iga] folk för att betr[äda] den stad, Дѣлай, что хочеть!

100 vadar brännvin på en dag

Kuai, själ, Ob.

B4

Företal¹⁷⁴⁶

Irt[ischska] dial[ecten] mest bildad, mest ord – mindre gramm[atikaliska] egenheter, *d*, *t* försv[unnit] bland bokst[äfverna]

Det språk, hvars grammatik <---> här bl[ifvit] i korthet behandlad, tillhör¹⁷⁴⁷ den Finska språk-st[ammen] och utgör jemte Vogul[iskan]¹⁷⁴⁸ en särskild klass, som blifvit benämnd den *Ugriska*. Till <--- den> har wanl[igen] äfven bl[ifvit] räknad Ungerskan, men

Ostj[akiskan] och Vog[uliskan] äro deremot att betr[akta] sås. dial[ecten] af h[varan]dra. Bland de öfriga klasserna¹⁷⁴⁹ af den Finska språk-st[ammen] <kommer¹⁷⁵⁰ --- Tschere-miss[iskan]> samt den Permska.

Gens Ostjarorum är bosatt hvar? dess dialecter <---> försök det första

Vocalerna De dunkla ljuden <afgå> till *bl*. Sjögrens ex[empel] har¹⁷⁵¹ jag ej velat följa, emedan jag saknat för ringa kännedom af språket.

Winnen, wann, gewonnen.¹⁷⁵²

värdighet, blef Okrushnij dag ifrån dag alltmera fårdig och förnäm, samt gjorde den ena invändningen efter den andra emot Castréns lag-enliga fordringar. Isynnerhet blef han krånglig i fråga om Kosacken, och gaf efter många räfaktiga om-svep ändteligen det bestämda svar, att ingen sådan kunde Castréns räkning utkommenderas. Sedan denna dag voro de skilda vänner. –

Under vistelsen i staden uppköpte C. allt för resan nödvändig och för 60 Rubel en stark resbåt. Ehuru det ej anstår Embetsmän i Sibirien att resa uti öppen båt, riskerade vi dock vår ära uti detta afseende mot nöjet att obehindradt kunna beskåda floden och dess stränder. För sakerne hade vi tillräckligt bastmattor och för oss sjelfva ett stort och ypperligt Kirgisiskt filttäcke, ett varmt och ogenomträngligt skydd emot nattkyllan och regnet. –” Rancken 1884: 110. (TS)

1742 *af* || f<-->

1743 Sic.

1744 *Jaga* || *Minus[iniska] kretsen* ¶ ~

1745 Here, Castrén appears to mean the Ižma peasant revolt of 1833–1838 against road-building duties and other heavy natural taxes. История Ижмы, <http://www.old.izhma.ru/history/>. (TS)

1746 This is a draft for the foreword to the Khanty grammar. Cf. Castrén 2018b: 41–45.

1747 *tillhör* || utgör

1748 *Vogul* || ~ och Ungerskan

1749 *klasserna* || språk--

1750 <*kommer*> || närma sig

1751 *har* || M

1752 The following page of the mscr book (p. 5–6 from the end) has been torn out so that only a narrow strip with some individual letters has been preserved.

- 1753 Castrén's travels in 1845–1849. The list must have been composed after the return to Helsinki. Cf. the numbers in KK Coll. 539.31.2 (see p. 1126), where the total distance from Helsinki to Turuxansk is 436 versts shorter than here.
- 1754 Ačinsk is situated at N56°15'10" E90°29'29". In Castrén's time it was a district town of slightly over 2,000 inhabitants. Статистическія таблицы: 12. (TS)
- 1755 In Ust'-Abakanskoe (present-day Abakan) at N53°43'17" E91°27'45".
- 1756 In the village of Ust'-Es', at the mouth of the River Es', N52°56'54" E90°15'4". Aspelin 1901: 29. (TS)
- 1757 On the River Abakan. Мамышева 2009: 187. (TS)
- 1758 Šušenskoe is on the Enisej at N53°20'0" E91°56'0". (TS)
- 1759 Tes' is on the River Tuba at N53°52'6" E92°11'12". (TS)

7	Ifrån H[elsing]fors till Tobolsk ¹⁷⁵³	3,415
	Ifrån Tobolsk till Surgut	862
	Ifr. Surg[ut] till Narym (med omvägar)	800
	Ifr. Narym till Tomsk	470.
	Ifr. Tomsk till Krasnojarsk	552
	Ifr. Krasnojarsk till Jeniseisk	330.
	Ifr. Jeniseisk till Makowskij	90
	Ifr. Makowsk[ij] till Jeniseisk	90
	Ifrån Jenisejsk till Turuchansk	1084
	Ifr. Turuchansk till Dudinka	567
	Ifrån Dudinka till Tolštoj Nos	250
	Ifr. Tolštoj Nos till Jenisejsk	1,911
	Ifrån Jenisejsk till Atschinsk ¹⁷⁵⁴	340
	Ifrån Atschinsk öfver stepperna till Minusinsk	600 (minimum)
	Till Katsch[inska] domen ¹⁷⁵⁵	25
	Till Minusinsk	25
	Till Katsch[inska] domen	25
	Till Sagaiska domen	100
	Till gamla Sagaiska domen ¹⁷⁵⁶	25
	Transport	11,231
B8	Till nya Sagaiska domen	25
	Till Koibalska domen ¹⁷⁵⁷	10
	Till Ut	10
	Resor på Kojbal-steppen	120.
	Ifrån Ut till Osnatschennaja	40 v.
	Ifrån Osnats[chennaja] till Schuscha ¹⁷⁵⁸ med omvägar	60
	Till Minusinsk med omvägar	70
	Till Tes ¹⁷⁵⁹	40
	Till Karatus	84.
	Till Nikolajewska guldvaskeriet	150.
	Till China	100?
	Till Karatus	250
	Till Tes med omvägar	120
	Till Minusinsk	40
B9	Till Uibat med omvägar	100
	Till Katschinska domen	40

Resor på Kojbalsteppen	50
Ifrån Lugavskoj ¹⁷⁶⁰ till Schuscha ¹⁷⁶¹	35 ¹⁷⁶²
Till ¹⁷⁶³ Minusinsk	60
Från Minusinsk till Krasnojarsk efter floden med omvägar, vid pass	500
Ifrån Krasnojarsk till Rybinsk	126
Ifrån Rybinsk till öfra Andsha	100
Ifrån Andsha till Tyrbys'	50.
Till Mergenjowa	20
Till öfra Andsha	70.
Till Tyrbys'	50
Till Korastelja ¹⁷⁶⁴	45?
Till Agulik ¹⁷⁶⁵	35
	14,461
❖ B10 ❖ Till Korastelja	35
Till Kansk ¹⁷⁶⁶	70
Till Ustjansk ¹⁷⁶⁷	40
Till Tasejewsk ¹⁷⁶⁸	120
Till Ustjansk	120
Till Ingasch ¹⁷⁶⁹	60
Till NishneUdinsk	259.
Till Irkutsk	490.
Till Tunkinsk ¹⁷⁷⁰	190
Till Irkutsk	190
Resor bakom Bajkal	4308 ³ / ₄
d. ä. ifrån Irkutsk till Njertsch[inska] Central-Verket och d[eri]från tillbaka till Irkutsk på särskilda omvägar	
	sa
förra resan ¹⁷⁷¹	20,443
	11,231
	31,674

- 1760 Lugavskoe is situated at the Enisej at N53°31'18" E91°47'35". (TS)
- 1761 Schuscha || Minusinsk
- 1762 35 || 27
- 1763 Till Minusinsk || Ifrån Minusinsk till
- 1764 Korostelevo is situated at N55°40'18" E95°36'7". (TS)
- 1765 Agul is on the river of the same name at N55°30'9" E95°53'33". (TS)
- 1766 Kansk is situated on the River Kan at N56°12'36" E95°43'3". (TS)
- 1767 Ustjansk is situated at N56°31'22" E96°1'23". (TS)
- 1768 Taseevo is situated at N57°12'52" E94°53'35". (TS)
- 1769 Nižnij Ingaš is situated at N56°12'3" E96°30'42". (TS)
- 1770 Tunka is situated at N51°44'25" E102°32'48". The centre of the duma was situated in the *ulus* of Torskoe. Мамышева 2009: 187. (TS)
- 1771 In 1841–1844.

- 1772 Governorate centre, present-day capital of Bashkortostan, on the River Belaja, N54°43'31" E55°56'30". In his letter to Rabbe, Dec. 2/14, 1848, Castrén states that he is going to travel from Omsk, where the River Om joins the Irtyš, N54°59'0" E73°22'0", to Moscow via Petropavlovsk, Zlatoust, Ufa and Kazan'. Zlatoust is located north-east of Novosibirsk at N55°15'37" E84°8'44". See also Castrén's letter to Sjögren, 21 Dec. 1848/1 Jan. 1849, both published in the volume of letters in this series. (TS)
- 1773 *Tre* || 1. *Twå* || 2. 3
- 1774 A list of hunting arrows purchased by Castrén, subsequently lost. See Castrén's letter to Sjögren, 5/17 March 1846 in the volume of letters.
- 1775 *Twå björnpilar* || 1 Sobel-pil
- 1776 *Fogel-pil* || And[-pil]
- 1777 These items have not been found. Lehtinen, I., 2017: 104–105.

✠ B11 ✠	Ifr[ån] Irkutsk till P[eters]burg öfver Ufa ¹⁷⁷² Till H[elsing]fors	6116 <u>415</u> 6,531 <u>+ 20,443</u> 26,974
	Andra resan	26,974
	Första resan	<u>11,231</u> 38,205
✠ B14 ✠	N ^o 1. Tre ¹⁷⁷³ wanl[iga] wildjur-pilar i s[yinner]- het ren-pilar ¹⁷⁷⁴	
	N ^o 2. Två ¹⁷⁷⁵ björnpilar (fara djupt in och hafva hvassa hullingar)	
	N ^o 3. 1 Fogel-pil ¹⁷⁷⁶	
	N ^o 4. En pil för Samosträlets, i s[yinner]het för uttrar,	
	N ^o 5. En D[it]o, med ett snöre, som fästes wid bågsträngen, så att uttern måste draga bågen efter sig.	
	N ^o 6. Twå wanl[iga] djur (i s[yinner]het ren- pilar) i Tomska Guvern[ementet] ¹⁷⁷⁷	

Appendix 27.1

*Parabel*¹⁷⁷⁸

Oštj[akerna] hafva hästar och kor på 70 veršt från mynningen – Högre upp med hundar, kor finnas icke – Ryska stugor med ugn öfverallt. Wid sina winter[-]fängen¹⁷⁷⁹ hafva de små jurt af träd med spis (чубалъ). Fiska¹⁷⁸⁰ om sommaren på olika st[ällen] och bo i näfver-jurt. På parabel och dess bifloder höga berg, en bergs-sträckn[in]g.

Obs. Här se wi, hvad förr eller sednare inträffar wid öfra Ob (Jugan), neml[igen] att de Obska¹⁷⁸¹ Oštj[akerna] coloniserat sig wid Ob, men ännu hafva sina vinterfängen vid Parabel, der¹⁷⁸² de jemväl ega em stuga med tshuval¹⁷⁸³. Hvarje eger sitt särsk[ildta] ställe¹⁷⁸⁴, med utsatt rå (bestående i ett qvistadt träd). Dessutom wid Ob hvarje by sitt fiskewatten¹⁷⁸⁵ (gemensamt). Wid Parabel fångas sobel, räf, ekorre, ren, björn, elg.

Obs. Wid Ob – familjer –

'Cai, en flod, wid Togor, från Barab[inzka] kärren

d 7. Bref till Rabbe, Tengström¹⁷⁸⁶, Collan¹⁷⁸⁷, Lönnrot

- 1778 A loose sheet in the diary SLSA 1185.
 1779 winter-/fängen
 1780 *Fiska* || Fara
 1781 *Obska* || Parabelska
 1782 *der* || med
 1783 For a picture of a *čuval*, see Гемыев & al. 2005: 102. (TS)
 1784 From here until the end of the next sentence as well as the beginning of the list of families on the Ob' on another loose sheet.
 1785 fiske-/watten
 1786 Most probably to Johan Robert Tengström.
 1787 Fabian Collan (1817–1851), teacher of history in the secondary school of Kuopio, later Lecturer in Philosophy at the University of Helsinki, active participant in the pro-Finnish movement. Luukkanen 2000. (TS)